

de Collegio de La Compagnie de Jesus Sordana 1697

SAM. ANTONII
NII FLAMINII IN LIBRIS
BRVM PSALMORVM BRE-
VIS EXPLANATIO AD
Alexandrum Farnesium
Cardinalem am-
plissimum.

Adiectæ sunt in studiosorum vsum
eiusdem authoris in Psalmos aliquot,
suo quæque ordine & loco, Para-
phrases.

*nem adiecte sunt in triginta Psalmos
Paraphrases, carmine ab eodem con-
scriptæ, & suo loco p. sitæ.*

PARISIIS.

Apud Poncetum le Preux, in via S. Jacobi, sub
intersegniæ Lupi, è regione Mathurmerum.

1556.

de Calais de La Cour de Paris *Guaranda &*
ANTONIO *1797-85*
NII FLAMINII IN LI-
BRVM PSALMORVM BRE-
VIS EXPLANATIO AD
Alexandrum Farnesium
Cardinalem am-
plissimum.

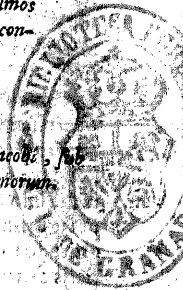
Adiectæ sunt in studioforum vsum
eiusdem authoris in Psalmos aliquot,
suo quæque ordine & loco, Para-
phrases.

nem adiectæ sunt in triginta Psalmos
Paraphrases, carmine ab eodem con-
scriptæ, & suo loco p. sitæ.

P A R I S I I S.

Apud Poncetum le Preux, in via S. Iacobi, sub
intersignio Lupi, è regione Mathurinorum.

1550.

ALEXANDRO
Farnesio, Cardinali Am-
plissimo, M. Anto-
nius Flaminius.
S. P. D.

Elim ita ratio meæ valetu-
dinis tulisset, vt eam para-
phrasim absoluerè possem,
quam superioribus annis in
diuina Dauidis carmina in-
stituerã, & sanctissimo auo
tuo Paulo I I I. Pontif. Max. dicaram. id ego
multis causis adducor vt cupiam, sed in pri-
mis, quod eam rem tibi magis voluptati fu-
turam, mihi non semel affirmavit Bernardi-
nus Maphæus, quem tu propter elegantiam
doctrinæ, summamque fidem, & probitatem
merito charissimum habes. quid autem mihi
accidere possit, oprabilius, quam vt tibi splé-
didissimo, atque ornatissimo viro in re tam
pia gratificer: præsertim cum tanta sit ma-
gnitudo tuæ liberalitatis, vt me nouis bene-
ficijs ornare nunquam intermittas. verùm

quando ea est meæ valetudinis infirmitas,
vt, quod debeo, præstare non valeam: quod
possum, hanc breuissimam explanationem
ad te mitto: qua omnes quidè psalmos per-
fecutus sum, sed ita, vt quæ satis perspicua
videtur, non attigerim, obscura quæque pau-
cis illustrare conatus sim, id ego si effeci, nõ
dubito, quin tibi pro tua pietate gratissimũ
fecerim: cùm enim quotidie hos hymnos
legas, quo facilius, & melius eos intelliges,
hoc libentius leges, & maiorem ex ipsis fru-
ctum capies: cumque sis publicæ utilitatis
amantissimus, lætabere, opinor, te causam
fuisse, vt ego ea in re præcipuè elaborarim,
quæ non parum commodi literarum diui-
narum amatoribus allatura videatur. sin au-
tem, quod mihi proposueram, ob rei diffi-
cultatem, minus assecutus sum: at certe,
quod summo opere opto, consequar, vt, me
gratum esse, ac tibi deditissimum, & tu, &
cæteri omnes intelligant. sed antequam
ad ipsam explanationem venias, operæ pre-
tium erit, earum rerum, quæ discuntur in
his sanctissimis hymnis, summam tibi bre-
uiter exponere, vt, formam, & speciem hu-
ius pulcherrimæ doctrinæ tanquam in par-
uæ tabellæ adumbratam possis intueri, quam
si attento, vt debes, animo spectaueris,

tua diuina indole fretus audeo affirmare, istam tam mirabiles amores excitaturam sui, vt hunc aureolum, & cœlestem libellum de manibus nūquam sis deponiturus ipsius igitur hæc summa est: Deum ad declarandam infinitā bonitatem suam cœlum, & terram, & reliqua omnia, quæ amplissimo cœli complexu coererētur, creauisse: illius nutu, & potestate mūdum, & res humanas regi, gubernarique: nihil nos agere aut loqui posse, aut cum animo nostro cogitare, quod ille nesciat: quocirca non solum ab omni maleficio temperandum esse, sed etiam mentem ipsam, & omnem agitationem animi puram, integrāque seruandam. cum præsertim ad tribunal huius iudicis vnicique totius vitæ reddēda sit ratio: eundem homines virtute, ac pietate præcellētes per varios casus plerunque, & per magnas calamitatū angustias ad vitam ducere beatā, & immortalem: contrāque impiis vitæ quidem prosperitates, secundasque res ad breue tempus facile concedere, sed misērias, & pœnas, quæ scelera eorum sequuntur, sempiternas fore. quæ cum ira sint, neque illa, quæ bona fortunæ vulgo nominantur, magno æstimanda esse, neque nec incōmodas, atque aduersas in malorum numero ponēdas. Docet præterea hic libellus,

lus, omnes mortales omnium generum iniustos, mendaces, vanos, & ipsa inanitate inaniōres existere, nisi diuini spiritus afflatu renouentur, atque in animis eorum pulchritudo illius imaginis instaretur, qua primus homo decoratus est à Deo, & sua culpa spoliatus: quia vero tali, ac tanto munere affecti, atque ad hūc modum renati sint, illos in corporibus humanis vitā cœlestem imitari, ac diuinæ bonitatis effigiē in suis moribus, & factis adumbrare: neque, tamen eorū quenquam tam magnos progressus habere in pietate, & iustitia, quin aliquādo grauius offendat: tanta est vis naturæ labis, & corruptelæ, cuius reliquæ semper in viuīs manent: ex qua quidem re fieri, vt nemo tam piē, tam sanctē viuat in terris, vt vocatus ad tribunal cœlestē suam causam defendere, ac probare possit, si summus ille iudex ab eo velit exigere, quod sibi & meritissimo, & optimo iure debetur: sed illum ex animo pœnitentibus misericordiam tribuere, & summa benignitate omnia peccata condonare. quantus autem existat dolor, & cruciatus hominis pij, si quādo longius ab obseruatione legū diuinarū aberrarit, quàm demisso, ac humili animo peccata sua cōfiteatur, seque vitro ad illa quouis supplicio luenda offerat, nunquam

aliquis ita luculenter, vt iste sanctissimus vates, explicauit, nemo omnium mortalium tam feliciter, quàm ipse in persona sua, imaginem poenitentis expressit. idémque terrores horribiles conscientiae, iudicium Dei, & iram formidanti, spémq; cum desperatione, atque inferis decertantem, & durissima prelia carnis, & spiritus ita describit. vt non scribere, sed rem oculis subicere videatur. quis verò alius ardentiores amores excitat rerum caelestium, cunctarúmque virtutum? quis diuiniore orationis copia, & varietate persequitur, quàm iucundi, quàm vbere ac diuturni fructus capiantur ex vero Dei cultu, & perpetua in recta viuendi ratione constantia? quis deniq; alius laudes summi rectoris, atq; omnium rerum domini tam admirabili magniloquentia canit, illásque tot, ac tantis verborum, & sententiarum luminibus illustrat? quàm iuuat videre, vt rex domi, bellique praestantissimus omnes suas voluptates, & delectationes in Deo positas, & constitutas habeat: vt eum placabilem, benignum, suauem amabilissimúmque depingat: vt rerum omnium affluentibus copiis, tanquam inops, & rerum omnium egentissimus, misericordiam illius semper imploret: vt rebus afflictis, & capite, ac fortunis

vndique oppugnatus, nulli calamitatú oneri succumbat, sed caelesti praesidio confidens audacter exclamet, Dominus & lux, & salus mea est, què igitur meam? Dominus firmetum, ac robor est vitæ meæ, quis ergo me perterreat? si me hostiú castra circumfideant, non trepidabit animus meus. si praeriorú in me vis, & furor inuadat, placida & tranquilla mète consistam. Itaque vir diuinus in singulis ferè versibus exemplo suo demonstrat, in rebus angustiis, atque asperis ad nomen sanctissimum Dei tanquam ad arcem rutissimam summa cum fiducia confugiendum esse: ab illo certissimam opem expectandam, qui nullius spem fallere potest: reliqua omnia praesidia, & adiumenta inania existere, & pro nihilo ducenda. rebus autem prosperis, atque ad nostram voluptatem fluentibus, monet, importunitatem, & superbiam maximopere vitandam esse: quicquid domi, vel militiæ feliciter administratur, quicquid honestè cogitamus, & gerimus, id omne attribuendum misericordiae diuinæ, nihil viribus nostris temere arrogandum, semper de se ipso demissè, abiectè, atque humiliter cuiquè sentiendum, semper gratias benignissimo numini agendas,

& laudes illius in ore, atque animo nunquam non habendas. Hæc, & alia multa huius generis, ad piam, & rectam vitæ institutionem vtilissima, continentur his hymnis: in quibus etiam multa prædicuntur apertissime de Iesu Christo domino, ac deo nostro, de ipsius acerbissima nece, de redivit ad vitam, de ascensu ad cælum deque sacerdotio eius, & regno sempiterno. quorū altero nos Deo reconciliauit, se ipsum in cruce immolans, & omnia peccata nostra suo purissimo sanguine delens: altero nos defendit, ac tuetur ab hoste sempiterno generis humani, & spiritu suo regens, & gubernans ad vitam perducit beatam, & immortalem. Proinde inseruntur etiam prædictiones de vera cognitione Dei, per vniuersas terrarum oras longè, latèque propaganda, deque piorum Ecclesia ex cunctis gentibus in vnum pulcherrimū corpus à spiritu sancto coagmentanda: cuius corporis caput est Iesus Christus Optimus, & Maximus, verus Deus, & verus homo: cuius sanctissimum numen vti nam vniuersi mortales ad omnes seculorum ætates augustè, sanctèque venerentur & colant.

5

M. ANTONII FLAMINII
IN PARAPHRASES
PRÆFATIO.

Hymnos Davidis, qui non satis diligenter expressi fuerant de Hebræo, a Ihibita summa diligentia correximus, nisi consilio & opera hominum doctissimum: sed ita correximus, vt multa non immutaremus, quæ tametsi prima specie male conuersa videntur ex ea lingua, tam in si paulò diligentius attendas, sententiam tibi fideliter expriment, quàmuis verbum pro verbo non reddant. quod profecto neque requirendum est, neque ab omnibus e. uditis vniq iam fuit approbatum. Reliquum est, vt obscuritatem huius excellentissimi poematis, quantum efficere ac consequi possumus, bene ac dilucida explanatione illustremus. Sed antequam ad eam rem aggrediamur, nonnulla breuiter strictimque attingenda esse videntur, quæ tanquam viam atque aditum aperiant his, qui peruenire cupiunt ad scientiam rerum pulcherrimarum, quæ hoc aureolo & cælesti Davidis libro continentur. Principio illud scire oportet, ad libros diuinos plura adhibere interpretandi genera. cùmque vnum genus, quod historicum Theologi vocant, ab apertiore orationis argumento non recedat, reliqua vero sententias interiores sanctiorèque persequantur, quæ Græci tum & ἄλλοιοίος, tum ἀνοχώνην appellant, animaduertimus

Theologos veteres, cum libros sanctorum vatum explanarent, in his reconditis generibus diligenter elaborasse, in communi illo & populari parum esse versatos. quam tamen interpretandi rationem non esse leni momento estimandam, vel id vnum apertissime demonstrat, quod si disputatio de rebus divinis ac religione instituat, nullam ferè vim habent literarum sancte, neque ad confirmandam veritatem, neque ad falsas opiniones refutandas: si à simplici & rursus verborum interpretatione sermo ad arcanas illas sententias trahatur. Et sanè si verum fiteri volumus, quò fieri potest, ut ad istam rectiorem abditamque scientiam penetres, si tibi vulgaris intelligendi ratio non pateat? Iam verò si quis ab huius vite tenebris, & tractatione rerum humanarum ad literas sanctas sese conferat, non hic statim mea quidem sententia cogendus sit in splendorem illum ingentem mysteriorum caelestium aciem mentis intendere, ne forè nimio fulgore perstringatur, & nihil intueri valens referat oculos ad ea, quae iam reliquit, res divinas aut intelligi posse desperans, aut certè (quod nonnullis accidisse vehementer doleo) res commentitias, & inanes fabulas existimans. Itaque assuescat iste primum in aperto orationis argumento, & sententia, tanquam in purissimo fonte, imaginem veritatis intueri: deinde paulatim sibi aditum aperiat ad eam intelligendi rationem, quam Theologi moralem vocant, per quam motus animi turbulenti compositi

nat, & res aeternas atque mortales existimare, suoque illas momento ponderare consuecat. Postremà iam animo corroborato, iam mentis acie diligenter etiam atque etiam perpurcata, oculos ad caelum tollat, & divina illa mysteria sole ipso splendidiore tutus contempletur, & dimisso lacte, solidiore cibo & ambrosia caelesti iam vescatur animum ad aeternitatem aeternam, solum Deum intruens, atque suspiciens, humana omnia contemnens, ac pro nihilo putans: tales denique ac tantas voluptates percipiens, quales & quantas nemo praeter ipsum cogitare possit. Haec cum ego mecum sepe multumque cogitarem, atque ea vera esse iudicarem, cumque Cibertus Pont. Veronensis, homo literarum divinarum amantissimus, à me summo studio contenderet, ut hymnos Davidis brevis ac dilucide interpretarer, studiose eum laborem suscepi, ut omnibus ferè optimis eius libri vnum in locum coactis Commentarijs, ex varijs ingenijs ea liberem, quae ad illam explanandi rationem maxime accommodata viderentur, quam Theologi veteres Historicam appellant, vulgus hodie literalem vocat. Quod si quantum studium in eligendis optimis quibusque sententijs adhibebimus, tantum quoque iudicium à nobis adhiberem, profectò aliquam spem habeo fore, ut neque nos, neque alios huius nostri laboris atque industria poeniteat. Non negamus tamen nos ex nostro quoque permulta in communi

collatos. illud certe profitemur, quorundam hominum iudicium non probare, qui in hoc scribendi genere usque eo sese opinionibus Iudeorum adixerunt, & quasi consecrarunt, ut nihil ferè inquam approbarent, nisi quod ex illorum turbidis fœtibus haussissent: quæ quidem res tantum abest à sanctissima professione Christiani, ut nihil magis ei professioni videatur esse contrarium: cum præsertim nem. de nostris non sciat, Davidem honoris emissum, vatis nom. ne ob eam rem præcipue affectum esse, quod de Iesu deo, deque eius cult. ritibus multa prædixerit quorum bona pars à illud explanandi genus, quod nobis proposuimus, sine vlt. dub. tati ne referenda sit: cuius nodi sunt etiam permulta apud Esasam, & ceteros eiusdem generis vates: At Hebræi huiusmodi explanationes irritile. it. quasi verò id multum referat, aut de nostra exist. natione act. m. sit, si genus hominum stolid. s. mum, no. nostraq. nos probet. Ergone ut placam genti perlite, atque m. r. i. c. omittam, ut ea vel senti. m. vel scribam, quæ Christo Deo, & hominibus p. s. sanctisque displiceant? Quod si m. Iudæi rident, n. David. s. hym. us. mysteria sanctissimæ religionis prædicantem: ego contra eorum miseriam, & i. isa. iam vehementer deploro: quod in tanta optimarum frugum copia, siliquis porcorum v. c. i. malint, quæ illis neque famem exciunt, neque vires a. imi alunt, se. l. exhauriant funditus, & corrumpunt. Verum ut ad propositum revertatur ora-

tio, cum hoc interpretandi negotium usq. e. i. s. s. m. c. m. sinus tamen magna ex parte explicationem inscriptionum, quod neque ingenio nostro quicquam reperiebamus quod placeat, neque n. bis in te pretes Lat. in eo in gere satis probabantur, neque Iudæi ad eam rem aliud quicquid afferbant, præterquam se sufficari, i. s. vocabulis significari partim instrumenta musica partim numeros & m. d. s. & varios canendi s. nos, quibus sacerdotes h. m. m. r. u. r. ba modulabantur. Itaque ex ea re si. ctum est, ut in ipsis inscriptionibus sæpe vocabulis Hebræis uteremur: quod tamen antea fact. batum, erat etiam ab i. s. hominibus, qui etate nostra hoc opus vlt. m. de Hebræo s. a. s. magna cum laude conue. terunt. Et quoniam linguæ Iudeorum prangusta est, ac præ istis. nibus orationis abundat (quæ quidem res mirabile dictu est, quàm magnas afferat difficultates ad intelligendum) propterea visum est n. bis esse faciendum, ut omnih. de nostro nom. illis in locis adderemus, quæ fieret oratio lena, atque perfecta. Quæ verò verba ad hunc modum adiecta fuerunt, ea ferè omnia lineis sunt inclusa. Meque verò illud nescire oportet, quæ res horum voces tempus præteritum, aut instans, aut futurum indicant, eas voces apud Davidem ita vim, & notionem inter se communicare, ut præsentia verbis etiam tempus veniens aut præteritum significant huius exprimentur: & quæ res essentur & predicantur, earum rerum tempora, si for-

man ipsarum vocum spectes, nonnunquam preterisse videatur. Quid? quod etiam hoc verbum. Quoniam, magnas aliquãd tenebras offundit orationi, nisi premonitus sis, eundem scriptorem hoc vocabulo non solum ad expositionem causarum, sed etiam ad orationis ornatum, aut rem asseneranter affirmandam uti consueisse eiusmodi sunt apud Latinos, quidem, me hercule, profecto. Tam verò mutatis personarum loquentium, usque eo crebra est in vatibus sanctis, ut aliquando res in scena agi videatur: ita verò latens, ac diffinis est ad observandum, ut vel acutum & perspicacem fallere possit, nisi diligenter animum advertas. Illud præter cetera dicendum videtur, eos libros summa diligentia legendos esse, in quibus res à Saule, & Davide, ac cæteris Hebræorum regibus geste continentur: quæ quidem historia non vilis modo ad intelligentiam huius opusculi, sed necessaria est in primis. Verùm ad perceptionem rerum diuinarum nihil æquè opportunum, nihil tam necessarium existimari debet, quàm animi preparatio diligens, ut maxima cum reuerentia & castimonia ad hanc celestem disciplinam adeamus; & meminerimus, libros sanctos, esse montem illum, quò si quis accedat in figura hominis vitam beuæ generis, lapidibus interficitur, id est, unde salutem ac beatam vitam petere debuit, inde perniciem ac certam miseriam refert. Versatur enim deus Opt. Max. in monte illo augustissimo, & præcepta salu-

berrima tradit genti suæ. Proinde summum omnium verum effect. rem, & Dominum loquentem auditurus, & in caliginem illam splendidissimam ingressurus, quàm maxime potest, animum abducatur à cogitatione rerum fragilium & caducarum, manus, linguam, oculos ab omni intemperantia prohibeat, & sanctissimum, non eni assidue precetur, ab illo intelligendi facultatem petens, in primis puritatem ac summiorem animi colat, exemplarumque habeat his tantum gradibus ascendi ad altissimam cognitionem rerum diuinarum neque enim sapientia mentes impuras, aut superbas, in sua sancta, sacraia intro-mittit. Hæc quidem breuiter attingisse volumus quòd non paruo vsui fore videbatur ad intelligendos Davidis hymnos, non minus ferè difficiles, quàm diuinos ac celestes. Nunc, ne longius oratio progessivideatur, iam ad ipsam interpretationem veniendum est: in qua diligenter breuitati seruiemus, quæ nihil ab explanatoribus accipere potest optabilis, sed ita seruiemus, ut quoad ingenij nostri facultas feret, nihil aut redundet, aut desit: ne si nimium angusti iciumus simus, oratio, quæ luminis adhibendi causa instituta est, ea obscuritatem afferrat, & hymnos Davidis non explanauisse, sed simpliciter ex Hebræo conuertisse videamur.

M. ANTONII FLAMINII.
IN LIBRVM PSALMORVM
brevis explanatio.

ARGVMENT. PSAL. I.

Omnes quidem natura trahimur & ducimur ad vitæ beatæ appetitionem, sed plerique mortalium ignorant, in quo illa consistat. Eam rem explicat elegantissimè vir sanctus, vt intelligamus, quem ad finem omnes curæ, & actiones nostræ referendæ sint. Deinde piorū impiorum quæ facta collatione demonstrat, quanta supplicia vitiis, quanta virtuti præmia sint constituta.

PSALMVS PRIMVS.

Beatus vir qui non ambulavit in consilio impiorum & in via peccatorū non stetit & in cathedra derisorum non sedit.

Sed in lege domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.

Et erit tanquam lignum, quod plantarum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo.

Et folium eius non defluet, & omnia quæcunque faciet prosperabuntur.

Non sic impij, sed tanquam pulvis, quam projicit ventus.

Ideo non resurgunt impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum.

Quoniam novit dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit.

EXPLANATIO.

Beatus vir. Monet ad beatæ vitæ in primis pertere, vt eorū cōsilia fugiamus, qui nos a recto dei cultu, & honesta viuēd. ratione conātur abducere

Et in via peccatorū. Rationē viuēdi turpē, & vitiosam appellat viam peccatorū, quia enim vita est via imp. ob. & flagitiosus ad inferos, & miseria sempiterna. Tunc verò in via peccatorum non stamus, cum peccantes statim respiscimus, & ad rectum vitæ cursum redimus.

Et in cathedra derisorū nō sedit. His verbis monet, amicis, & consuetudines hominū peccatorū delinendus esse: sedendi enim nomine congressum, & familiaritatem significari satis indicant verba illa psal. 26. Non sedi cum cōcilio vanitatis, & cū iniqua genitibus non introibo: odi cœtum malignantium, & cum impijs non sededo. Irrisores autem vocat homines sceleratos, & nefarios, qui ad id furoris, & miseriæ perducti sunt, vt homines virtutem, & pietatem colentes derideant, & pro nihilo putent. *Horum sera, & inutilis penitentia pulcherrimè describitur in libro Sappientia.*

Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum. *Ut enim aqua humore suo vitali arborem educat, atque confirmat, illa nōq; letissimorum copia fructuum exornat, ita piorū animus meditatione rerū diuinarum alitur ad aeternitatem, vberimōsq; virtutum fructus, & illos quidem tempestiuos edit: sapiēs enim suo quaque tempore agit. Eleganter autem virum piū, & religioſum comparat arbori fecundae: ut enim haec vberitate ſua non ſibi, ſed aliis vtilitatem affert, ſic vita illius fructuoſa quidem eſt, ſed ita, ut cōmoditates ſuas nō quaerat, tota autē in iuandis aliis occupata ſit, ceteri omnes omnia referre ſolent ad vtilitatē propriā, nec facile animum inducere poſſunt, ut aliquid gratuito agāt.*

Et omnia quaecunque faciet proſperabuntur. *Pulcherrimū certe pietatis praeſtium: ut ſcilicet piū, & bonis omnia vertant in bonum, & quicquid agat, & molire, proſperos exitus habeat, atque etiā fructum capias ex iis rebus, quae detrimentū, & perniciē aliis offerre ſolent. Hoc ita eſſe, & diuus Paulus in epiſto. ad Romā, ſcripta aſſeueratē affirmat, & piorū quiſque in ſe ipſo quotidie experitur, ceteri, quo pacto poſſint hoc fieri, vix ſuſpicari queunt.*

Sed tanquam puluis. *Ut enim puluerem, & paleas diſſipat ventus, ſic faxia ſclerum homines, impios, & neſarios exagitant, & quocunque il-*

los libidinum, & cupiditatum aſtus impulerit, eō miſeri praecipites ruunt.

Propterea nō reſurgent impij in iudicio. *Vniuerſi quidē mortales ad vitam reuocabuntur, cum Jeſu Opt. Max. e caelo deſcendet ad iudicia exercenda, verūm impij ad tribunal ipſius non ſiſtentur, quippe de quibus iam ſententia pronunciata ſit, ut ſcriptum eſt in Euangelio Ioannis: peccatores autem ſiſtentur: illi quidem totius vitae rationem reddiduri, ſed vna cum impijs procul à cœtu, & conſeſſu iuſtorum hominum conſiſtent. Sic vulgo ſolent explanare hūc locum. Impios autem interpretantur eos, qui vel falſas religiones colunt, ut Turcæ, ac Indæ, vel deum reſ humanas curare non exiſtunt, vel etiam funditum omnem naturam, & vim diuinā tollunt. Peccatores intelligi volunt eos, qui veram quidem religionem proſtentur, ſed flagitioſe, ac turpiter viuunt, cuiusmodi ſunt quāplurimi, qui ſe Chriſtianos numerari volūt, cū tamē Chriſti ſimiles in viuendo eſſe nolint. Verūm illud ſcire oportet, nomen Hebraeum, quod in hoc pſalmo quater impij vocabulo expreſſum eſt, Latine improbum ſonare, tametſi aliquādo praecipuum impietatis vitiū ſignificat. Quod autē verbum reſurgendi in hoc verſiculo poſitū eſt, fortāſſe rectius, quod ad vim propriam attinet vocis Hebraeae, conſiſtendi, aut ſtādi verbum poneretur ſed interpres latinus gra-*

ea non Hebraea conuertit, ut quauquā multa desideretur in hoc genere, ipse tamen extra omnem culpā sit p̄nendus. Hæc cum ita se hab. aut, haud scio, an melius sit huius versiculi sententiā sibi explanare. Cum homines improbi, & vitiosi scelerū furris agantur, profectō non poterunt in iudicio consistere, sed cadent, condemnati, que, & seclusi à cœtu. & concilio piorum in perpetuas tenebras relegabuntur, cum summus ille iudex ab iis rationem dict. rñ, factorumque reposcet. Verbum cadendi & consistendi usurpat etiā M. Tullius eo modo, quo nos usurpauimus hoc loco. Apud eūnem causa cadere, est litē amittere & comediū ille Terentianus cū dicit, se vix stetit, nihil aliud dicere voluit, nisi fabulas Cæcili, quas ipse egerat, vix populi iudicio probatas fuisse. Hæc ego exemp̄a ex scriptoribus elegantissimis ponere volui, ne quis forte excusaret translationem, qua nos Dauidem vsūm suspicamus, nimis duram, aut insolentem existere.

Quoniam nouit, Deus bonorum i nocentiam, & vitæ sanctimoniam singulariter amat, improborum autem vitam, & mortem summo opere detestatur, itaque ut illi in perpetuum florentes, ac beati erunt, sic sibi sempiternis suppiciis afficiantur.

PARAPHRASIS.

Ille quidem ad beatā vitam certissimus est aditus, si diligenter eo munere sumptamur, cuius colēdi efficiend. que causū nos Deus sui præstantissimi

numius similes effuxit, & naturam cōporem rationis ac cogitationis impertiuit. Hæc autē tē bis ea re trib. ta fuerunt, ut cū cetera animarū genera v̄ tripabuloque se uirent, nos colendo deo, rebusque diuinis cōtēplandis animū intenderemus: & cum fide iustitiæque viuētes in terris, post incredibili gaudio, & amo sempiterno fruēmur in cœlo. Quæ, cū ita se habeant, recte beata vita constituitur in illo, qui ad eā sanctitatem peruenit, ut non solum ab omni maleficio sese temperet, sed etiam mentē ipsam & agitationem animi, castā inuolantemque corseruet: & repudiato consilio impio, in recto Dei cultu, puraque religione perseueret. Itaque beatus ille, qui nihil flagitiosum aut impium cogitat, neque nunquam recedit ab honesto, in itō cōsilio peccandi. Quod si quid aliquando à nobis sit offensum, dum ab honesta viuendi ratione aberramus, certē adāda est enixè c̄pera, ut eō, vnde digressi sumus quāmolerrimè reuertamur. Est enim caput ad bene beateque viuendū, uti ne viā improborū ingrediamur: proximum, ne diutius in ea cōsistamus, errare enim & labi (ut quidā sapienter monet cōmuni h. m. m. infirmitati: in errato perseuerasse, singulari cuiusque vitio est attributū. Sed totius improbitatis nulla est capitalior, quā eorum, qui non solum ipsi obstinato animo versantur in sceleribus, sed etiam alios pestiferis institutionibus corrumpunt: atque eos derident qui iustitiam & pietatem colunt, & ani-

num exercent in optimis rebus.

Veruntamen ad summum bonum adipiscendū, nō satis est existimādum, si declines mala: nisi etiam virtutem ac pietatem colas. Itaque beatum illum iudicamus, qui & sese à vitiiis purum & integrum seruat, & præceptis legum diuinarum studiose parat, & in ea meditatione dies noctesq; consumit, vt intelligat, quid iubeat deus, quidve prohibeat, quæ breuissima via sit in cœlū quas pœnas improbi pēdāt, quæ præmia boni cōsequantur.

Qui ita se gerit, itaque vitam instituit suam, is instar fecundæ arboris satus ad vberimos fontes, & flumina sancta literarum diuinarum atque illarum doctrina perpetuū irrigatus, pulcherrimos virtutum fructus, & illos quidem tempestiuos feret. Sapiens enim suo quæque tempore agit.

Idemque semper virebit, neque vllos vnquam æstus formidabit, viri enim sancti, quamuis assiduis calamitatibus premantur, tamen spe bonæ sustentati, & fonte salutari Spiritus sancti recreati semper vigent ac florent, & (quo nihil aut præstantius, aut optabilius accidere potest) semper eisdem omnia vertunt in bonum: siquidem res aduersas toleranter, secundas moderate ferunt: & siquid ab iis aliquando peccatum est, excuscat ea cura animos, & maiores ad rē bene gerendam facit, vt quouis supplicio dignos

putent, nisi culpam admissam maioribus sanent benefactū.

Explicauimus breuiter, qualibus & quantis bonis in hac etiam vita fragili miseræque fruuntur homines p̄i, & religiosi. At improborum, perditorumque hominum longè dissimilis est ratio. neque enim ij aut florent, aut vllos fructus ferunt, aut pulcherrimis illi muneribus afficiuntur à Deo: sed vt puluerem & paleas dissipat ventus, sic furia scelerum homines impios & nefarios exagitat, & quocunque illos libidinum & cupiditatum æstus impulerit, eō miseri præcipites ruunt.

Proinde illud scire oportet, cū ex impuris & profligatis hominibus partim falsas religiones colunt, partim de deo, deque rebus diuinis re esse sentiant. vtrumque horum hominum genus nouissimis temporibus vna cum piis & sanctis viris ad vitā quidem renouatum iri: sed hoc interesse, quod alteri, nempe de deo male sentientes, non vocabuntur in iudicium, quippe de quibus sententia iam pronuntiata sit, vt scriptum est in Euangelio: alteri autem ad tribunal Christi Dei sistantur, illi quidem totius vitæ rationem relaturi, sed vna cum impiis à sanctorum hominum cœtu ac consensu procul absistent.

Ob eam vero causam boni in perpetuum florentes ac beati erunt: improbi verd quique sem-

piternis suppliciiis mactabuntur, quia maximus ille
 omnium rerum moderator & dominus, innocentiã
 & vite sanctimoniam singulariter amat, charissi-
 mamq; habet: contraq; mores perditos profligatosq;
 & impia facta summo pere detestatur.

PARAPHRASIS
 carmine.

Dum nigra iucundos per languida membra
 sopores

Mox irrigat mortalium,

Tu mecum tacitis hymnos meditare sub um-
 bris

Caritu Latino barbite

Ieseo quondam heroi modulate, tyranno

Qui siue pulsus à fero

Montibus in solis erraret: siue reuersus

In patriam ditissimas

Urbes, & latos populos ditione teneret,

Noctes, diésque maximo

Calicolum regi laudes cantare solebat.

At vos beati calites,

Est tutela quibus vatium commissa piorum

Adeste quaeso dexteri,
 Et quaecumque Syros docuit rex optimus om-
 lim,

Per te Italas vrbes lyra

Dum memorare iuuat, facilem concedite
 cantum,

Rebúsque dignum maxinis.

ALIA PARAPHRASIS
 Carmine.

Beatus ille, qui nec audit impios,

Nec perseuerat improbus

Peccare, nec letatur irrisoribus

Se pessimus adiungere:

Sed mente pura diligit leges Dei,

Illásque semper cogitat,

Seu nox sopore amabili, seu lumine

Sol candido terram irrigat.

Qualis perennes orta propter riuulos

Arbor feraces ramulos

Ornat quotannis fructum lætissima

Pulcherrimorum copia.
Suumque honorem seruat omni tempore
Densis amicta frondibus:
Talis piorum est vita, talis omnium
Colentium leges Dei.
Hi quicquid vnquam molientur, exitus
illo fauente prosperos
Habebit. haud sic improbi, sed puluerem
Vt turbo late disicit,
Sic iactat illos impetus libidinum,
Nulloque consistunt loco.
Ergo supremi iudicis cum venerint
Tribunal ad iustissimum,
Causa cadentes, a bonorum candida
Turba procul miserrimi
Trudentur ima in tartara: quoniam Deus
Mores piorum diligit:
At turpiter qui vitam agit, cruciatibus
Hunc sempiternis afficit.

PRædicat coniurationem Iudæorum cōtra Iesum Deum, & eius imperium canit & beatam vitam pollicetur iis, qui in spes suas reposuerint. Neque verò Petrus Apostolus modo, sed etiam scriptores apud Hebræos magni imprimis, & illustres, hoc carmen ad Christum Deum pertinere confirmât. sed illum Iudæi venturū sperât, nos venisse, & salutem humano generi attulisse non ambigimus. Illud ante sciret oportet, nos in explanatione septimi versus securos esse Ioannem Chrysostomū & Theodorum Antiochenū, atque Hilariū Pictauorū pōtificem, theologos summa autoritate, summaq; doctrina, qui eo versu Dauidē vaticinatum esse reditum Christi ad vitā, asseueranter affirmant, neq; dubitant, quin Paulus Apostolus in eadem fuerit sententia, quē Lucas in Actis Apostolorum sic loquentem facit: *Vo- bis nunciamus, quæ promissa fuerant maioribus nostris, ea Deum præstitisse posteris eorum, scilicet nobis, Iesu à morte excitato, vt etiā scriptum est in Psalmo secundo: Filius meus tu, ego hodie genui te. Hæc Paulus. Christū verò natum esse cum ab inferis*

exurrexit, pulcherrima illa similitudo demonstrata, qua vitur ipsemet in Euāgelio 10 annis, de sua morte & reuocatione ad vitā, ad hūc modū loquens, Mulier (cūm parit) in mœstitia est propter maximā vim doloris, ast vbi partū edidit, omnem tristitiam ex animo deponit, ob lætitiæ voluptatē, quam ex puero suscepto maximā capit. Et profecto quid aliud est reuiuiscere, quā renasci? Quod si Christus reuiuiscens natus est, quis illū genuit? Nēpe Deus, qui ab inferis illum excitauit. Quamobrem Paulus in Epistola, quam scripsit ad Colosenses, eum vocat, *ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ ἐν τῷ χρόνῳ*, id est, si verbū de verbo exprimere velis, primogenitū ex mortuis. Proinde quod dicitur, Hodie genui te, tempus illud indicat, quo tēpore Iesus ad vitā reuocatus fuit immortalē, at que imperio cælitum atque hominum potitus est. Sed totum hūc locū subtiliter & copiosē persequitur Hilarius in suis Commentariis, quem planē legendū censeo.

Psalmus 11.

Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania?
 Assiterunt reges terræ, & principes conuerſerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius.

Dirumpamus vincula eorum, & proiciamus a nobis iugum ipsorum.

Qui habitat in cœlis, iridebit eos, & dominus subfannabit eos.

Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.

Ego autem constitui regem meum super Sion montem sanctum meum. Narrabo decretum.

Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te

Postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.

Reges eos in virga ferrea, tanquam vas figuli confringes eos.

Et nunc reges intelligit, erudimini qui iudicatis terram.

Seruite domino in timore, & exultate cū tremore.

Osculamini si ium, ne forte irascatur, & pereatis de via,

Cūm exarserit in breui ira eius. Beati omnes, qui confidunt in eo.

EXPLANATIO.

Quare fremuerunt gentes. *Hic primos versiculos explanat sanctorum hominū cœtus in actu Apostolorū, his verbis: Domine tu es deus*

qui fecisti cœlum, & terrā, mare, & omnia, quæ in eis sunt, qui per os David pueri tui dixisti, Quare fremuerūt gētes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, & principes cōuenērunt in vnū aduersus dominū, & aduersus Christū ei⁹. Cōuenērunt enim verē aduersus sanctum filium tuum Iesum, quē vnxiisti, Herodes simul, & Pontius Pilatus cum gētib⁹ & populis Israel ad faciendum quæcumq; manus tua, & cōsiliū tuum prius decreuerat vt fierent.

Et aduersus Christū ei⁹. Id est. filiū quē pater Iudaorū, & ceterarū nationū regē cōstituit.

Diripam⁹. Hæc sunt verba impiorū vincula, & iugū Christi à ceruicibus suis repellentium.

Qui habitat. Vaticinatur David, irritos fore cōatus Iudaorū.

Tunc loquetur. Significat excisionem Hierosolymorum, & innumerabiles calamitates, quæ Iudeis impendebant.

Ego autē. De⁹ inducitur loquēs. intellige autē deū Christū, regnū tradidisse, quaten⁹ ille hō est, naturæ enim christi diuina regnū semp obtinuit.

Narrabo decretum. Christum facit narratorem, quid de se decreuerit pater.

Dominus dixit ad me, filius. Ioannes Chrysostomus, Theodorus Antiochenus, Hilarius Pictauiorum Pontifex, & ante eos diuus Paulus in Actū, Apostolorum affirmant, Davidē hoc

versu prædicere Christi reditum ad vitam. Ita que hoc verbum hodie, tempus id significat, quo tempore ille ab inferis exurrexit, atque imperio cœli, & terræ potitus est. Verūm hæc de re nos factis copiose differimus in Paraphrasi, quæ superioribus annis edita est, vnde assumere licebit, quæ ad hunc locum pertinebunt.

Reges eos in virga ferrea. Eos videlicet, qui imperium tuum repudiarint, neque dicto audientes tibi esse voluerint: virga enim ferrea seueritatem imperandi significat. Sed videntur magis probandi qui verterunt ex Hebræo ad hunc modum. Conteres eos virga ferrea.

Tāquā vas figuli. Hoc simili magnitudo supplicii exprimitur. itaq; Hieremias iussus est, laqueunculā fictilem cōterere in cōspectu populi, & hæc loqui, Hæc dicit dominus exercituum, si cōteram populum istum, & civitatem istā, vt conteritur vas figuli, quod amplius refecti non potest.

Et exultate cum tremore. Hortatur principes, & reges, vt letentur salutari eius imperio, qui extitit vindex, & parens nostræ libertatis, quique obedientes sibi ad vitam perducet beatē, & immortalē. Exultandum vero ait cum tremore, propterea quod vt ipsius misericordie confidere conuenit, ita lenitati cōiunctam iustitiam formidare oportet. Quamuis ego libentius crediderim, Davidem de eo loqui timore, quæm

parit amor, non culpa suspicium: quo magis enim quisque alterum ex animo amat, & colit, eo magis vereri solet, ne qua in re animum illius offendat. Hoc timoris genus aduersus Christum, & ipsius patrem ab homine Christiano requiritur in primis.

Osculamini filium Hoc est illi esse vestrum regem agnoscite, illum summa pietate colite, & reueramini: solemus enim osculandis principum manibus nostram erga eos observantiam testificari.

Et percauti de via. Id est, ne si iustum eius imperium recusaueritis, Dei in vos iram incitatis, & aberrantes a via, quae lucet in caelum, in maximas, & perpetuas miseras vos proiciatis, id quod breui tempore eueniet, nisi insaniendi, & repugnandi finem facitis.

P A R A P H R A S I S.

Quid sibi vult iste fremtus gentium, & insana concitatio populi? quis tantus furor principes & reges praecipites agit, ut bellum importunum contra Deum, Dei que filium moliantur? & frustra eius vitam, & nomen conentur extinguere? qui tertio die postquam acerbis me necatus fuit ab inferis exurgeret, atque imperium caeli ac terrarum in perpetuum obtinebit.

Rumpamus (aiunt) vincula legum, quibus nos isti obstringere moliantur, & iugum ipsorum a ceruicibus nostris repellamus. Haec homines amenissimi petulanter ac temere iactant.

At summus ille Dominus omnium rerum, & moderator Deus, inanes eorum conatus ridet, ac pro nihilo putat.

Scilicet tempus video fore, cum ille sceleribus, & impietate Iudaeorum grauiter commotus, ista vrbs & moenia eorum disturbabit, & gentem impiam ferro, fame, ac peste consumet, & reliquias omnium rerum egestate atque exilio perpetuo multabit.

Nimirum ait Dominus, quem vos impij tanquam perditissimum aliquem latronem in crucem tollere paratis, illum ego vobis regem praeficere constitui. At Christus:

Exponam, inquit, omnibus, quid de me decreuerit Deus. Ille quidem, cum me ab inferis excitaret, hac oratione usus est: Tu Christe mihi filius es, Ego te ex ipsa aeternitate genui, atque iterum hodie gigno, dum te ad vitam reuoco, ut pietatem colentibus aditum aperias ad caelum, & vitam beatam & immortalem.

Et quoniam crudelissima tyrannide hostis semperiterni humanum genus liberasti, sub potestate ac ditonem tuam non Iudaeos modo, sed omnes nationes terrasque subiugo.

Imperium tuum repudiantes pœna severitate
comprobito, & contumaces ac superbos funditus
deleto. His quidem verbis affirmatum est summus ille
Deus Christum suum.

At vos, quicumque imperia terrarum obvine-
tis, hæc percipite queso diligenter, & ea penitus
animis vestris mentibusque mandate. & cum in-
telligatis Iesum omnium mortalium regem consti-
tutum esse, ultro illi summam fidelitatem servite,
& letamini salutaris eius imperio, qui exitit &
vindex & pater vestra libertatis, vosque ad vi-
tam perducet beatam & sempiternam. Sed vestrum
gaudium ne sit profusum & immoderatum, sed
reuerentia metusque pio restrictum, ut enim ipsius
misericordia confidere conuenit, ita lenitati con-
iunctam iustitiam formidare oportet.

Proinde vos in seruitutem filio Dei libentissimis
animis dicite, illum summa pietate colite & ve-
neramini: ne si iustum eius imperium recusauerit-
is, Dei in vos iram incitetis: & declinantes de via,
que ducit in cœlum, in maximas & perpetuas mi-
serias vos projiciatis, id quod breui tempore eue-
niet, nisi insaniendi ac repugnandi finem facitis.
O beatos & felices illos, qui ultro se ac sua om-
nia eius potestati fideique commiserunt.

ARGVMENT. PSAL.

111.

Q Veritur de populo, qui ab imperio
suo ad Absalonem defecerat & filium
simul & hostem, deinde spe diuini præsidij
animum suum mirabiliter cõfirmat. Ad huc
hymnum, si quid duri nobis incidere, tan-
quam ad arcem tutissimam confugiendum est,
atque horum carminum meditatione mens
corroboranda, ne de gradu constantiæ di-
moueamur, neque quicquam excellentiæ præ-
stantiæque Christiani indignum cõmittamus,
quæ metu mortis exanimari, frangi & debili-
tari dolore turpissimum est cum præsertim omnia,
quæ mala corporis, & fortunæ nominantur,
etsi falsa visione, ac specie mouet plerosque
vehementius, breuia sint & perexigua: bona
verò quæ fortibus, & patiensibus parata sunt
in cœlo, sempiternis seculorum ætatibus ma-
neant, & talia sint ac tanta, ut nulla hominum
cogitatione queant adumbrari. Itaque cum
rebus aduersis pars illa animi, quæ natura
mollis, & tenera est, se parum fortiter geret,
sequi lætetur turpissimè lachrymisque dederit,
præsto sit ratio, quæ afflictam, & iacètem eri-
gat, illamque vocibus librorum diuinorum cor-
roboret ac cõfirmer, ut omnem ignauiam, &
infractior è animi abijciens, & Christi for-
tissimi ducis nostri constantiam imitantes, eius
regno, & immortalitate digni habeamur.

C ij

EXPLANATIO IN LIB.

*Psalmus David, cum fugeret à facie
Absalon filij sui. III.*

Domine quid multiplicati sunt, qui tribulant me; multi insurgunt aduersum me.

Multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi in Deo.

Tu autem Domine protector meus es. gloria mea, & exaltans caput meum.

Voce mea ad Dominum elamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo.

Ego cubabo, & dormiam, meque excitabo, quia Dominus sustentat me.

Non timebo millia populi circumdantis me. Exurge Domine saluum me fac Deus meus.

Quoniam tu percussisti omnes inimicos meos in maxilla, dentes peccatorum contriuisi.

Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua.

EXPLANATIO.

Cum fugeret à facie Absalon. *Hæc historia scripta est in secundo libro Regum, cap. xv.*

Et exaltans corpus meum. *Hoc ait quoniam Deus ipsum ex humili, & infimo loco ad altissimum regie dignitatis gradum perduxerat.*

Ego cubabo. *Ego (inquit) deponam omnem*

PSALM. CVM PARAPH. 19

solicitudinem, & tranquilla, ac quæta mente consistam, propterea quòd video, meam salutem Deo curæ esse: hoc enim significat, cum dicit, se dormiturum, & sponte sua se excitaturum. Hæc ead. meditationis exornatione vsus est in Psalmo quarto ad significandam magnam animi securitatē, cum ait, In pace simul cubabo, & dormiā: & Moses in Leuitico: Dabo (inquit) pacem in sinibus vestris, dormietis, & non erit, qui exterreat. Quin etiam quod in Latinorum est prouerbio, dormire in utramuis aurem, id eandem sententiā cõtinet.

Quoniam tu percussisti. *Dicit se opem Dei fidenter implorare, propterea quòd is sæpe aliis sibi periclitanti auxilio, salutique fuerat, & vim hominum perditorum infregerat, qui vitā ipsius tanquam immanes bellua appetebant.*

Domini salus est. *Id est, solus ex omnibus Deus salutem dare, & conseruare potest: quocirca omnem nostram fiduciam in sola eius misericordia collocare debemus.*

Et super populum tuum Benedictio tua. *Populum Dei appellat omnes pios, quos significat non modo saluos, & incolumes à Deo cõseruari, sed etiā bonis omnibus augeri atq; ornari: sub hoc enim verbo benedictionis hæc sententiā subiecta est.*

PARAPHRASIS.

Sanne pater quidnam causa putem esse, cur tot & popularibus meis me bello persequan-

tur? cur inquam tanta vis civium coniuratione facta me capite ac fortunis acerrimè oppugnat, cum neminem neque re, neque verbo unquam violarim, cum omnes paterna pietate semper amplexatus fuerim?

Multi Domine, cum videant me tam subito eiectum è ciuitate, non verentur affirmare, me tuo penitus auxilio deftitutum esse, neque solum regno tum ab inimicis sed etiam vita spoliari.

Sed licet, quod cuique libet, loquatur, ego quidem certum habeo, te mihi praesidio, salutisque futurum, id quod pro tua singulari misericordia nunquam facere destitisti. Tu Domine, cum ego propter obscuritatem meam in hominum ignoratione versarer, tua benignitate perfecisti, ut consequerer magnam nominis celebritatem, & cum admiratione omnium, regno dignissimus iudicaretur.

Tu idem caput meum grauissimis calamitatibus afflictum, & depressum extulisti: neque unquam supplices manus terendi ad sanctissimum templum tuum, quam aures attētas ad clamorem, & preces meas adhibueris.

Itaque tam firmo praesidio munitus, tamque salutare, & propitiū numen expertus, deponam omnem animi curam, & solitudinem, & quietā atque tranquillā mentē consistam: neque me vel innumerabiles hostium copiae terri-
ta-

buit. Huc ades ó maxime calitum, atque hominum pater, & rex, & in calamitate supplicis tui misericordiam adhibe.

Illam ego pater imploro fidenter, propterea quod periculis meis nunquam defuisti.

Tu Saulem acerbissimum, & perpetuum hostem meum funditus euertisti, tu vim, & furorem perditorum hominum, qui vitam meam ferro, atque insidijs appetebant, infregisti.

Quae cum ita se habeant, vos mortales admo-
neo, nolite confidere vestris ingenijs, aut opibus, aut ulli hominum potentiae, sed ad dominum confugite, & omnes spes & cogitationes vestras in eius infinita misericordia collocate: num solus Dominus seruare, solus omnibus bonis ornare, & cumulare nos potest. Quod si Domine, & salus, & vita, & omnia bona ab uberrimo fonte benignitatis tuae ad homines permanant, aperi quāso illas manus tuas munificentissimas, & populum tuum exple pulcherrimis muneribus tuis.

PARAPHRASIS
CARMINE.

Pater beate, quid esse causae existimem,

Cur impio bello furens

Me persequatur immerentem ciuitas?

Meam salutem perditam,

Et derelictam populus à tua pater

EXPLANATIO IN LIB.

Benignitate prædicat.
 Sed quisque, quod lubet, loquatur, tu decus,
 Certumque præsidium meum es.
 Nunquam fidem tuam pia inuoco prece,
 Quam vocibus dexter meis
 Aures benignas præbeas, & supplicii
 Optata dones omnia.
 Ergo quietamente utramvis dormiam
 In aurem, & hostium minas
 Ridebo vanas nullus villo tempore
 Belli tumultus, aut ferox
 Me præliorum territabit impetus,
 Non si trecentis militum
 Me vallet hostis millibus, & vndique
 Mortem minentur omnia.
 Exurge vindex scelerum, & hostium feram
 Compesce vim crudelium,
 Qui sæpe, sæpiusque me grauissimis
 Iam liberaisti casibus.
 Tu perdidisti Saulem, & omnes impios,
 Qui belluarum immanium
 Instar salutem, & sanguinẽ meũ hiantibus

PSALM. CVM PARAPH. 21

Seu appetebant faucibus.
 Solus salutem, solus, ô dulcissi me
 Pater bona omnia sufficis,
 Solus colentibus piẽ numen tuum
 Aeterna donas gaudia.

ARGUMENT. PSAL. I III.

Prædicat misericordiam Dei erga se, & inimicos suos hortatur, vt deponant odia, & libenti animo se subijciant eius imperio, quem Deus ipse carissimum habet, atque amplissimo regis honore, & nomine affecit. Videtur autem hoc carmen initio regni sui composuisse.

Victoria Neginoth, Psalmus David I I I I.

Inuocãtem me exaudi Deus iustitię meę, in tribulatione dilatasti mihi.

Miserere mei, & exaudi orationẽ meam.

Filij viri vsquequo gloriã meam ad ignominiam? vt quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium?

Et scitote, quod segregauit Dominus sanctum sibi, Dominus exaudiet me, cum clamauiero ad eum.

Contremiscite, & nolite peccare: cogitate cum corde vestro in cubilibus vestris, & tacere.

EXPLANATIO IN LII.

Sacrificate sacrificia iustitiæ, & sperate in Domino. multi dicunt: quis ostendit nobis bonum?

Eleua super nos lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiã in corde meo.

Ex quo tempore frumentum eorum, & vinum eorum multiplicata sunt.

In pace simul cuba bo & dormiam.

Quoniam tu Domine solus securum habitare fecisti me.

EXPLANATIO.

Victoria in Neginoth. De inscriptionibus hymnorum, & cur in ipsis sæpe vocabulis hebræis vsi simus, explicatum est in eo proœmio, quod nostræ paraphrasi prepositum est.

Deus iustitiæ meæ. Id est auctor, & custos innocentie meæ.

In tribulatione dilatasti mihi. Id est, cum in maximas periculorum angustias adductus essem, tu viam salutis meæ latam effecisti, meque in tuto, & tranquillo collocasti.

Filij viri. Sic appellare solent Hebræi plerunque homines claros, & insignes. Vanitatem verò & mendaciam vocat conatus illorum irritos, & inanes, atque consilia cõtra salutem ipsius frustra inita. Sic ficus, & arcus mendaces in literis sanctis appellantur, quod fallant expectationem: vel potius eos reprehendit, quod post habitã

PSALM. CVM PAR APH. 22

cura rerum diuinarum, falsa & inania bona confectentur, & omnes cogitationes suas abiciant in res futiles, atque fallaces. Est igitur huius versiculi sententia, vos principes ciuitatis appello, quousque tandem abutemini patientia mea? Quousque toto animo, & studio omni incumbetis in eam curam, vt mihi vitam, & omnia vite ornamenta eripiat? Quandiu cogitationes vestræ versabuntur in rebus vilissimis, tamque contemptis?

Scitote quod. Nolite (inquit) existimare, me humana ope aut consilio, ad regiam dignitatem peruenisse: ipsi enim Deus me multis & millibus electum genti suæ præfecit: ex quo fit vt qui me repudiet imperium, non mihi, sed Deo repugnet. Vocabulum hebræum, quod interpres latinus græcum secutus sancti verbo exprimere solet, proprie in ijs hominibus ponitur, qui sunt animo benefico, & liberali, & ad iuuandos omnes admodum propenso: talem autem decet in primis eum esse, qui regnum administrat.

Contremiscite. Monet illos, vt aliquando tandem metu diuini numinis à maleficio sese contineant, nec animo præcipiti, & perturbato quicquam gerant, sed silentio nocti, cum mens soluta, & libera, & ceteris omnibus curis vacua est, diligenter exquirant, & cū animis suis considerent, quid faciendum fugiendūque; sit: quia ve-

rum, & ratio præcipiat, in primis, ut omni studio contineant linguam: quam si quis didicit moderari, maximum certe præsidium sibi ad reliquas virtutes comparauit.

Sacrificate sacrificia iustitiæ. Hortatur inimicos, ut respiciant, & peccata sua expient. appellat autem sacrificia iustitiæ illa, quæ cum fide, & vera pietate fiunt, vel potius ita vocat ipsius iustitiæ cultum, atque animi exercitationem in optimis rebus, quo genere sacrificij nihil excellentius, nihil Deo gratius à nobis accidere potest, sic alio in loco laudis sacrificium dixit, cum dicere veller hymnos, & studium diuinæ bonitatis prædicandæ, & laudibus offerendæ.

Multi dicunt. Multi quoddam viderent Dauidem maximis, & assiduis calamitatibus exagitari solitum, suspicabantur, eius imperium, reip. calamitosum fore. itaque cum ille iam adeptus regiam dignitatem ipso hortaretur ad obedientiam, secum ipsi dicebant, quis præstabit, vile nobis fore, ut hic regnum administret? His rebus permotus vir sanctus Deum precatur ut gētem Hebræam placida oculis intueatur, suūq; sanctissimum numen tam præsens, tamque propitiū exhibeat, ut omnes intelligant, ipso regnante omnia prospera & secunda fore.

Dedisti lætitiā. Lætatur Dauid, quoddam in regni sui magna fertilitas agrorum conse-

creta fore: ea enim res polliceri videbatur, ipsum dignitate sua non calamitatem populo, ut multis suspicabantur, sed prosperitatem patius allaturum. Haud equidem oblitus sum me aliter hos versiculos interpretatum esse in paraphrasi, sed vnicuique liberum erit, utram explanationem sequi malit.

In pace simul cubabo. Sententia huius versiculi in explanatione psalmi superioris explicata est.

PARAPHRASIS.

VOces meas inuocantis exaudi sanctissime parens, & custos iustitiæ meæ, & qui vitam meam ex maximis sæpe angustiis & periculis eripuisti, in reliquum etiam tempus miserere supplicij tui, & precationem meam audi.

Vos principes ciuitatis appello, quousque tandem abutemini patientiæ meæ? quousque toto animo, & studio omni incumbetis in eam curam, ut mihi vitam & omnia vitæ ornamenta per summum dedecus, & ignominiam eripiatis? quandiu cogitationes vestras abijcietis in res inanes atque fallaces?

Animaduertite oro, quod semper euaserint vestra illa præclara consilia, & conatus: quod magis enim me opprimere, & mecum nomen obsecrare contendistis, eodem magis authore Deo factum est, ut apud omnes clarus, & admiratio-

EXPLANATIO IN LIB.

ne dignus haberer. Quod si meum caput infidijs
appetere pergitis, sic habetote: qui antea salutem
& dignitatem meam semper tutatus est, eun-
dem praestid semper futurum ad eam conseruan-
dam, & poenas vestrae improbitatis, & perfidiae
exigenda.

Aliquando tandem metu diuini numinis a
maleficio vos prohibete, neve animo praecipiti,
& perturbato quicquam gerite: sed silentio no-
tis, cum mens soluta & libera, & ceteris
omnibus curis vacua est, diligenter exquirite, &
eum animis vestris considerate, quid faciendum
fugiendumque sit, quid verum & ratio praeci-
piat: in primis omni studio continete linguam,
quam si quis didicit moderari, maximum certe
praesidium sibi ad valiquas omnes virtutes com-
parauit.

Quod si vobis Deum velitis placari, & pro-
pirium, virtutem colite ac pietatem, atque animum
exercete in optimis rebus, & hoc praestanti ge-
nere sacrificijs gratiam vobis sanctissimi numi-
nis facilius conciliabitis, quam innumerabilium
crnore victimarum. castissimus enim Dei cultus,
plenisimaeque sanctitatis religio est, ut illum pu-
ra, & integra mente veneremur, atque eius le-
ges & praeceptiones summa diligentia colamus.
Hoc agite, neque in posterum spes, & cogitatio-
nes vestras in rebus fragilibus, & caducis, sed in

PSALM. CVM PARAPH. 24

misericaedia Dei locatote: oculi enim eius aspiciunt
homines pios, & aures ipsius attenta sunt ad pre-
ces eorum.

Ego quidem omnes ad huc modum adhortor, sed
multi de summi dei providentia, & benignitate
dubitantes. aiunt: quis suppeditabit nobis bona?

At ego Domine te suppliciter oro, ut vultu il-
lo tuo splendissimo nos aspicias: sic enim comodi-
tatibus, & bonis omnibus circumfluemus. quinimod-
iam experti sumus liberalitatem tuae, iam animu
meum incredibili gaudio compleuisti, propterea
quod ciuibus meis large ac prolixè ea bona imper-
tisti, quae illi tam vehementer optabant, nam &
vino, & frumento, & ceteris omnibus rebus ad
vitae cultum necessarijs abundant. & mihi maxi-
mis laboribus & periculis defuncto, placidissima
pax & securitas tua benignitate concessa est.

ARGUMENT. PSAL. V.

Vir sanctus à Saule importunissimo ty-
ranno vehementer exagitatus, Deum
suppliciter implorat, ut vim & furorem im-
proborum coerceat, & res piorum affligat,
& propè iacentes recreet atque sustentet.

Victori ad Neginoth, Psalmus David. V.

Verba mea auribus percipe Domine,
intellige clamorem meum.

Intende voci orationis meae Rex meus,
& deus meus.

Quoniam ad te orabo Domine, mane ex-
audies vocem meam.

Mane instituam ad te (orationem) & su-
spiciam.

Quonia non Deus volēs iniquitatē tu es.
Neque habitabit iuxta te malignus, non
permanebunt iniusti ante oculos tuos.

Odisti omnes, qui operantur iniquita-
tem: perdes omnes, qui loquuntur men-
daciū.

Virum sanguinum, & dolosum abomina-
bitur Dominus, ego autem in multitudine
misericordiæ tuæ.

Introibo in domū tuam, adorabo ad tem-
plum sanctum tuum in timore tuo.

Domine deduc me in iustitia tua propter
inimicos meos, dirige in cōspectu tuo viam
meam.

Quoniam non est in ore eorum veritas,
cor eorum fraudulentum est.

Sepulchrum patens est guttur eorum,
linguis suis dolose blandiuntur, iudica illos
Deus.

Decidant à cogitationibus suis, propter
multitudinem prauaricationum suarum ex-
pelle eos, quoniam rebellauerunt contra te.

Et lætentur omnes qui sperant in te, in-
æternum exultabunt, & proteges eos.

Et gloriabuntur in te omnes, qui diligunt
nomen tuum, quoniam tu benedices iusto.

Domine tanquam scuto bona voluntate
tua circumdabis eum.

EXPLANATIO.

Mane exaudies. Hoc ait, quoniam matutinū
tempus, & vespertinum lex attribuebat preca-
tionibus & sacris faciendis: matutinum verd in
primis accommodatum est, quod ea hora magis vacui
sumus à ceteris curis. hinc illud, Deus, Deus
meus ad te de luce vigilo. & alio loco, mane ora-
tio mea praeueniet te.

Mane instituam ad te (orationem) & su-
spiciam. Quoniam lingua Iudeorum perangu-
sta est, ac præcisionibus orationis abundat. quæ
quidem res mirabile dictū est, quàm magnas af-
ferat difficultates ad intelligendum, propterea vi-
sum est nobis esse faciendum, vt nonnihil de no-
stro nonnullis in locis adderemus, quo fieret ora-
tio plena atque perfecta. quæ vero verba ad hūc
modū adiecta fuerunt, ea fere omnia lineis sunt
inclusa, vt in hoc versiculo factum vides.

Et suscipiam. Verbum Hebraicum eam vim
habet. vt in us ponatur, qui oculis obseruant ali-
quid expectantes. itaque verba hæc habent hanc
sententiam mane assistam simplex misericordia

EXPLANATIO IN LIB.

tua, & sublatis ad caelum oculis expectabo, dum mihi perditio, & afflicto opem aliquam ferar: cum enim deftereris u. a. ficia, & impietate, certissimam spem habeo te diutius non passurum, ut boni exterminentur, & scelerati in tua sancta ciuitate floreat.

Virum sanguinum. Haec omnia quauquam communiter ad improbos referri possunt, tamen in Saulem praecipue dicuntur, quem quidem hominem fuisse barbarum, iniustum, crudelem, & omni scelere cooperitum, legimus in libris Regum. itaque uatinitur fore, ut deus tandem illius scelera, & crudelitatem puniat, & omnibus declaret, quantopere detestetur hoc hominum genus perditissimum.

Ego autem. Praedit, si tandem sublatis inimici, saluum, & incolumem in sanctam ciuitatem reuersurum.

Domine deduc. Quoniam hostes imminebant semper capiti ipsius, orat Deum ut pro singulari bonitate, qua uti solet erga homines pios, sibi dux, & comes sit in tantis periculis, neque permittat, animum suum vlla vi, vel metu inimicorum de recto uita curriculo decinare: uiam enim Dei appellat eam uiuendi rationem, quam Deus requirit a nobis, quae amque ille suis sanctis uis legibus praescribit.

Sepulchrum patens. Significat iis uerbis,

PSALM. CVM PARAPH. 26

ex istorum ore prodire uerba mortifera, ut de salute illius actus sit, qui eorum multos blanditias non cauet. Dauidem imitatus Hieremias, pharetra hostium nominat sepulchrum patens, quod illorum sagittae certam perniciem ictibus offerant.

Tanquam scuto. Ait, Deum beneuolentia sua tanquam scuto firmissimo protegere uiros bonos, ac pios, illosque incolumes conseruare ab omnibus telis; & insidias inimicorum.

PARAPHRASIS.

Voces meas exaudi misericordiae patris, percipe quae oro preces meas attende uerba, & clamorem meum Rex meus, & deus meus: tibi enim supplices manus tendo, te solum intueor, in te uero omnem meam spem, & praesidium repono, nequillulum certe intermittam diem, quin te primo diluculo multum cum lachrymis orem, quoad incredibilem misericordiam tuam exorari.

Aurora uix exoriente, cum mens ab omnibus humanis curis uacua est, animo attento atque humilissimum nymen tuum uenerbor: & sublatis ad caelum oculis audissimè expectabo, dum mihi perditio, & afflicto opem aliquam ferar.

Cum enim tibi nihil nisi rectum, castum, & sanctum placeat, certissimam spem habeo, te diutius non passurum ut boni exterminentur, &

EXPLANATIO IN LIB.

malefici natura atque omnibus turpitudinis notis insignes in tua sancta ciuitate floreant . Profecto nunquam in conspectum tuum venient, qui iustitiam & leges violant, atque alteri nocere non intermittunt.

Odisi quicumque se vitis, & sceleribus contaminant: mendaces, vanos, fraudulentos funditus eueries. homines barbari, immanes, & humano sanguine cruenti seclusi a concilio coelestium sempiternis cruciatibus afficientur.

At ego tandem sublati hominibus scelera tuis, & nefarius, pro tua misericordia saluus, & incolumis in sanctam ciuitatem redibo, & augustissimum templum tuum pie sancteque venerabor.

Eheu Domine semper hostes imminent capiti meo, vestigia mea semper obseruant. Itaque ne imprudens in eorum insidias precipiter, tu quæso mihi dux, & comes esto pro iustitia tua, atque effice mihi planam, & facilem viam, qua peruenitur ad illam beatissimam, & sempiternam domum tuam, neque per mitte animum meum ulla vi, vel metu inimicorum de recto vitæ curricula declinare.

Nihil nisi maledicta, fraudes, mendacia in ore vigent istorum hominum perditissimorum. Animum gerunt insidii, & effrenatis cupiditatibus redundantem, & quemadmodum ex apertis sepulchris teterrimus odor afflatur, similiter ex

PSALM. CVM PARAPH. 27

ore istorum prodeunt verba sceleritatis, & scelerum plena: & quanquam auersissimo à me animo semper fuerunt, speciem tamen præ se ferunt amicorum, & mirifice mihi blandiuntur.

Dele funditus illos iustissime Rex, & quæ de me tollendo inierunt consilia frange, cumque in dies magis magisque sceleribus scelera cumulent, & sanctissimas leges tuas violent euertantque, expelle illos de ciuitate tua, atque in sempiternas tenebras precipita, quando ad eam arrogantiam, & furorem iam progressi sunt, ut à tuo imperio deficere, & tecum bellare non metuant.

Has impij pœnas pendant, boni verò, qui se ac sua omnia misericordie tuæ crediderunt, lætitia exultent. Profecto, quod precor, eueniet: nam boni letabuntur in perpetuum, & præsidio tuo septi vitam placide, tranquille, leniterque traducent: & qui sanctissimi nominis tui colentes sunt, maximè afficientur bonis, atque ob eam rem nunquam desinent gloriari de tua erga se beneficia.

Tu Domine bonum ac piun quenque beneuolentia tua tanquam scuto firmissimè proteges, & incolumem conseruabis ab omnibus telis, & insidiis inimicorum.

ARGUMENTVM PSAL. VI.

Existimant Dauidem fecisse hos versus cum in morbū, & grauissimas calami-

rates incidisset ob stuprum Bersabeæ illatum,
& maritum eius crudeliter interemptum.

Victori Negiloth super Seminitib.

Psalmus David VI.

Domine ne in furore tuo arguas me:
neque in ira tua corripas me.

Miserere mei Domine quoniam infirmus
sum: sana me Domine, quoniam conturbata
sunt ossa mea.

Et anima mea turbata est valde, sed tu
Domine vsquequo?

Conuertere Domine, & eripe animam
meam, saluum me fac propter misericordiã
tuam.

Quoniã non est in morte qui memor sit
tui, in inferno autem quis cõsuebitur tibi?

Laborauit in gemitu meo, lauabo per sin-
gulas noctes lectum meum, lachrymis meis
stratum meum rigabo.

Caligauit præ amaritudine oculus meus,
inueteraui propter omnes inimicos meos.

Discedite à me omnes, qui operamini ini-
quitatem, quoniam exaudiuit Dominus vo-
cem fletus mei.

Exaudiuit Dominus deprecationẽ meã,
Dominus orationem meam suscepit.

Erubescant, & conturbentur vehemen-

ter omnes inimici mei. conuertantur, & eru-
bescant valde velociter.

EXPLANATIO.

Domine ne in furore. *Orat Deum ne nimis
iracunde secum agat, ne ue ad seelus, quod commi-
miserat, vindicandum accerbitatem adhibeat, sed
paternam seueritatem.*

Sed tu Domine vsquequo? *Quandiu (in-
quit) exercebis iram in supplicem tuum? quous-
que differes curationem animi, & corporis mei?*

Conuertere Domine. *Id est, auertisti fa-
ciẽ tuam à me propter scelera, & flagitia mea,
nunc quaeso tandem placatus, oculos tuos ad me
conuerte, quando animus meus humilis, & mœ-
rens totus ad te conuersus est.*

Quoniam non est in morte. *Propterea (in-
quit) studeo, quamprimum à te sanari animam
meam: quoniam certo scio, nullam esse reliquam
spem curationis, si vita excedens mecum feram
vulnera delictorum. Scio inquam Domine, homi-
nem sic morientem vnã cum vita perdere & tui
memoriam, & confitendi peccati sui facultatem:
quodd si animus illius vel tui recordetur, vel pec-
cata sua confiteatur, inani tunc eius confessio, in-
anis est eius recordatio. sic ferè veteres explanãt.
Alij verò totum hunc locum interpretantur in
eam sententiam, vt dicant, virum sanctum
in maximis periculis versantem, de salute sua*

EXPLANATIO IN LIB.

orare, & ostendere, se in vita retinendum esse & ad eam rem demonstrandam ea ratione uti, qua ipsum usum videmus etiam in psalmo xxx. cum ait, *Quæ utilitas in sanguine meo si descendero in corruptionem? Nunquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?* Idem in alio psalmo ait, *Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione? Itaque videtur etiam hoc loco moriens deprecari, ut in vita manens possit Deum laudibus celebrare, & veram religionem inter mortales longe, latèque propagare: id autem qui facere poterat, si de vita excessisset? Itaque illud scire oportet, confessionem in literis sanctis sæpè pro laudatione appellari, & vocabulam Hebræum, quod interpres latinus græcum secutus vertit infernum proprie sepulchrum significare, tamen si eodem nomine statum quoque mortuorum appellant tam eorum qui in se, sanctique vixerunt, quàm eorum qui vitiiis, & sceleribus contraminati à vita discesserunt.*

Lauabo per singulas noctes. Lectum suum adulterij turpissimi sceditatè commaculavit, eas maculas se assiduis lachrymis deleturum ait, significans his verbis summum animi dolorem, & cruciatum, quem sustinebat ob legem Dei violatam, & turpitudinem sceleris commissi.

Caligauit præ amaritudine. Dicit, se vitã

PSALM. CVM PARAPH. 29

viuere amarissimam, ut iam præ continuo luctu, & lachrymis penè oculos amiserit, dum culpam & peccata sua, & acerbas iniurias mimicorum desistere nunquam desinit.

Discedite à me. Solet vir sanctus, cum desinit calamitates suas, & misericordiam Dei implorauit, repente animum exultare, & voces laetitiae plenas emittere, glorians, preces suas à Domino auditas esse, qua quidem re nos monet, si ad Deum pura mente accedamus, non esse dubitandum, quin eius clementiam facile exoremus, & propitium numen sentiamus.

PARAPHRASIS.

Domine ne nimis inacunde mecum age, nè ve ad meum scelus vindicandum acerbitatem adhibe, sed paternam seueritatem.

Miserere mei misericordie parens, agere enim & grauissimè affectus est animus meus propter sceleris admissi magnitudinem, eius tu vulnera salutaribus fomentis, & remediis tuæ clementiæ sana.

Sana me Domine, quoniã grauitas morbi, & calamitati, ita vires & animi mei & corporis debilitauit, ut iam nulla mihi spes salutis ostendatur, meque non solum vires, sed vita iam desiciat. Et tu domine quãdiu exercebis iram in supplicem misericordie tuæ: quousque differes curationem animi, & corporis mei?

EXPLANATIO IN LIB.

Aueristi pater optime faciem tuam à me propter scelera, & flagitia mea: nunc queso tandem placatus oculos tuos ad me conuerte, quando animus meus humilis, & moriens totus ad te conuersus est. Libera queso illum Domine iam tantis malis, neque saluum & incolumem serua pro infinita benignitate tua.

Quid iuuat, immatura morte spiritum mihi, & hoc incundum caeli lumen eripere? An ego sensu, & vita spoliatus laudes tuas memorare, num mortuus inter mortales sanctissimum nomen tuum celebrare poteres?

Intelligo Domine, me terrimum facinus fecisse perspicio, me scelus omni cruciatu vindicandum commississe, cum misero Vrie charissimam uxorem, & vitam pariter eripere: sed illud item scio, eam semper fuisse lenitatem, & clementiam tuam, ut poenitenti veniam faciliè daret, neque te peccantium mors & pernicies, sed adhibita correctione salus & vita delectaret.

Hac igitur cogitatione roboratus, nunquam de misericordia tua Domine desperabo, sed in perpetuo luctu, & squalore iacens, animo humili, & demisso tibi manus supplices tendam: & paucas illas noctes inter falsa, & flagitiosa gaudia consumpsi, reliquas omnes ego, dum vixero, noctes inter gemitus, & amara suspiria consummam. Si lectum meum impura libidine contami-

PSALM. CVM PARAPH. 30

naui, illum ego largo & perenni lachrymarum flumine lauabo.

Sed iam domine satis superque fenarum dedi, iam praeter continuo luctu, & lachrymis penè oculos amisi, dum culpam, & peccata mea, & acerbos iniurias inimicorum deslere nunquam desuo.

Facecite à me omnes quicumque insidias mihi & perniciem comparatis. Dominus enim commiseratus est febiles, & queribundas voces meas: Dominus audiuit preces meas, Dominus deprecatione mea placatus est mihi.

Hoc igitur intelligentes inimici mei erubescant, & timore perterriti contremiscant, cum videant se opinione sua deceptos esse, & quae praeabāt ab omnibus proditum & desertum, cernant praesidio domini septem & munitū esse. Proinde pudore affecti in fugam subito se conuertant, qui modò tantae atrocitatis me ac fortunas meas oppugnabant.

ALIA PARAPHRASIS
carmine.

Ne queso Domine me tuus furor opprimat,

Nè ve ira sauiat tua:

Sed qui pater mihi es, paterna filium

Seueritate punias.

Miserere Domine iam mihi, iam tristibus

Aurem querelis admoue:

Nam dira morbi vis misellum conficit,
 Me vita destituit mea.
 Et tu quousque differes opem tuam
 Meae salutis negligens?
 Quousque vultum iratus auertes tuum?
 Tuo benigno lumine
 Meos dolores intruere iam pater,
 Malisque tantis eripe.
 Quid me, oro, morte rapere tam cita iuuat
 Ecquid sepulchro conditus
 Tui memor eris? ecquid tuas amabilis
 Cantabo laudes carmine?
 Si caede me, & lectum meum libidine
 Contaminaui sordida,
 At lachrymarum me, meumque lectulum
 Lauabo largo flumine.
 Me nulla nox, me nulla lux in posterum
 Non lachrymantem viderit,
 Quonquam satis, superque supplicij datu est
 Mœrore iam contabui,
 Fletuque fessa perdidit iam lumina,
 Peccata perditus mea.

Iniuriâsq; meorum acerbas hostium
 Dum flere nunquam desino.
 Recedite procul impij, recedite
 Malas in oras: nam Deus
 Suspiriis, lachrymisque motus est meis.
 Dominus piâs preces meas
 Benignus audiuit, salutem supplici
 Donauit optimus Pater.
 Ergo erubescant, & dolore pessimi
 Rumpantur hostes, & meae
 Felicitati quisquis inuidet, procul
 Fugiat metu perterritus.

ARGUMENT. PSALM. VII.

Et si Basilius, Chrysostomus, Theodo-
 retus, & apud Latinos Augustinus, exi-
 stimarunt, titulum huius carminis ad Chu-
 sim Arachitem referendum esse, & contra
 Absalonem, & Architophelis perfidiam ver-
 sus ipsos fuisse confectos, tamen nos hac in
 parte Hieronymum sequemur, qui in com-
 mentariolis huius libri (eos autem Hiero-
 nymi esse, multis argumentis possumus o-
 stendere) is inquam Hieronymus satis pla-
 nè demonstrat, & ritulum, & versus ad Sa-
 lem pertinere, in qua quidem sententiâ om-

nes ferè sunt Hebræi. Quòd vero David in hominè amplissimo régis honore, & nomine affectum, & eundè locerum suum sub alieno nomine inuehatur, rem suæ modestiæ consentaneã facit: idemq; ab aliis scriptoribus factitatum esse, nemo est qui nesciat. Ita tamè verum nomen suppressit, vt fatis indicaret, in quem scriberet, cum eum Iemini filium vocat, in cuius familia natus est Saul, qui se ipse filium Iemini vocat in libris Regum. Illud autem scire oportet, AEthiopè à Iudæis Chusim appellari. AEthiopem verò Saulem vocat propter eius profligatos ac perditos mores, in eiusmodi enim hominibus nomè nigri apud veteres poni, vel illud Horatianum indicat: Hic niger est, hunc tu Romane caueto: & illud, Albus an ater homo. Loquitur autè Saul in lib. Reg. hunc ad modum: Nemo est qui rem mihi indicet. omnes de me, tollendo coniu-rastis. quin etiam filius meus cum Dauide societatem coniuit, quem sic excitauit, vt is mihi insidias facere nunquam intermitteret. Itaque cum tyrannus hæc iactaret in vulgus, & generum suum proditiõis in simu-latum in inuidiã falsa criminæ adduceret, vir sanctus sese purgauit his criminibus, in quibus cõmemorat innocentiam suam, &

diuinam iustitiã aduersus crudelitatem Saulis implorat, & illius interitum prædicit. Docet autè nos exemplo suo, si qua iniuria afficiamur, si quo in periculo simus, ad Deum confugiendum esse, & ab eo solo opem expectandã. Terret etiam improbos, & nocentes. Dei iustitiã, & seueritatem prædicans.

Psalmus David, quem cecinit Domino pro verbis Chus filii Iemini. VII.

Domine Deus meus in te speraui, saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me.

Nequando rapiat vt leo animam meam, iaceret, & non sit, qui eripiat.

Domine deus meus, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis.

Si reddidi malum habenti mecum pacè, si deserui aduersantem mihi sine causã.

Persequatur inimicus animã meã, & comprehendat, & cõcalcer in terra vitã meam, & gloriam meã in puluere habitare faciat.

Exurge Domine in ira tua, & exaltare contra commotiones inimicorum meorum.

Et exurge ad me in iudicio, quod mandasti, & cõgregatio populorũ circumdabit te.

Et propter hanc in altum regredere, Dominus iudicabit populos.

Iudica me Domine secundum iustitiã meã.

& secundū innocentiam meā, quæ est in me.

Consumet malitia peccatores, & diriges iustum scrutans corda, & renes Deus iuste.

Adiutorium meum à Domino, qui saluos facit rectos corde.

Deus iudex iustus, & Deus irascitur per singulos dies.

Nisi conuersus fuerit, gladium suū acuet, arcum suum tetendit, & parauit illum.

Et ipsi parauit vasa mortis, sagittas suas in persequentes effecit.

Ecce parturiuit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit mendacium.

Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam, quam fecit.

Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendet.

Confitebor Domino secundum iustitiam eius, & psallam nomini Domini altissimi.

EXPLANATIO.

Pro verbis Chus filij Iemini. Saulem Chusim nominat, id est *A Ethiopæ* propter eius profligatos, ac perditos mores: in eiusmodi enim hominibus nomen nigri apud veteres poni solitum, indicant etiam poete Latini: ita tamen verum nomen suppressit, ut satis ostenderet, in quæ scribat cum eum vocat filium Iemini, in cuius familia natus est Saul, qui se ipse filium Iemini

vocat in libris Regum.

Domine deus meus si feci istud. *Ego (inquit) Domine operam tuam expecto conscius innocentie meae. Quod si id commisi, quod Saul mihi obiicit si eius inquam vitæ, ac regno insidiatus sum, persequatur inimicus animam meam, & cætera. Quod verò sequitur, si malum reddidi habenti mecum, & c. ad hanc sententiam: Ego quidem Saulem, dum ille me amanter, & honorificè tractauit, vnice dilexi, summæque semper obseruantia colui: cum verò is ne verbo quidem violatus à me animū alienasset, neque omni conatu capite & fortunis oppugnaret, tantum absuit, ut iniurias grauissimas vlscerer, ut cum mihi non semel eius opprimendi facultas accidisset, semper illi pepercerim, semper eius salutem mea præposuerim: quod si mentior, persequatur inimicus animam meam & c.*

Et exurge ad me in iudicio, quod mandasti. *Tu domine præcepisti rectoribus ciuitatum ut eos, qui violarentur, iniuria prohiberent, neque aliquem sinerent iniuste opprimi: tu ergo præsta, quod aliis faciendum præcepisti, & vindica me ab impetu Tyranni.*

Et congregatio populorum. *Id quidem à summis viris obseruatum, & memoriæ proditum est, qualescunque principes ciuitatum fuerunt, semper tales ciuitates fuisse: & ob eā cau-*

Sam vitiosos principes plus exemplo, quàm peccato nocere, quòd permulti imitatores eorum existant. Itaque cum Saul homo perditissimus, & contemptor dei regnum obrineret, necesse erat, negligi in ciuitate curam rerum diuinarum. Hoc intelligens Dauid non tam rita sua, quàm religioni, & saluti ciuium consulens supplicium tyranni sceleribus exposcit, confirmans fore, vt eo sublato populi ad cultum diuinum reuertantur: il enim significat, cum ait, & congregatio populorum circumdabit te. & re vera nihil ferè est, quod magis animis vulgi ad religionem excitet, quàm vbi deus iustitiæ suæ documenta constituit, & insigni aliquo facinore declarat, se bonis consulere, improbos viciisci.

Et propter hanc. Id est, pro salute huius ciuitatis, & conuentus, declara vim, & potestatem tuam in homines impios, & omni scelere contaminatos: vbi qui te quasi iacentem, atque humanis omnia despicientem negligunt excelsum, & omnium rerum moderatorem esse intelligunt, & sanctissimum numen tuum debito cultu venerentur,

Iudica me secundum iustitiã meam. Non virtutes suas prædicat his verbis, aut iustitiam iactat apud deum, quem appellatus alio loco ait, Ne intres in iudicium cùm seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens; sed

significat, se in eo, in quo accusatur, omni culpa vacare, quippe qui neque re, neque verbo Saulem violarit.

Nisi conuersus. Nisi (inquit) Saulem suorum scelerum pœnituerit, prædico illum gladio, & sagittis dei interiturum. nec falsus vates fuit Dauid, nam legimus in libris Regum, Saulem & sagittis hostium fuisse vulneratum, & suo se gladio traecisse, hæc autem pœna illi à domino irrogata fuit: itaque recte dicit, cum gladio, & sagittis domini interfectum iri.

Et ipsi parauit vasa mortis. Id est, in ipsam Saulem arma mortifera præparauit: sic apud Ezechielem, vnusquisque vas interfectionis habet in manu sua.

Ecce parturiuit. Exaggerat improbitatem Saulis pulcherrima allegoria. Est autem ὕσπερ ἡ τῶν ὀφθῶν, conceptus enim parturienti tempus antecedit, concepit autem Saul dolorem ex iniudiã, cum videret Dauidem sibi rerum gestarum gloria præferri: parturiuit autem iniustitiam, ùn dissimulato odio perniciem illi machinabatur: peperit autem mendacium, cum odium suum patefecit, & ficta insidiam ùm erimine innocentem bello persecutus est: tunc enim eius improbitas, quæ prius animo celabatur, tanquam foetus ex utero in apertum prodijt. vel ait, Saulem concepisse dolorem, propterea quòd

EXPLANATIO IN LIB.

ma. habebatur ipsi calamitatem, & mortem. cuius sententia respondet id, quod paulo infra subiungitur, conuerteretur dolor eius in caput eius, id est dolor, & perniciēs, quam mihi moliebatur, in eius caput redundabit.

Lacum aperuit. Alia est allegoria, quae significat fore, ut Saul in ea mala incidat, quae parauerat ipsi Dauidi. Quod autem res futuras pronuntiat perinde quasi earum rerum tempora iam praeterierit, id vsu, & consuetudine linguae Hebraeae facit, quae res futuras exprimere solet etiam verbis tempus praeteritum significantibus.

PARAPHRASIS.

Domine deus meus in te vivo spem locavi omnium rerum mearum, at tu, oro, ab omni periculo inimicorum me conserua.

Hostis immanis & ferus, tanquam leo, furor in citatus rapitur ad caedem meam: ex huius ore, ac faucibus vitam meam tu seruare potes, praeterea nemo.

Ego pater optime, misericordiam tuam sidenter imploro fretus innocentia mea: quippe qui mihi conscius sum, me neque id commississe, quod Saul criminatur, neque eius vita, aut imperio vllas unquam insidias fuisse.

Ego regem, quoad ille me amanter, & homo-

PSALM. CVM PARAPH. 35

rifice traxit, vnicē dilexi, summāque semper obseruantia colui: cum verō is ne verbo quidem violatus, & me animum alienasset, meque omnino conatu, capite ac fortunā appuzaret, tantū abfuit, ut iniurias grauissimas vlciscerer, ut cum mihi non semel eius opprimendi facultas accidisset, semper illi perpeccerim, semper eius salutem meā praeposuerim.

Si mentior, insequatur ille fugientem & capiat, neque solum mihi vitam eripiat, sed gloria quoque & omnem memoriam nominis mei funditus extinguat.

Quod si Domine innocens sum, si mihi manus violenter afferunt, quid hoc silentis pateris? quid tanta in homines omnium vitiorum seruos, & ministros lenitate vteris? Vtere quoque iam potentia tua, & declam vim seueritatis, & iustitiae contra vim, & magnitudinem scelerum tantorum: iam istarum immanium beluarum impetum, & rabiem comprime.

Tu certe mandasti civitatum rectoribus, ut eos qui violarentur iniuria prohiberent, neque aliquem sinerent iniuste opprimi: tu ergo praesida, quod alii faciendum praecipisti, & debitas poenas repete ab impio tyranno. Hoc ego certe non tam vitam meam, quam tuam sanctissimae religioni & saluti civium consulens peto. Video regem barbararum, iniustum, & contemptorem numi-

nis tui quàm plurimos habere imitatores sui, & plus iam exemplo, quàm peccato civitati nocere. Video non sine acerbissimo animi sensu, & dolore sacra, & ceremonias, & leges vulgò proteri, & conculcari. Quòd si regis impietatem, & furorem nisi in aliquo supplicio coercitas, & illustra iustitiæ tuæ documenta constituas, vt intelligant homines, te bonis consulere, improbos vlisci: profectò religio, & sanctitas in animis mortalium recipient antiquum dignitatis locum, & populus maximo consensu excitabitur ad colendum & venerandum summa pietate nomen tuum.

Itaque propter salutem civitatis huius declaravi vim & potestatem tuam in homines impios, & omnibus sceleribus coopertos, vt qui te quasi iacentem, & humana omnia despicientem pro nihilo ducunt, excelsum, omnium rerum moderatorem intelligant, atque in posterum summa reuerentia tuo numini præces, cultus, honores adhibeant. Sed quanquam pro tua singulari lenitate diuturnam sæpe nocentibus concedis impunitatem, nemo tamen in eam spem adducatur, vt existimet, te scelera & flagitia multa impunità que dimissurum. Scilicet tempus erit, cum de dictis & factis omnium mortalium iudicia constituentur, in quibus cuique pro eo ac quisque merebitur, aut pœnas erogabit, aut præ-

mia persoluet.

Sed accelera quæso domine, & si me iniuria in hæc pericula vocatum vides, innocentis miserere, & inimicorum vim atque impetum frange.

Eueniet certè, quod precor iam iamque improbos sua scelera de medio tollent, & integritatem meam maximis bonis cumelabit dominus, qui pro iustitia sua piorum, impiorumque rationem semper habet, neque ab illo vnuquam falli potest, quippe qui introspiciat in intimos sensus, & affectiones hominum.

Salus & vita mea in fide ac tutela dei est, qui seruat omnes virtutis & pietatis amantes.

Deus æquissimus est iudex, deus & bonus hominibus fauet, & nocentes punire nõ inter mittit.

Itaque nisi quàm primum Saul emprobitatis suæ pœnituerit, prædico illum breui per summum dedecus, & ignominiam interiturum. Iam gladium suum exaruit deus, iam tetendit arcum, atque in illum, & cæteros hostes meos sagittas, & mortifera tela preparauit.

En hostis pernicium mihi, & pestem iam diu machinatur. Quod scelus ille in me conceptum, atque animo inclusum par curiebat, id scelus erumpit tandem.

Nihil is fallacia, nihil fraudis & insidiarum prætermittit, quo me de medio tollat: sed quàm voler, amenti furore debacchetur, mox enim se-

EXPLANATIO IN LIB.

lerum poenas dabit: & quæ vis ab eo mihi nefariè intentata est, ea vis in ipsum familiamque eius recidet: quæque improbitas illum ad meam eadem exacuit, ea illi & dedecori, & exitio tandem erit.

At ego periculis omnibus defunctus, immortales gratias agam deo pro iustitia ipsius, & sanctissimi nomen eius perpetuis hymnis, & carminibus celebrabo.

ARGUMENT. PSAL. VIII.

Hymnus est, quo piorum natio inducitur de victoria Christi, & vero ac puro dei cultu omnibus terrarum finibus propagato gratulans, & maxima beneficia in uniuersum genus humanum à deo collata commemorans. Cum verò multæ sint explanationes huius hymni, nos potissimum secuti sumus Theodoretum, & Gregorium Nazianzenum Theologos magnos in primis, & illustres.

Victori ad Gubith, Psalmus
David VII.

Domine dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in uniuersa terra.
Quoniam eleuata est magnificentia tua super cælos.

PSALM. CVM PARAPH. 37

Ex ore infantium & lactentium perfectissimi laudè propter inimicos tuos, & destruas inimicum, & vitorem.

Quoniam videbo cælos tuos opera digitorum tuorum, lunam, & stellas, quæ tu fundasti.

Quid est homo, quod memor es eius? aut filius hominis, quod visitas eum?

Minuisti eum paulominus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

Omnia subiecisti sub pedibus eius, oves & boues uniuersas, insuper & pecora campi:

Volucres cæli, & pisces maris, & quicquid perambulat semitas maris.

Domine dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in uniuersa terra.

EXPLANATIO.

Ex ore infantium. Hoc (ait) in primis vim, & saluarem potentiam tuam declarauit, quod per Apostolos tuos, homines rudes, & indoctos, & simplicibus pueris similis, nomen tuum per cunctas nationes fama celebraſti, & asperimam diaboli tyranidem funditus euertisti. Vocat autem diabolum inimicum, & vitorem: quoniam, ille nos odio sempiterno persequitur.

Et ad peccata semper instigat, peccantes verò ulciscitur, atque ad supplicium rapit. Theodorus sic explanat hunc versiculum.

Quoniam videbo. Latatur Ecclesia piorum, quòd deuicta, ac delero hoste sempiterno generis humani sibi iam pateat aditus ad cælum, ubi multa, et varia spectacula sit habitura, sequè scientiam rerum pulcherrimarum percepturam intelligat. Ita interpretatur hunc locum Gregorius Nazianzenus in libris de Theologia. Quidam verò sic explanant, ut existiment, cum David suspiceret lunam, et stellas, monumenta diuinitatis sempiterna, atque ex altera parte consideraret incredibilem amorem quem habet erga humanum genus tantorum operum effector, et dominus, exclamare solitum, Domine quid est homo, quòd memor es eius: aut filius hominis, quòd uitas eum?

PARAPHRASIS.

Somme omnium rerum domine, atque Rex noster, quàm ampla, quàmque celebris est tui nominis gloria, non solum in cælo, sed omnibus etiam finibus terrarum.

Nimirum olim dicebatur, notus in Iudæa deus, in Israëlè magnum nomen eius: sed postea quam filius tuus humanum corpus assumpsit, co-

gnitio nominis tui sic omnes gentium oras peragravit, ut dÿs falsis, et commentitijs repudiatis homines etiam barbari, et immanes te effectorem, et modcratorem cæli, et terrarum intelligerent ac nominarent.

Id verò in primis vim, et salutarem potentiam tuam declarauit. quòd per apostolos tuos, homines rudes et indoctos, et simplicibus pueris similes sanctissimum nomen tuum per cunctas nationes fama celebrasti, et castissimam plenissimamque pietatis religionem longè latèque propagasti, atque asperrimam diaboli tyrannidem funditus euertisti, qui nos odio sempiterno persequitur, et ad peccata semper instigat, peccantes verò ulciscitur, atque ad panam et cruciatum rapit.

Proinde cum animi piorum ex corporum vinculis euolauerunt, non iam illi tenebras, et cæcas inferorum latebras perunt, sed lætitiæ exultantes peruolant in sedem illam, et splendidissimam domum tuam, ubi pulcherrimam tui nominis, et cæterarum omnium rerum scientiam consequuntur, et globos ætherios monumenta manuum tuarum sempiterna, et candorem Solis et Lunæ, stellæque vagas et inerrantes incredibilem cum voluptate mirantur, quandiu enim animi nostri in corporibus versantur, à perfecta cognitione non solum nominis tui, sed etiam rerum

naturalium longissime absunt, earumque rerum tantum umbras quasdam, & obscuras imagines intuentur, quod eorum acies caligine circumfusa hæc in terris discernere non possit, quævis sese acrim intendat: parè autem ac dilucidè perspicit, cùm terrenis concretisque corporibus animi euadunt in eas oras, rerumque superæarum contemplatione coram perfruuntur nulla iam re impediente, que minus perspiciant quale quidque sit quod certè nulla ratione consequi potuisset humana natura, nisi Christus imperium diaboli euertisset, & de cælo descendens ascensum in ea loca nobis aperuisset, ut iure gloriemur, quod deuicto ac deletò hoste illo sempiterno generis humani nobis pateat editus ad concilium mentium beatarum, ubi multa & varia spectacula sumus habituri, nosque scientiam rerum pulcherrimarum percepturi intelligamus.

Itaque, cùm incredibilem tuam erga nos beneficentiam domine considero, & mecum ipse diligentius etiam atque etiam cogito, omnium rerum dominum & effectorem deum nostræ libertatis causa formam & conditionem serui suscepisse, & ut nobis immortalitatem suam impertiret mortalitatem nostram induisse, & post maximos labores, & ærumnas acerbissimam mortem vitam profudisse, ut nos æuo beatissimo ac sempiterno frueremur hæc ego cum ani-

mio sæpe multumque reputans, tantorum meritorum excellentia stupefactus exclamo, Domine quis est homo, quod eius saluti & commo- dis tanta benignitate consulis ac prouides? Quis inquam homo est, quod eum pestifero morbo laborantem inuisis, & eius vulnera tuis vulneribus sanas?

Tu domine mentibus illis cælestibus, & ab omni concretionè mortali segregatis hominem penè gloria & honore exæquauisti: Tu vim memoriæ illi, & mentis, & cogitationis impertisti, ut & præterita & teneret, & futura prouideret, & complecti posset præsentia, atque aliquando ad supremam cælestium animorum dignitatem perueniret, modò sese à con- tagione corporis integrum castitumque seruaret, seque totam dederet uenerationi numinis tui: Tu denique hominem huic medio mundi globo tanquam mortalem aliquem deum præpositum esse uoluisti: neque solum ea quæ gignuntur in terris, sed etiam cælum ipsum, & admirabiles illos siderum fulgores ad usus & commoditates illius creauisti, eiusdemque imperio & potestati permisisti tot genera, tamque disparia bestiarum cicurum ferarumque; & omnes aë- rias animantes, & quæ fluminibus, & mari beluæ occultantur. Sed humana natura, dum cupiditati suæ potius, quam tuæ uoluntati ob-

temperat, & maiorum terrerimo hosti, quam optimo parenti fidem habet, hoc praestantissimum imperium, & libertatem cum durissima turpitudineque seruitute commutat. & figuram suam retinebat illa quidem, sed in ea beluarum mores vitamque gerebat. Itaque gratias habere & agere debemus Christo filio tuo, quantitas maximas animi nostri capere possunt, quando per eum pristinam potestatem recepimus, neque solum in libertatem vendicati, sed etiam à te amantissime adoptati sumus, quod si filii tui sumus, haeredes quoque sumus: haeredes quidem tui, cohaeredes autem Christi. Quis verò iam dubitet, quin omnia subiecta sint hominis dominationi, & imperio cum tu Christe hominem à morte excitatum regni sempiterni socium, & consortem effeceris, atque omnia quaecunque caeli & terrae complexu coercentur, sub eius potestatem ditionemque subiunxeris.

Summe omni in rerum Domine, atque Rex noster, quam ampla quaecunque celebris est tui nominis gloria, non solum in caelo, sed omnibus etiam subibus terrarum...

Victori super morte insipientis,
Psalmus David IX.

Confitebor tibi domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.

Lætabor, & exultabo in te, psallam nomini tuo altissime.

Cum conuersi sint inimici mei retrorsum & corruerint, & perierint, à facie tua.

Quoniam fecisti iudicium meum, & causam meam, sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam,

Increpasti gentes, & perit impius, nomen eorum delesti in æternum, & in seculum seculi.

O inimice confectæ sunt vastitates in æternum: ciuitates destruxisti?

Perit memoria eorum cum ipsis: dominus autem in æternum permanet.

Parauit ad iudicandum thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate, iudicabit populos in iustitia.

Et factus est dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.

Et sperent in te, qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te domine.

Psallite domino, qui habitat in Sion, annuntiate inter gentes opera eius.

Quoniam requirens sanguinem eorum, re-

EXPLANATIO IN LIB.

cordatus est, non est oblitus clamorem pauperum.

Miserere mei domine, vide afflictionem meam de inimicis meis.

Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudes tuas in portis filie Sion.

Exultabo in salutari tuo, demersæ sunt gentes in foueam, quam fecerant.

In laqueo quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

Cognitus est dominus iudicia faciens, in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

Conuertentur peccatores in infernum, omnes gentes, quæ obliuiscuntur deum.

Quoniam non in æternum obliuio erit pauperis, spes pauperum non peribit in æternum.

Exurge domine, ne præualeat homo: iudicentur gentes in conspectu tuo.

Incurt domine timorem illis, sciant gentes, quod homines sunt.

EXPLANATIO.

Super morte insipientis. Plerique Hebræorum hunc insipientem existimant esse Goliathum illum Palæstinum, quem Dauid singulari certamine superauit.

P SALM. CVM PARAPH. 41

Cum conuersi sint. Ita quoque vertit hunc versiculum Symmachus, ut refert Theodoretus.

O inimice. Multæ sunt explanationes huius loci, nos secuti sumus eos, qui existimant, interrogationem esse, quæ a vir sanctus insultet in hostem barbarum, & immanem, qui minatus fuerit, se vastaturum terram Iudeam, & nomen Hebræorum ad interuentionem redacturum: & eo quidem libentius hanc explanationem amplectimur, quod in versiculo Hebræo inest interrogationis nota.

Quoniam requirens sanguinem. Id est, vltus est iniurias, quas nobis finitimæ gentes intulerant: require enim sanguinem, in literis sanctis est cadere alicuius vlsceri, ut apud Ezechielem sanguinem eius de manu tua requiram.

Miserere mei domine. Dixerat, deum non esse oblitum clamorem miserorum: quid verò clamauerint illi, nunc ostendit.

Ut annunciem laudes tuas. Miserere (inquit) mei, & incolumitati meæ confule, ut in conuentu piorum laudes tuas possim prædicare. Ex quo intelligitur, vitam & optandam, & petendam esse non quo fruendis voluptatibus, vel diuitiis cumulandis nos dedamus, sed honore, & gloria inferuiamus, sed ut deum optimum maximum verbis, & factis laudemus, atque homines ad religionem, & veram pietatem cohar-

tenentur. Sciendum est autem, apud veteres Hebraeos portae urbium celeberrimam partem civitatis fuisse, & in eis agitari iudicia, & populi eos us celebrari consuevit itaque portae appellantur in literis sanctis loca publica, & celebria. In portis igitur urbis, id est, in conuentu populi praedicaturus est aures dei.

Demersae sunt gentes in foueam, quam fecerunt. Significat, quae mala hostes, Hebraei intentauerant, in ea ipsos mala nec opinantes incurrere.

Sciatis gentes, quod homines sunt. Id est, intelligant impii suo magno malo se mortales esse, & caducos, & ea conditione natos, ut eorum res florentes possint fieri deteriores, & rebus affectis commutari.

PARAPHRASIS

Maxime, caelum atque hominum domine gratiam tibi semper habeo, quantum maximam animus meus capere potest. Carmibus semper celebrabo consilia, cunctas, & mirabilia facinora providentia tua, neque iam me rebus illis fragilibus, & caducis oblectabo, sed omnes meas voluptates, & delectationes in te positas, & constitutas habebō, de tuis tantum laudibus adhiberam semper canam.

Inuaserant in fines nostros innumerabiles barbarorum copiae, neque minor metus, & trepidatio mentes nostras inuaserat, sed tu pater optime celeriter & omnem terrorem ex animis, & hostem de nostris, finibus expulisti, illumque sclus anhelantem, cedensque teterimas spirantem, & tectis civitatis tuae ferrum flammamque mirantem occisione occidisti.

Non passus es domine nos diutius in tantis calamitatibus iacere, sed pro tribunali se lens disceptasti causam nostram iustitiae custos sempiternae, & sententia se undum nos pronuntiata, horribili voce aduersarios inrepuisti: sustulisti impium, & nomen crudelissimae gentis ad interuentionem redegisti.

Quod euaserunt, barbaramente conatus, & minititiones illae, quas arroganter magnificeque iactabas? Num urbes, & oppida nostra diripita & inflammata? Num liberi & coniuges in seruitutem abductae?

Num memoria nominis Iulæi funditus deleta? Tuus certe furor haec nobis intabat. quippe qui stultissime putares, nullum in caelo numen, nullam vim diuinam existere, casum & fortunam domitari, nullamque piorum impiorumque haberi rationem, sed maximus ille cecitum, atque hominum rex vita fruitur, atque auro perenni & sempiterno, neque aliud existit san-

Etissimum illud numen nisi vita optima, perpetua, & sempiterna, è quo perenni augustissimòque fonte vniuersis amantibus vita manat & spiritus, & naturis inanimatis forma omnis, & omnis existendi ac permanendi vis munificè, prolixè, largè suppeditatur, & ille quidem vt omnium rerum effector & creator est, ita hanc omnem mundi pulchritudinem admirabili sapientia regit & gubernat, neque vniuerso generi hominum modò, sed etiam singulis separatim summa benignitate consulit & prouidet, ac iudicia continenter exercet, gratiam cuique referens, pro eo ac quisque promeretur: bonis amplissima premia, nocentibus supplia debita constituens.

Itaque afflictis & violenter oppressis ille semper erit preesto, semper ille miserorum iniurias, & calamitates subleuabit.

Et tuæ misericordiæ confident domine, ad quoscumque nominis tui fama peruenerit, propterea quod te pie sanctèque colentes non deseruisti.

Canite ciues, canite hymno deo, qui sedem augustissimam in excellenti tumulo Sionis constitutam incolit: aegedum laudes & consilia, & commemoranda facinora maxè numinis omnibus gentium oris fama celebrate, quo ille tandem liberentur errantibus, & relicta superstitione ad castissimum sanctissimamque Dei nostri cultum sese conuertant.

Deus noster pietatis amantes amantissimè trahatur, Deus noster acerrimè ultus est iniurias, quas nobis impiè nationes intulerant, neque preces gemitusque populi sui contempsit, qui continuis in lachrymis, & moerore versabatur, & supplex es manus ad cælum tendens his verbis illum reuebatur: Miserere nostri domine pro infinita misericordia tua. Aspice quanta crudelitate vexemur, & diripiamur ab impijs.

Affer opem domine, qui sepe supplices tuos ex mortis ore, & faucibus eripuisti, vt laudes tuas in celeberrimo conuentu, magna omnium gratulatione predicemus.

Nos quidem ad hunc modum orabamus, at ille tum presens, & propius nostris calamitatibus affuit, vt nobis salutem pro exitu, pro gemitu & lamentatione incunditatem & letitiam daret: nempe quas insidias comparauerant hostes, quæque mala nobis & liberis nostris intentabant, in eas ipsi insidias & mala nec opinantes incurruerunt: & imperium nostrum quo magis delere, conati sunt, hoc magis oppugnatione sua longè latèque dilatarunt.

Quòd si quis antea dubitabat, an Deus rerum humanarum procuracionem habere, is iam potest omnem dubitationem ex animo deponere, quandoquidem iustitia eius in hac nostra calamitate, ita clara & illustris fuit, vt omnes penè ocu-

lis viderent illum propugnans pro miseris & calamitosis, & improborum ferocitate exultantium vires optisque frangentem.

Quicumque deum deique cultores in nico animo persequuntur: pœnas meritas impietatis pendant, & terra dehiscente ad cœcas inferorum tenebras viui detrudantur. indigne enim cœli Spiritu & luce sunt, quicumque lucu & Spiritus largitorem aspernantur.

Euentura precor. quâuis enim deus videatur ad tēpus obliuisci miserorū nō tamē fieri potest, vt is eorū calamitatem & solitudinem despiciat, aut impios diutius impudē grassari permittat.

Exurge domine, & contunde omnes tui nominis hostes. Ne quæso sese homines efferant tã insolenter, neve potentia ad perniciem miserorum abutantur. Perseuera quæso domine in eo quod cœpiſti, iudicia continenter exerce, innocentes tutare, improbos coerce, vt aliquando intelligant sese homines esse, id est, mortales & caducos, & ea conditione natos vt eorum res florentes possint fieri deteriores, & rebus asperis commutari.

ARGUMENT. PSAL. X.

Inuehitur in homines impios & maleficos, quorum secundæ res & iniustitia aduersus deum atque homines sæpe commouent animos piorum, vt ea querantur, quæ

Dauid persequitur his versibus, exagians magni impetu orationis scclatorum hominum intemperantiam, & in omni vitiorum genere effrenatam immanitatem.

Psalmus X.

VT quid domine recessisti longe? abscondis (faciem) in opportunitatibus in tribulatione?

Dum superbit impius, persequitur pauperem, comprehendantur in consiliis, quæ cogitant.

Quoniam laudit peccator desiderium animæ suæ, & auarus benedicit.

Blasphemanti dominam. Impius propter superbiam, quam vultum præ se fert, non quærit deum.

Non est deus in vllis cogitationibus eius, molestæ sunt viæ illius in omni tempore.

Procul iudicia tua sunt à facie eius, omnes inimicos suos flatu prosternit.

Dicit in corde suo, non movebor, à generatione in generationem ero sine malo.

Maledictione os eius plenum est, & dolis, & fraude: in lingua eius offitio, & iniquitas.

Sedet infidiis pagorum, & clam inter-

ciet innocentem.

Oculi eius in pauperem respiciunt, insidiatur in abscondito quasi leo in spelunca sua.

Insidiatur, vt rapiat pauperem, rapiet pauperem dum attrahit eum.

In rete suam subsidit, & humiliat se, & cadet in fortitudine eius turba pauperum.

Dixit in corde suo, oblitus est deus, abscondit faciem suam, ne videat in æternum.

Exurge domine, & exalta manum tuam, ne obliuiscaris pauperum.

Propter quid irritauit impius deum? Dixit in corde suo, quod non quæres?

Certè vides: tu enim afflictionem, & furorem intueris vt tradatur in manus tuas.

Tibi derelictus est pauper, orphano tuicris adiutor.

Contere brachium peccatoris, & maligniqueæratatur peccatum illius, & non inuenietur.

Dominus regnabit in æternum, & in seculum seculi, peribitis gentes de terra illius.

Desiderium pauperum audisti domine, diriges cor eorum, auscultabit auris tua.

Nt iudices pupillo, & humili, ne pergat eos conuertere homo de terra.

EXPLANATIO.

Capianatur in consiliis. *Id est, quos dolos bonis machinantur, is dolis capiantur ipsi, & scelerum pœnas luant.*

Quoniam laudat. *Id est, quicquid libido imperat, quicquid suadet insatiabilis intemperantia, rectum id ducit & amplectendum.*

Et auarus. *Id est, non desunt homines perditissimi, qui ob spem prædæ impius adulentur, atque ad scelera, & flagitia incitatos magis impellant.*

Omnes inimicos. *Ita vertit etiam Aquila hunc locum, vt refert Theodoretus. Hæc autem hyperbole mirè exprimit nimiam potentiam improborum, quæ illi sublatis perpetuam sibi felicitatem pollicentur.*

Subsidit, & humiliat se. *Alii nonnulli, hanc esse translationem sumptam à bestiis, quæ prædam inuasuræ sese inclinant, vt maiore contentu impetum faciant, sic improbi aliquando se demittunt, & summissius gerunt, quo facilius ea simulatione incautus perniciem ferant.*

Exalta manum tuam. *Tolle (inquit) vltimam manum, & sublimi flagello cæde impium arrogantem, vt qui te iactat oblitum esse rerum humanarum, suo magno malo memorem experia-*

tur, & nocentibus horribilem, & formidolosum. Deinde grauius commotus nefanda oratione impu subiungit, propter quid irritant &c.

Orphano tu eris adiutor. Orphanos vocat pios sic omni hominum ope destitutos, ut egentes pueri solent parentibus orbati.

Queratur peccatum illius. Translatio est sumpta à iudicis, si quaestionem (inquit) habeas de perditis eius moribus, & factis, is certe nusquam comparebit: peribit enim condemnatus, & in aeternas tenebras ducietur. Ita hunc locum interpretantur. Athanasius, Chrysostomus, Cyrillus, & Abrahamus Esdra explanator inter Hebr. eos clarus in primi.

Peribitis gentes. Impios, & crudeles Hebraeos appellat gentes, ut etiam alii in locis, propterea quod impiarum nationum Barbarien, & immanitatem imitabantur.

Diriges cor eorum. Id est, morè illis geres, & facie, ut us omnia ex sententia succedant.

Ut iudices pupillo, & humili. Hoc est, ut eorū iniurias visciscaris, & pœnas ab impiis, qui illos opprimunt iudicio persequare.

PARAPHRASIS

Semper adest dominus, semper est praesens: nihil agere, aut loqui possumus, aut cum ani-

mo nostro cogitare, quod ille non sentiat: abesse tamen videtur, nec videre quæ gerantur in terris, cum improbis vitæ prosperitates secundæ: quere, & diuturnam concedit impunitatem: bonos contra vexari, in seruitutem abstrahi, & in summos saepe cruciatus venire permittit, quibus incòmodis dum afficiuntur illi, dolore victi cogantur aliquando exclamare, Quare domine tam longè à nobis tam diu abes? quare auertis oculos tuos nosque deseru in tantis malis.

Aspice quæso, quanta crudelitate & arrogantia persequitur impius piùm merentem, afflictum, & ab omni auxilio & spe iam derelictum aliquando tandem improbi pœnas scelerum pendant, & quas insidias boni machinantur, earum insidiarum laqueis irretiantur ipsi.

Iam impius ad id furoris, & amentiae perductus est, ut quicquid libido imperat, quicquid suadet insatiabilis intemperantia, rectè in id ducat & amplectendum, neque iam vllum delectum habet honestatis & turpitudinis, neque aliquid bonum, aut laudabile existimat, nisi quod emolumentum afferat, aut sensus voluptate titillet. Neque vero homines perditissimi solum impune debscchantur, sed etiam propter opum copiam, & affluentiam homines auaros, & omni in pecunia ponentes suorum maleficiorum laudatores inueniunt, quorum adulatione ad flagitia &

contemptionem dei magis incitentur.

Itaque impius elatus arrogantia, quam oculis, & vultu prae se gerit, & in tenuiores furore incitatus te domine contemnit, & pro nihilo putat. quamobrem nihil in eo simplex, nihil sincerum aut candidum, omnia turpia, tetra, & sceleribus inquinata, nihil denique cogitationes eius nisi pestem alteri, & perniciem moluntur, siquidem caligine vitiorum mens eius obducta, iustitiae tuae severitatem non intuetur, cuius aspectu solent homines a maleficio deterri. tantum vero potentiae sibi comparant, ut adversarios suos ut statim abiiciat & prosternat.

Itaque tantum suis opibus praesidit, tantisque spiritibus sumpsit, ut perpetuam sibi felicitatem pollicetur, & cum animo suo ad hunc modum loquatur, nulla profecto vis & potentia illo tempore tanta erit, quae me de hoc florenti rerum statu deicere possit, semper potens ac beatus ero.

Quid ergo de eius mendaciis, aut maledictis commemorem, quibus ore petulantibus bonum quemque figit & lacerat? quicquid loquitur, ad fraudem, ad iniuriam & perniciem spectat alterius.

Quid? quod non solum in civitate debacchatur, sed etiam agros & salus obsidet, ut viatores excipiat, & sanguine miserorum vias publicas cruentet.

Ac veluti leo speculatur ex insidiis, si qua sese offerat praeda, sic impius nihil aliud dies noctesque machinatur, quam quomodo circumveniat innocentes, & illorum caede ac cruore crudelitatem suam satiet.

Insidiatur, & observat, ut dilanet incautos: incautos dilaniat, ubi illos insidiarum laqueis irretiuit.

Atque ut bestiae in praedam inmensa sese inclinant, ut maiore conatu impetum faciant, sic ille sese aliquando demittit, & summissus gerit, quo facilius ea simulatione improvidis perniciem ferat.

Nimirum ille impiè iactat, Deum nulla cura tangi rerum humanarum, nullum piorum impiorumve habere delectum, qua quidem opinione nulla detestabilior, nulla capitalior est pestis. Hoc scelerum & flagitiorum omnium caput & fons, hunc hominem, & iura divina & humana violantur, hinc omnia fanda nefandaque malo furore permiscuntur. Ut enim equi ferocitate exultantes, duritia frenorum cohiberi solent: sic in domite animi cupiditates, & libidines effrenatae tanquam in gyrumrationis, & modestiae contrahuntur metu iustitiae divinae, quo metu si careant homines, violento quodam quasi aestro, impetu libidinum incitantur ad flagitia, & in omne vitium precipites ruunt.

Exurge omnium reum moderator & domine tolle ultorem manum, & sublimi flagello cede impium arrogantem: ut qui dixit obtutum esserem in manarum, suo maximo malo, memo:em sentiat, & salutarem hominibus pijs, & nocentibus hostilem, & formidolosum.

Cur enim audei impius tuam lenitatem maledictis incessere & iactare, te non inquisiturum quid ipse agat, quae scelera in sese admittat, quam crudeliter vexet innocentes?

Sed quam volet, ille loquatur haec flagitia, tu certe vides quid quisque cogitet, quid agat, quid loquatur, nam & calamitates misero um, & impij furorem ac immanitatem adnadaueris, ut illos subleues, & huic sempiternis supplicium mactes.

Certe vir pius ab omnibus desertus tibi reingitur defendendus, in te unum ille spectat, neque aliud vllum potest habere perfugium. Ille qui lenis sic omni hominum ope destitutus est, ut egentes patri sole: ut parentibus orati: sed eum tu prostratum & abiectum subleuabis, qui semper soles miseris consolari, & innocentes suscipere defendendas, quos homines deseruerunt.

Infringe pes, & potentiam impij omnibus nefariis ce:eribus contaminati. Constitue questionem de perditissimis eius malis, & factis, & necerte nusquam comparebi: pe: ihit enim condemnata

ta, & in aeternas miseria, & tenebras deicietur. Evenerit certe, quod peccator meruit, tu enim homines amentes, & impij, qui negant deum regere humanum genus, aut vllum nostri rationem habere. Et ego divino numine, & longinqua temporis usque, & periteratione doctus confirmo, & magna voce pronuncio, divina mente & ratione omnem mundum ad sempiternas seculorum aetates administrari, & regi: quae si vera sunt, recte factis premia sceleribus & flagitijs poenas constitutas esse oportet. Itaque certum habeo, homines facinorosos, & nefarios funditus perituros: bonos autem in antiquum orbem dignitatis & honoris restitutum iri. Na: miseris & afflictis domine morem geres, opemque illis feres, qua: expetunt, & preces eorum propitius audies: optant autem misericordiam, ut suas iniurias vltiscaris, & poenas ab impijs iulio persequere, quas si pro flagitijs, & sceleribus eorum repetiueris, ea res profecto exusu omnium moralium accidet: quos enim virtus & pietas in officio non continet, eos ce:te tui supplicij metus a maleficio reuocabit.

ARGVMENT. PSAL. XI.

Colloquitur vir sanctus cum amicis, qui fugam ipsi suadebant, ne per insidias a saule circumveniretur: quibus illi respondet, verum omnium dominum, & moderator esse deum neque sine eius providentia quicquam geri ab hominibus, quare innocetes

EXPLANATIO IN LIB.

bono & forti animo esse debere, improbitatem autem certam perniciem expectandam esse. Quod verò tertium versum ita interpretati sumus, quasi fundamenta pro legibus appellata forent, si quis eam explanationem parum probat, is tamen sciat illam à Hieronymo & Symmacho vehementer approbatam esse. Quod si David in hymno 47. clypeos dixit, cum reges dicere vellet, propterea quòd ciuitates eorum fide ac tutela sunt: cur mirandum accidat alicui eundem appellare fundamenta pro legibus, in quibus nititur omnis ciuitatum salus? nomen verò fundamenti ad leges eleganter accommodari potest eloquentissimus testatur his verbis:

Agnosco crines, incanâque menta
Regis Romani, primus qui legibus Urbis
Fundabit. Non me præterit multas esse
explanationes huius loci, atque adeò totius
hymni: sed si quis paulò diligentius attendat, aliquam spem habeo fore, ut nostra interpretatio neque absurda, neque à verbis & sententia Davidis abhorrens iudicetur.

Victori David, psalmus XI.

IN domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, ut transmigret e monte, restituet sicut passer.

PSALM. CVM PARAPH. 49

Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas super neruum, ut sagittent in obscuro rectos corde.

Quoniam fundamenta dissipata sunt, iustus autem quid fecit?

Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes eius.

Oculi eius respiciunt, palpebræ eius explorant filios hominum.

Dominus examinat iustum, impium autem, & eum, qui diligit iniquitatem, odit anima eius.

Pluet super peccatores carbones: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

Quoniam iustus dominus iustitias diligit, rectum aspicit vultus eius.

EXPLANATIO.

Quoniam ecce. Respondent amici, & demonstrant, quibus rationibus adducti fugam illi suadeant, quarum una est, quòd intelligant, iam iniquis illi imminere exitium ab hostibus: altera est, quæ extinctis legibus, & iudicijs nulla detur facultas resistendi potentia improborum.

Quoniam fundamenta dissipata sunt. Videtur fundamenta pro legibus appellasse: le-

ges enim fundamenta sunt totius Reip. & salutis singulorum sine quibus ciuitas neque permanere potest, neque constitui. vnde à poeta dictum est, Agnosco crines, incanaque menta regis Romani, primus qui legibus verbera fundabit. Itaque Symmachus sententiam secutus non verbera, verit ex Hebræo ad hunc modum, vt testatur Hesy chius, Quoniam leges dissipatae sunt. & Symmachum quidem secutus est Hieronymus. Iustus autem quid fecit? At (inquit vir sanctus) quid commisi ego, quidve lecutus sum, cur mihi vitam studeant eripere? sed profecto dominus in caelo regit terras, & humanum genus: & desuper intuetur, quid agat vnusquisque, quidve patiatur, vt bonos subleuet, ac puniat malos.

Oculi eius respiciunt. Oculorum, & palpebrarum appellatione vim dei cuncta intelligentem, & administrantem intelligit.

Dominus examinat iustū, impium autem Horum verborū hæc videtur esse sententia: quæ admodum aurum igne perspicunt, sic deum pii homines rebus aduersi expiorare, quo eorum animi efficiantur puriores, & virtus illustrior existat: impios autem & iniustos illi esse inuisos, tametsi ad piorum utilitatem eis secundiores assignando res concedit, quæ mox tamen committantur, & maiora illi supplicia pariunt.

Pars calicis eorum. Id est merces, quæ illis pro meritis debetur. Calix enim sæpe in literis sanctus appellatur quicquid nobis aut boni, aut mali contingit à deo, itaq; hoc loco supplicia improborum significat, vt etiam apud Esaiam, & Hieremiam. volens autè Dauid magnitudinem pœnarum sceleratis impendentium exaggerare, eis supplicia minatus est Sodomitarum, qui sulphure, & igne caelesti deflagrauerunt.

Rectum aspiciunt. Sic dominus in Leuitico, respiciam vos, inquit, & crescere faciam. cõtrà, vultum dicitur auertere ab iis, quos odit.

PARAPHRASIS.

DAuid. Cum misericordia & auxilio summi dei confidam, quid est amici, quare me ad fugam adhortemini? Quod si exercitu viris & armis ornatissimo instructum bene sperare iuberetis, quanto magis praesidio summi dei munito nulla vis impiorum metuenda erit?

Amici. Propterea fugiendum esse censemus, & tibi elam pernicies parata est ab inimicis, & legibus dissipatis ac deletis, quæ fundamenta sunt totius Reip. & salutis singulorum, nullum reliquum est in ciuitate perfugium imbecillis.

Dauid. At quid ego feci, quidve in eos admisi, cur mihi vitam studeant eripere?

Sed quamquam militans pericula impendent, mea tamen fretus innocentia, erecto & fidenti animo ero, neque de salute vnquam desperabo. nam dominus in caelo sempiternum domicilium habet, dominus in caelo regit terras, & humani generis: & desuper intuetur, quid agat vnusquisque, quidve patiat, ut bonos subleuet ac puniat fontes. itaque spem meam in eo collocatam inimicorum conatibus opponam, hunc propugnatorem mihi defensoremque opto, non armis, non pecunijs, non opportunitate locorum, aut temporis ad res gerendas indigentem, sed nutu omnia administrantem, & feliciter conscientie cernitis, quam facile, quam firmum, quamque inexpugnabile presidium compararim?

Quod si Saulem hominem perditissimum videtis regnum obtinere, bonos vero patriae finibus expulsos vitam inopem & vagam persequi, & in maximis laboribus & periculis versari, ne id vobis admirandum accidat: ut enim aurum igne perspicitur, sic deus pios homines rebus aduersis explorat, quo eorum animi efficiantur puriores, & virtus illustrior existat: impios autem & iniustos ille acerbè odit, tametsi ad bonorum utilitatem eis secundiores aliquando res concedit, quae mox tamen commutantur, & maiora illis supplicia pariunt: quibus supplicijs, & illis quidem grauissimis afficiuntur, ut Sodomitae non acci-

buis interierint, qui sulphure & caelesti igne desagrauerunt.

Haec quidem impios scelerum, & maleficorum merces manet. nam dominus, qui iustissimus est, non potest non amare iustitiam: itaque, ut nefarios homines igne & sulphure interficit, sic bonum quaeque iustitia colere placidis oculis intuetur, eiusque virtutem maximis et pulcherrimis praemijs muneratur.

ARGUMENT. PSAL. XII.

Quaeritur de moribus seculi sui deprauatis, deo supplicat pro salute piorum, qui ab improbis vexantur, ipsum deum inducit loquentem, & opem suam pollicentem. Videtur autem hoc carmen fecisse, cum a Saule conquereretur ad necem, & maximo in periculo versaretur. ea enim erat hominum perfidia, ut nulli salutem suam tuto posset committere.

Victori ad Seheminiith, Psal. XII.

Salum me fac domine, quoniam defecit sanctus, quoniam defecerunt fideles inter filios hominum.

Vana loquuntur vnusquisque ad proximum suum, sicut blandiuntur, in corde & corde loquuntur.

Disperdat dominus vniuersa labia sicut blandientia, linguam magniloquam.

Qui dixerunt, linguis nostris magnificabimur, labia nostra penes nos sunt, quis noster dominus est?

Propter vastitatem inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit dominus.

Saluabo illos ab iis, qui laqueum ponunt ipsis.

Eloquia domini eloquia munda, argentum igne examinatum in vase terreo, purgatum septies.

Tu domine seruaabis eos, & custodies nos à generatione hac in æternum. In circuitu impij ambulat, cum exaltata fuerint opprobria.

EXPLANATIO.

In corde & corde loquuntur. Hæc verbi eiusdem duplicatio significat duplici corde eos loqui. quod quidem litera sancta solent de iis dicere, qui alia sentiunt, alia loquuntur. quapropter Symmachus sententiam secutus non verba, dilucide hunc locum reddidit ex Hebræo, vt testatur Hieronymus, ad hunc modum: In corde aliud est, atque aliud loquuntur.

Labia nostra penes nos sunt. Hoc est, liberum os habemus, neque nobis de dictis, aut factis alicui reddenda est ratio.

Saluabo illos ab iis. Hic versiculus ex Hebræo ita conuersus est, vt illum explanat Chimus vir doctissimus inter Iudæos.

Eloquia domini eloquia munda. Significat, non esse dubitandum, quin deus promissum efficiat, quippe cuius verba sint ab omni falsitatis labe integra, & pura.

In circuitu impij ambulat. Hebræi sic explanant hunc locum, circunueniri, & oppugnari innocentes ab improbis, cum homines scelerati, ac perditii principatum obtinent.

PARAPHRASIS.

Serua me parens misericordie, quando omnia plena sunt fraudibus & simulatione, neque iam reliquus est vllus, scui possim in hac mea calamitate fidem aliquam habere. Et quoniam maximam vim habet ad pietatem & virtutem probitas eorum, quibuscum vivimus: quod si inter homines impuros & nocentes ætatem agamus, vix fieri potest, quin ad eorum consuetudinem, morisque, traducamur: propterea dominus non impensius laboro, vt vitam meam ab infidelijs inimicorum, quam vt animam à vitiosis, & corruptela seculi huius integrum saluumque conseruet, ne me reliquorum perditii mores, & exempla corrumpant, neve illorum imitatione in

aliquam turpitudinem dilabar.

Nulla in hominibus reliqua est probitas aut fides, omnia plena sunt fallaciarum & vanitatis in vita. Quotus enim quisque reperitur, qui mendacio sibi iam temperet? qui sincerum, simplicem & apertum animum gerat? qui non alia sentiat alia loquatur? Quod si quis tibi blandiatur, hunc tu maxime cauero.

Vinam deus tollat blanditias malitiosas, & intolerabilem magniloquentiam istorum, qui dicere solent, lingua nostra nobis fallendo & blandiendo, opes & potentiam comparabit, liberum certe & solutum os habemus: neque nobis de delictis aut factis alicui reddenda ratio est, quem enim nos dominum habemus? Hac flagitia temere solent effutire impij, & qui amentii cœcœque furore, à ratione consilioque deducuntur. Sic Pharaos iactabat se nullum habere dominum: sic arrogantissimus ille Assyriorum rex pueros illos generosos territare volens, aiebat, Quis eripiet vos de manibus meis? & veruntamen illi superbia, & impietatis suæ pœnas gravissimas dederunt. Enistis qui nunc se liberos ab omni dominatione tactant, sese omnium infimos & miserimos seruos esse: mox intelligent, summus enim ille cœli terrarumque moderator & dominus, piorum lachrymis & precibus, istorumque oratione petulantii grauissime commo-

tus, iam, iam, inquit, exurgo ad coercendam impiorum arrogantiam, & calamitates piorum subleuandas, nihil dissimulanter, nihil ex occulto agam, sed tam insignis & illustris erit liberatio bonorum, & improborum animaduersio, vt facile possint omnes intelligere, me omnium rerum gubernatorem & dominum esse, & qualis quantisque sit apud me delectus vitiorum & virtutum.

Verba domini vera, syncera & que sunt, nihil his purius aut sanctius, nihil ab omni falsitate magis alienum. Verba domini simillima sunt argento, atque auro, quod artifex summa diligentia saepe ac sepius igne purgavit.

Proinde quicumque iustitiam & pietatem colitis, facite, animo magno fortisque sitis, exploratumque habete, vos præsidio dei integros saluos & florentes fore, nocentibus de medio sublatis qui nunc vigent, atque in tenuiores impune debacchantur, propter eius qui dominatur, iniustitiam. Scilicet improbi tunc maximas vires habent, & licenter vagantur, virosque cum fide iustitiamque viuentes circumueniunt, cum homines iniusti & vitiosi imperia obtinent.

ALIA PARAPHRASIS

carmine.

Deo spes mittitur, quid dicitis,

Da.

EXPLANATIO IN LIB.

*Vestris vt auolem procul
 A montibus, misella, sicut auicula,
 Quam seuus accipiter feris
 Adurgēt vnguibus, fame rabida furens?
 Ami. Quia hostis ecce barbarus
 Arcum tetendit iam, suas vt imbuat
 Tuo sagittas sanguine,
 Et dissipatis legibus, miseris nihil
 Ad spem salutis linquitur.
 At ego quid egi, cur meam vitam mihi
 Auferre tendat impius?
 Sed presidet templo deus sancto, deus
 Celum beatus incolit.
 Hinc perspicaci cuncta lustrat lumine
 Rerum omnium arbiter parens,
 Sua vt potente dextera bonos iuuet,
 Da. Malosque iustus puniat.
 Explorat ille sepe rebus asperis
 Pios, vt aurum feruidus
 Explorat ignis, opprimi tamen verat.
 Contraque tempus ad breue
 Florere permittit malos, cruciatibus*

PSAL. CVM PARAPH. 54

*Quos deinde longis afficit.
 Quapropter hostis impius nisi iam suo
 Ponit furori terminum,
 Prædico, funditus peribit obrutus
 Igne, procellis, sulphure.
 Næque æquus equitatē amat deus, & pios
 Placido intuetur lumine.*

ARGUMENT. PSAL. XIII.

VIr sanctus magnis & diuturnis calami-
 tatibus iam labefactus vicē suā mise-
 ratur, & auxiliū dei queribundus implorat.

Victori, Psalmus David XIII.

Vsquequo domine obliuisceris me in
 perpetuum? vsquequo auertis faciem
 tuam à me?

Quandiu ponam consilia in anima mea?
 dolorem in corde meo per diem?

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super
 me? respice, & exaudi me domine deus
 meus.

Illumina oculos meos, ne vnquā obdor-
 miam in morte, ne fortè dicat inimicus

meus, prævalui aduersus eum.

Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero: ego autē in misericordia tua speraui.

Exultabit cor meum in salutari tuo, cantabo domino, qui bona retribuit mihi.

EXPLANATIO.

Utsque quo ponam consilia. *Epresit morem calamitosorum, quorum animus nunquam quiescit, semper huc illuc impellitur, & in omnes partes deliberando distrabitur.*

Illumina oculos. *Id est, ope tua, tanquam splendidissimo candore solis dissipa noctem calamitatum mearum, ne crescentibus malorum tenebris, durissimo mortis somno consopiar.*

Quoniam bona tribuit mihi. *Id est, quoniam innocentiam meam tutatus est, meque incolumem conseruauit ab impetu inimicorum.*

PARAPHRASIS

Quoniam domino supplicem tuum deserui in tantis malis? quousque faciem auertes iratus & negligens salutis meae?

Quandiu tandem animus meus tempestate calamitatum iactabitur, & huc illuc impulsus in omnes partes deliberando distrabitur?

Quem ad finem truculentus hostis exultabit in fortunas meas? neque ullam mihi respiciendi potestatem dabit? Satis diu domine & oculos auertisti, & aures a querelis meis abhorretes habuisti, iam queso vocantem exaudi, iam moerentem, afflictum, in lachrymis & squalore iacentem placidis oculis intueri, & salutari luce tui vultus ab animo meo tenebras caliginemque dispelle.

Dissipa domine ope tua, tanquam splendidissimo candore solis noctem calamitatum mearum, ne crescentibus malorum tenebris, durissimo mortis somno consopiar. Ne queso glorietur vnquam inimicus se mihi vim & manus attulisse.

Ille quidem incredibilem gaudio exultabit, si me abiectum, prostratum, & perditum viderit. Sed quanquam mihi omnia mortem intentant, quanquam desperata est ab omnibus salus mea, spe tamen ego bona sustentabor confusus non iustitia quidem mea, sed incredibilem misericordia tua.

Immortales tibi gratias ago pater augustissime, qui meis lachrymis te placidum & lenem præbuiisti. Item ex animo curas omnes dolorisque depono, iam finem facio suspiriis & sibilibus querelis, iam iamque animo letanti ob salutem a te mihi redditam, & innocentiam meam tegetam, & defensionem numinis tui laudes ad citharam dies noctesque celebrabo.

EXPLANATIO IN LIB.
ALIA PARAPHRASIS CARMINI:

Quousque domine lingor in tantis malis?
O columen, & salus mea,
Quousque pergis esse non memor mei?
Dic oro, quandiu dies,
Noctesque lachrymis madebo, & anxius
Deliberando distrabar?
Quousque supplicem tue clementiæ
Cruelis hostis opprimet?
Aures tuæ satis diu Pater à meis
Abhorruere questibus,
Satis, superque vultus auersus tuus
Omnem mihi lucem abstulit.
Iam quæso, iam candore luminis sacri
Meas tenebras dissipa:
Ne fortè durus mortis obrepat sopor,
Dum nulla donatur quies.
Ne quæso ne amplius in mala insultans
mea
Triumphet hostis gaudio:
Sed quanguã ab omnibus misera salus mea

PSAL. CVM PARAPH. 56

Proiecta sit mortalibus,
Bonam tamen spem non ego abiiciam, tuæ
Nirens opis fiducia.
Pater beate maximas tibi gratias
Ago, tuum qui supplicem
Tam dexter audis, & malorum fluctibus
Tantis benignus eripis.
Iam iam querelas flebiles, suspiria
Iam pono lætus tristia,
Et fonte quicquid carminis fluet meo,
Pater tibi omne consecro.

ARGUMENT. PSAL. XIII.

Inuchitur in homines importunos & cõ-
temptores dei, qui pios acerbissimè ve-
xabant, & potètia abutebãtur ad perniciem
tenüiorum, quibus salutem & res secundas
pollicetur.

Victori Psalmus David XIII.

Dixit insipiens in corde suo, nõ est deus.
Corrupti sunt, & abominabiles facti
sunt in studiis suis, non est qui faciat bonũ.

EXPLANATIO IN LIB:

Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, ut videat, si est intelligens, aut requirens deum.

Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. non est qui faciat bonum, non est ne vnus quidem.

Nōne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam sicut escam panis?

Dominum non inuocauerunt, illic trepidabunt timore,

Quoniam dominus in generatione iustorum est, consilium inopis confudistis, quoniam dominus spes eius est.

Quis dabit ex Sion salutare Israel? cum conuerterit dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.

EXPLANATIO.

Dominus de cœlo prospexit super filios hominum. Sic appellat eos, qui nondum per fidem, & veram pietatem filij dei euaserunt. Quos vero iam deus sibi adoptauit, eos infra generationem iustorum vocat, quod pater cœlestis iustitiam, & spiritum suum ipsis ad salutem impertiuerit.

Nōne cognoscent. Hæc interrogatio cum

PSALM. CVM PARAPH. 37

orationis præcisione demonstrat vehementem iram dei. Est autem horum verborum sententia: Perfecto homines perdit, qui iactant me non existere, & hac opinione confisi lacerant gentem meam, eiusque fortunas incredibili cupiditate deuorant, maximo suo malo sentient vim, & potestatem meam.

Deum non inuocauerunt. Deus inuocandus, colendus, & suspiciendus erat, cetera omnia pro nihilo ducenda: quod admirabile dictum est quod contra fiat ab istis, conculcata virtute omni ac religione, honores, opes, potentiam, libidines in loco numinis colunt, & colentes, deum summa crudelitate persequuntur.

Illic trepidabunt timore. Vir sanctus præsentiebat, atque animo tanquam oculis videbat quo in loco supplicio afficiendi erant homines illi importuni, atque ob eam causam dixi, illic trepidabunt timore, tanquam digito locum illum indicaret. simile est illud in psalmo 36. ibi cadent, qui operantur iniquitatem.

Quoniam domus. Trepidabunt inquam timore, & grauissimas pœnas dabunt crudelitatis suæ, quoniam deus apud iustos, & pios homines sedem, & domicilium habet, neque iniurias eorum feret impunitas.

Consilium inopis. Vos (inquit) impij consilium, & institutum piorum asperamini, & stul-

rum, ac ridiculum existimatis, quod iij spem suam ponant in deo, quod eum colant, venerentur, & omnes suas curas & actiones ad eum referendas putent. Hoc vero impiis obicit tanquam scelus gravissimum, & inexpiabile, commemoratis autem flagitiis impiorum, & piorum calamitatibus, implorat auxilium à deo, cum subiungit,

Quis dabit. Hæc interrogandi ratio apud Hebræos sæpe vim habet optandi, ut eo loco, Quis mihi dabit pennas columbæ? & in numeris, Quis mihi tribuat, ut omnis populus propheteret? putabatur autem Sion esse domicilium Dei, & ex eo loco petebatur, salutem dari. hinc illud, Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueatur te. Itaque huius versiculi ea est sententia: utinam dominus ex monte sancto suo respiciat calamitates Israël, & asperrimum seruitutis iugum ab eius cervicibus repellat.

Cum conuerterit. Euenit (inquit) quod optamus, & populus seruitute liberatus recreabitur, & gaudio exultabit.

PARAPHRASIS.

Nihil adeo tetrum, immane, & contra naturam cogitari potest, quam negare eum esse à quo omnia à principio facta & constituta sunt, atque ad innumerabilia secula incredi-

bili sapientia reguntur, atque conseruantur. Quod si sapientia, ut etiam à maximis philosophis est definitum, cognitio rerum diuinarum est, & omnis sapientie caput est castissimus cultus, & plenissima que sanctitatis pietas aduersus deum, non iniuria insipientes appellamus omnes, quicunque deum non solum non colunt, aut ex aliqua parte cognoscunt, sed etiam funditus omnem naturam, & vim diuinam tollunt, & deum rem esse inanem, & commentitiam existimant. Hæc autem portenta loquuntur impii cum animo suo, quoniam effutire non audent, quod etiam gætes immanes & effrenatæ execrandum atque omni supplicio vindicandum arbitrantur.

Huius autem pestiferæ opinionis, quæ totius vitæ fundamenta conuellit, origo & fons est ipsa vitæ turpitudine. nam qui libidinum fascibus inflammantur, qui rapinis & maleficio pascuntur, qui cruore hominum sese contaminant, & cætera eiusmodi scelera & flagitia suscipiunt, ij omnem dei notionem, & memoriam ex animo suo euellere conantur, ne metu supplicij diuini, aut exanimentur continenter, aut inuiti à scelerum administratione reuocentur.

Dominus è cælo oculis collustrauit, si quem cerneret in tanta istorum multitudine rerum diuinarum intelligentem, seque diligentius perquirentem. ad hanc enim rem nobis ille rationem,

EXPLANATIO IN LIB.

atque omnem intelligendi vim contulit. Ut in se perquirendo & cognoscendo omnem curam, cogitationem, operam poneremus.

Sed inaniter ille circumspectit, omnes enim decinauerunt à pietate, & recta viuendi ratione. omnes ad vnu peruti morib⁹, & pestiferis opinionibus corrupti deprauatiq; sunt, nemo deniq; ex iis reperit⁹ est, qui cū fide & iustitia vitam colleret.

Itaq; summus ille rector ira incensus, profectū, inquit, homines impij, qui me iactant nō existere, & hac opinione cōfisi, lacerāt omniscelere gēte meā, eiusq; fortunes inexplebili cupiditate deuorāt maximo suo malo sentiet vim & potestatem meā.

Nimirum deus inuocandus, colandus, & suscipiendus erat, cetera omnia pro nihilo ducēda, quod admirabile dictū est, quā cōtra fiat ab istis, qui conculcata virtute omnia, ac religione, honores, opes, potentiam, libidines in loco numinis colunt, & colentes, deum summa crudelitate persequuntur. Sed o quantis miseris supplicia manent, & ego locum aspicio, quo loco tantis circumueniuntur malis, ut fracti magnitudinē calamitatum, nunquam respirandi potestatem habeant, semper trepidant, semper grauiora formident.

Hæcigitur pœna manet impijs, arrogatēs, & gentes dei crudeliter edentes, propterea quod dominus apud iustos & pios homines sedem & domicilium habet, neque iniurias eorū feret im-

PSALM. CVM PARAPH. 59

punitas: quāquam vos impij consilium & institutum piorum illudere, & stultam ac ridiculum existimare soletis, quod ij spem suam ponant in deo, quod eum colant, venerantur, & omnes suas curas, & actiones ad eum referendas putant.

Vtinam dominus ex sanctissimo vertice Sionis, vbi sedem constitutam habet, respiciat citō calamitates Israelis, & afferrimum seruitutis iugū ab eius cervicibus repellat. Eueniet quod optamus, & populus impiorum tyrannide liberatus, à deo recreabitur, & in reliquum tempus ocio, & placidissima pace perfruetur.

ARGVMENT. PSAL. XV.

Genus Hebræa maximas accepit calamitates, & à Barbaris nationibus sæpe in seruitem abducta est propter neglectam pietatem & virtutem. Id prouidens Dauid; & in posterum longè prospiciens, his carminibus inducit deum præcipiētem, & certam viuendi formulam constituentem: quam si secuti fuissent Hebræi, nunquam ab honesto & religione recessissent: & sublato omni exterarum gentium metu, fines patriæ salui & incolum habitauissent. Quod vtinam nos cæteris omnibus rebus neglectis, incumbamus toto pectore in eam curam, vt horum carminū præcepta saluber-

rima obseruemus, quo tandem post exiliū longū, & grauissimos labores in terris exāthlatos in monte illo celesti, & domicilio dei sempiterno quiescamus, vitamq; placidissimā, & omnium bonorum plenissimam traducamus. tunc enim boni incipiunt viuere, vt quidam sapienter ait. cum ex corporū vinculis tanq̄ e carcere euolauerunt: nostra verò hæc, quæ dicitur vita, mors est. Illud autē scire oportet, cū vir sanctus in principio carminis domicilium dei, & montē sanctum appellat, eum terram Iudæorū, intelligere, quod vel vno testimonio Moysi confirmare possumus. is enim in libro, qui inscribitur Exodus, iisdem verbis eam describit cām de Iudæis hæc loquitur: Eos perduces & collocabis in monte hereditatis tuæ, vbi domiciliū tibi cōstituiti, vbi sedem & templum tibi ædificabis. Itaque Dauid leū templum & montem sanctum nominauit, ipse quoque potiorē de parte totam regionem intellexit, quā exornationē orationis. Rhetores appellant intellectionem. Quod verò verbum illud peregrinor posuit, significauit Hebræos tanquam aduenas & peregrinos terram Iudæam possidere. nam dominus in Leuitico; Terra, inquit, hæc mea est. & vos aduenæ, & coloni estis. Quin etiā

tota hæc nostra vita peregrinatio quædam est, neque enim in terris stabilem sedem, aut domicilium certum habemus, sed in corporibus commoramur tãquam in hospitio, non tanquam in domo. Itaque Dauid in libris Paralipomenon, his duabus de causis se ac ceteros Iudæos peregrinos nominat, Deum venerans, his verbis: Tua sunt omnia, & quæ de liberalitate tua accepim⁹, ea dedimus tibi. nos enim peregrini sumus & aduenæ, sicut omnes maiores nostri: vita nostra tãquam umbra est in terris, neque vlla est mora. Non me fugit, Basilium illum magnū, & Eusebium Cæsariensem aliter eū versum Dauidis interpretatos esse, sed cum eorum explanatio ad id genus pertinere videatur, quod Græci ἀνεργωῖν vocant: nos hæc in parte sequi Theodoretum malim⁹, quod eius interpretatio ad institutum nostrum accommodatior esse videretur.

Psalmus Dauid XV.

Domine quis peregrinabitur in tabernaculo tuo: aut quis requiescet in monte sancto tuo?

Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.

Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non detraxit lingua sua.

EXPLANATIO IN LIB.

Nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non tulit super proximo suo.

Despicitur in oculis eius malignus, timētes autem dominum glorificat.

Qui iurat, vt se affligat, & non mutatae cunctiam suam non dedit ad vsuram, & munera contra innocentem non accepit.

Qui facit haec, non mouebitur in aeternū.

EXPLANATIO.

Domine quis peregrinabitur. Cum Dauid hoc ver siculo tabernaculum, & montem sanctū nominauit, potiore de parte totam regionem intellexit, vt in Paraphrasi ostendimus. Quod autē verbum illud peregrinor posuit, significauit Hebraeos tanquam aduenas, & peregrinos terram Iudaeam possidere: vel potius, totam hanc nostrā vitam peregrinationem quandam esse. Quibus de rebus in eadem paraphrasi explicatum est.

Qui ingreditur. Dominus respondens ad ea, quae rogauerat Dauid, probat hominem ingredientem sine macula, id est, nullo scelere, aut flagitio se contaminantem, & operantem iustitiā, id est, omnibus virtutum officiiis fungentem: iustitiā enim nomen in literis sanctis latissime patet, & omnes honesti partes comprehendit.

Qui loquitur. Quae summam proposuerat, ea nunc singulatim persequitur.

Nec fecit proximo. Ordine quidem pro-

PSALM. CVM PARAPH. 61

gressa oratio cordis primum meminit, deinde linguae, postremū operū mentionem intulit: opus enim sermo, sermonem cogitatio antecedit.

Et opprobrium non tulit. Id est, nō modō nō violat alterium, sed ne ab aliquo patitur eū laedi, & opprobriū, ac contumeliā affici.

Despicitur in oculis eius malignus. Id est, improbos, quamuis genere, opibus & gratia florentes, pro nihilo ducit: colentes autem deum veretur & obseruat, licet humiles, & obscuri sint, & apud homines abiecti, contemptique.

Qui iurat, vt se. Horum verborum hanc sententiam esse confirmant Hebraei, virum bonum summa fide, summaque cōstantia praestaturum, quod promiserit, & si quo voto obstrinxerit eorum quae ad incommodum, & macerationē corporis pertineant, nō tamen mutaturum sententiā, aut contra religionem iurisperandi quicquid admissurum esse. De hoc genere voti, & iurandi meminit Moses in libro Numerorum.

Et munera contra innocentem. Accipiūt dona aduersus innocentem non solum iudices auari sed etiam qui pecuniam accipiunt ob falsum testimonium dicendum, aut lites iniquo patrocino extrahendas, & tuendas.

PARAPHRASIS.

Dauid. Domine quis habitabit in domicilio suo? q̄s stabilē sedē habebit in mōre sc̄o tuo;

Deus quisquis ab omni vitiorum labe sese purum
atque integrum servat, atque alacri & proprio
animo omnia virtutum officia præstat. ea nempe
laus perfecta, & præmiis immortalibus digna
est, ut legum divinarum neque vitia per libidinem
animi attingas, neque iussa per negligentiam
omittas: id autem consequitur, quisquis est simpliciter
veritatis amicus, neque alteri maledictio
vel re nocet, tantumque abest à quoquam violando,
ut neminē ab altero lædi patiatur, aut probris
convitiisque iactari.

Quia etiam improbos, quamvis genere, opibus
& gratia florentes pro nihilo ducit: colentes autem
deum reueretur & observat, licet humiles
& obscuri sint, & apud homines abiecti contem-
ptique: sentit enim beatos esse, non qui opibus cir-
cumfluunt, & magna imperia obtinent, sed qui
pietatem colunt & iustitiam.

Quod si quid deo teste cuiquam promiserit scilicet
que iureiurando aliquo obstinuerit, id summa
fide, summaque constantia servat: neque si quo
voto se devinxerit eorum, quæ ad incommodum
corporis pertineant sententiam mutat, aut contra
iureiurandi religionem facit. Non ille autem
pecuniam sænori daret, aut illam accipere ob ius,
vel testimonium dicendum, & innocentes iniquo
iudicio opprimendos.

Qui ad hanc modum vitam instituerit, &

Deo charissimus erit, & nulli rerum adversa-
rum ictu concutietur, sed instar domus habebit,
quam vir prudens edificavit in lapide firmissimo.
Ergo illam neque impetus ventorum, neque
imbrium aut fluviorum vis moderata conuellit,
eius enim fundamenta posita sunt in lapide firmis-
simo.

ALIA PARAPHRASIS
Carmine

Pater supreme quis tuum templum incolere? David.
Dic, oro, monte quis acquiescet in tuo?
Qui purus, omnia labe, iustitiam colit, Deus.
Qui diligenter curat, ut mentem mala
A cogitatione seruet integram,
Nec immerentes ore vexat improbo,
Nec alteri nocere solummodo cauet,
Sed, si quis nullum lædat, auxilio venit.
Iniuriamque prohibet, hic malum, licet
Ditissimum, licet potentem, negligit.
At quos amantes viderit deum, colit,
Veretur, observat, loco quanquam infimo
Iacere cernat verum egentes omnium,
Nec si quid inquam iuret, inquam pœterat:
Non ille sænori pecuniam daret.

Notas fecisti mihi vias vitæ, satietas le-
titiarum est cum iuku tuo, delectationes in
dextera tua in æternum.

EXPLANATIO.

Conserua me deus, filius dei omnibus in re-
bus (extra culpam, & peccatum) nobis par, &
similis redditus, & nostris malis, & incom-
modis tentatus, imminente iam morte verba huma-
na imbecillitati canuientia pronuntiat, deo que
salutem suam suppliciter commendat.

Erga sanctos. Cum dixisset, deum nulla inre
egere opera sua, subiungit, se nullum officij genui
erga homines illi charos prætermissurum, quod
sciret, hæc studia deo perinde grata esse, quasi
ipsius numini tributa forent.

Multiplicata sunt idola. Hæc videntur dici
de perfidis Iudeis, qui relicto deo alterum seque-
ri sunt, videlicet Diabolum, cuius etiam filij appella-
ntur in euangelio Ioannis, & propterea idola
eorum multiplicata sunt, vt enim boni vnum ha-
bent deum, quem colant, sic improbi multos ha-
bent falsos deos, quibus seruiant: ambitio namque,
& libido, & luxuria, & pecunia cupiditas, &
reliqua flagitia sunt eorum idola: quæ enim quis-
que in re summum bonum constituit, ea res cuius-
dam deus est. Huius igitur impie nationis sacrificia

Christus repudiavit, & eorum nomina deleuit ex
libro videntium, neque iam digni sunt Iudeis, qui
ab ipso nominentur, aut cognoscantur.

Dominus pars hæreditatis. Felix (inquit)
hæreditas mea, id est, ecclesia piorum: cuius hæ-
reditas æterna erit deus. vos item felices labo-
res, & cruciatus mei, quos eadem merces manet.
sic Athanasius, & Theodoretus, & qui-
dam alij explanant hunc locum.

Tu sustentabis. Id est, ecclesia mea magnis
im piorum conatibus, oppugnata, tuo presidio tuta
erit, & firma, & immobilis permanebit. gloriâs
autem dominus de fide, & virtutibus suorum subiungit.

Funes ceciderunt mihi in præclatis. Id est,
luculenta plantæ, & præclara mihi venit hæredi-
tas, est autem hoc sumptum ex historia Iosue, qui fu-
nibus agros metitus est, quos populo diuidebat.

Etiam per noctes. Non solum (inquit) perse-
cit dominus, vt in me ratio, & mens animi vige-
ret, sed etiam affectiones ipsas, quæ solent ab ho-
nesto reuocare, tam castas, tamque rationi obe-
dientes effecit, vt etiam illæ ad studia pietatis, &
virtutum dies noctesque me impellerent.

Quonia non derelinques. Nam triduo post
reuerteretur ad corpus suum non iam patibile &
caducum, sed inuolabile & immortale. Hæc au-
tem verba esse Christi, Petrus & Paulus testan-
tur in Actis Apostolorum.

Nec dabis sanctum. Id est, quem tibi consecrasti, atque omnium gentium regem, & dominum designasti, haud quaquam ferēs tam diu vita carere, quoad corpus eius corrumpatur. Satietas lætitiarū. Id est, cum demum animi expletur omnibus lætitiis, cum te pascens presentem intuetur: sunt enim delectationes in dextera tua, id est, semper in promptu habes, semper munifica manu largiris hilaritates, lætitiās, iucunditates, simile videtur illud ex proverbiis Salomonis, longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illi diuitiæ, & gloria: quibus verbis significat sapientiam suppeditare suis amatoribus longiuitatem vitæ & opes, honores. In hanc sententiam theologi Græci, & Latini interpretantur hunc hymnū. Illud autem scire oportet, Dauidem vnum ex iis fuisse, qui moribus, & factis venturum Christum multis in rebus repræsentarunt suorum temporum hominibus, atque ob hanc causam nonnullos existimare, & illos, quidem rerum diuinarum peritissimos, ipsum etiam in iis psalmis, in quibus de se, ac suis rebus scriberet, solitum inferere multa, quæ non tam sibi conuenirent, quam ei quem representabat, nempe Christo. quæ quidem scribendi ratione ostendit ipsum esse vsurum etiam in eo carmine, quod de Salomone condidit: nullo enim cum de regno sui semper loqui videatur, nonnulla tamen dicit, quæ

regno Christi congruunt, præterea nullius. Sic autem ferebat illorum temporum ratio, vt mysteria Christi vmbri eiusmodi, & imaginibus velarentur, in quæ possent introspicere quorum mens a Deo illuminata foret, ceteri præter ipsas vmbas nihil penitus viderent. His rationibus inducti fatentur illi quidem, cum vir sanctus diceret, animam suam ab inferis cito reuocandam, neque deum permissurum, vt corpus ipsum in sepulchro rumperetur, istæ sub persona Christi locutum esse, sed ydem illum omnia superiora de se ipso scribere, non dubitant itaque horum sententia hic hymnus ita explanandus erit: vt Dauid in secundo versu prædicet beneuolentiam, & studium suum erga homines pios, in tertio autem accusat impios, qui non contenti religione, & cultu veri dei, a finitimis nationibus caremonias & sacra falsorum deorum accipiebant, quibus sacris profiteatur se nunquam inter futurum, aut quicquam libaturum, quod ad ea pertineat: neque verò se commissurum, vt inuocet illos deos, aut nomina: eorum ad iusturandum adhibeat. Eius autem rei causam subiungere videtur, cum ait, Dominum esse partem hereditatis suæ, & calcis sui, ac funes sibi cecidisse in rebus præclaris: quibus verbis gloriatur deum sibi esse hereditatem, opes, & omnia bona, nam quod addit, sortem suam ab illo sustentatum iri, nimirum significat, sibi non esse

dubitandum, ne hanc luculentam hereditatem amittat, quando deus qui se ipsi possidendum, ac fruendum dedit, non sit passurus, ut vlla res exinde hac possessione deurbet. Nomen verò calicis consuetudine linguæ Hebrææ significare quicquid hominibus aut boni, aut mali cōtingit à deo, alio in loco dictum est à nobis.

PARAPHRASIS.

STudet ingrata, et importuna gens mihi vitam eripere, et meum nomen ex omni hominum memoria funditus delere: at tu pater optime, atque sanctissime filium tuum serua, atque illum ea gloria illustra, in qua semper fuit apud te, priusquam hæc pulcherrima rerum vniuersa existeret. Ego certè in tua misericordia omnem meam spem et præsidium locaui. Agnosco dominum, neque unquã intermitto apud omnes prædicare, te mihi dominum esse, neque potest quicquam esse tam promptum, aut tam paratũ, quàm animus meus ad inferendum tibi. Verùm quid tuo numini commodare potest hæc voluntas, et alacritas mea? Tu domine si iunctus omnibus malis, et incommodis vitam colis beatissimam et sempiternam. Quæcunque bona, pulchra, vtilia cernuntur in omnibus rebus in animis, animalisque, et omnia ex perenni vberissimoque tuæ benignitatis fonte permanent.

Proinde cum tibi nulla in re sit opus opera

mea, reliquum est, ut omnia mea pietatis studia, et officia consistant in homines sanctos, et virtute præcellentes, qui mecum in hac vita misera fragillique peregrinantur, quos tu iam inde ad omnem æternitate ex infinita mortaliū multitudine selegisti, quo vitam puram et castam agentes in terris, postea beati auro sempiterno fruuntur in celo. Hos ergo consilio doctrina, exemplo, rebus denique omnibus iuuabo, et viam tutissimã, rectissimãque muniam, quæ illos perducatur ad vitam beatam et immortalẽ, atque hæc mea beneficia et studia tibi perinde grata et incunda erunt, quasi tuo numini tributa forent.

Sed illud mihi ad dolorem acerbissimum accidit, quod Iudæi quorũ est adoptio et gloria, et sanctissima illa fœdera, et leges, et sacra, et promissiones magnifica, quæque prognati sunt à viris sanctissimis, et omniũ virtutũ gloria præcellentibus, quorũ denique ego sum sanguis, quos ego in primis saluos, incoluimus et florètes ac beatos cupio, si sempiternũ illũ hostẽ humani generis tibi antetulerint, et multos sibi deos opinantis errore fixerint, gloriam, honores, et libidine pro tuo sanctissimo numine venerantur: quæ flagitia summo opere vitare ac morte penitus esse debuerant, in his flagitijs beatã viã collucant, ne leges à maleficis et sceleribus deterrètem, ad virtutem, et pietatem, et sincerum tui numinis cultum

adhortantem omnibus iniurijs & cōtumelijs insequuntur: neque prius finem faciunt furoris, quam me acerbissimè ex cruciatum inter fecerint.

Valent itaque homines perditū & flagitiosū, horum ego ceremonias, & sacrificia cruore manantia detestor, neque iam dignos puto, quos nomine appellem.

At vos felices & beati, quicūque vos & vestra omnia mihi consecrauitis & dicatis istum enim vestra virtutis & pietatis merces, & pramium sempiternū erit deus. Vos item felices labores & cruciatus mei, quos eadem merces manet. Oppugnabuntur quidē maximis conatibus impiorum cunctes, quicūq; disciplinā & scētā sequentur meam sed in parentis mei praesidio confirmati magno & fidenti animo resistent, atque in me cultu ac pietate fixi, & immobiles permanent.

Luculenta certe & praeclara mihi venit hereditas: homines, inquam, mihi pater excellētes, & vniuersi si planē generis humani formam assignauit.

Itaq; immortales illi gratias ago, quōd me prudentissimis atque amantissimis consilijs semper inuenerit, quōdque afflictiones ipsas animi, quae solent ab honesto reuocare, tam castas tamque rationi obediētes effecerit, ut etiam illae ad studium pietatis & virtutis dies noctesq; me impellerent.

Nempe de minimis ante oculos mihi semper obieciatur, nihil animo agitare, nihil aut loqui aut co-

nari possum, quin illū adesse praesentem cogitem: neque me profectō animus fallit. adest enim ille mihi praesens & propitiū, & magnitudinē animi & cōstātiā subministrat, ne vlli calamitātū oneri succubam, neu virtutem meā excusso & illustri loco sitam labefactet hominum improbitas.

Propterea animus meus incredibili letitia exultat, neque lingua satiari potest gratijs agendū, dum cogito deum lateri meo se, nper adherere propugnātem, & consilio atque opera iuuantem.

Naeque solum animus gaudio cōpletur, sed etiā ipsum corpus mortis iam propinquum spe bona certāque sustentatur, quōd tu domine animus meum nō permittes diutius versari apud inferos, sed post tertium diem eius diei, quo migrauerit ē corpore, cōmitatus felicibus animi, piorū reuertetur ad domiciliū suū, non iam patibile & caducum, sed inuolabile & immortalē. Scilicet enim quem tibi consecraui, atque omnium gentium regem & dominū designaui, nequaquā ferēs tandiu vita carere, quo ad corpus corrumpatur.

Quinmō iam rationem mihi & vitā ostēdisti, qua mortē superarē, & ad vitā adirem beatā, & omnibus bonis gaudijs affluētē. tūc demū enim animus expletur omnibus letitijs, cū te corāntuetur, atq; in aspectu incūdisti, māq; praesentia tua conquisiit: semper enim in proptu habes, semper munificia manu largiris voluptates, letitias incūditates.

Vir sanctus acerbissime vexatus à Saule, & maximis angustiis pressus deum implorat, vitæ suæ innocentiam commemorans, & inimicorum superbiam, crudelitatem animique impotentiam exagitans, tum summum bonū in contemplatione dei constituendam esse admonens.

Oratio David, Psalmus XVII.

Exaudi domine iustitiam meam, intende deprecationem meam.

Auribus percipe orationem meam absque labiis dolosis.

A vultu tuo iudicium meum prodeat, oculi tui videant æquitatem.

Probasti cor meum, & visitasti nocte: examinasti me, & non inuenisti.

Quod cogitavi, nō transiit os meū, propter opeta hominum, ob verbum labiorum tuorum ego observaui vias peruerforum.

Sustenta gressus meos in semitis tuis, vt non labantur vestigia mea.

Ego clamaui ad te, quoniam exaudisti me deus, inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea.

Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te.

A resistentibus dexteræ tuæ custodi me

vt pupillam oculi.

Sub vmbra alarum tuarum protege me à facie impiorum, qui me affligunt,

Inimici mei animam meam circūdederūt, adipe suo clauferunt corpus suum, os eorum locutum est superbiam.

Gressus nostros nunc obsederunt, oculos suos posuerunt ad presternēdum me humi.

Similitudo er^o quasi leonis desiderātis prædā, & quasi catuli leonis habitātis in abditis.

Exurge domine, præueni faciem eius, prosterne eum, eripe animam meam ab impio, qui est gladius tuus, ab hominibus, qui sunt manus tua.

Domine ab hominibus mundo addidisti, quorum portio est in vita quorum ventrem de absconditis tuis imples.

Saturantur filiis, & dimittunt reliquias suas parulis suis.

Ego autē in iustitia cōtemplabor faciem tuam, satiabor, cum enigila uero, specie tua.

EXPLANATIO.

Exaudi domine iustitiam meam. *Sic appellat iustam petitionem suam.*

Absque labiis dolosis. *Audi (inquit) propitius voces, quas ego puris labiis pronuntio, non aliter sentiens, atque loquor.*

A vultu tuo. *Id est, tu domine discepta cau-*

Sam meam, qui solus æquus es iudex.

Visitasti nocte. Tu (inquit) rebus aduersis
sape, ac sæpius explorasti animum meum, meque
ingentibus tenebris calamitatum circumfudisti,
& quæ admodum aurum igne explorant, sic men-
tem meam facibus erumnarum incendisti, neque
tamen me unquam vidisti à recta via declinare,
aut iniquum aliquod facinus admittere vel salu-
tis tuendæ causa, vel vt grauissimas iniurias vici-
secerer, tamen si non semel acerbissimi hostis oppri-
mendi facultas mihi oblata est.

Quod cogitavi non transiit os meum.
Criminabantur, Davidè esse malitiosum, & fulla-
cem illi inq; prodicionis insinulabant: contra ipse
fretus innocentia sua prædicat coram deo, se ani-
mò simplici esse, & ab omni simulatione alieno,
quippe qui nunquam aliter loquatur ac sentit: sic
interpretantur hunc locù peritissimi linguæ He-
brææ. Ego vero diligentius considerandum puto.

Propter opera. Non solù (inquit) me ab omni
scelere integrù seruaui, sed etiã animaduertens,
homines vulgò se vitis cõtaminare, ob amorè &
reuerentiã præceptionũ tuarũ eorum vitam dili-
genter obseruabã, vt eos à maleficio deterrerem,
& ad leges tuas seruandas, & colendas incita-
rem: sic ferè explanant hunc locum Chimis, &
Abraham Esdras, & eleganter quidem, vi Fallor.

Sustenta gregeus meos in semitis tuis.

Prædicauerat innocentiam, & pietatem suã, ita-
que ne videretur quicquam harũ rerum virtuti
suæ insolenter arrogare, precatur deum vt vires,
& appetitiones animi sui ita corroboret, ac con-
firmet, vt constantissime perseueret in obserua-
tione legum diuinarũ, quibus omnis pulchritu-
do virtutis continetur, significans si quid ab ipso
antea vel recte cogitatum est, vel honestè admi-
nistratum, totum id attribuendum misericordie
dei, qui mentem bonam donauit, vt recta cona-
retur: & vires, vt constata perficeret.

Mirifica misericordias tuas. Fac (inquit)
omnes admirentur magnitudinem misericordie,
ac benignitatis tuæ, conferuando me ab impetu,
& vi tyranni potentissimi.

Similitudo eius. Duæ sunt similitudines, qua-
rum v altera referenda est ad studium Saulis Da-
uidem cupidissimè querentis ad necem: altera ad
insidias, quas homo terrentissimus illi comparabat.

A resistentibus dextere tuæ. Videbantur
enim deum impugnare, qui Davidem impugna-
bunt, propterea quòd is erat carissimus deo, &
ab eo constitutus fuerat rex Hebræorum.

A lipe suo. Sagina (inquit) os, & totũ corpus
oppleuerunt. Hec vero est allegoria, qua litera
sanctæ vti solent ad significandã opum affluentiã,
& vitæ prosperitatẽ: res autem secundas ple-
rumque sequitur arrogantia, & dei, hominũq;

contemptus: quam ob rem subiungit, os eorum locutum est superbiam. simile est illud Moysi in Deuteronomio, increpatus est dilectus et recalcitranis increpatus, impinguitus, dilatat, dereliquit deum factorem suum. et recessit a deo salutari suo.

Quid est gladius tuus. Hoc ea ratione dicitur, quod deus impij hominibus pro armis utatur ad puniēda scelera improborū, et ad virtutē piorum exercēdam. Itaque apud Esayam, rex Assyriorum virga furoris dei nominatur: eadem ratione eosdē appellat manū dei Iobū imitatus, qui dicit, se manu domini vapulasse, cū tamen diabolus eum cecidisset. Sed deus eo usus erat tāquam manu ad verberandum seruum suum.

Ab hominibus mūdo. Eripe me inquā domine ab hominibus impus, quorum cura omnis, et cogitatio infixā est in bonis huius vitæ fallacibus, et tēporarijs, quibus abundant, in altera illa vita summam omnium rerum egestatem perpeffuri.

De absconditis tuis. Amplificatione vititur ad demonstrandam prosperitatē impiorum: itaque dicit, eos circumfluere gemmis, auro atque argento, quæ abscondita vocauit, quod terra venus occultentur. Addit præterea eorum domos florere liberis, quibus relicturi sint opes, quæ libidini suæ, atque intemperantiæ supererint. Sic Eusebius Cæsariensis explanat hunc locum.

Ego autē in iustitia. Explicat: ut isti fallacibus

bonis et celeriter interituris, ego certe iustitiam, et pietatem colens, ac solida illa et vera, atque æterna bona cōsectans cōtemplabor: aiquādo beatissimam faciem tuam, et tunc denique omnibus gaudijs, et voluptatibus cumulat as ere, cū te coram intubor, et in suauissima pulcherrimi numinis tui contemplatione conquefiam: quod mihi tandem tua benignitate continget, cum animus meus euolauerit è vinculis corporis, in quo tanquam consopitus iacet, et in æternam illam domum tuam migrauerit.

PARAPHRASIS.

Adi omnium rerum domine iustam precationem meam, attende clamorem meū: aures adhibe ad voces: quas ego puris et castis labijs pronuncio, nou aliter sentiens atque loquor.

Tu domine discepta aliquādo tandem causam meam, qui solus æquus es iudex. et si mihi periculum capitis iniuria procreatum vides, faueto innocentie meæ, et omnibus declara nihil æquitate, et iustitia tibi sanctius et antiquius esse.

Tu quidem certè rebus aduersis sæpe ac sæpius explorasti animum meum, meque ingentibus tenebris calamitatū circumfudisti, et quem admodum aurum igne explorant, sic mentem meam facibus ærumnarum incendisti: neque tamen a recta via vnguam aberrasti, aut iniquum aliquod facinus admisi, vel salutis tuendæ causa,

vel ut grauissimas iniurias vlcisterer.

Quin etiam animaduertes homines vulgò se-
se vitijs, & sceleribus contaminare: ob amorem
& reuerentiam præceptionum tuarum, ipsorum
vitam diligenter obseruo, ut eos à maleficio de-
terream, & ad leges tuas seruandas, & colen-
das inflammem.

Neque tamen quicquam harum rerum virtu-
ti meæ insolenter arrogo, sed si qui in me boni &
recti est, totū id attribuo benignitati tuæ, totum
id esse tui muneris, libentissime confiteor. Itaque
domine, corrobora vires & appetitiones animi
mei, ut leges tuas cupidissime sequantur, & viam
consciant præceptorum tuorum: per quæ conti-
nenter ingrediatur necesse est, qui ad beatam vi-
tam peruenire contendunt.

Ea spe cõsus domine, opem tuā imploro, & sa-
pe calamitates meas subleuasti, & nūc queso sup-
plicis tui vocē in extremo piculo ne cõtēptā habe.

Fac, omnis admirētur magnitudinē, & præ-
stantiam benignitatis tuæ. si enim furorē potētis-
simi tyrāni cõprimas, & seruum tuum in media
iam morte versantē eripias, quis tuam bonitatem
non suspiriet, qui nō excitabitur ad prædicādam
prouidentiam tuam? & certē ea semper fuit libe-
ralitas numinis tui, ut nūquam pius destrueres;
nō quā violari suslineret, qui ad te suppliciter cū-
fugissent, et in præsidio tuo spes suas collocassent.

Non me domine, te potius impugnant inimici
mei. quem enim oleo tuo sancto consecrasti, quem
regnum populi tui obtinere voluisti, hunc crude-
liter finibus patriæ exterminarunt, hunc per mon-
tes & deuos saltus persequuntur, hunc quauis
ratione vita priuare contendunt.

At tu domine custodi me tanquam pupillam,
atque aciem oculi, & ut sollicita auis prætegit
alis pullos suos: sic tu firmissimo tegumento mi-
sericordie tuæ muni salutem meam contra homi-
nes feros & immanes, qui me dispositis insidiis
vallatum tenent, seque magnificè a superbè con-
tra te, atque homines iactant, quam quidem ar-
rogantiam in animis eorum parit nimia vitæ
prosperitas, atque opum, & omnium rerum af-
fluencia, quam plerumque sequitur fastidium, &
superbia, & de i hominūque contemptus.

Itaq; nullo metu, aut religione deterriti huc il-
luc dies noctesq; cõcursant, atq; hac vna in re ocu-
lis, & cogitatione intētī sunt, ut me crudeliter af-
fligāt, & prosternant: iāq; circūretitum tenēt.

Ac veluti leo stimulatione fame per nemora,
& montes cursu incitato rapitur ad prædam,
interim catulus eius sese latibulo tepens oculis om-
nia collustrat, si qua sese offerat fera: sic truculen-
tus hostis auidissime necem meā appetens tum vi-
tum fraude caput innocentis oppugnat.

Satis diu domine, data est tyranno scelerum.

impunitas, satis diu vexata est innocentia mea: iam quaeso deposita lenitate suscita iram tuam, iam praeveneri conatus impij, ne perveniat ad scelera, quae machinatur. Ille quidem furore inflammatus inuadit in me, at tu domine eum prosterne solo, & ferro de manibus extorto, eius imperium frange. Eripe tandem vitam meam de ore & faucibus immanium beluarum, quibus tu pro manus & armis vti soles ad puniendam maleficia improborum, & virtutes piorum exercendas.

Conserua me ab insidiis & violentia hominum perlicitorum, quorum animus rebus fragilibus, & caducis affixus est, atque istis bonis fugacibus, & adumbratis saturatur, in altera illa vita summa omnium rerum egestatem perpeffurus.

Itaque nunc affluunt gemmi, auro, & ceteris opibus, & copus, quae intimo terrae sinu, & venis occultantur, & quod ab opulentis, & copiosis optatur in primis, eorum domus coniugibus & liberis floreat, quibus relinquunt opes, quae libidini suae, atque intemperantiae supererunt.

Expleantur isti fallacibus bonis, & celeriter interituris, ego certe iustitiam & pietatem colens, & solida illa & vera, atque aeterna bona consectans contemplabor aliquando beatissimam faciem tuam, & tunc demique omnibus gaudiis &

voluptatibus cumulatius ero, cum te coram intuebor, & in suauissima pulcherrimi numinis tui contemplatione conquiescam: quod mihi tandem tua benignitate continget, cum plene atque perfecte excitaueris. de somno scilicet animus nosse paulatim expurgatur, cum illum quam maxime fieri potest a corpore, & sensibus abducimus, quorum voluptatibus si perfundatur, dulci illo quidem, sed pestifero somno consopitur, & noctem luci anteposit, & vanis bonorum simulachris delusus solida & expressa bona contemnit. At qui animi quam minimam cum corporibus societatem habuere, & quotidie magis magisque vegetiores fiunt, & aptiores ad contemplationem rerum diuinarum, ad obseruandum & colendum deum, ad mores ac studia, & actiones omnes ad eius voluntatem accommodandas. quae cum geruntur, tunc animus vigilat, tunc officio fungitur, seque imagine diuina, quam gerit, dignum exhibet. His igitur curis & studijs exercitatus animus, tuum demum plene excitatur & somno, cum omni admixtione corporis liberatus plane sincerus & integer esse coepit, & in aeternam illum domum suam peruolat, ubi semper vigilant mentes ille beatę sempiterno uenofraentes summum illum deum & liquidè cernentes, & incredibili cum voluptate amantes & perpetuis hymnis celebrantes.

EXPLANATIO IN LIB.
ARGUMENTVM PSAL.
XVIII.

Hic hymnus tot figuris verborū, & sententiarum illuminatur, & cursu tam rapido incitat⁹ fertur, vt si Latinus interpres, & nūc ros, & elegantiā sermonis Hebræi expressisset, nulla maior eloquētia requiri potuissē videatur. Eum cecinit deo opt. max. Rex domi, bellique potētissimus, cū omnes hostes funditus deleuisset, & regno cōstituito placidissima pace frueretur. Itaque viciū expugnationes, secūda prælia, nomē hostiū ad interuentionē redactū, quicquid denique omnibus bellis feliciter administratū est, id omne misericordię tribuit diuinę: nihil preclarū, nihil memoria dignū sua virtute gestū esse prædicās, & omnes quidē exēplo suo ad iustitiā & pietatem adhortatur demonstrans nulla arma, nullas copias, aut munitiones esse tam firmas, quā in religionis amore, & perpetuā in recta viuēdi ratione cōstantiā. Neq; verō sumus ignari, in hoc hymno maxima mysteria inclusa esse, quę magnis obscuritatibus circūfusa fuerunt, ut ab ipsorum aspectu oculi profanę multitudinis arcerentur: quę quidem mysteria apud Latinos Augustinus, apud Græcos Athanasius, Eusebius

PSALM. CVM PARAPH. 75

Cæsariensis, Dydimus atque alij graues in primis theologi summa diligentia vestigauerunt. Sed nos, cū velimus eas res summatim attingere, ne ab ea explanādi ratione discēdamus quā nobis proposuimus, Theodoretum, & Theodorum Antiochenum imitabimur, qui hæc omnia simpliciter tractauerunt. Principio quōd vir sanctus commemorat maximos terrę motus extitisse, & reiecta fuisse fundamenta orbis terrarū, eam scito esse orationis exornationem, quā rhetores Græci ὑπερβολή Latini, Superlationē vocant. ea videtur David ad impetum, & vim irę diuinę exprimendū & amplificandū. Ad eundē modū deus apud Isaiam, Cœl, inquit, turbabo, & cōquassabitur terra, ppter indignationē domini exercitū: quę locū Hierony. explanās ait, hęc esse superlationē, qua vehemētissimā iram dei vates sanctus exaggeret. Cū verō deū de cœlo descendētē facit, eā rē ad prouidentiam ei⁹ declarandā pertinere intelligito bonos uentem, improbos viciscentē. Sic in Gene si scriptū est, descendisse de cœlo dominum vt inspiceret urbē, & turrē, quā ædificabant homines stulti & arrogātes. & in eodē lib. dominus ait: Descendā, & videbo, num ea vera sint, quę ad aures meas peruenerunt,

Quod deum voluntatem inducit aliisque veterum, & pennigeris cœlitibus infidentem, id quidem incredibilem diuinæ mētis pernicitatē indicat, id est vim omnia penetrantē, vim ubiq; præsentē, & omnia cœlo, terra, mariq; per lustratē. Caligo autē, & tenebræ domicilio Dei offusæ significant, nullā mentis acie esse tam acutā & perspicacem, quæ illū possit intueri, cuiq; naturam nullā ratione aut cogitatione comprehendī posse. Itaque cū deus veniret ad Mosē, leges daturus Hebræis, memoriæ proditum est, nube densissima obductum fuisse montem Horebum: & cū Salomon templum illud augustissimum prædicaret, deo aduerante nebulæ omnia oppleuerunt. Cū verò Dauid grandinem, & sagittas, & ignem commemorat, intelligere vult pœnas & grauissima supplicia, quæ deus infligit hominibus sceleratis & impiis. Huius exornationis cū alia multa exempla sunt in hoc diuino poemate, tū illud: Ignis, sulphur, & vis procellarū, merces debita scelerib⁹ eorū. Et Esaias, cum minatur excisionem Hierosolymis, sic inquit: in hanc ciuitatem rex cœlestium inuadet cum tonitruis, & terræ motu, & horribico sonitu procellarum & tempestatis & cū flamma ignis omnia deuorantis. Deniq; ne

longum faciam, cum Dauid alio loco precatur à deo vt de medio tollat inimicos suos, iisdem & sentētis, & orationis ornamentis vtitur ad hunc modum: Domine, inclina cœlū & descende, tæge montes, & fumabūt: iace fulmina & disice impios, mitte sagittas & perime illos: dimitte manum ex alto & libera me, & vitā meā de tantis fluctibus extrahē, de manibus exterarū gētū eripe me. His breuiter explicatis, ne illud quidē prætermittendū esse duco, in qua parte hymni vir sanctus cōmemorat, se populi seditionibus liberatū, & potitū esse imperio gētium externarū, eā partem sic explanauisse omnes theologos antiquos, vt dicerēt, Dauidē iis versibus cecinisse imperiū Christi, quē pater omniū nationū regem & dominū cōstituit. Id enim cuiq; pio & Christiano persuasum esse oportet, hunc excellentissimum vatem non solum multa de Christi ortu atque obitu, & rebus gestis diuinitus prædixisse: sed etiā moribus & factis eundē multis in rebus representasse suorum temporū hominibus, atque ob eā causam sapenumero sub ei⁹ persona, quā exprimebat, in suis carminibus locutum esse. Itaque tanquam Christus Deus loquatur, sic breuiter & strictim interpretemur hanc partē. Is quidem

ab iniuriis & oppugnatione populi liberatus est, cum à patre ad vitam reuocatus fuit immortalē, neque iam furor nationis ingratisimæ quicquam ei nocere poterat. Idē constitutus est gentium rex, cum illi ad vitam redeunti pater imperium dedit omnium terrarum, qua de re in secundo hymno satis explicatum est. Quod verò dicitur: Populus, quem non cognoram, seruiunt mihi, id congruit cum illa vaticinatione Esaiæ: Ecce gentem quam ignorabas, vocabis: & gentes, quæ te nō cognouerant, ad te current. Nō cognoscebat autem dominus olim gentes, id est cultores falsorum deorum, propterea quòd ab iis ipse ignorabatur. nā dei cognitione ij soli digni sunt, qui cum religio se colunt, & p̄ e sancteque venerantur: quocirca scriptum est in episto. Pauli. deum suos nosse: at in euang. Discedit à me, inquit, homines conscelerati, nunquam noui vos, Itaque cum falsorum deorum cultores repudiata superstitione ad veram pietatem animū applicuissent, seq̄ imperio Christi libētissimis animis subiecissent, cogniti sunt ab eo, & fratrum loco numerati, & ipsi quidem sola fama, & auditione, perducti sunt ad syncerum & purum dei cultum, plenissimāque sanctitatis religionem: quippe qui

neque Christum Deum in terris versantem vnquam viderant, neque prodigiis & mirabilibus illis faciōribus interfuerant, quæ is in terra Iudæa plurima ediderat, sed apostolorum verbis fidem habuerunt, & quem summis cruciatibus necatum audiebant, Dei filium esse crediderunt. At Hebræi, qui Deo charissimi erant, & ab eo filij appellabantur, mentiti sunt Christo quem enim veterum expectabāt, & summo studio & gratulatione se amplexuros præ se ferebant, eum, posteaquam venit, vexauerunt, & ad extremum acerbissimè ex cruciatum necauerunt. Itaque merito, ac iure filij alieni nominantur, quippe non iam filij Dei, sed diaboli, vt scriptum est in euangel. Ioannis. Hoc idem quæritur Christus apud Esaiam his verbis: Filios alui, & maximis honoribus affeci, ij verò spreuerunt me. Cognoscit bos dominum suum: a sinu præsepe domini cognoscit: at populus meus nihil intelgit. Ij filij virtutibus, & præclaris illis animi viribus defecti, & tanquam senio confecti sunt, propterea quòd in veteribus illis ceremoniis, & legibus obstinato. & contumaci animo permanserunt, neque nouum hominem, vt verbis vtat Pauli, induere veluerunt. Ex eo factum est, vt in maximas misere-

trias inciderent, atq; ab exercitu popu. Roma. obfiderentur, à quibus ad extremum capti, cæsi, & in feruitutem acerbissimam adducti fuerunt: neque hodie gēs vlla vinit abieciōr Iudæis, aut calamitiosior.

Victori, David serui Domini, qui locutus est Domino verba cantici huius in die, qua liberavit eum dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saulis & dixit.

Psalmus *XVII.*

Diligam te domine fortitudo mea, dominus firmamētum meum, & refugium meum, & liberator meus.

Deus meus adiutor meus, & sperabo in eū. Protector meus, & cornu salutis meæ, & susceptor meus.

Laudens inuocaui dominum, & ab inimicis meis saluus fui.

Circunderunt me dolores mortis, & torquentes iniquitatis conturbauerunt me.

Dolores inferni circundederunt me, præoccupauerunt me laquei mortis.

In tribulatione mea inuocaui dominum, & ad deum meum clamaui.

Et exaudivit de templo sancto suo vocem meam, & clamor meus in cōspectu eius in-

troiuit in aures eius.

Et commota est, & contremuit terra, fundamenta montium conturbata sunt, & commota sunt, quoniam ipse iratus erat.

Ascendit fumus è naribus eius, & ignis ex ore eius deuorās, carbones succēsi sunt ab eo.

Inclinauit cœlos, & descendit, & caligo sub pedibus eius.

Et equitauit super Cherub, & volauit, volauit super pennas ventorum,

Et posuit tenebras latibulum suum, & in circuitu tabernaculi eius erat obscuritas aquarum, & densitas nubium.

Præ fulgore in cōspectu eius nubes transierunt, grando, & carbones ignis.

Et intonuit de cœlo dominus, & altissimus dedit vocē suam, grando, & carbones ignis.

Et misit sagittas suas, & dissipauit eos, fulgura multiplicauit, & conturbauit eos.

Et apparuerunt profunda aquarum, & reuelata sunt fundamenta orbis terrarum.

Ab increpatione tua domine, à flatu spiritus iræ tuæ.

Misit me de alto, & accepit me, & assumpsit me de aquis multis.

Eripuit me de inimicis meis fortissimis & ab iis qui oderūt me, quoniam robustiores erant me.

Præuenerant me, in die afflictionis meae,
& factus est dominus protector meus.

Et duxit me in latitudinem, salum me fecit, quoniam diligit me.

Et retribuit mihi dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuit mihi.

Quia custodiui vias domini, neq; impius defeci à deo.

Quoniã omnia iudicia eius in conspectu meo, & præcepta eius non reppuli à me.

Et ero immaculatus cum eo, & obseruabo me ab iniquitate mea.

Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum in cõspectu oculorum eius.

Cum sancto sanctus eris, & cum viro in nocente innocens eris:

Et cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris.

Quoniam tu populum humilem saluum facies, & oculos superbõrum humiliabis.

Quoniam tu illuminas lucernam meã de mine, Deus meus illuminauit tenebras meas.

Quoniam per te acies hostium fregi, & per deum meum transfiliui murum.

Deus meus impolluta via eius, eloquia domini igne examinata, protector est omnium

sperantium in se.

Quoniam quis deus præter dominum aut quis est fortis præter deum nostrum?

Deus, qui præcinxit me fortitudine, & posuit immaculatam viam meam.

Qui effecit pedes meos tanquam ceruorum, & super excelsa statuit me.

Qui docet manus meas ad prælium, contractus est arcus æreus brachiis meis.

Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ, & dextera tua sustentauit me, & benignitas tua auxit me.

Dilatasti gressus meos subtus me, & non sunt infirmata vestigia mea.

Persecutus sum inimicos meos, & comprehendi illos, & non reuersus sum, donec consumerem eos.

Vulneraui illos, nec potuerunt surgere, ceciderunt ante pedes meos.

Et præcinxisti me virtute ad bellum, & supplantasti insurgentes in me subus me.

Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, & odientes me disperdisti.

Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret: ad dominum, nec exaudiuit eos.

Et comminui eos vt puluerem ante faciem venti, vt lutum platearum attriui eos.

Eripuisti me de contradictionibus popu-

li, constituiti me in caput gentium.

Populus quem non cognoui, seruit mihi, in auditu auris obeduit mihi.

Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt, & expauerunt in clausis munitionibus suis.

Viuat dominus, & benedictus deus meus & exaltet deus salutis meæ.

Deus, qui dat victorias mihi, & subdit populos sub me, liberator meus de inimicis meis.

Et ab insurgentibus in me exaltauit me, à viro iniquo eripuit me.

Propterea confitebor tibi in nationibus domine, nomini tuo psalmum dicam.

Deus magnam salutem fecit regi suo, & fecit misericordiam Christo suo Dauid, & semini eius vsque in seculum.

EXPLANATIO.

Cornu salutis meæ. Sic appellat Deum propterea quod ipsius opes, atque auxilio salutem retinuerat. Translatio sumpta est ab iis animalibus quæ cornibus sese tumentur.

Et torrentes iniquitatis. Id est, incursiones hostium more torrentium incitate.

Dolores inferni. Qui scilicet vitam auferunt & ad inferos trahunt.

Præoccupauerunt me laquei mortis. Ita vocat insidias inimicorum, quibus tam subito op-

primebatur, vt spatium deliberandi, & euadendi non haberet.

Commota est, & contremuit terra. Quod ait montes intremuisse, & terra desidente aquarum profundas, id est, intimas venas apparuisse, & reiecta esse fundamenta orbis terrarum, eadem esse hyperbolè intelligito, qua vitur ad vim, & maius vim diuine exprimendū, atque amplificandū. Cum verò deū de celo descendente facit ea res ad prouidentiam eius referenda est, bonos tuente, & improbos vlciscente. Quod illud valantè inducit, & pennigeris cœlitibus, aliisque ventorum insidentem. id quidem incredibilem diuinæ mentis celeritatem significat, hoc est, vim omnia penetrantem, vim ubique presentem, & cuncta celo, terra, marique perlustrantē. Cum vero grandinam & sagittas, & ignem comme norat, intelligi vult pœnas, & supplicia, quæ deus infligit hominibus sceleratis, & impiis. Hæc autem nunc strictim attingimus, propterea quod satis fuse in nostra paraphrasi ea omnia persecuti sumus.

Posuit tenebras. Deus habitat lucem in accessam, vt ait diuus Paulus. Itaque rectè lux tabernaculum eius intelligitur, vt sentiunt Theodoretus, & Theodorus Antiochenus. Hinc quidem tabernaculo circumfudit deus tenebras, & caliginè descensurus in terras: quod quidè significat, nullam mentis aciem esse tam acutam, aut

perspicacem, quæ deū possit intueri, cuiusq; natura nulla ratione, aut cogitatione cōprehēdi posse.

Præ fulgore. Præ fulgore (inquit) fulgur in micantium obscuritas nebulæ, in dissoluēbatur.

Misit de alto. Demissa (inquit) manu extraxit me ex profundis gurgitibus calamitatis, quæ me iam obruerat: scimus: nim aquas in literis sancti: pro periculis & rebus aduersis appellari.

Præuenerant me. Id est, incautum oppresserant temporibus difficillimis, ut nulla elabendi spes ostenderetur.

Et secundum puritatem manuum mearū. Ita vocat innocentiam vitæ: manu. enim in literis sanctis pro actionibus sepe appellatur. Quid verò in prædicandis beneficiis suis non nihil commemoratur, non id profecto vir sanctus facit cupiditate gloriæ elatus, sed ut ceteros accendat ad studium religionis, & honestatis, ut videant tanta præmia proposita esse virtuti. Verum illud enim aduertere oportet, hæc omnia, quæ Dauid commemorat de iustitia, & integritate sua, referenda esse ad conatum & studium mentis, vitia & peccata summopere detestantis, atque omni cogitatione in eam curam incumbentis, ut sese castam, & ab omni labe integram, puramque seruariet. licet autem vir sanctus & ipse per imprudentiam, & infirmitatem animi multa committeret, quæ minus recta forent, non tamen ob eam

causam iustus esse desinebat: nam humilis, & modestus confugebat ad misericordiam Dei, qui veniam penitenti dabit, summa benignitate illi cuncta errata condonans.

Et cauebo ab iniquitate mea. Id est, ab iis peccatis, quæ olim admisi, peccauerat autem grauissimè, cum & Bersabeæ stuprum, & eius marito mortem obtulisset. Quid verò, si iniquitatem appelleret peccatum illud, quod (ut verbum vitar Pauli) in carne ipsius habitabat: id est, vim illam naturæ corruptelæ à qua nisi summa diligentia caueant etiam viri sancti, in maxima scelera, & flagitia impellitur, cuius rei testis est cædes teterina Vriæ. & stuprum uxori eius illatum, de quibus maleficis paulo ante mentionem fecimus.

Cum sancto sanctus eris. Dixerat, deum remuneraturum esse iustitiam suam, ad id confirmandum hanc sententiam interponit, quæ eam vim habet, ut diuus Athanasius, & Theodoretus sentiunt, qualem quisque se gesserit, talem aduersus quæque deum futurum. qui igitur iustitiam, & pietatem coluerit, eum maxime muneribus afficiet deus: quem vero peruersitas morum, & opinionum à recta viuendi ratione auerterit, in eū deus seuerus, atque acerbus existet, eumque nisi resipuerit, omni iudicio veri spoliatum, amictum, & cæcum permittet potestati turpissimarum libidinum & cupiditatum: ut qui

pulchritudinem virtutis adamare noluit in sordibus, & luto vitiorum volutetur, qua quidem de re multa diuus Paulus in epistola, quam scribit ad Romanos. Illud item scire oportet, qualis quisque sit, talem cuique deum videt: ut enim de illo vir bonus bene sentit, ita improbus male. Alter existimat, humanum genus à deo summè iustitia regi, gubernariq̃ue, nihil ab illo non ri se, non sanctè, non sapienter administrari. Alter aut deum res humanas curare non credit, aut illius administrationem iniustitia, ac temeritatis nomine condemnat. Ita fit vt Deus sancto sanctus, & peruerso peruersus existat, id est, vt qualis cuiusque animus est, talis cuique de dimino numine sensus sit. Quòd si de illo rectè, ac pietentias, simul coelestè instructum, afflatumque salutarem sentis animum tuum ad omnia pietatis officia impellentem: sin autem peruersè ac impie, vim vtricem experiris oculos mentis exaccantem, teque præcipitem in scelera, & flagitia pro eo, ac tua meretur impietas, agentem. Ex qua quidem re fit, vt quemadmodum sanctitas, & innocentia piorum crescit in dies, ita impiorum animus quotidie magis ac magis inquinatur, ac sordet: & quem locum deus apud vniquemque obtinet, eo loco & numero apud deum vnusquisque sit. At qui summum rectorem, ac dominum rite veneratur & colit, deique eius vi-

numine vera sentit, is gratias immortales agat misericordie ipsius, qui solus ex omnibus rellas opiniones animis inserit, illo que desiderio atque amore pietatis accendit. Ex his quæ breuiter à nobis dicta sunt facile, vt arbitror, intelligi potest, quibus rationibus adductus Dauid pronūtiauerit deum cum sancto sanctum, cum peruerso peruersum existere.

Quoniam tu illuminas. Tenebræ sunt calamitates, lux accensa est periculorum depulso, & malorum finis, qua quidem translario est frequens in literis sanctis: sed etiam sua cuique mens lucerna est, quam nisi lux coelestis illuminet, semper in maximis errorum tenebris vita versatur.

Quoniam per te. Id est, auxilio tuo & copias hostium deleui, & eorum oppida, & vrbes expugnaui.

Deus meus impolluta via eius. Id eo, quicquid agit dominus, rectum, simplex, iustum, & sanctum est. sic alio loco, deus in sanctitate via tua. iten, Iustus dominus in omnibus vis suis.

Eloquia domini igne ex animata. Id est, sincera, & ab omni admixtione falsitatis pura hæc enim est orationis exornatio ducta ab auro, & argento, que igne purgantur.

Et super excelsa. Significat sed diuino auxilio quemlibet prærupta loca, & castella munita expugnaui.

Et contritus est. Id est, viribus meis fracti sunt opes inimicorum, qui vix vlla ratione superari posse videbantur.

Et inimicos dedisti mihi dorsum. Id est, per te factum est, vt hostes mihi tergaderent, sequae fugae perterriti mandarent.

Eripuisti me de contra dictionibus. Id est de seditionibus, & rebellione popularium meorum, a quibus acerbissime exagitatus fui.

Constituisti me. Deus enim eius imperio subiecit, Ammonitas, Syros, Moabitas, Palestinos, aliisque natione.

Populus quem non cognoui. Id est exterogentes & alienigenae.

In auditu auris. Id est fama nominis mei per motus ad fidem meam confugit.

Filij alieni mentiti sunt mihi. Vir sanctus in psal. 66 ait, Dicite deo, quam terribilia sunt opera tua domine, propter multitudinem virtutis tuae mentietur tibi inimici tui quae locum Graeci explanat, falsorum deorum cultores magnitudine operum diuinorum territos, pietate & cultu veri dei simulatos, a quo maxime abhorreat: Eodem modo Dauid hoc loco dicit, alienigenas sibi mentitos esse, propterea quod bello domiti coacti sunt specie praese ferre beneuolentia, & velutariae seruitutis, cum tamen inimicissimos animos gererent.

Filij alieni inueterati sunt. Id est, debilitati,

& fracti, vt iam nobis obfistere non possint.

Et expauerunt. Id est, quauis manibus, & munitionibus septi, formidauerunt opes meas.

Viuat dominus. Haec est tanquam orationis conclusio, quae summam totius hymni breuiter colligit. Quod autem dixit, viuat dominus, videtur esse ea vox gratias agentis, & ob victoriae gratulationem more militum ouantis. Neque tamen ignoramus, plerisque ex Hebraeo vertisse, Viuit dominus: quae quidem est formula iurandi apud Hebraeos.

Propterea confitebor. Id est, cum igitur tanta sint tua erga me beneficia, & merita, immortales tibi gratias semper agam: quin etiam tempus erit, cum laudes tuas inter omnes nationes predicabo, quod sane perfectum videmus, cum multa iam secula hymnis Dauidis toto terrarum orbe decantentur.

Deus magnam salutem. Deus (inquit) non solum me conseruat, & ab omnibus inimicorum iniuriis tuetur, ac defendit, verum etiam illustrat, & apud omnes gloriosam hanc salutem efficit: neque salutis, & laudis meae tantum rationem habet, sed etiam posteris meis pro sua singulari misericordia consulit, & prouidet, vt eorum deus & gloria sit immortalis. quod plane falsum esset, nisi hoc ad Iesum deum referremus, qui in Dauidis familia natus est, & regnat in perpetuum.

Diligam te semper toto animo potentissime mundi rector & domine, & sanctissimum numen tuum quanta maxima potero pietate semper venerabor & colam: neque tamen pares benignitati tuæ gratias agere, & habere, sed ne partem quidem ullam tuorum meritorum satis cogitare, atque animo comprehendere unquam potero. Tu enim & fortitudinem mihi, & firmitatem animi præstas, tu te mihi tanquam arx inexpugnabilis, tutum perfugium præbes, tu me de omnibus periculis casibus eripis, te semper pro salute & dignitate mea propugnans habeo.

Scilicet ego semper summa pietate colui dominum, & ille invocantem, & auxilium suum suppliciter implorantem semper audiuit, & omnium discriminum, periculorumque eorum fidissimus comes fuit.

Iam mortis angustiis undique premebar, & incursiones hostium more torrentium aquarum incitata me examinauerant, iam vincula mortis me circumplebant, & insidiis inimicorum tam subito oppressus fueram, ut potestatem euadendi nulla foret.

Itaque cum in tantis calamitatibus iacerem, fidenter ad domini misericordiam confugi, ne

que fiduciam meam spes sefellit, ille enim clamore inuocantis audito, exiit inflammatus iracundia, sagittis acutissimis, & fulminibus armatus exiit, exulente illo omnia terrarum sola terribili terra motu conquassata sunt, & montes omnibus gentium oris contremuerunt.

Vomebat ille naribus atram, nebulam turbine fumantem picco, & candente fauilla, toroq; ardentis ab ore scintilla abfistebant, oculis micabat acris ignis.

Inclinavit cælum, & descendit, caligo tetra subter pedes eius longè, latèq; sese diffundebat.

Volebat ille per aera immensum inuictus pennigeris cælitibus, atq; ventorum.

Prætorio suo densissimos imbres, nimbosq; nigerrimos circumdederat.

Sed tenebras illas cæcas fulgor ignium micantium discutebat, grandine, procelli, fulguribusq; omnia miscbantur.

Intonuit deus, & totum cælum tremefecit: celsissimus ille rex horribili clamore increpuit hostes meos, grandine, procellis, fulguribusque omnia miscbantur.

Ingrèi fulminum vi sagittarumque missa campos stravit corporibus impiorum.

Spiritus ardens, quem summe pater naribus efflabas iratus, & flumina, & fontes, & maria siccabat, & fundamèta omnium terrarum retegebat.

Demissa de caelo manu extraxit me ex profundis gurgitibus calamitatum, quibus absorbebar, vitam meam ille de manibus potentissimorum hominum eripuit, atque seruauit, & quod illi violentiores erant, hoc ipse acrius pugnavit pro salute ac dignitate mea.

Incautum oppresserant temporibus difficilissimis, ut nulla elabendi spes ostenderetur: sed & dominus praesto fuit, qui me praesidio suo confirmaret, neque vi & impetu inimicorum proferri pateretur. cumque maximis periculorum angustiis premerer, is viam mihi latissimam munivit, meque in tuto, & tranquillo collocauit, propterea quod me amat, charissimumque habet.

Pulcherrima pramiam persoluit integritati meae, & puritati animi mei maximis muneribus affecit: quandoquidem sanctissima praecipua eius diligenter obseruo, neque unquam esum elatus arrogantia, ut desicerem à deo meo, quin in ò semper oculos animi defixos habeo in legibus eius, ut quicquid ago, & loquor, & cogito, ad earum regulam & normam dirigam, & ut tam quidem mihi eripi, quam obseruationem malo.

Itaque semper illi adhaerebo, integrum me & ab omni victorum labe sincerum, purumque conseruans, meque ab omni maleficio diligentissimè temperabo: & cum ita me gesserò, dominus mea

gna liberalitate prosequetur innocentiam & puritatem meam, quae certe clam illum esse non potest, quippe cuius oculis subiecta sunt omnia.

Nimirum qualem quisque se gerit, talis domine aduersus quique es, ut enim iustitiam & pietatem colentibus amplissima pramiam pro virtute & sanctitate persoluis: sic quem peruersitatis morum à recta viuendi ratione aueruerit, in eum seuerus & acerbus existis, gratiam ei referens quam debes.

Itaque populum humilem, afflictum & iacentem extulisti, animos autè & spiritus superborum sese efferentium depreßisti.

Per te domine omnium malorum caligine, & tenebris depulsis lucem respicere, ac liberum & tranquillum spiritum ducere cepimus.

Per te copias innumerabiles hostium deleuimus, & eorum oppida, & vrbes munitissimas expugnauimus.

Quicquid agit dominus, quicquid molitur, rectum, simplex, iustum, & sanctum est. Verba domini sincera sunt, & casta, & ab omni admixtione falsitatis pura. Ille misericordia sua tanquam firmissimo clypeo protegit omnes quicumque confidunt benignitati suae.

Quis deus praeter dominum? quis fortis & vehemens bellator praeter deum nostrum?

Ipse est ille deus, qui vires & fortitudinem

EXPLANATIO IN LIB.

mibi præstitit, ut res asperas magno & iniuncto animo sustinerem, & copias hostium secundis præ alijs frangerem, & domarem. ipse perficit, ut omnis vita mea ratio casta sit, & ab omni sceleris labe integra & pura: per illū consecutus sum, ut ceruos pernicitate superarem, & quamlibet prærupta loca, & castella hostium munita expugnarem.

Tu me scientia rei militaris instruis atque ornas, per te compressi & fregi maximas opes hostium, qui vix vlla ratione vinci posse videbatur, ope tua semper defensa, & conseruata est salus mea, & cum fractus pondere calamitatum iam iamque procumberem, misericordia tua non modo sustentauit me, sed etiā opibus, gloria, dignitate, bonis denique omnibus auxit & ornauit.

Quoties in eas angustias inciderā, ut iam non haberem, vbi vestigiū facerem, nullāque fugiendæ mortis spes ostenderetur, nisi tu miseratus incommoda mea laboranti succurrisses: toties tu domine viam pedibus meis latam effecisti, tu me in tuto & tranquillo collocasti, & tantum roboris & firmitatis addidisti, ut nulla vis inimicorum posset me prosternere.

Quæritiam nixus ope tua illos in fugam præcipites dedi, fugerūt, sed non euaserūt manus meas. illos ego ad vnum concidi, & cum gente & nomine funditus deleui.

PSALM. CVM PARAPH. 94

Cecidi eos, nec potuerūt obsistere: abiecti, prostrati, nullique viribus fracti iacerūt emnes quicumque bellum mihi facere conati sunt.

Per te factum est domine, ut hostes mihi terga darent, seque fugæ metu perterriti mandarent, & occisione occiderentur.

Vociferantur illi quidem, sed nemo subsidio veniebat, implorabant dominum, sed ille oculos & aures auerterat.

Vt puluerem dissipat ventus, ut lutum platearum populus conculcat: sic hostium copias prostrui ego, sic omnes ad vnum disieci, dissipauique.

Liberasti me tandem seditionibus popularium meorum, a quibus acerbissimè exagitatus sum, imperio meo subiecisti Palaestinos, alijsque finitimas nationes.

Extera gentes sese mihi dederunt, & sama nomini mei permotæ ad fidem meam cõfugerūt.

Alienigenæ bello domiti coacti sunt speciem præ se ferre benevolentie, & voluntariæ seruitutis, quanquam inimicissimos annos gerebant.

Alienigenæ debilitati & fracti sunt, ut iam mihi obsistere non possint: & quæuis mœnibus & munitionibus septi formidant opes meas.

Viuat dominus, propugnator & seruator meus ab omnibus gentibus angustæ sanctiæque colatur, & venerabile nomen eius hymnis celebratur.

Dominus iniurias meas persecutus atque ultus est, domini imperium meum longè latèque propaga-
uit, dominus eripuit vitam meam ex ore & faucibus inimicorum barbarorum: & quo magis illi me deprimere conati sunt, hoc magis ipse gloriam & opes meas extulit, idemque à tyranno importuno & violento salutem meam tutatus est.

Cùm itaque domine tanta sint tua erga me beneficia, immortales tibi gratias semper agã, quin etiam tempus erit, cùm laudes tuas inter exteras nationes prædicabo; atque hymni mei, omnibus omnium gentium te nplis celebrabuntur.

Tu domine non me conseruas modo, & ab omnibus inimicorum iniurijs defendis, verum etiam illustre, & apud omnes gloriosam hanc salutem efficis: neq; salutis & laudis meæ solum rationem habes, sed etiam posteris meis pro tua singulari misericordia consulis & prouides, vt eorum decus & gloria sit immortalis.

ARGUMENTVM. PSAL.

XIX.

EA est rerum natura pulchritudo, tamque admirabilis ordo, & dispositio, vt nemo tam barbarus sit, aut à natura tam male informatus, quin rerum excellentiam contempnans possit ad notitiam dei, co-

gitatione per duci. Ab his naturæ principis orta est lex, quæ omnibus gentibus suaderet religionem, & iustitiã, cæterãque virtutes, quibus societas humani generis cõtinetur: cãmque legem summus pater in animis omnium mortaliũ ita inscripsit, vt nemo diuinæ religionis, & humani officij ratione negligens possit excusatione erroris, & ignorantie vitij & impietatem suã regere. Sed cum mortales paulatim spatio tẽporis falsis opinionibus deprauati in maximos errores inci-
dissent, & quæ soli deo cultũ, & honorẽ tribuere debebãt, nõ solum hominibus, sed etiã bestijs, & lapidibus, alijsq; rebus inanimatis adhibuissent, se legit deus natione sibi, à qua piẽ, sancteq; coleretur, eiq; per Moysen ceremonias, ritusq; sacrorũ, & viuẽdi iura præscripsit. Et hæc quidẽ lex scripta, superior vero illa naturæ lex ab omnibus appellata est. Itaq; vir sanctus hoc hymno cognitionem dei, quæ percipitur ex vtraque intelligendi ratione, ex cõtèmpatione scilicet rerum naturalium, & ex studio sanctorum literarum.

Victori, Psalmus David XIX.

COeli enarrant gloriã dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.

Dies diei eruat verbum, & nox nocti in-
dicat scientiam.

EXPLANATIO IN LIB.

Non sunt loquelæ, neque sermones, quibus non audiantur voces eorum.

In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

Soli posuit tabernaculum in eis, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.

Exultauit vt gigas ad currendam meam ab extremo cælo egressio eius.

Et recursus eius vsque ad extremū eius, nec est qui se abscondat à calore eius.

Lex domini immaculata conuertens animas, testimonium domini fidele, sapientiam præstans paruulis.

Mandata domini recta, lætificantia cor, præceptum domini lucidum, illuminans oculos.

Timor domini sanctus, permanet in seculum seculi, iudicia domini vera, iustificata simul.

Desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel, & fauum.

Etiā seruus tuus admonetur per ea, in custodiendis illis retributio multa.

Delicta quis intelliget? ab occultis munda me, & à superbiis prohibe seruum tuum,

Ne dominentur mihi, tunc immaculatus

PSALM. CVM PARAPH. 96

cro, & purus à scelere grandi.

Sint accepta eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

Domine adiutor meus, & redemptor meus.

EXPLANATIO.

Cæli enarrant. Significat *is* verbis, unumquemque ex cælestium rerum contemplatione facile peruenire ad notitiam dei.

Dies dici. Si quis diem diei compareret, & noctem nocti, eorumque vicissitudines, ac certum ordinem perpetuamque constantiam animaduertat, facile perspicit, tantorum operum laudem fortune ac temeritati non esse tribuendam, sed aliquem præesse, qui hæc omnia summa sapientia moderetur, atque conferuet. Hoc modo interpretatur hunc versiculum apud nostros Eusebius Cæsariensis, & apud Hebræos Salomon explanator illustris.

Non sunt loquelæ. Significat *is* verbis, nullam nationem esse tam immanem & barbaram, quæ cælestium rerum excellentiam contemplans non possit ad notitiam dei cogitatione perducī. Sed Symmachus, vt refert Theodoretus, ita vertit hunc versiculum ex Hebræo, Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces; neque dissentit à Symmacho apud Gra-

EXPLANATIO IN LIB.

cos illa, quæ nominatur editio vulgata. Quod vero subiungitur, In omnem terram exiit sonus eorum, fidelibus Aquila vertit ex Hebræo ד'וּוֹוֹן דוּתָּוּן, id est regula eorum: est autem sensus, hæc opera miserabilia nequaquam ritu mortalium loqui, aut ullam vocem humanam emittere, quæ ad omnes terrarum oras pervenire non potest, sed orationem eorum vel grauisimam esse immutabilem ordinem, et dispositionem, et structuram tanquam ad regulam factam, et lineam respondentem, quæ eorum oratio cunctis terrarum finibus exauditur, et uniuersos mortales ad cultum, et venerationem dei mirabiliter accendit, et quoniam earum rerum, quæ aspectu sentiuntur, nihil est tam præclarum, tamque diuinum, quodque homines tanta admiratione afficiat, quàm sol: propterea eius vim et naturam potissimum considerandam proponit, quæ magis eluceat sapientia dei, tanti operis et muneris effectrix.

Et ipse tanquam sponsus. Pulchritudinem solis comparat sponso, vim et impetum gigantis.

Ab extremo cælo. Egreditur enim sol ab extremo oriente, et incitatisis aë cæli stelliferi conuersione fertur ad extremum occidentem.

Lex domini. Satis erat tantarum rerum aspectus, et contemplatio, ut earum effectorem, et moderatorem agnosceremus deum: ea ta-

PSALM. CVM PARAPH. 27

men fuit benignitas dei, ut ad hanc præclaram intelligendi rationem adheret etiam leges suis manibus scriptas, quibus homines errantes ad viam veritatis reuocaret, atque animas à praua consuetudine ad honestas vitæ rationes conuerteret. Eas leges vir sanctus varijs nominibus vocat, ut etiam Moses facit.

Testimonia domini. Leges dei sic appellat ex eo, quod ille per has testificatus est, quid exigat à nobis. Eisdem ait cognitionem rerum diuinarum tradere paruulis, id est animis simplicibus, seque summisse gerentibus: quoniam nullus est sapientiæ locus in hominibus imparis, et superbis.

Timor domini sanctus. Sic nominat leges diuinas, propterea quod illæ mentes religione sancta imbuunt, atque in hominibus pijs timorem pariunt castum et sincerum, qualis solet esse optimi filij aduersus optimos parètes. eum Græci vocant, ὁλδβειου, nos reuerentiam possimus rite nominare.

Iustificata simul. Id est, omnia sunt pariter aqua et iusta.

Delicta quis intelliget? Dixi (inquit) eb-feruantibus leges diuinas magna præmia, et dona esse proposita: sed quis attendens infirmitatem humanam, et quædam multa peccemus infirmes, quorum tamen luenda pena sit, nisi deus

illa condonet imbecillitati nostræ, quis hæc animaduertens audeat affirmare, se nulla in re violare præcepta domini? An est aliquis, qui possit errata cuncta animaduertere? qui in tantis tenebris nihil offendat? quem vitium specie virtutis aliquando non fallat?

Et à superbiis prohibe seruum tuum. Illa vero in primis est detestabilis, atque intoleranda superbia, & importunitas, si quis existimat, se ipsum ita obseruantem esse legum diuinarum, vt sese ab omni peccato temperet, neque aliquid committat, quod aliquo supplicio vindicandum sit.

Et p̄ius à scelere grandi. Superbia enim fons, & origo est omnium scelerum, & flagitiorum: vt si quis deo fauente ab illius dominatu liber sit, vitam ab omni grauiori delicto puram agere.

PARAPHRASIS.

Cœli species vndique syderibus ornata, admirabiles astrorum ordines, ipsorumq; dispersas conuersiones, & multiplices cursus continenter laudes dei prædicant, & omnes nationes cogunt esse gratas & pietatem colere, & vim diuinam admirari, eamque dominam & effectricem rerum omnium agnoscere.

Quin etiã dies diei collatus, & nox cum nocte comparata, & ipsorum alterna accretio & dimi-

nutio, certisque ordo, perpetuæque constantia clamant atque testantur, taurorum operum laudem fortuna ac temeritati non esse tribuendam, sed aliquem præesse, qui hæc vniuersa ab initio construxerit, & sempiternis secularum ætatibus omnia moderetur atque conseruet.

Neque verò hæc opera mirabilia & diuinæ sapientiæ monimenta sempiterna mortalium ritu loquuntur, aut vllam vocem humanam emittunt, quæ ad omnes terrarum oras peruenire nõ potest: sed oratio eorum vel grauissima est immutabilis ordo pulcherrimæque descriptio, & structura tanquam ad regulam facta, & ad lineam respondens quæ eorum oratio omnibus terrarum finibus exauditur, & vniuersos mortales ad cultum & venerationem dei mirabiliter accendit.

Sed cum omnia diligenter oculis animoque lustraueris, omnium rerum, quæ aspectu sentiuntur nihil est tam præclarum, tamque diuinum, quodamque homines tanta admiratione afficiat quàm sol, qui dux & gubernator est syderum cunctorum, & omnium rerum caducarum salus & conseruatio. Quæ verò species aut iucundior, aut vsu pulchrior sese oculis offerre potest, quàm solis exorientis aspectus? qui candore suo splendidissimo tenebras fugat, rebus colorem affert, cœlum, maria, terras exultat, & insatiabili quadam lætitiâ & voluptate omnium

animantium oculos atque animos complet, ut elegantius positis eius pulchritudinem et iucunditatem comparare formosissimo sponso, vim et impetum giganti siquidem eius circumuectio tanta celeritate ab extrema oriente fertur ad extremum occidentem, atque inde ad dextram caeli regionem reuoluitur, ut uno integro circuitu diem noctemque conficiat, modo sublimis pulcherrimos radios nobis ostentans; modo sub pedibus ab oculis nostris oblitescens, ac regiones aeris longe lateque occupans, neque locus est, quo fulgor eius non perueniat. solent omnia terrarum opera flammis radiantibus illustrat, et mundo salutarem largitur, et maxime vitalem calorem, cunctas naturas augentem, nutricantem sensuque afficientem: ex quo factum est, ut homines docti hanc pulcherrimam stellam, appellarent parentem atque altricem omnium rerum fragilium et caducarum.

Satis profecto erat tantarum rerum aspectum et contemplatio, ut earum effectorem et moderatorem agnosceremus deum: ea tamen fuit benignitas dei, ut ad hanc praecelaram intelligenti rationem adderet etiam leges suis manibus scriptas, quae homines peccantes et erroribus turbulentis implicitas ad viam veritatis reuocarent, atque animos a prava consuetudine ad honestam vitae rationem conuerterent. id est a vitia et virtutum.

omnium leges magistra, id in caelum duces et impie superstitionis expultrices, quamnam per illum deum, qui vos tulit, aut vis ingens, aut libertas eloquentia, perinde ac de nobis merita estis, collaudare vos possit? Per vos maximus ille coelum atque hominum pater et rex testificatus est, quid exigeret a nobis, quid vos faciendum, fugiendumve foret, ut ad vitam beatam et immortalem peruenire possemus. Per vos ille cognitionem rerum diuinarum tradit animis simplicibus, seque summi degerentibus, nullum enim sapientia locus est in hominibus impuris aut superbis.

Vestra praecpta et monitiones iustitiam et pietatem docent, exhilarant animos, inanes timores et sollicitudines pellunt, aciem mentis illustrant, ut possit intueri, quae via deducit in caelum.

Vos mentes hominum religione sancta imbuitis, et reuerentiam aduersus deum, timoremque ingeneratis castum et piuum, qualis solet esse optimi filij aduersus optimos parentes. isque timor animos piorum ab omnibus miraculis puros integrosque conseruat, et migrantes et corporibus sequitur in caelum sanctitatis comes sempiternus. Vos optima atque sanctissima leges docetis iudicio et ratione cuncta agere, vos summa iustitia et veritate indicatis, quibus praemium

EXPLANATIO IN LIB.

boni sunt afficiendi, quibus ve suppliciiis mali.

Itaque nulla imperia, nulla copia, nulla voluptates cum vestris opibus & delectationibus sunt conferendæ. Quis enim cogitatione completa, nedum verbis explicare possit, quæta sint gratia, quantæ voluptates animi vestras præcepta lentis, & vitam cœlestem in humano corpore imitantis? Sæpe fit, ut quemadmodum gustandi sensus aliquo morbo deprauatus mel indicat amarum: sic animi sensus falsis & pestiferis opinionibus corruptus, præceptiones vestras naturæ suaves & iucundas repellat, & in luto libidinis & flagitiorum voluctur.

Sed quædam volent, impij contemnant extellentissimas leges Dei, ego certe percepta iam ipsarum dulcedine ac suavitate attentum animum ad earum admonitiones semper tenco, atque in eis colendis omnem curam & diligentiam pono. Nimirum quisquis ad extremum spiritum eas leges diligenter obseruarit, præmia tanta consequetur, quanta vis nulla orationis explicare unquam possit, neque enim a spectu oculorum comprehendit, neque auribus percipi, neque ulla cogitatione queunt adumbrari, quæ parauit deus pilcolentibus se. Neque tamen viri sancti, vt legibus diuinis pareant spe mercedis adducuntur, aut cogitatione, quantum illa res utilitatis sit ha-

PSALM. CVM PARAPH. IO

bitura: sed accensi pulchritudine virtutis & amore diuino flagrantes amorem ipsum vberissimi fructus loco ducunt, & si spes omnis præmiorum adimatur, non tamen ardor ille charitatis aliqua ex parte sese remittat, aut animus eb eam causam minus in officio perseueret. At quo magis in amando & colendo deo ab omni mercedis cogitatione absunt, eo se digniores parant, qui maximis donis & honoribus decorentur. Sic virtus inter bonos amicitiam conciliat, commoditates deinde plurimæ & maxima consequuntur, & si amandi ratio ab utilitatis fonte non manarit.

Sed quamquam obseruari legum diuinarum tanta præmia & dona propofita sunt, quis tamen attendens infirmitatem humanam, & quàm multa peccemus inscientes, quorum tamen luenda poena sit, nisi deus illa condonet imbecillitati nostræ, quis hæc animaduertens audeat affirmare, se nulla in re violare præcepta Domini? An est aliquis, qui possit errata cuncta animaduerrere? qui in tantis tenebris nihil offenda? quem vitium specie virtutis aliquando non fallat? Itaque pater optime pro tua infinita misericordia omnes maculas occultas & latentes due manibus tuis ex animo meo, ne quid in eo resideat impurum, & tuis oculis castissimis indignum.

EXPLANATIO IN LIB.

In primu illud etiam atque etiam vehementer obsecro & obtestor, vt qui constantiam mihi præstitisti ad ferendam forti animo calamitatem, idem modestiam conferas, vt ad voluntatem meam nunc fluentibus, quod arrogantiam, fastidium, superbiamque fugere possim, neque enim domine sum nescius, vt animi sum misio caput est ad pietatem, sanctæque viuendum ita nullam detestabiliorem esse pestem, neque capitiosam, quam superbiam & importunitatem, ex quibus tanquam stirpibus ceteræ omnes scelerum & flagitiorum pestes pollulant, quæ pulcherrima illa semina virtutum nostris ingenis innata adulescere non sinunt. Proinde quo quisque magis sese demittit, ad altiorem dignitatis gradum à te perducitur domine: qui verò opinionibus inflatus, sibi que præfidentes animos in altum sustulerunt, præcipientes ad ima derubantur, & in maximis miseriis obscuri, despecti que iacent, cuius rei testis est calamitas Luciferi, qui de caelo deiectus grauissimas arrogantia penas dedit, & ad infinitum tempus dabit.

Vtinam hæc carmina mea, & quicquid aliud scribo & loquor, & cum animo meo tacitus cogito, tibi per gratum, acceptumque sit pater optime atque sanctissime, qui pro immanisa benignitate tua semp subuenis imbecillitati meæ, neque de omnibus periculis casibus eripis, atque

PSALM. CVM PARAPH. 102

animum meum seruitute misera oppressum redemisti, & ab omni vitio ac impuritate liberasti.

ARGUMENT. PSAL. XX.

POpulus regem ad bellum difficile proficiscens, votis, & faustis omnibus proficiscitur. Hac formula supplicandi, nos etiam eodem modo utemur, si quando deus nobis principem piū & religiosum dederit, pro cuius salute & imperio sint vota faciēda. Cū vero multa bella difficilia gesserit Dauid, nullum tamen periculosius eo fuit, quod gestum est cum Ammonitis: quorum quā magnæ fuerint copiae, vel hinc possumus iudicare, quod vno prælio cæsa sunt ex iis equitum milia 40. totidem peditum, curruum captorum numerus fuit milium 7. Itaque nonnulli opinantur hoc bellum grauissimum atque horrificum, appellari tempus calamitosum & difficile, à viro sancto in principio carminis. Nos verò hæc eiusmodi rerum vestigationem nimis curiosam, & parum vtilem existimamus.

Vtitori Psalmus Dauid, XX.

EXaudi te dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Iacob.

Mittat tibi auxilium de sanctuario, & desin tuatur te.

EXPLANATIO IN LIB.

Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum in cinerem conuertat.

Tribuat tibi secundum cor tuum, & omne consilium tuum impleat.

Lætabimur de salutari tuo, & in nomine dei nostri vexilla extollemus.

Impleat dominus omnes petitiones tuas.

Nunc cognoui, quòd saluum fecit dominus Christum suum.

Exaudiet illum de cælo sancto suo in potentia salutari dexteræ suæ.

Hi in curribus, & in equis: nos autem nomen domini dei nostri inuocabimus.

Ipsi succubuerunt, & ceciderunt: nos autem surreximus, & erecti fumus.

Domine salua nos, rex exaudiet nos in die, qua inuocauerimus.

EXPLANATIO.

In cinerem conuertat. Id est, victima, quam pro victoria adipiscenda immolas, illi sit grata, & accepta. Hæc orationis exornatio sumpta est ex historia Moysi, cuius hostiam cælestis ignis absumpsit.

Lætabimur de salutari. Nunc quidem uerfam cunctam periculi tuum sollicitam haberi: at cum inuicem & victor è bello, reuenteris,

PSALM. CVM PARAPH. 101

omnia plausu lætitiæque, & gratulatione personabunt: id enim significat, cum ait, vexilla extollemus.

Nunc cognoui. Populus inter pius & castas preces diuino spiritu afflatus uaticinatur, regem suum bello superiorem fore.

Hi in curribus. Hostes nostri curribus, & equorum vi, ac multitudine confidunt, nos autem salutem nostram sanctissimi numinis imploratione munimus.

Rex exaudiet nos. Sic appellat deum, significans, non Dauidem, sed illum esse verum populi regem.

PARAPHRASIS.

Aliat deus opt. max. preces tuas his temporibus difficillimis. Te vis & potestas Dei tueatur, qui Iacobum multis & maximis periculis liberauit.

Respiciat ille periculum tuum è sanctissimo templo suo, teque saluum & victorem reducat à prælio.

Gratiam tibi referat pro sanctitate, quam semper declarasti victimis castè pieque mactandis: quamque hostiam pro adipiscenda victoria nunc immolas, ea sit eius animo acceptissima, illamque delapsa de cælo flamma consumat.

EXPLANATIO IN LIB.

Adsit dominus inceptis omnibus & conatibus tuis, ut quicquid optas, quicquid aggredieris, tibi succedat ex sententia: nihil enim de te proficiscitur vnquam, nisi rectum & pium.

Nunc quidem vniversam civitatem periculum tuum sollicitam habet optime rex, atque cū in columis de bello reuerteris, omnia plausu, lætitiâque & gratulatione personabunt.

Inter pias & castas precatione ea signa dedit summus pater, ut planè intelligamus sanctissimum fortissimūque regem hostibus cæsis, sanguatisque, urbem trophæis & triumphis ornaturum esse.

Audiet dominus eius sanctas preces & supplicem respiciet de sempiterno domicilio numinis sui, & dextera salutari pro rege fortissimè propugnabit.

Confidant hostes curribus, equorumque vi & multitudine: nos certè salutem nostram angustissimè numinis imploratione munemus.

Quid vobis profuit o barbari tantus apparatus belli? vos de curribus & equis deiecti estis, vos terram nostram vestris corporibus strauistis: at nos deus noster afflictos & iacentes erexit, & victorie munere pulcherrimo affecit.

Tu domine salutem nobis attulisti, & precibus nostris te facilem ac lenem præbuisisti. Hac eadem quæsumus vere misericordia in reliquum

PSALM. CVM PARAPH. 109

tempus, ut omni metu liberati, placidam, quietamque vitam degamus pietatè & iustitiâ colentes. Continget nobis, quod precamur. maximus enim ille mundi rex populo suo semper placatus, & propitius erit semper ille ciuitatè nostram ab impiis gentibus saluam incolumemque seruabit.

ARGUMENT. PSALM. XXI.

Celebratur his carminibus victoria, & regnum Christi sempiternum, ut etiã Iudæi confirmant: sed hunc illi venturum sperant, nos venisse, & hominibus piis aditum ad cælum aperuisse non ambigimus. De eodem vaticinatus est item Daniel ferè eadem his verbis: Ecce inter nubes quidam humana specie ac figura veniebat, & vsq; ad veterrimum illum penetravit, in cuius conspectum ad ductus amplissimo regis honore ac nomine affectus fuit, itaque omnium terrarum nationes seruient ei, potestas eius sempiterna erit imperium eius nulla vnquam vi aut vetustate delebitur.

Victori, Psalmus David. XXI.

Domine in virtute tua lætabitur rex, & in salutari tuo exultabit vehemèter. Desiderium cordis eius tribuisti ei, & vo-

luntate labiorum eius non fraudasti eum.

Quoniam præuenisti eum in benedictionibus bonitatis, posuisti in capite eius coronam de lapide precioso.

Vitam petiit à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in seculum seculi.

Magna est gloria eius ob saluare tuum, gloriam & magnum decorem impones super eum.

Quoniam pones eum benedictiones in seculum seculi, lætificabis eum in gaudio eum vultu tuo.

Quoniam rex sperat in domino, & in misericordia altissimi, non commouebitur.

Inueniet manus tua omnes inimicos tuos, dextera tua inueniet omnes qui odierunt.

Pones eos vt clibanum ignis in tempore iræ tuæ, dominus in ira sua disperdet eos, & deuorabit eos ignis.

Fructum eorum de terra perdes, & semina eorum à filiis hominum.

Quoniam intenderunt tibi mala, cogita ueruat consilia, quæ nõ potuerunt stabilire.

Quonia pones eos dorsum, & funes tuos diriges contra facies eorum.

Exaltare domine in virtute tua, cantabimus, & psallemus virtutes tuas.

EXPLANATIO.

Domine in virtute tua. *Tua (inquit) operes franget potentiam inimicorum, & per te conseruatus vita fruatur immortalis.*

Voluntate labiorum. *Hæc est, nihil ille unquid à te petiit, quin impetraret, & amplissimis vltro beneficiis auctus, & ornatus est; hæc enim significat, cum subiungit, præuenisti eum in benedictionibus bonitatis.*

Posuisti in capite eius. *Id est, eum constituisti regem cœli, ac terrarum.*

Vitam petiit à te. *Vt scilicet à morte reuocaretur ad vitam immortalem.*

Quoniam pones eum benedictiones. *Id est, bonis omnibus, & illis quidem sempiternis eum cumulabis, simili locutione vtitur etiam Moses in genesi, cum deus Abrahamo dicit, benedixi tibi, & magnificauit nomen tuum, & esto benedictio, sic enim vertendū est ex Hebræo. & Esaias, erit (inquit) Israel in medio terra benedictio, id est, omni bonorum genere circumfuset.*

Lætificabis eum. *Quia enim Christus homo est dignitati conuictior cæteris omnibus, hoc eam clarius intuetur, & maiorem ex ea re incunditatem, & lætitiā capit.*

Inueniet manus tua. *Hactenus imperium, & immortalitatem Christi celebravit, nunc prædat pœnas impendentes inimicis eius.*

Fructum eorum. Nec solum (inquit) absumitur ipsi, sed etiam stirps eorum impia funditus tollitur. Hunc enim fructum, & semen appellat, ut sentit Theodoretus.

Pones eos dorsum. Id est precipites in fugam conicies; & terga dare ceges.

Et funes tuos. Verent illi quidem terga tua sagittis vulnerati, sed tu fugientibus te te obicies; & in ora illorum mortifera tela torquebis. Funes autem pro arcu appellauit: ea est orationis exornatio, qua res tota aliqua de parte cognoscitur. Sagittas autem & ignem consuetudine litterarum sanctarum poenas interpretamur, quibus impios afficit deus.

Exaltate domine. Id est, declara vim, & potestatem tuam imperio Christi dilatando, & aduersarius eius opprimendis. Caterum si qui ea que continentur in versibus, non solum ad Christum, sed etiam ad ipsum Dauidem, qui illum in seipso adumbravit, accommodare velit, cum hoc ego non contendero. Nam Deus Dauidem ad regiam exaltit dignitate, & omni bonorum genere cumulauit, & grauissime vltus est omnes, qui domi, vel foris contra ipsum arma ferre conati sunt. Hæc autem de rege predicantur hoc hymno, quod æquam versiculus ille nequaquam Dauidi conuenire videtur, Vitam perit a te, & tribuisti ei longitudinem dierum in seculum seculi.

Sed nonnulli interpretatur, hanc esse hyperbolen, que significet, regem vsque ad extremam eneclutem vitam perducturum. Ego vero libentius crederim, his versibus describam esse perpetuitatem aui, quo beati fruuntur in celo, qui in corporibus humanis vitam diuinam conluerunt.

EXPLANATIO.

Maxime omnium rerum domine, maximam regi letitiam dabis, hostibus tæsis fugatisque: neque solum vltoriam illi, sed æternitatem etiam immortalitatemque donabis.

Nihil ille vnquam a te petiit, quin impetraret: & amplissimis vltro beneficiis auctus, & ornatus est.

Cum primum enim in lucem editus, & susceptus fuit, celestibus & diuini spiritus sancti munibus illum cumulasti: neque id solum obtinuit, ut a morte reuocaretur id vitam immortalẽ, sed cælitum atque hominum, & inferiorum moderator, & dominus constitutus est.

Nihil ad decus, & gloria poterat expeti, quin a tua benignitate consecutus sit, quid enim tam præclarum, aut magnificum, quam in folio cælesti ad dextrum latus maximi numini confi-

dere, consortem & socium factum imperij sempiterni, & nomine illo augustissimo affectum, quod ceteris omnibus nominibus antecellit.

Itaque bonis omnibus, & illis quidem sempiternis locupletatus est, & perpetuas voluptates, & gaudia percipit ex incundissimo pulcherrimoque aspectu tuo. quo enim diuinitati coniunctior est ceteris omnibus, hoc illam clarius inuenitur, & maiorem ex ea re incunditatem & leuitiam capit: dumque omnem spem suam fixerit in deo eius imperium ita stabilietur, ut nullis oppugnationibus hostium frangi, aut labefactari queat.

Profecto rex fortissime non euadent ex manibus tuis homines impij: omnes ad vinum capientur, & viui ac mortui supplicij eternis mactabuntur. *A*Estuat ut clausis rapidus fornacibus ignis: scilicet estu & poenarum acerbitate iactabuntur, qui primum supplicij tempus aduenerit, atque ut stipulam vorax flamma consumit, sic nefarios & conuulseratos ira tua funditus delebit: neque solum abstinentur ipsi, sed etiam stirps eorum impia pariter eum nomine tolletur.

*A*usere esse homines amentissimos contra salutem ac dignitatem tuam arma ferre? & plena furoris & impietatis consilia inire, quae nulla oratione potuerunt explicare?

*A*t tu praecipites eos in fugam dabis, & terga dare coges: revertentur illi quidem terga tuis sa-

gis vulnerati: sed fugientibus rete obilices, & in ora illorum mortiferam tela torquebis.

*D*ecleari domine vim, & potestatem tuam imperio Christi dilatando, & aduersariis eius opprimendis. Nos interim perpetuis hymnis, & laudibus prosequemur magnitudinem tui numinis & potentiam, quae teterrimam diaboli tyrannidem euertit, & viam nobis munuit ac patefecit in caelum.

ARGUMENTVM PSAL.

XXII.

*C*hristum Deum loquentem inducit, ac tormenta & cruciatus acerbissimos, quos ille salutis nostrae causa pertulit, ita persequitur, & singulatim enarrat, ut non multis anteculis vaticinari, sed rem gestae praesente videatur exponere. Praedicit etiam eius ad vitam reuocationem, atque omnium gentium salutem. Inscríbítur autem hymnus pro cerua matutina, propterea quod ut cerua canum vi exagitur, sic Iesus matutino tempore à rabiosis hominibus dilaniatus, & in crucem actus fuit. quocirca semel atque iterum quæritur in his carminibus, sic à canibus circumfederit.

*Victori pro cerua matutina,
Canticum Dauid.
Psalmus XXI.*

DEUS meus, deus meus quare me dereliquisti: longè à salute mea verba rugtus mei.

Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non est silentium mihi.

Et tu sanctus habitator, hymnus Israelis.

In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt, & liberaſti eos.

Ad te clamauerunt, & salui facti sunt: in te sperauerunt, & non sunt confusi.

Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis.

Omnes videntes me deriserunt me, distenderunt labia, & mouerunt caput.

Sperauit in domino, eripiet eum: saluum faciet eum, quoniam diligit eum.

Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre, spes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus sum ex vtero.

De ventre matris meæ deus meus es tu, ne discesseris à me.

Quoniam tribulatio proxima est, quoniam

non est, qui adiuet.

Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me,

Apruerunt super me os suum, sicut leo rapiens, & rugiens.

Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea.

Factum est cor meum tanquam cera liqueſcens in medio ventris mei.

Aruit tanquam testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis, & in puluerem mortis deduxisti me.

Quoniam circumdederunt me canes multi, consilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.

Ipsi vero considerauerunt, & inspexerunt me, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.

Tu autem domine ne elongaueris te, fortitudo mea in auxilium meum festina.

Erue à phræmea deus animam meam, & de manu canis vnicam meam.

Salua me ex ore leonis, & à cornibus unicornium libera me.

Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te.

Qui timetis dominum, laudate eum. vni-

uersum semen Iacob glorificate eum.

Timeat cum omne semē Israel, quoniam nō spreuit, neque desepxit deprecationem pauperis.

Nec auertit faciem suam ad me, & cum clamarem ad eum, exaudiuit me.

De te hymnus meus in ecclesia magna, vota mea reddam in conspectu timentium eum.

Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt dominum: qui requirunt eum, & uisunt corda eorum in seculum seculi.

Reminiscentur, & conuertentur ad dominum uniuersi fines terræ.

Et adorabunt in conspectu eius uniuersa familie gentium.

Quoniam dominus est regnum, & ipse dominabitur gentium.

Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ, in conspectu eius genua flectent omnes, qui descendunt in terram.

Quoniam animabus suam non uiuificauit semen seruiet ipsi.

Annumerabitur domino in generatione uenient, & annuntiabunt iustitiam eius populo, qui nascetur, quoniam fecit.

Pro cerua matutina. *Inscribitur ad hanc modum hymnus, propterea quod ut cerua canum ui exagitur, sic Iesus matutino tempore à rabiosis hominibus dilaniatus, & in crucem actus fuit, quocirca semel, atque iterum queritur in his uersibus se à canibus circumferri.*

Deus meus, deus meus quare me dereliquisti? *Cum Iesus Christus duplici natura sit, nemini mirandum accidere debet, si multa eius tum dicta, tum facta referantur tanquam homini, & mortali. Hos autem clamores, & lamentabiles voces incredibilis magnitudo cruciatus expressit: cum enim innocentissimus dominus peccata, & scelera uniuersi generis humani pro suis agnosceret, eaque supplicio, ac sanguine suo lueret, & quæ tormenta nos commeriti eramus, ac tormenta omnia ipse pro infinita bonitate sua sustineret, tantis acerbitates, tantisque dolores perpeffus est, quantos nemo unquam cogitatione complecti, nedum uerbis explicare possit: ut non immerito mortalitas ipsius à deo se derelictam exclamaret, quippe quæ angoribus intolerandis nulla consolatione adhibita conficeretur.*

Longe à salute. *Id est, procer meæ magnis clamoribus effusa nullam mihi salutem afferunt, neque iam quicquam proficio præsidium dei implorando.*

Et tu sanctus. *Promiserat deus, se commo-*

raturum apud gentem Hebraeam, & bonis perpetuo praesidio, ac ornamento futurum. Itaque illi promissi admonens ait, Tu certe custos huius sanctae civitatis es; tu eiusdem habitator, eiusdem hyminus, te ceteris piorum semper carat, tibi semper gratias agit adiutus, & conseruatus, & omnibus bonis auctus, & ornatus: ut igitur solua misericordia, succurre laboranti, & querelas laudatoris, & cultoris tui supplices exaudi.

Speravit in domino. Haec pronuntiabant principes sacerdotum illudentes, ut est in Evangelio Matthaei.

Tauri pingues. Ita vocat Iudaeos homines instar taurorum pinguium petulantes, & effrenatos.

Sicut aqua. Hoc ait ob effusionem sanguinis, qui confossa multis vulneribus corpore totus iam effluerat.

Factum est cor meum. Simile est illud ex libro Iosuae, pertimuit cor populi, & instar aquae liquefactum est.

Aruiq; tanquam testa virtus mea. Id est, vis membrorum defecta sanguine, & omni succo vitali.

Vnicam meam. Meam inquam animam solitariam, ut vertit Hieronymus, & omni ope destitutam.

Et a cornibus unicomium. Sic appellat ho-

mines immanes, & feroces: Monoceros enim animal est asperum, & violentum, quod assuescere ad homines, & mansuescere non potest.

Narrabo. Cum me (inquit) liberaueris, & ad vitam reuocaris immortalē, memor ero tanti beneficii, teque, ac tuum sanctissimum nomen celebrabo inter omnes nationes. fratres enim vocat Christianos, utpote filios dei, & coheredes suos: vnde illud Pauli, Ut stripse primogenitus inter multos fratres. & ipse dominus in euangelio Ioannis Mariae Magdalena dicit, vade ad fratres meos, & dic eis, ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum. Hunc autē versiculum sub persona Christi dictum esse, testis est. Apostolus in Epistola, quam scribit ad Hebraeos.

Qui timetis. Intelligens se liberatum iri, iam fratres suos excitat ad canēdos hymnos, & gratias, agendas patri rerum omnium praepotenti. & quoniam Ecclesia ex Iudaeis, & reliquis nationibus constituta est, utroq; nominatim adhortatur, alteros semen Iacobi appellans, de quo prognati sunt: alteros ab animi virtute, & religione denominans: timētes enim deum appellabatur a Iudaeis, qui relictis falsis dijs religioni pie, & sanctae adhaerebant: vnde legimus Psal. 114. Benedixit domui Israel, benedixit domus Aaron: benedixit omnibus qui timēt Dominum. & Petrus in Actis Apostolorū viri, inquit Israel.

litæ, & qui in vobis timent deum.

Vota mea reddam. Hymnos significat, quos deo vouerat, si vitæ restitutus esset: laudatur autem à Christo deus continenter per Ecclesiã sanctam, cuius ipse caput est.

Edent pauperes. Prædicit explicatius salutem gentium, quæ falsos & commentitios deos colebant: eas quidem pauperes appellat, ut potest religione, & bonis animi carentes, quæ veræ, certæque diuitiæ sunt habendæ: sed etiam beati pauperes spiritu, & qui esuriunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: saturabuntur autem doctrina dei, & pane illo vino, qui è cælo descendit, quo rescentes viuunt in perpetuum.

Reminiscentur. Mortales oblitæ erant dei dum falsis opinionibus inducti diuinitatem tribuunt rebus creatis, sed doctrina dei, & Apostolorum monitis excitabuntur ad pietatem, & veram religionem amplectendam.

Et adorabunt omnes pingues terræ. Sic videtur appellare reges, & principes, qui & ipsi deum a nouerunt, & imperio Christi sese vltro subiecerunt.

In conspectu eius genua flectent. Id est, eum colēt, ac venerabūtur vniuersi mortales, qui in terram & puluerem dilabuntur, & iure quidem hunc illi honorem habebunt, quando ipse mortem acerbissimam non dubitauit oppetere,

ut eos vitæ efficeret beata, & sempiterna.

Semen seruiet ipsi. Semen (inquit) meū deo sese in seruitutem pie sanctæque dicabit, & in eius familia, & gente numerabitur. Semen autem suum vocat filios per euangelium conceptos & generatos.

Venient & annuntiabunt. Nascuntur, qui posteritati prædicent beneficia, & iustitiam dei: vsus est enim ille iustitia, id est infinita bonitate, ac misericordia, eripiens humanum genus è manibus diaboli, qui miseros crudelissime vexabat, & omnibus iniuriis, & ignominiiis afficiebat. Illud autē scire oportet, & hoc loco, & fere semper in literis sanctis iustitiã dei appellari pro beneficentia, & bonitate, qua ille munificè, prolixe, largè vititur in genus humanum: seueritas enim illa iuris, quæ opponitur misericordię, non tam iustitia dei quàm iudicium nominari solet.

PARAPHRASIS.

DEus meus, deus meus, quare me dereliquisti? Preces meæ maximis clamoribus effusa, nullam mihi salutem impetrant, neque iam quicquam proficuo subsidium tuum implorando.

Deus meus, in clamo dies noctesque nomen tuum, neque tu aures ad voces meas supplices, & queribundæ adhibes.

EXPLANATIO IN LIB.

Tu certe custos huius sanctæ civitatis es: tu eiusdem, habitator, eiusdem hymnus nihil à te nisi rectum & sanctum manat, te cœtus priorū semper cantas, tibi semper gratias agit, adiutus & conseruatus, & omnibus bonis auctus, & ornatus. Vere igitur solita misericordia, succurre laboranti, innocenti miserere, & querelas laudatoris & cultoris tui supplices exaudi.

Maiores nostri tuæ benignitati confidebant, neque vquam opinione falsi sunt.

Nemo de ijs suppliciter ad te confugit, quin illi diuinum aliquod auxilium, & numen ostenderes: at me sic deseruisti, sic impiorum crudelitati dedidisti, ut iam nō homo, sed vermis esse videar: infirmisimum animal, & contemptisimum.

Omnes, quotquot vident me illudunt, atque insultant in cruciatus & calamitates meas.

Iste, inquit, omnem suam spem in Deo positam habet: liberet ergo Deus illum, quem tam charum acceptumque habet.

Per te Domine educus ex utero iucundum colli lumen aspexi, adhuc pendebam ab vberibus matris meæ, cum omnem meam curam, & spem in te vno fixi & locaui.

Cum primum editus in lucem, & susceptus fui, in tuo sinu conqueui, te semper Deum meum agnouit & predicant: itaque ne discesseris à me, iam iamque enim imminet mihi mors acerba,

PSALM. CVM PARAPH. III

iam omnia exempla cruciatūque in me crudeliter eduntur, Omnia circumspicio, collustro oculis omnia, neque vsquam cerno qui vllam opem ferat, quem ve misereat tormentorum & calamitatis meæ.

Circumsedent me homines immanes, & instar taurorum pinguium petulantes & efferati.

Aperitis faucibus appetunt me, tanquam leones præda correpta rugientes.

Iam confosso multis vulneribus corpore totus sanguis effluxit, ossa mea luxata, & à suis quæque locis auulsa sunt.

Vt cœra tabescit ardore solis, ita cor meum pœnore, & pœnarum asperitate liquecit.

Aruit tanquam testæ vis membrorum omni sanguine defecta, & omni succo vitali: lingua ad fauces adherescit præ siti, quam induxit sanguis effusus, & tormentorum acerbitas: neque me vires solam, sed vita iam deficit.

Vt ceruam canes, ita me homines feri circumfederunt: federunt manus meas & pedes meos, numerari licet omnia ossa mea.

Nemo tam ferus ac ferreus esse debuit, quin cruciatibus meis illachrymaretur: at istis acerbissima tormenta iucundissimum & insatiabile spectaculum præbent. Partiti sunt vestes meas, inter se tunicam meam sortiti sunt.

Cum itaque tantis malorum fluctibus oppri-

mar, ne queso domine differ auxilium tuum: d
vis, & unica spes mea, accurre ad supplicem mi-
sericordie tue, eripe vitam meam de manibus
ficiorum, animam meam ab omnibus proieclam
& derelictam è canum rabidorum faucibus eri-
pe: extrahere me ex ore cruento leonum, defende
salutem meam ab impetu hominum immanium
& ferorum.

Si preces meas audis, meque ad vitam reuocas
immortalem, nullo tempore tanti beneficij memo-
riam deponam, te semper ac tuum dulcissimum
nomen celebrabo inter omnes pios, & coheredes
meos.

Vos ego appello, quicumque relictis falsis dijs
religioni pure & sancte adhaesistis. Vos item
appello, qui ab Israele prognati, virtutem &
pietatem eius emulamini.

Agite omnes canite hymnos deo, immortales
gratias agite sanctissimo numini eius, castissima
mente veneramini eum, neque unquam intermit-
tite laudibus prosequi vestrae salutis auctorem
& custodem, qui propitijs audiuit preces meas:
& vita mihi reddita, vobis quoque salutem, &
vitam donauit immortalem.

Tu solus Pater optime, atque sanctissime ma-
teriam suppeditabis hymnis meis, tuas ego lau-
des in celeberrimo piorum cõuentu semper canam.
• Que gentes olim fictos & inanes deos vene-

rabantur, & in summa mendicitate vitam mi-
seriam traherant, ut pote religionis, & vir-
tutum omnium egentes, que verae stabilesque di-
uitiae sunt, haec gentes iam copiose & opulente
sunt, iam omnibus bonis caelestibus circumfluent,
& saturabuntur pane illo viuo, qui de caelo de-
scendit, quo vescentes viuent in perpetuum, &
hymnis sempiternis Deum venerabuntur.

Nimirum mortales oblitii erant Dei, dum falsis
opinionibus inducti superstitiones pro religione,
res creatas pro mundi creatore colunt: neque vir-
tutibus solum, sed etiam vitijs diuinitatem tri-
buunt. sed nunc excitabuntur ad pietatem, &
verum sincerumque Dei cultum: & repudiatis
dijs falsis & commentitijs, tibi domine, ceremo-
nias, honores, preces adhibebunt. neque enim tu
solus Palestinae principatum obtines, aut res Iu-
daeorum tantum administras, sed omnia sola ter-
rarum imperio & ditione sempiterna regis &
gubernas, & omnes nationes ad caelum, & caele-
stia bona perduces.

Proinde omnes principes & reges edent, &
saturabuntur doctrina illa tua, ciboque caelesti,
seque libentes sub imperium Christi ditionemque
subiungent, vniuersi denique mortales, qui in ter-
ram & puluerem dilabuntur, filium dei supplices
venerabuntur. cur enim illi salutis & liberta-
tis suae vindicem & parentem non colerant, &

diuinis honoribus afflicentur qui mortem acerbissimam non dubitauit occumbere, vt eos vita affliceret immortalitati.

Itaq; posteri nostri sese in seruitute illi pie sancteq; dicabunt, & in eius familia & gēte numerabuntur. Nascetur qui posteritati predicet immortalia beneficia dei. vsus enim est ille infinita bonitate ac misericordia eripiēs humanū genus de manibus diaboli qui miseros crudelissime vexabat, et omnibus iniurijs & contumelijs afflicebat.

ARGUMENT. PSAL. XXIII.

GLoriatur se ac sua omnia deo curę esse, & demonstrat quā beati sint, qui iuste cū fide ac pietate vitā colūt, seque in seruitute deo dicāt. Honestatur autē hoc carmen, & maxime illuminatur ea exornatione orationis, quā Gręci ἀλλυγοπία, Latini pmutacionem vocāt, ea fit, vt definiūt rhetores, cum fluxerūt continuę plures trāslationes. Itaq; deū pastorē, seque ouē facit: quā quidē figurā dicēdi crebro vsurpant literę sanctę, quicquid enim spectat ad minus & virtutem oprimi pastoris, id omne erga nos à deo præstatur vsque adeo, vt is etiā sese vltro ad mortē obtulerit, quō nos ab incurribus & rapinis diaboli tueretur. Beatus igitur, qui tā bono, tamq; diligēti pastori se custodiendū & pascendū credidit, nihil profecto illi vnquam

deerit, quid enim ei possit abesse, cui semper adest omnium bonorum principium & fons: quin etiā ipse cæteris prodesse, & maximas utilitates in vitę societatem poterit cōferre. Sed pastorē ipsum audiamus, de sua diligētia, & felicitate ouium suarum apud Ezechielem ita differentem: En ego ipse quārā oues meas, illasq; vestigabo, vt pastor gregē suū palantem & dissipatū vestigare solet, sic ego vestigabo oues meas & abducā eas ex omnibus locis, vbi dispersę & vagę dissectę fuerant, quo tēpore omnia nubibus & obscura caligine tegebātur. Illas educā ē nationibus exteris, & cogā ex omnibus terrarū finibus: illos ego reducam in agros suos, & pascam in montibus israelis propter riuos, & in omnibus agris, in pascuis vberimis pascā eas, & in montibus excelsis israelis illarū caulę & præclara stabula erūt. Ibi requiescēt in herbis virētibus, & in partibus lætissimis pascētur israelis. Ego ipse pascā oues meas: faciā, vt molliter acquiescāt, ait omnium rerū dominus deus. quod amissum est, quærā: quod abactū est, reuocā: quod cōtractū est, facile de inciam: quod infirmū est, corrobaboro: pinū uēro ac robustā & valentem pecudem, quę opprimit imbecillas, exterminabo, & gregem meum pascam ratione & iudicio.

EXPLANATIO IN LIB.

Psalms David *XXIII.*

Dominus pascit me, nihil mihi deerit;
in loco pascuæ me collocauit.

Iuxta aquas refrigerij duxit me, animam
meam conuertit.

Deduxit me super semitas iustitiæ pro-
pter nomen suum.

Etiã si ambulauero per vallẽ vmbre mor-
tis, non timebo mala, quoniã tu mecum es.

Virga tua, & baculus tuus, ipsa me con-
solata sunt.

Parasti in conspectu meo mensam aduer-
sus eos, qui tribulant me.

Impiãguasti in oleo caput meum, & calix
meus exuberans est. Sed & bonitas,

Et misericordia tua subsequetur me om-
nibus diebus vitæ meæ,

Et habitabo in domo domini in longitu-
dinem dierum.

EXPLANATIO.

Dominus pascit me. *Allegoria est elegan-
tissima, qua Deum pastorem, seque onem facit.
ea frequentissima est in literis sanctis.*

In loco pascuæ. *Ita vocat pascua vberri-
ma contemplationis rerum diuinarum, quibus rebns
mentes incredibili cum voluptate pascuntur. Hunc
illud apud Hieremiã, Dabo vobis pastores iuxta
cor meum, & pascent vos scientia, & doctrina,*

PSAL. CVM PARAPH. 114

Iuxta aquas refrigerij. *Hi nimirũ sunt fon-
tes vberum spiritus sancti, & amenissima flu-
mina literarum sanctarum. Huius aqua mentio
fit ab Esaiã, & ceteris vaticibus sanctis, & in pri-
mo à Domino in Euangelio Ioannis.*

Animam meã. *Errabat, inquit, animus meus,
sej; à recta viuendi via auerterat: eum Dominus
cõuertit ab erroribus turbulentis, & traduxit ad
obseruationẽ sanctissimarum legũ suarum, id que
fecit propter nomen suũ, id est, nullis meritis meis,
sed propter infinitam bonitatem suam.*

Etiã si ambulauero per vallem vmbre
mortis. *Sic appellat, loca infecta, & periculosa,
in quibus obuersatur ante oculos imago mortis.
Itaque significat, se tueta, & presidio Dei fre-
tum vel in media morte erecto, & tranquillo
animo fore.*

Virga tua, & baculus tuus. *Virga Domini
corrigit peccantes, baculum sustentat imbecillos,
vtraque certe res animi piorum vtilis pariter &
incunda.*

Parasti in conspectu meo mensam. *Repe-
tit sententiã primi versiculi, & altera allegoria
illam exornat, id quod sepe fit à scriptoribus no-
stris, similiter atque ab externis: quã igitur men-
sam paratam sibi gloriatur à Deo, ea est mensa
sanctorum voluminum, & contemplatio rerum
diuinarum, qui est vnus saluberrimus, suauissi-*

musque pastus animorum. Sed Didymus luculentus theologus hunc locum explanans: fortasse, inquit, dum sumus in corporibus humanis, & veritatem per umbras, & caliginem cernimus, oves Dei sumus, herbi que saluberrimis doctrinae ipsius alimur ad aeternitatem: at cum exuti corporibus in caelum migramus, & veritatis speciem formosissimam liquido intuemur, itaque summum illum Deum cognoscimus, ut ab eo cogniti sumus, non iam oves, sed canisae sanctissimi numinis sumus, atque ad mensam animorum caelestium accumbimus delicatissimis epulis extructam: de qua Dominus in Evangelio inquit, Ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus, regni, ut edatis & hibatis super mensam meam in regno meo. Hanc igitur mensam viri sancti semper in conspectu habent, & delicias illas caelestes pura mentis cogitatione praesumunt, ex qua quidem re tantum roboris animis accedit, ut nullis rerum aduersarum subnimbis terreantur, nullis impiorum oppugnationibus frangantur, aut debilitentur. propterea vir sanctus ait, hanc mensam à Deo paratam in conspectu tanquam nex pugnable propugnaculum impij oppositum, iobielumque.

Impinguasti in oleo caput meum. Didymus ait, caput pro mente appellatum esse, oleum pro affectu spiritus sancti: ut enim oleum lucē nutrit

laborem leuat, faciem exhilarat: sic ille lucē animi fouet, mentē reficit, cor hominis latificat, quapropter oleum letitiae nominatur Psal. XLV.

Et calix meus. Calix ut supra dictum est, sepe appellatur in literis sanctis quidquid nobis aut boni, aut mali contingit à Deo: itaque calix hoc loco significat scientiam rerum diuinarum, quam vir sanctus pie, ac honeste viuendo cōsecutus erat, Sic Origenes interpretatur hunc locum in commentarijs Matthei. Ceterum loquatur ecclesia in hoc psalmo, ut nonnulli veterum arbitrantur, non minus commodam explanationē adhibere poterit, atque adeo simpliciorē: habemus enim Christum Deū pastorem qui suas oves vocat nominatim, & educit eas ad pascua vberissima, & propter aquam amoenissimam educat nos, à qua etiā renasamur ad vitam caelestem, & beatam. Habemus & oleum letitiae, & calicem Domini, & mensam illam mysticam ad quam accumbentes pane caelesti, & vitulo saginato saturamur: quae quidem omnia diligentius persequerem, si mihi viderentur explanationis indigere, ac non potius id perspicua esse, ut à quouis vel imperito possim facile intelligi.

PARAPHRASIS.

Dominus pascit me, quare nihil vnquam mihi ad bene beateque viuendum deerit, Is cōstituit me in pasuis latissimis atque pulcherri-

EXPLANATIO IN LIB.

mis doctrinae suae, & in contemplatione rerum
diuinarum, quibus rebus mentes incredibili cum
voluptate pascuntur.

Propter uberrimos fontes spiritus sancti, &
amoenissima flumina literarum sanctarum pascit
me, quibus in locu oues domini aluntur ad beatam
vitam lacte abundantes, & foetus pulcherrimos
edentes. Errabant animus meus, seque à recta vi
uendi via longè auerterat, eum dominus conuer-
tit ab erroribus turbulentis & traduxit ad ob-
seruationem praeceptorum suorum: quibus omni
pulchritudo virtutis continetur: ique fecit nullis
meritis meis, sed propter infinitam bonitatem suam.
Itaque quicquid mali, aut parum honesti à me
commissum est, id omne assero imperatae meae
siquid autem rectè cogitatum est, siquid honestè
administratum, totum id refero acceptum misericor-
diae Dei, qui mentem mihi bonam donauit, ut re-
cta carerem: & vires, ut conata perficerem.

Cum itaque talem habeam ducem & custo-
dem, me nulla vis periculorum, nulla mortis ima-
go territabit quid enim mihi mors efficiat vita
praesente? quid hominum improbitas deo propu-
gnante?

Virga tua domine me corrigit peccantem, ba-
cillum tuum sustentat imbecillum, utraque certe
res animo meo utilis pariter ac iucunda. Quid
enim beatum, quam bacillo maximi numinis sul-

PSAL. CVM PARAPH. 116

cirit quid item vtilius, quam virga eiusdem cadit
castigat enim dominus quem diligit, verberibus
caedit omnes quoscumque sibi adoptat.

Sed dum sumus in corporibus humanis, & ve-
ritatem per umbras & caliginem cernimus, oues
quidem domini sumus, herbisque saluberrimis do-
ctrinae ipsius alimur ad aeternitatem: at cum exuti
corporibus in caelum migramus, & veritatis spe-
cie formosissimam liquidò intuemur: itaque sum-
mum illum deum cognoscimus, ut ab eo cogniti su-
mus, non iam oues, sed conuiuia sanctissimi nu-
minis sumus, atque ad mensam animorum cele-
stium accumbimus delicatissimis epulis extractam.
Hanc inensam domine in conspectu omnium pio-
rum statuisti, tanquam inexpugnabile vitæ pro-
pugnaculum impiis oppositum obiectumque. has enim
dapes caelestes, & haec dulcissima pocula viri san-
cti pars mentis cogitatione gustantes, & suauis-
simo sancti spiritus oleo delibuti, tantum firmita-
tis ex ea re comparant, ut nullis rerum aduersa-
rum fulminibus terreantur, nullis oppugnationi-
bus improborum hominum frangantur, aut debi-
lilentur. persuasam enim habent praeter illis bonis
caelestibus & sempiternis, à quibus nunquam oculo-
los deiciunt, omnes labores & erumnas huius
vitæ nihil esse. Hanc mensam, has epulas domi-
ne etiam ante oculos meos posuisti, quod iniurias
inimicorum magno & constanti animo ferrem,

neque ullis incommodis de letitia & tranquillitate animi depellerer.

Ego verò lata placidaque mente semper ero, exploratissimū habēs, quod me nūquam derelinquet bonitas & misericordia tua: sed per has vias vitæ periculosas ingredientem comitabitur dies nostrisque. & è corpore emigrantem deducet in domum illam tuam caelestem, omnibus bonis & gaudiis affluentem, vbi tecum habitans beatus auro fruatur sempiterno.

ALIA PARAPHRASIS
Carminē.

Rex caelorum est pastor meus,
Nihil boni deerit mihi.
Vberissimus in pascuis,
Amœna propter flumina
Me spiritus sanctissimi
Aura beata recreat,
Dulci que mentem pabulo
Nutrit suæ scientiæ.
Miserrimus animus meus
Dum longius abit à deo,
Errauerat procul à via,
Quæ ducit ad caelestium
Oras beatas, at deus

Mæa misertus miseriæ,
Benignitate maxima
Quæsiuit illum vltro, & sui
Reduxit ad caulam gregis.
Si sola solus per loca
Inermis eam, vbi plurima
Imago mortis territat,
Interritus perrexero
Custode securus deo.
Ne virga, pastor optime,
Coerces errantem tua,
Ne grauius offendar cadens,
Tuo bacillo fulcior.
Me mensa roborat tua,
Me dulcis exhilarat calix
Tuus, oleo foueor tuo.
Nec me pater dulcissime
Per has inexplicabiles
Vias euntem deseres
Vnquam, sed ad tuam domum
Duces, vbi vita fruatur
Et sempiterno gaudio.

EXPLANATIO IN LIB.

ARGUMENTVM

PSAL. XXIIII.

EST quidem Dei, quicquid omnibus terrarū finibus continetur, non tamen omnes mortales apud ipsum pari conditione sunt, aut æque in cœlum recipiuntur, illa enim sedes iis duntaxat parata est, qui vitam cœlestem in terris imitantur. Id monet vir sanctus his carminibus, & simul celebrat ascensum Christi Dei in cœlum, appositè id quidè, quādo ille nobis iter in ea loca patefecit, & princeps immortalī corpore penetravit in concilium beatorum. Inducit autem cœlites ea de re colloquentes inter se, & gradum inferiorem mentium beatarum à superiore discentem, eū, qui humana specie ac figura ascendat in cœlum, esse cœlitum, atque hominum regem ac dominum. qua de re diligenter explicat Dionysius ille magnus, quem rite possumus appellare theologum diuinum ac cœlestem.

Psalmus David XXIIII.

Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarū, & vniuersi, qui habitāt in eo. Qui a ipse super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum.

PSAL. CVM PARAPH. 118

Quis ascendet in montē dominū aut quis stabit in loco sancto eius?

Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vanum animam suam, nec intravit in dolo proximo suo.

Hic accipiet benedictionem à domino, & iustitiam à deo salutari suo.

Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem dei Iacob.

Attollite portæ capita vestra, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ.

Quis est iste Rex gloriæ? dominus fortis, & potens, dominus potens in prælio.

Attollite portæ capita vestra, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ.

Quis est iste Rex gloriæ? dominus exercituum ipse est Rex gloriæ.

EXPLANATIO.

Quis ascendet. Dixerat deum terrarum, & cunctarum rerum dominum, & creatorem esse: nunc demonstrat, quæ ratione possumus ad eum peruenire. quando ob eam causam creati sumus, vt in terris iuste cum fide, & pietate viuentes in cœlum migraremus, & cum deo beati æuum ageremus sempiternum.

O iij

Quinon accepit in vanum animam suā. Id est, qui non contemnit eas res, quarum rerum causa animus illi datus est à deo: datus est autem omnibus, ut iustitiam, & pietatem clamemus, atque omnem operam, curam, & studium ponamus in iuuandis hominibus. Sed Chimis existimat cum commendari, qui falsum nō iurat per animam suam. verum verba hæc possunt ex Hebræo conuertit etiam ad hunc modum, qui non extulit ad vanitatem animam suam, id est qui animum suum ita referat, tamque studiosus est simplicis veritatis, ut ab omni mendacio sibi temperet, neque vlla in re vanitatem orationis adhibeat.

Et iustitiam à deo. Dicitum est à nobis alio loco, iustitiam in literis sanctis sæpe appellari pro bonitate, & beneficentia, qua vitur Deus in eos, qui cum fide, & virtute viuunt.

Attollite portæ. Cœlites, qui Iesum in superas sedes ascendentem comitantur, his verbis portas cœli, portarumque custodes affantur: sed hunc locum diligenter explanat Dionysius in eo libro, qui inscribitur de cœlesti Hierarchia. Qued reliquam est, scire oportet, nonnullos existimare, Dauidem cum is templum Hierosolymus edificare constituisset, atque omnia quæ ad edificationem erant necessaria summo studio comparasset, huic hymnum composuisse: itaque

istorum sententia is ad hunc modum explanandus est. Cum vir sanctus ait, Domini esse terram, & quicquid in ea continetur, intelligi vult fortunatissimam esse nationem Hebræam, quam deus, qui omnium terrarum dominus est, præcipue tuendam, atque ornandam suscepit, & suum apud eam domicilium collocare voluerit. Cum vero infert, Quis ascendet in montem domini? de Sione loquitur qui mons templo destinatus erat, tum exponit, quæ vita, quæve mores deceant eos, qui locum illum sanctissimum frequentare velut: Quod autem hortatur fores templi, ut sese tollant, atque assurgant, regem enim gloriæ ingressurum, significat, perfecto edificio arcam fœderis in adem à sacerdotibus introferendam, cui arca DEVM inter Cherubinos insidere prædicant litera sanctæ: propterea quod ex eo loco responsa dare, & præcibus populi benignas aures adhibere consueuerat. Denique fores templi aternas vocat ad significandum eius diuturnitatem: tum etiam quod Deus id certum & stabile domicilium habiturus erat cum superiori tempore arca sæpius locum, & sedem mutauisset. itaque alio loco dicitur, elegit dominus Sion, desiderauit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo, quoniam elegi eam.

PARAPHRASIS.

Domini est orbis terrarum, & quicquid eo continetur.

Imperat autem ille omnibus terris, non per vim occupato principatu, aut altero de possessione deiecto, sed ipse ut ceteras mundi parte sic globum terra eminentem ex aquis edificavit, & ex nihilo fecit ut omnia existerent, quo extaret monumentum suae bonitatis admirabile atque sempiternum. Nos autem ob eam rem creavit, atque animum in corpore, intelligentiam coëclisit in animo, ut in terris iuste cum fide ac pietate viuentes, ad caelum migravemus, & secum beati aium ageremus sempiternum.

Quis igitur hoc assequi, atque ad hunc altissimum dignitatis gradum pervenire poterit?

Nempe cuius neque facta, neque cogitata vilo scelere aut flagitio contaminata fuerint: qui neque peierarit, neque contempserit eas res, quarum rerum causa animus ille datus est a deo: datus autem omnibus, ut dictum est, quod res divinas contempleretur, & iustitiam colamus, & humanam societatem tueamur, quod totam vivendi rationem in modestia, & animi magnitudine, atque in rerum humanarum contemtionem & desipientia, & in omni virtute ponamus.

Qui vitam instituunt ad hunc modum, atque animum exercent in optimis rebus, & maximis praemii donabuntur a deo, & dominum quaerunt, & recipiuntur in conciliorum caelestium, & in cunctissimo maximi patris aspectu fruuntur in perpetuum. Quod si pure & castè vitam colentibus est aditus ad caelestes domos, quis tam purus, & innocens, quis tam integer animi, quam Iesus ille maximus atque sanctissimus? Itaque primus ille in superas sedes inuectus est triumphans de rectoribus tenebrarum, & sempiternis illis hostibus generis humani, secum agens innumerabiles animos piorum, qui sublimis terris multa secula detinebantur.

Ergo Iesu mundi domino in caelum ascendente praecurrerunt mentes illae beatae corporum semper expertes, atque his verbis affatae caeli portas, & cum earum custodibus ad hunc modum collocaute sunt. tollite o fores capita vestra, tollite, inquam vos altius o fores sempiternae, & ingredietur rex ille illustrissimus.

Quisnam est iste rex illustrissimus? dominus fortis & potens, dominus bellator eximius.

Tollite o fores capita vestra, tollite, inquam, vos altius o fores sempiternae, & ingredietur rex ille illustrissimus.

Quisnam est iste rex illustrissimus? Dux caelestis exercitus est rex illustrissimus.

Precatio est hominis in maximo periculo versantis. & quoniam saepenumero res aduersae nobis accidunt à deo ob res parum honeste actas, propterea sibi misericordiam tribui, & omnia peccata remitti ac condonari deprecatur, idque lenitate ac diuini numinis clementia dignum esse demonstrat. Interponit autem sententias grauissimas, atque ad rectam & piam vitae institutionem vtilissimas. In primis commendat lenitatem animi & modestiam, nosque ad humilitatem & mansuetudinem amplexandam cohortatur, affirmans deum istarum virtutum amatoribus ducem & comitem futurum, atque illis rectissimam viuendi viam monstraturum. Quod si tanta praemia tribuuntur hominibus mansuetis, sequi summisse gerentibus, nimium omni studio lenitas colenda est, morumque facilitas, & superbia radicitus ex animo extrahenda, quo dei cura & eruditione digni efficiamur, qui in euang. clara voce pronunciat, *Discite à me, animo enim miti atque humilissimum. Et profecto cum nulla ferè virtus existat, quae summa diligentia Christianus colere non debeat, tum verò praecipuum ac singulare insignne huius sanctissimae professionis est suauitas morum & mansuetudo, quae nos amabi-*

les in primis & hominibus charos, & Christo deo quam simillimos facit, qui cum acerbissimè ex cruciatu necaretur, & supplicia impiorum asperrima crudelissimamque perferret, mitissimum animo tulit omnes iniurias: & cum vim quidem incredibilem sui numinis ac potentiam declararet, urbem atque agros horribili terroremotu concutiens, & portentosa nocte meridiana lumina obscurans, non memora tamè lenitatis suae documenta dedit, cum teterrimum facinus Iudaeorum non modo non vindicaret, verum etiam se deprecatores pro illorum salute ac commodis praerberet, parentem suum orans atque obtestans, ut inimicorum furori atque aemulatae parceret, ac supplicia quae illi erant commeriti, pro sua benignitate condonaret. Quo quidem saluberrimos exemplo nos admonitos esse voluit: nihil esse in tota ferè via, quod homines aequè diuino numini commendat, ac si repudiatis moribus duris atque asperis, humanitati sese toto animo dedant, morumque facilitati.

Psalmus David XX.

AD te domine leuavi animam meam, deus meus in te confido ne erubescam.
Neque laetetur de me inimici mei, etenim vniversi, qui expectant te, non confundentur.
Confundantur omnes iniqua agentes superuacue.

Vias tuas domine demonstra mihi, & se-
mitas tuas edoce me.

Dirige me in veritate tua, & doce me,
quia tu es deus saluator meus.

Reminiscere miserationū tuarū domine,
& misericordiarū tuarū, quæ à seculo sunt.
Delicta iuuentutis meæ, & transgressio-
nes meas ne memineris.

Secundum misericordiam tuam memen-
to mei tu, propter bonitatem tuam domine.
Bonus, & rectus dominus, propter hoc do-
cebit peccatores viam.

Diriget mansuetos in iudicio, docebit mi-
tes vias suas.

Vniuersæ viæ domini misericordia, &
veritas custodientibus testamentum eius, &
testimonia eius.

Propter nomen tuum domine propitia-
beris peccato meo, multum est enim.

Quis est homo, qui timet dominum? legi-
statuit ei in via, quam elegit.

Anima eius in bonis demorabitur, & se-
men eius hereditabit terram.

Arcanum domini timentibus illum, & te-
stamentum suum manifestabit illis.

Oculi mei semper ad dominum, quoniam
ipse euellet de laqueo pedes meos.

Respice in me, & miserere mei, quia vni-

eus, & pauper sum ego.

Tribulationes cordis mei multiplicatæ
sunt, de necessitatibus meis erue me.

Vide afflictionem meā, & laborem meū,
& dimitte vniuersa delicta mea.

Respice inimicos meos, quoniam multi-
plicati sunt, & odio iniquo oderunt me.

Custodi animam meam, & erue me: ne
erubescam, quoniam speravi in te.

Simplicitas, & rectitudo custodiant me,
quia expectaui te.

Libera deus Israel ex omnibus tribula-
tionibus suis.

EXPLANATIO.

Ne erubescam. *Id est, ne quæso, ea spes me
fallat, quæ in tua clemētia fixa, & locata habeo.*

Iniqua agentes superuacue. *His verbis de-
signat eos, qui neque errore labuntur, neque ob-
danti in similitudinem, atque inconstantiam, sed tur-
pitudine, ac maleficiis delectantur, atque is qui
nihil meruerunt, infesti sunt.*

Vniuersæ viæ domini. *Quicquid agit deus,
quicquid præcipit ac loquitur, plenum est miseri-
cordia, veritate, & iustitia: sed quibus tuis mini-
mū qui obseruāt sanctissimi fœderis leges, quas ip-
se monumentis librorū diuinorū voluit esse testi-
mū. hoc si geratur, in omnibus consiliis, & factis
& verbis dei perspiciuntur incredibiles misericor-*

dia, & veritas, atq; iustitia: quarum speciē non
intuetur animus in priorum caligine vitiorum &
cupiditatū occæcatus. Misericordia pertinet ad
beneficia, quæ nobis tribuit deus gratuitò, id est,
nullis meritis nostris prouocatus, veritas referēda
est in primis ad fidem, dictorūque constantia.
Misericordia dei gratis pollicetur, veritas sum-
ma fide promissum facit. Sic interpretatur veri-
tatē dei diuus Paulus in epist. ad Rom. cap. 15.

Propter nomen tuum propiciaberis pec-
cato meo. Id est, cum sis clemens, & miseri-
cor, ignoscas domine peccatis meis, quorum tur-
pitudinem, & maculas ego sponte mea non pos-
sum eluere.

Legem statuit ei in via, quam elegit. Hoc
est, habebit deum magistrum, & doctorem, qui
leges ipsi dabit salutare, & accommodatas ad
eam viuendi rationem, quæ is sibi constituerit.
neque enim omnes, qui pietatem colunt, eandem
vitæ sequuntur viam. Sed potius hoc ad ipsum
deum referendum est, vt sit sensus, illum fore ma-
gistrum hominibus piis in eo vitæ genere, atque
instituto, quod ipse probat.

Arcanum domini. Pollicetur, deum homini-
bus piis, & religiosis aperiturum mysteria sua,
& scientiam scēdæ, is, quod monumentis legum
diuinarum continetur, traditurum: quo mune-
re nihil excellentius, nihil salutaris, aut succun-

dius excogitari potest.

PARAPHRASIS.

AD te Domine tollo mentem atque animum
meum, humana omnia obliuiscens, te solum
cogitans, in te vnū omnium rerū dominū & mo-
deratorem aciem mentis intendens. Cōsidant ali-
j viribus suis, amicorum opibus & gratia nitātur:
ego certe ad tuam misericordiam cōfugio, te vnū
inuoco, te mihi omnium mearum rerum defenso-
rem adiutorēque adopto.

Ne quaeso domine ea spes me fallat, quam in
tua clemētia fixam & locatam habeo, ne ve per-
mitte vt irrideant me inimici mei ope tua desti-
tutum, & in tantis calamitatibus derelictam.
Ero animo erecto atque constanti, cum explora-
tissimum habeam eam semper fuisse bonitatem
tuam, vt nunquam pius destitueres, nunquā vio-
lari sustineres, qui ad te suppliciter confugissent,
& in presidio tuo spes suas collocaissent.

Multiplē ratio est peccandi. quidam enim
non tam voluntate, quàm casu quodam & er-
rore labuntur: multi ob inconstantiam & ani-
mi infirmitatem. At qui ad eam turpitudinem
& insaniam perducti sunt, vt sine causa sese fla-
gitijs & sceleribus contaminent, & peius morte
oderint vitam malificio vacatē, neque vngquam
intermittant bonos & innocentes vexare, & ca-

pite ac fortunis oppugnare: hi domine ope tua sunt indigni, horum tu conatus & consilia infringe, ne ad scelera perveniant, quæ machinantur.

Et quoniam multi aberrant à veritate & syn-
cera divini cultus sui sanctitate, aut vitijs & per-
turbationibus animi occæcati, aut falsis impio-
rum opinionibus inducti, in hos errores ne ego
præcipitem: tu quæso per has tenebras, & vias
vitæ difficiles vadentem comitare dies noctesque
optime parens, & custos salutis meæ: tantumque
amorem tui excita in animo meo, ut nihil rectius
mihi, nihil aut facilius aut iucundus esse videa-
tur, quam honestam viuendi rationem sequi, &
cursum conficer: preceptorum tuorum, ut ali-
quando post tantos labores & æramnas huius
vitæ, perveniam ad illam domum tuam cælestem,
omnibus bonis & gaudijs circumfluentem, ut per-
fectè cumulatèque beatus in sempiterna pulcher-
rini numinis tui contemplatione conquiescam.
Te domine dies noctesque semper expecto, ex te
toto animo, tota cogitatione pendeo, te mihi do-
ctorem & ducem & propugnatorem vocis om-
nibus requiro.

Neque tamen sum uesticus, quàm me indignum
amore & liberalitate tua tradiderim assidue
peccando, & ab obseruatione preceptorum tuo-
rum nimium sepe aberrando: sed recordare pa-
ter optime admirandæ lenitatis & clementiæ,

qua semper vsus es iam inde ab vltima origine
mundi, ex quo effectum est, ut viri sancti te mis-
ericordiæ parentem appellarent.

Itaque per hoc tuum institutum saluberrimum
sempiternum, vnum oro atque obtestor, ut quic-
quid ad hanc diem peccaui, quicquid sceleris &
aspitij, concepi, mihi cõdones, & oblivione deleas
sempiterna. Plurima, fateor domine, per impru-
dentiam commisi, plurima per amorem & iram
& aegritudinem animi: dum simulis adolescen-
tiæ incitabar, & vanis bonorum simulachris
delusus, vera solidaque & expressa bona con-
temnebam.

Horum quæso omnium memoriæ depono pro tua
incredibili misericordia & bonitate, atq; in reli-
quum tempus animum meum ita cõfirma & corro-
bora, & tuis armis rege, ut possim viriliter obli-
stere rectoribus tenebrarum vitæ huius, cum quibus
continentiæ bella nobis intercedunt, & tam dura
certamina, ut salus omnino dẽsperanda sit, nisi tu
imbecillitatem nostram respicias, & pro immensa
bonitate tua saluos incolumesque conferues.

Euentura precor: nam dominus est bonus, suam-
que bonitatem liberaliter impertit: idemque recti
amantissimus est: propterea rectam viuendi viam
errantibus monstrabit, & præscribet illis quid se-
quendum, quid fugiendum.

Dominus mansuetos seque summisse gerentes

liberalissimè docet, quomodo delecta habeant bonorum & malorum, & omnia iudicio & ratione administrarent. Dominus humanis & mitibus in hoc periculoso vitæ curriculo dux & comes fidelissimus est, ut tuto ac facili itinere perueniant ad vitam beatam immortalem.

Quicquid docet ac præcipit dominus, quicquid ille agit, plenam est misericordia pariter atque iustitia: sed quibus? obseruantibus leges & præcepta saluberrima, quæ optimus pater pro sua benignitate momentis librorum diuinarum voluit esse testata. Hoc si geratur, in omnibus consiliis, & factis, & verbis domini perspicitur incredibilis misericordia atque iustitia: quarum speciem non intuetur animus impiorum caligine vitiorum occæcatus, quo fit, ut supplicio afflicti, deum vocent iniquum & crudelem: quæquam minores quam pro sceleribus pœnas pendunt.

Cum igitur hæc ita se habeant, & clemens appellentur & bonus, ignosce precor domine peccatis meis, longè enim maior a sui te illa, quam ut sponse meæ possum corum turpitudinem & maculas auerere.

Ecquis vsquam est, qui reueretur dominum, illumque pro re & castè veneretur & colat? rarus sane, sed felix fortunatusque: quisquis est talis, habebit enim deum magistrum & doctorem, qui leges ipsi dabit salutaris, & accommodatas ad

eam viuendi rationem, quæ ei sibi constituerit, neque enim omnes qui pietatem colunt, eandem vitam sequuntur viam: sunt enim qui Remp. capessant, seque ad gerendas res magnas, hominumque generi fructuosas accommodant: sunt qui otium præferant, & in contemplationes rerum diuinarum sese totos constituunt: alij ad inuicem, alij ad mercaturam sese applicant, alij denique alio ætatis degèda genere implicatur: sed quam quisque vitam non vitiose viam adamarit, in ea potest iustitiam, fidem, pietatem, temperantiam præstare, deoque charissimus esse, qui publicanis & militibus, seruis & dominis, parentibus & liberis, maritis & vxoribus aptissimas leges dat.

Quod si quis eas leges obseruauerit, animus eius omnibus bonis abundabit, leges enim domini sanant animos, inanes timores & sollicitudines detrahunt, cupiditatum & libidinum flammam ardoremque resingunt: homines magnos, excelsos, & humana omnia contemnentes efficiunt: pietatem gaudium, pacem, spem, securitatem largiuntur: & excedentibus è vita duces sunt in cælum: ubi sanctis viris parata sunt præmia, quæ neque oculis cerni, neque verbis explicari, neque animo comprehendendi queunt. Et quoniam natura ingenitus est nobis præcipuus quidam amor posteritatis, ut in omne tempus familie nostræ consultum velimus: & magno dolore afficiamur, si quando

illam interituram existimemus, aut graue ali-
quod incommodum accepturam: polliceor &
stirpis, & rerum secundarum diuturnitatem, &
qui virtutem & pietatem colunt.

Sed quid ego res paruas, & leui momento as-
mandas polliceor? imò verò spondeo & assene-
ranter affirmo, Deum homini pio & religioso
mysteria sua aperturam, scientiamque traditu-
rum literarum sanctarum: quo munere nihil
excellētius, nihil salutarius, nihil aut pulchrius
aut iucundus excogitari potest. quippe cum hu-
monimentu contineatur omnis rerum diuina-
rum cognitio: quæ quidem sic animos piorum
afficit, sic ebrios, & sancto quodam furore in-
citatatos agit, ut parentes, amicos, opes, hono-
res, humana oblitii, solum deum cogitent, so-
lum illum suspirent, solum precibus & votis con-
tinentibus exposcant: & si ita res ferat, sese pro
eius nomine vinculis & telis, & omnibus tor-
mentis, animo lato ac presenti offerant. Sæpe
etiam ex oculis mortaliunt sese remoueant, &
solitudines montium, & recondita nemora per-
sequuntur, vitam herbis & bacis arborum sum-
ma cum voluptate tolerantes, quo possunt ab om-
nibus curis & molestiis vacui in sola dei contem-
platione conuiescere. Sed amoris astu in dies
singulos crescente, iam lucis huius vsuram per-
tasi, iam sponsi vitendi desiderio confecti cani-

uenter oculos & puras manus ad cœli sanctissimi
templa sublata habent, & vni lachryma-
rum profundentes, his vocibus deum veneran-
tur: Quam amabile est domicilium tuum, ô rex
maxime cœlitum, deficit, & tabescit animus meus
desiderio domus tuæ.

Cum itaque intelligam talia, & tanta præmia
esse proposita hominibus cum iustitia & pietate
viuentibus, iure ac merito ego omnes cogitatio-
nes meas in deo constitutas habeo, nunquam ab
illo oculos animi deijcio, in sola eius misericor-
dia confido: ipse enim extrahet pedes meos ex la-
queis insidiarum, quibus irretitus teneor.

Solus sum domine, & omni hominum auxilio
desitutus: at tu solitudinem & calamitatem
meam placidis oculis intueere. & si quid valent
preces ardenti pietate incensa, da pater auxi-
lium, & tantis auerte periculis.

Satis superque pœnarum dedi, satis laborum &
arûnarum exhausi, iam queso mihi misericordiâ
tribue, iam iræ tuæ violentiam remitte, & pro
tantis calamitatibus ignose peccatis meis.

Aspice multitudinem hostium meorum, aspi-
ce scelus & acerbiteratem: non satis fuit, innocen-
tem patriæ finibus eiecisset, eieciturum, egentem, syl-
uas & deserta loca peragrantiem persequuntur:
neque finem furoris satere possunt, nisi cruciatus
& sanguine meo saturantur.

EXPLANATIO IN LIB.

At tu domine tunc vitam meam, quam mihi eripere illi omni studio contendunt, & libera me tantis angoribus & erumnis. Ne quaeso has supplicis tui voces domine cōtemptas habe, neve perimite me crudelitati & ludibrio inimicorum, quando in te vnum, atque tuam misericordiam me totus conuertit, te intueor, in te omnis spes salutis meae constituta est.

Innocentia mea tueatur me, & mihi opem impetret, quam expecto.

Libera deus ab omnibus incommodis & calamitatibus Israel.

ARGUMENT. PSAL. XXVI.

EXponit vitæ suæ rationem, seque omnibus proponit imitandū. Videtur autem hæc scripsisse, cum falsis criminibus vocaretur ab inimicis in inuidiam, atque in exilium eiectus apud Palæstinos homines impies & facinorosos, ætatem agere cogere.

Psalms David XXVI.

Iudica me domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum, & in domino sperans non infirmabor.

Proba me domine, & tenta me, vte renes meos, & cor meum.

Quoniam misericordia tua ante oculos meos, & ambulavi in veritate tua.

PSALM. CVM PARAPH 127

Non seculi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo.

Odiui costum malignantium, & cum impiis non sedebo.

Lauabo in innocentia manus meas, & cum dabo alrare tuum domine.

Vt audire faciam vocem laudis, & enarrem vniuersa mirabilia tua.

Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.

Ne perdas cū impiis deus animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam.

In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus.

Ego autem in innocentia mea ingressus sum, redime me, & miserere mei.

Pes meus stetit in rectitudine, in congregationibus benedicam te domine.

EXPLANATIO.

Et in domino sperans non infirmabor. Deus enim fortitudinem, & firmitatem animi præstat. is qui spem habet in misericordia ipsius, atque illos ita corroborat, vt summa constantia perseuerent in recta, & pia viuendi ratione.

Proba me domine. Fac (inquit) periculum innocentie meae, atque vt aurum, & argentum igne perspicuus, sic tu intimos sensus, & affe-

Etiones animi mei diligenter explora.

Quoniam misericordiae tuae. Haec sunt, quae deus requirit à nobis: primum scilicet, ut omnem salutis fiduciam in eius misericordia collocemus, deinde ut nostras actiones ad normam veritatis suae dirigamus. veritatem autem diuinam hoc loco interpretor, quicquid deus suis legibus sanxit, quibus nihil verius, nihil iustius aut rectius fieri potest. Quid verò, si huius versiculi haec sit sententia? Mihi semper ob oculos versata est misericordia tua, in qua omnem meam spem fixam, & locatam habeo. tota vitae meae ratio semper nixa est veritate numinis tui: te enim promissa facturum, & summa fide praestaturum quae pollicitus es, nunquam dubitavi: promissisti autem, solentibus piis: tuum sanctissimum numen, te praesidio & ornamento, salutisque futurum. Haec proponit vir sanctus tanquam certissima signa innocentiae suae: & rectissimè quidem, nemo enim misericordiae, & promissionibus dei potest confidere, quin pietatem, & iustitiam, & temperantiam colat, ipsumque deum propitium, & fauentem habeat.

Lauabo in innocetia manus meas. Id est, incumbam toto pectore in eam curam, ut omnes actiones meae ab omni labe integras, & castas exhibeam.

Ne perdas cum impiis, Theodoretus existit,

mat, Dauidem fecisse hunc psalmum, cum versaretur apud Palaestinos, ad quos per fugerat expulsus à Saule, optat igitur in patriam redire, ne cum hominibus impiis, & humano sanguine cruentis pereat, quibus certa pernicies iuspendet: vel potius significat iis verbis, se non ita confidere innocentiae suae, quin intelligat, se vna cum impiis periturum, si iudex ille summus iure magis vti velit, quam misericordia.

In quorum manibus. Qui semper in promptu habet scelera, quae edant in aliquem innocentem.

Dextera eorum. Accipiunt enim pecuniam obuiis dicendum, & insoues condemnandos.

Pes meus. At, se virtutis, pietatis viam semper secutum esse: intelligens autè, & bonam mentem, & omne studium recti existere donum dei, profitetur se gratum, ac memorem tanti beneficii futurum, & laudes sanctissimi numinis in conuenibus piorum celebraturum.

PARAPHRASIS.

Magnis criminibus oneror ab inimicis, & tanquam luce indignus ab importuno tyranno capite condemnor. At ego max me omnium rerum domine te appello, tu verus & iustus es iudex, tu causae meae disceptator esto. pro certo enim dico, me neminem unquam violasse, & animam ab omni scelere ac flagitio semper

alienum habuisse: neque hanc gloriam meam vlla
 vbi labefactabit, quandiu spem habuero in misericordia
 tua, à qua omnia bona promanant, & inuiolata
 conseruantur.

Domine, fac periculum innocentie mee: & ut
 aurum atque argentum igne perspicuum, sic tu in-
 timos sensus, & affectiones animi mei diligenter
 explora.

Hoc ego non deprecor, neque recuso, quoniam
 mihi semper ob oculos versatur bonitas tua: &
 summa diligentia semper caui, ne impijs opinan-
 tibus animo imbibendis, aut tuis legibus sanctissi-
 mis violandis tibi displicerem.

In primis omni studio repudiavi vsu & fa-
 miliaritatem hominũ vanorum & fallacium, ac-
 cētus & cōsuetudinem nocentium impiorumque
 declinaui, neque ad honestas amicitias semper ad-
 iunxi: atque in posterũ incumbam toto pectore iu-
 eam curam, ut animũ ab omni labe integrum &
 castũ exhibeam. At, cum me ab exilio domũ re-
 duxeris, aram tuam domine choro canentium, &
 magna victimarum multitudine circũdaba: atq;
 hymnos & carmina de laudibus tui sanctissimi
 numinis cantabo, & mirabilia pulcherrimãque
 facinora ad citharam memorabo.

Summe pater, odi ego peius morte colloquia
 & consuetudines impiorum: at pulchritudinem
 & sanctitatem templi tui plusquam oculos &

vitam diligo, atque amo.

Quod si mores & amicitias impiorum semper
 declinaui, si semper bonos & innocentes summo
 studio colui & obseruaui, ne quæso domine me
 exdenna cum istis hominibus impuris, & hu-
 mano sanguine cruentis, cum quibus coactus &
 inuitissimus viuo.

Sed habeant ipsi semper in promptu scelera,
 quæ edant in bonos viros & iustos: accipiat ipsi
 pecuniam ob ius dicendum, & insontes circum-
 ueniendos. ego certe pergam tenere eam viam,
 quam à puero institui: neque animum meum ab
 innocentia & pietate mores & exempla perdi-
 torum hominum auertent.

Tua benignitate factum est domine, ut semper
 virtutis & pietatis viam secutus sim, neque à
 recto viuendi cursu unquam aberrarim. quando
 igitur tantis bonis à te auctus & ornatus sum,
 nunquam desistam tibi gratias & habere &
 ager, & nomen tuum in conuentibus hominum
 prædicare. Quinetiam tempus veniet, cum in om-
 nibus terrarum oris & templis tuas laudes cele-
 brabo, & tibi voce piorum plenissimos sanctita-
 tis hymnos canam.

ARGVMENT. PSAL. XXXVII.

Vir sanctus crebris & maximis periculis
 liberatus à deo fortis, & animosus erat

factus, ut nullos impetus, aut insidias inimicorum iam extimesceret. Eam fiduciam proponit nostri confirmandi causa: tum etiam pietatem suam prædicat aduersus deum, & ab eo præsidium implorat contra importunitatem aduersariorum, ac spe eius præsidij animum suum confirmat.

Psalms David XXVII.

Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?

Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

Dum appropinquant contra me nocentes, ut edant carnes meas.

Tribulantes me, & inimici mei, ipsi impeerunt, & ceciderunt.

Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.

Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo.

Vnum petij à domino, hoc requiram, ut inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ.

Ut videam iucunditatem domini, & visitem templum eius.

Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum protexit me in abscon-

dito tabernaculi sui.

In petra exaltavit me, & nunc exaltabit caput meum super inimicos meos

Qui in circuitu meo sunt, & immolabo in tabernaculo eius hostiam iubilationis: cantabo, & psalmum dicam domino.

Exaudi domine vocem meam, cum clamauro: miserere mei, & exaudi me.

Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea, faciem tuam domine requiram.

Ne auertas faciem tuam à me, & ne labi sinas in ira seruum tuum.

Adiutor meus esto ne derelinquas me, neque deferas me deus saluator meus.

Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me.

Doce me domine viam tuam, & deduc me in semita recta propter inimicos meos.

Ne tradideris me in animas tribulantium me, quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, & loquentes mendacium.

Nisi credidissem, me visurum bona domini in terra viuentium.

Expecta dominum, vitiliter agè, & ille roborabit cor tuum, & expecta dominum.

Domini illuminatio mea. *Alio loco dictū fuit pericula, & calamitates appellari tenebras in literis sanctis; itaque dominum malorum depulsores vite vocat illuminationem suam, à quo etiam mors illustratur, ut possit à spicere pulchritudinem virtutis & pietatis, quarum gradibus ascenditur in cælum.*

Vnum petij à domino. *Tantis ego beneficijs affectus à deo, tam propitium, & salutare nomen expertus, vnum quaero, vnum votis omnibus expeto, ut pace parta conquescam in sanctissimo templo dei mei, & canendis eius laudibus, rebusque diuinis contemplandis reliquam vitam consumam.*

Quoniam abscondit. *Allegoria est, quae significat praesentem tutelam dei, quae quidem allegoria ducta est ab historia Moysi, qui tutus fuit ab impetu populi, cum sugisset in tabernaculum dei.*

In petra exaltauit me. *Hac quoque est allegoria ducta ab is, qui persecuentibus inimicis se recipiunt, in rupem aliquam excelsum, & praeruptam, & omnibus ex partibus, natura munitam.*

Hostiam iubilationis. *Sic appellat genus illud sacrificij quod fiebat pro adepta victoria: in eo enim tabarum clangor adhibebatur, ut scriptum est in Numeris.*

Tibi dixit cor meū. *Id est, te precor ex alo. Ne tradideris me in aias tribulantium me. Ne salutē (inquit) meā dede potestati, ac libidinosoim perditorū, qui me capite, & fortunis acerbissime oppugnat. Atā pro desiderio, & cupiditate saepenumero vsurpatur in literis sanctis.*

Quoniam insurrexerunt in me testes ini qui. *Queritur de iis, qui ipsam prodicionis infimulabant, & crimibus falsis in inuidiam, & vite periculum vocabant.*

Nisi credidissem me visurum bona domini in terra viuentium. *Non male sentire videtur & nostri, & quidem ex Hebraeis explanatoribus, qui terram viuentium interpretatur caelestem illam regionem, quam incolunt animi piorum, qui cum denique vere viuunt, cum è corporum vinculis euolauerunt: nostra enim quae dicitur vita, mors potius est. Veruntamen negare non possumus, quin literae sanctae viuentium terram, appellare soleant hunc medium mundi globum, vbi degitur vita haec breuis, & cauda, sicut inferos nominant terram obliuionis: id ita esse, vel ille versiculus psalmi sz. confirmare potest, propterea Deus destruet te in aeternū, tollet te, & euillet te de tabernaculo, & radicē tuam de terra viuentium. Quin etiam Esaias*

IB S V M Christum, abscessum esse dixit de terra viuentium, cum dicere veller, illum à Iudaeis

ē medio sublatum, & crudelissimè interfectum est. Itaque videtur oratio huius versiculi, quae quidem praecisa, & imperfecta est, hanc continere sententiam: profecto de vita iam pridem desperassem (tanta vi ab inimicis potentissimis, undique oppugnor) nisi fidem habuissem verbis Dei, qui pollicitus est, post exilium longum, & gravissimas calamitates se mihi & regnum, vitam placidissimum, omniumque bonorum plenissimam concessurum. cum itaque scias o anima mea tibi tanta bona esse promissa ab illo, qui fallere non potest, ne dubita, sed dominum patienter expecta, teque viriliter gere: ille roborabit animum tuum, confide misericordiae Domini, & illum patienter expecta.

PARAPHRASS.

Dominus & lux & salus mea est, quem igitur metuum?
 Dominus firmamentum ac robur est vita mea, quis ergo me perterreat?

Non temere hanc animi fiduciam praemefero, iam enim expertus didici, quam sit chara salus mea domino. Imminebant hostes capiti meo, & in eum locum ventum erat, ut ex eorum telis & manibus elabi posse non viderer: cum subito procubuerunt, & quam perniciem mihi compa-

rabant, in eam ipsi nec opinantes incurrerunt.

Itaque cum videam deum pro me propugnantem, si me hostium castra circumfedeant, non trepidabit animus meus: si praeliorum in me vis & furor inuadat, placida & tranquilla mente consistam.

Tantis ego beneficii affectus, tam propitium & salutare numen expertus, unum quero, vni votis omnis expeto, ut pace parta conquiescam in sanctissimo templo Dei mei, & canendis eius laudibus, rebusque diuinis contemplandis reliqua vitam consumam. Hac ergo delectatione affici, hac una voluptate potiri expeto.

Nimirum ille mihi tutissimum perfugium semper praebuit in calamitate, non secus ac si me in intimas domus suae latebras addidisset, aut in rupem aliquam sustulisset, excelsam illam quidem, & praeruptam, atque omnibus ex partibus natura munitam. Quinetiam certo scio, me breui tempore regno potiturum sublatum inimicis, à quibus circumfedeor.

Itaque aliquando tandem sanctissimum templum Dei mei venerabor, & pro victoria laetus vestitus immolabo, adhibitis hymnis, & clangore tubarum.

Audi domine preces meas, quoties implora numem tuum miserere mei, & supplices tui vocem ne contemptam habet: quoniam te precor ex

EXPLANATIO IN LIB.

animo, teque semper summa pietate colui, & in reliquum tempus semper colam.

Ego pater clementissime totum animum meū ad te conuersti, faciem tuam semper quero, eam quaeso ne auerte, neve sublato vultus tui lumine mentem meam in tenebris, & cæca nocte relinque, neve sinas iratus opprimi seruum tuum: sed quam mihi salutem pro immensitate benignitatis tuæ donasti, eam tuere ab impetu & crudelitate inimicorum.

Cum me non solum amici & propinqui deseruissent, sed etiam solatio parētum orbatu fore, Dominus solitudinem & calamitatem meā miseratus, me in fidem suam amantissimè recepit, Ita enim ferè fit, ut qui desituantur ab hominibus, confugiant ad misericordiā domini, qui ne minem aspernatur, atque adeo laborantes & afflictos in suum sinum vltro vocat, suauissimis verbis eos ad hunc modum appellans: confugite ad me omnes quicumque laboratis & grauati estis, atque ego reficiam & recreabo vos.

Monstra mihi domine viam tuam, neque per mitte animum meum vlla vi, vel metu inimicorum à curriculo virtutis & pietatis aberrare: neve salutem meam dede potestati & libidini perditissimorum. subitò enim exorti sunt testes vani, periuri, & ab omni religione abhorrentes, qui me proditionis insimulent, & cri-

PSALM. CVM PARAPH. 133

minibus falsis in inuidiam & vitæ periculum vocent.

Profectò me iam pridem animum & vitæ defecisset præ magnitudine calamitatum, nisi vacillantem iam iamque ruentem ea cogitatio suffisset, quod certissimā spem habeo, me post tantos labores & erumnas huius vitæ miserimæ, aliquando tandè migraturum in illas beatissimas oras, quo neque mors, neque dolor, neque vis vlla morbi aut calamitatis aspirat: vbi placidissima quies, dulcissima pax & vitæ sempiterna viget: vbi maximus ille omnium rerum creator, & dominus aternas voluptates, latitias, iucunditates animis sanctis ex abundantissimo sui numinis fonte profundit.

Confide misericordie domini, excita fortitudinem animi teque viriliter gere, ne dubita: ille roborabit mentem tuam: confide misericordie Domini.

ARGUMENTVM PSAL.

XXVIIII.

Precatio est, qua vsus fuerat, cum in magno periculo versaretur.

Psalmus Dauid XXVIIII.

Q 113

AD te domine clamabo, protector meus
ne fileas à me, nequando taceas à me,
& assimilabor descendentibus in foueam.
Exaudi domine vocè deprecationis mea
dum orto ad te, dum extollo manus meas
ad templum sanctum tuum.

Ne simul trahas me cum peccatoribus, &
cum operantibus iniquitatem ne perdas
me.

Qui loquuntur pacem cum proximo suo,
mala autem in cordibus eorum.

Da illis secundum opera eorum, & secun-
dum nequitiam studiorum suorum.

Secundum opera manuum eorum tribue
illis, redde retributionem suam eis.

Quoniam non intellexerunt in opera do-
mini, & in opus manuum eius destruet illos
& non ædificabit eos.

Benedictus dominus, quoniam exaudiuit
vocem deprecationis meæ.

Dominus fortitudo mea, & clypeus meus
est, & in ipsum sperauit cor meum, & adiu-
tus sum.

Et exultauit cor meum, & in cantico meo
confitebor ei.

Dominus fortitudo plebis suæ, & robur
saluationum Christi sui est.

Saluum fac populum tuum domine, &

benedic hæreditati tuæ, & pasce eos, & ex-
tolle illos usque in æternum.

EXPLANATIO.

Ne fileas a me. *Id est, ne quasi, repudies pre-
ces meas, neve deseras me in tantis malis: si e-
nim mihi non subuenis, similis ero descendentibus
in foueam, id est mortuus, qui sepultura affi-
ciuntur.*

Ne simul trahas me. *Ne trahas me ad sup-
plicium vna cum impiis hominibus, quorum v-
tor consuetudine coactus, & inuitus.*

Qui loquuntur pacem. *Eos designat, qui
insidias ipsi comparabant, cum tamen speciem pre-
se ferrent amicitia.*

Quoniam non intellexerunt. *Quoniam isti
animi dycere nolunt iis considerandis, quæ gerun-
tur à prouidentia Dei, neque intelligere volunt,
me consilio, ac numine diuino constitutum esse re-
ge n: & qui fortunas meas conuellat, illum Dei
voluntati repugnare. propterea deus illos vna eũ
stripe, & nomine funditus de ebit.*

Et robur saluationum Christi sui est.

*Maxima pericula adierat Dauid, ex iis omni-
bus se ereptum à deo, significat us verbis, illum-
que pro salute, ac dignitate sua propugnare glo-
riatur.*

terre Iudæe, quos ait vi vocis diuinæ, & magnitudinis tempestatis tremefieri.

Vox domini intercidens flammam ignis.
Ad fulmina conficienda, & iacienda.

Desertum caedes. Ea est solitudo Arabie, quæ pertinet vsque ad Idumæam.

Parere facit ceruas. Aiunt, partus ceruarum esse difficillimos, itaq; magnitudo terroris significatur, quod ille metu percussa fetus eiciant.

Et in templo eius oēs dicēt gloriā. Id est, hæc his reb; excitantur ad vim diuinā colendā, & venerandā, atq; hymnis & laudibus prosequendā.

Dominus in diluuiō sedit. Regnabat (inquit) deus, cum immensa illa vi aquæ obrutus est orbis terrarum, neque timere, ac fortuito exiit eiusmodi eluuiōnes, n̄ mibi, procellæ, ceteraq; immoderate tempestates, sed in supplicii delicta mortalium persequitur deus.

ARGUMENT. PSALM. XXX.

Gratias agit deo, grauissimo morbo liberatus. Quod verò carmē inscribitur pro dedicatione domus, suspicantur nonnulli dedicationem ædiū magnificētissimarū, de quib; mētio fit in lib. 1. Reg. scidisse in id tēpus quo emerferat è morbo: itaq; illū gratias agere deo, qui valetudine cōfirmata facultatem sibi dedisset dedicandæ, atq; habitandæ domus, quam nuper ex ædificarat.

Psalmus Cantici dedicationis.

David XXX.

Exaltabo te domine, quoniam exaltasti me, nec delectasti inimicos meos super me.

Domine deus meus clamaui ad te, & saluasti me.

Domine eduxisti ab inferno animā meā: saluasti me à me descendētib; in foucā.

Psallite domino sancti eius, & confitemini memoriæ sanctitatis eius.

Quoniam momentum est in ira eius, & vita in beneuolentiā eius.

Vesperæ demorabitur fletus, & ad matutinum tempus lætitia.

Ego autem dixi in prosperitate mea, non mouebor in æternum.

Domine in voluntate tua præstiteras mōti meo fortitudinem.

Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.

Ad te domine clamaui, & ad Deum meū deprecatus sum.

Quæ utilitas in sanguine meo, si descendero in corruptionem?

Nunquid confitebitur tibi puluis, aut inuentiabit veritatem tuam?

EXPLANATIO IN LIB.

Audi domine, & miserere mei domine
esto adiutor meus.

Conuertisti planctum meum in gaudium
mihi, conficidisti faccum meum, & circum-
dediti me lætitia.

Propterea cantabit tibi gloria mea, & nõ
filebit: domine deus meus in æternum con-
fitebor tibi.

EXPLANATIO.

Dedicationis domus David. Sufficantur
nonnulli, dedicationem domus magnificētissime,
de qua mentio fit in libro secundo Regum, inci-
disse in tempus, quo emerferat vir sanctus è mor-
bo: itaque illum gratias agere Deo, qui valetu-
dine cõfirmata facultatem sibi dedisset dedican-
dæ, atque habitandæ domus, quam nuper ex æ-
dificarat.

Saluasti me à descendētibz in foveam.
Clarius verterunt quidam ex Hebræo ad hunc
modum, viuificasti me, ne descenderem in foucã,
id est, in sepulchrum.

Quoniam momentum. Significare videtur
iram Dei aduersus pios breuissimam existere, be-
nevolentiam verd esse æqualem vitæ.

Vespere. Id est, si quid aduersi acciderit ho-
minibus piis, celeriter omne incommodum vertit

PSALM. CVM PARAPH. 137

in bonum, & aduersa rebus secundis commu-
tantur.

Ego autem dixi. Cum deletis hostibus, & re-
gno constituto omnia mihi secunda cederent, e-
go demens cum animo meo loquebar ad hunc mo-
dum: certe nulla vis me deiciet de hoc florentire-
rum statu, semper potens, ac beatus ero. Et san-
tè tu domine fortunas meas, ita stabilieras, vt fir-
missimi montis instar haberent: verum id mihi
contigerat nulla virtute mea, sed infinita libera-
litate tua. quod quidem vt planè cognoscerè ac
stultam illam superbiam, & arrogantiam ex a-
nimo deponerem, auertisti paulisper oculos tuos,
atque illico incredibilis omnium rerum mearum
facta est commutatio.

Ad te domine. Exponit precationem, qua
est vsus, cum salutem à domino precaretur.

Nunquid confitebimini. His verbis demon-
strat vir sanctus, vitam sibi incundam, atque op-
tatum fuisse, quo posset maiestatem nimis præ-
stanti similaudibus efferre, atque homines ad e-
ius cultum, & venerationem cohortari.

PARAPHRASIS.

Extollam te carminibus misericordie parës,
vsque dum viuam, propterea quod ex tene-
bris inferiorum extulisti me, neque voluptatem

inimicis meis & lætitiã dediſti.

Domine deus meus numen tuum imploravi, & ſanaſti me.

Domine vitam meam ex faucibus & ore mar-
tis extraxiſti, & fugientem animam ſub imas ter-
ras in lucem reuocaſti.

Cantã hymnos deo, quicumque pietatem coli-
tis, quicumque purẽ ſanctẽque viuitis, agẽ, ſanctiſ-
ſimum nomen domini ad cantum & citharam ce-
lebrate.

Ira quidem domini breuiſſima eſt; at eius beni-
gnitas ſemper ſalutem & vitam, ſemper omnia
bona largiſſimẽ donat atque conſeruat.

Proinde ſi quid duri accidat hominibus piis,
celeriter calamitas vertit in bonum, & lachry-
mas ſtetumque mœrentem ſubito exorietis læti-
tia plauſusque reſtr̄inguit.

Scilicet cum deleſtis hoſtibus, & regno conſti-
tuto omnia mihi ſecunda cederent: ego demens
cum animo meo lequebar ad hunc modum: Iam
me nulli v̄s, nulla calamitas deiciet de hoc florẽ
tiorum ſtatu, ſemper potens & beatus ero.

Et ſanẽ tu domine fortunas meas ita ſtabili-
ras, vt firmiſſimi montis inſtar haberent. virum
id mihi contigerat nulla virtute mea, ſed infini-
ta liberalitate tua quod quidem vt planẽ cogno-
ſcerem, ac ſultam illam ſuperbiam & arrogan-
tiam ex animo deponerem, auertit̄i paulisper

oculos tuos atque illico mutata & verſa ſunt
omnia.

Itaque afflictuſ & mœrens ad te ſupplices ma-
nus tedebar, atque ad hunc modum plurimis cū
lachrymis orabam Quidnam proficiet vita mea,
prematura morte reſtr̄icta?

Ecquid animus corpore exutus poterit memo-
rare gloriam nominis tua aut prædicare morta-
libus incredibilem bonitatem tuam?

Exaudi parens miſericordiã voces meãs, mi-
ſerere ſupplicis tui, iam extrema in morte ver-
ſantis, & hunc peſtiferum morbum depelle de
membris meis.

Talibus orabam verbis: at tu domine piis la-
chrymis commotus, audiuiſti preces meãs, & de-
tracto mœrore omni, ac veſtitus fœditate, cun-
ctalæticia & plauſu & gratulatione cõpleuiſti.

Propterea tibi omne meum ſtudium, ingenium
omne ac vocem conſeruo, & dico, te ſemper can-
tabit citharã mea, lingua mea ſemper de tua bo-
nitate prædicabit: Domine deus meus immorta-
les ago tibi gratias, agãmque dum vitam.

ALIA PARAPHRASIS carmine.

Te ſemper efferam pater ſanctiſſime
Cantu meorum: carminum,

Qui me tenebris inferorum, & horrida
 Lethi extulisti ianua.
 Tua benignitate perfectum est, meis
 Ne rixus hostibus forem.
 Domine pia prece inuocatus tabido
 Morbum expulisti corpore.
 Iam iam sub imas ire terras coeperat
 Mœrens anima, iam nexibus
 Soluta chari corporis dulcissimas
 Linquebat oras ætheris,
 Cum restituta viuere, & iussa est frui
 Lucis cupito munere.
 Adeste castæ virgines, homines pi
 Adeste, mecum laudibus.
 Deum benignum tollite, agite gratias,
 Quantas potestis maximas
 Incomparabili illius clementiæ.
 Vt vere nimbus uuido
 Vix ortus euanescit, Aquilonis feri
 Si spiritus superuenit,
 Sic ira sancti numinis breuissima est.
 At illius benignitas

Semper salutem, semper hominibus pijs
 Syncera prebet gaudia.
 Quod si quid inquam incommodi inter-
 uenerit,
 Deo fauente celeriter
 Multiplicatis commodis rependitur.
 Verum ipse victis hostibus,
 Et constituta pace, cum mihi omnia
 Fœliciter succederent,
 Demens ad hunc modum loquebar, nulla vis,
 Me nulla iam potentia
 Deicere poterit hoc statu rerum optimo.
 Tu scilicet regnum meum,
 Measque fortunas ita stabiliueras,
 Vt montis instar omnibus
 Habere visa sint. at hoc nulla mihi
 Virtute contigerat mea:
 Sed liberalitate maxima tua.
 Quod ne mihi ignotum foret,
 Illamque stultam opinionem vt ponerem,
 Paulisper auersus mihi
 Memet reliquisti domine. sũntque illico

EXPLANATIO IN LIB.

Mutata, versaque omnia.
Tum lachrymans, vocesque lamentabiles
Fundens, Quid, inquam, maxime
Rex cælitum, quid vita proficiet mea
Restincta morte tam cita?
Ecquid sepulchro lingua condita poterit
Cantare nominis tui
Laudes, tibiue docta dextra psallere?
Ne, queso, suplicis tui
Nonissimo in casu precem cõtemptam habe,
Sed pestilentem corpore
Depelle morbum de meo, sic lachrymans
Orabam: at ipse tristibus
Aurem querelis admouens pro lugubri
Mærore læta gaudia,
Pro sæditate vestium squallentium
Vestem dedisti candidam.
Itaque tibi ingenium meum, & studia mea,
Mæamque vocem consecro.
Semper tibi laudes cithara dicet mea:
Semper tuam clementiam
Cantabo: semper gratias tibi maximas

PSAL. CVM PARAPH. 140

Agam pater sanctissime.

ARGVMENT. PSAL. XXXI.

ORat deum pro salute sua, commemorat in quanto periculo sit, prædicat benignitatem dei erga homines pios.

Victori Psalmus David XXXI.

IN te domine speravi, ne confundar in æternum, in iustitia tua libera me. Inclina ad me aurem tuam, accelera, vt eruas me.

Esto mihi in petram fortitudinis, & in domum refugij, vt saluum me facias.

Quoniam firmamentum, & refugium meum es tu, & propter nomen tuum deduces me, & enutries me.

Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi, quoniam tu es fortitudo mea.

In manus tuas cõmendo spiritum meum, redemisti me domine deus veritatis.

Odi obseruantes vanitates superuacuae. Ego autem in domino speravi, exultabo & lætabor in misericordia tua.

Quoniam respexisti afflictionem meam, saluasti ex necessitatibus animam meam.

Nec conclusisti me in manus inimici, statuisti in loco spatioso pedes meos.

R ij

EXPLANATIO IN LIB.

Miserere mei domine, quoniam tribulor:
contabuit præ mœrore oculus meus, ani-
ma mea & venter meus.

Quoniam defecit in dolore vita mea, &
anni mei in gemitibus.

Infirmata est propter iniquitatem meam
virtus mea, & ossa mea contabuerunt.

Supra omnes inimicos meos factus sum
opprobrium, & vicinis meis valde, & timor
notis meis.

Qui videbant me, foras fugerunt à me,
oblivioni datus sum tanquam mortuus à
corde.

Factus sum tanquam vas perditum, quo-
niam audiui vituperationem multorum, for-
mido me circumstetit.

Dum convenirent simul aduersus me, ca-
pere animam meam consiliati sunt.

Ego autem in te speravi domine, dixi,
deus meus es tu, in manibus tuis sunt tem-
pora mea.

Eripe me de manu inimicorum meorum,
& à persequentibus me.

Illustra faciem tuam super seruum tuum:
saluum me fac in misericordia tua domine
ne confundar, quoniam inuocaui te.

Erubescant impij, & deducantur in infer-
num, muta fiant labia dolosa.

PSALM. CVM PARAPH. 141

Que loquuntur aduersus iustum dura cum
superbia, & despectione.

Quam magna multitudo bonitatis tuæ
domine, quam abscondisti timentibus te.

Quinque operatus es pro eis, qui sperant
in te, in conspectu filiorum hominum.

Abscondes eos in abscondito faciei tuæ
à conturbatione hominum.

Proteges eos in tabernaculo tuo à con-
tradictione linguarum.

Benedictus dominus, quoniam mirifica-
uit misericordiam suam mihi in ciuitate
munita.

Ego autem dixi in festinatione mea, pro-
iectus sum à facie oculorum tuorum.

Ideo exaudisti vocem orationis meę, dum
clamarem ad te.

Diligere dominum omnes sancti eius, fi-
deles custodit dominus, & retribuit abun-
danter facientibus superbiam.

Viriliter agite, & ille roborabit cor ve-
strum, omnes qui speratis in dominum.

EXPLANATIO.

In iustitia tua libera mea. *Id est, pro boni-
tate tua ex tantis periculis eripe me.*

Redemisti me. *Ob eam causam domine mi-*

fericordiam tuam fidenter imploro, quod sepe, aliis mihi in periculis auxilio, salutique fuisti.

Odi obseruantes vanitates. Odi (inquit) illos, & stultissimos iudico, qui spes suas collocauerunt in superstitione, ac rebus vanis, & fallacibus, quæ illis neque decori, neque ulli emolumento erunt.

Quoniam respexisti. Confirmat animam recordatione temporis superioris, quo maximis periculis illum liberauerat deus.

Supra omnes inimicos. Iam (inquit) maiore sum opprobrio quam aduersarij mei, homines omnibus notis turpitudinis insignes: ilque mihi euenit quoque in vicinitate mea, quæ testis esse debuerat innocentie mee.

Qui videbant. Meruebant enim, ne quod periculum sibi per amicitiam Davidis crearetur, & ob eam causam omnes eius aditum; congressionem, colloquiumque fugiebant.

Tanquam mortuus à corde. Effluxi ex animo meorū perinde atque homines, quorum memoria simul cum vita iam pridem extincta est.

Tanquam vas perditum. Comparat se vasi confracto, quæ quidem re vilius esse nihil potest aut contemptius.

In manibus tuis. Id est, in tua vnus potestate mors, & vita mea posita est.

Quam magna. Sensus est, talia sunt domine

actanta illa præmia, quæ in cælo parasti colentibus te, vt eorum magnitudo, & præstantia neque oculis cerni, neque aurium sensu percipi, neque animo queant comprehendi. Quin etiam de ea bonitate dei loquitur vir sanctus, quam pii sentire solent, vel in medijs calamitatibus: ea uero sepe talis & tanta est, vt dum miserari existimantur ab alijs, ipsi se beatos ducant. Expositurus autem beneficium, quod acceperat à deo, exorditur ab hac exclamatione admirationis plena, qua laudat infinitam beneficentiam dei.

Quamque operatus es pro eis. Significat, deū sæpenumero tam illustria sua aduersus pios benevolentie documenta constituere, vt omnes perspiciant, ipsi maxima cura esse eos, qui pietatem & iustitiam colunt.

Abcondes eos. Hac elegantissima allegoria exprimit vir sanctus, quantæ cura sit deo piorum salus, quamque securi, & ab omni periculo tui sint, quicumque se ac sua omnia tutelæ, ac misericordie ipsius commiserunt. est autem sumpta hæc orationis exornatio ex similitudine regis, qui eum, quem securissimum esse velit ab impetu, & insidijs inimicorum, in suum cubiculum recipiat: vt non solum parietes regie, sed etiam oculi regis salutem ipsius custodiant, quæ quidem tutela nihil securius, aut amantius excogitari potest. hinc

sepe videmus, homines pios nulla vi, aut vexatione improborum de tranquillitate mentis depelli posse. Hunc locum Davidis imitari videtur Asaphus in Psalmo LXXXIII, cū Hebræos vocat absconditos dei, nimirum significans, eam nationem deo charissimam; atque in præcipua ipsius esse tutela.

Benedictus dominus. Immortales deo gratias ago qui mirabili misericordia profecutus est calamitates meas, ut salus mea perinde tutā esset, quasi mœnibus; & firmissimō præsidio munita foret.

Ego autem dixi. Cum (inquit) in fuga essem iamque hostes in cædem meam imminerent, salutem pene desperaueram, meque abiectum, & auxilio tuo spoliatum arbitrabar.

Idco exaudisti vocem orationis meæ, cum clamarem ad te. Tametsi vir sanctus in eas angustias venerat, ut suspicari cogeret, se à deo derelictum esse, nequaquam tamen, precandi finem faciebat: quæ quidem re ostendebat, spem cum desperatione contendere, neque fiduciam, quam in deo locatam habebat, periculi magnitudine funditus extinguī posse: ideo preces illius audiuit misericordie parens, qui solet aliquando pios, etiam cum minus sperant, & maximis calamitatum angustis eripere; quod benignitas ipsius fiat illustrior.

Docet exemplo suo, si quid turpiter, aut nefariè commissum fuerit, id non esse celandum, sed ad domini misericordiam confugiendum esse, quod erranti salutaris sit medicina confessio.

David Eruditio, Psalmus XXXII.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum testata sunt peccata.

Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum, nec est in spiritu eius dolus.

Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die.

Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua, conuersus est humor meus in siccitates ætatis.

Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non abscondi.

Dixi confitebor aduersum me iniustitiā meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.

Propterea orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.

Vtique in diluuiō aquarum multarum, ad cum non approximabunt.

Tu es refugium meum, à tribulatione de-

fendes me, canticis liberationis circumdabis me.

Intellectum tibi dabo, & instruam te in via, qua gradieris, firmabo super te oculos meos.

Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

Quorum maxillas freno constringere oportet, ne approximant ad te.

Multa flagella peccatoris, speratam autem in domino misericordia circumdabit.

Lætamini in domino, & exultate iusti, & iubilate omnes recti corde.

EXPLANATIO.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Illud animadversione dignum est in his verbis, quod beatos appellat, non qui ab omni peccatorum labe puri, & integri sunt: nemo enim talis est, dum vivit in terris, sed illos quibus misericordia dei peccata condonat, condonat autem ihs, qui confitentur peccata sua, & ex animo credunt, sanguinem domini nostri Iesu Christi omnium delictorum, & scelerum expiationem esse. Divus Paulus in Epistola ad Romanos scripta, explanat hos primos versiculos ad hunc modum. *Ei vero, qui operatur, merces non imputatur secun-*

dum gratiam, sed secundum debitum: Ei vero, qui non operatur, sed credit in eum, qui iustificat impium, imputatur fides eius ad iustitiam: quemadmodum & David explicat beatitudinem hominis, cui deus imputat iustitiam absque operibus, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputant dominus peccatum.

Nec est in spiritu eius dolus. Significat his verbis, eam beatitudinem, quam celebrat his verbis, ad eos pertinere, qui cognoscunt, & syncere confitentur & ex animo, se impuros, & multis peccatorum macula contaminatos esse: his enim remissio peccatorum contingit à deo, præterea nulli. Nimirum maximus est dolus, & maxime quidem perniciosus in mente illius, qui se aliquid putat, cum nihil sit: & que animi puritatem sibi arrogat, ut condonatione delictorum, quam prædicat hoc loco vir sanctus, se egere non existimet. qua quidem arrogantia nihil est detestabilius, miserius nihil: contra que beati, qui esuriant, & sitiunt iustitiam: deus enim esurientes implet bono, & sitiens dimittit inanes.

Quoniam tacui. Propterea quod delicta mea celabam, neque illa, ut par erat, agnoscebam, iracundiam, & poenam mihi non remittebat deus: itaque ob eam causam in tantas incideram calamitates, ut confectus animi corporisque dolo-

EXPLANATIO IN LIB.

ribus, incredibili macie extabescerem.

Delictum meum. Cum animaduertentem, silentium & dissimulationem meam tantas mihi calamitates importasse, ad extremum tibi confessus sum de peccatis & malefactis meis: & tam magnis vulneribus salutaris fuit medicina confessio: nulla enim interposita mora mihi omnem animi impietatem condonasti: itaque exemplo meo, & hac tua singulari benignitate adducti homines pijs veniam erratus suos postulabunt tempore opportuno, ne scilicet in diem ex die differendo grauiores pœnas pendant. quinetiam si quis maiore aliquo delicto commisso sese in hunc tutum, ac tranquillum confessionis portum receperit, is profecto, cum magna aliqua tempestas, atque eluuium calamitatum extiterit, incolumis ab omni detrimento, saluusque permanebit.

Canticis liberationis circūdabit me. Intellegit hymnos, quibus ipse liberatus aliquo periculo, & calamitate, deo gratias agere consueuerat.

Intellectum tibi dabo. Deum inducit, respondendum, & aperte docet, quod homines pijs mentem bonam habeant, quodque de recto vite curriculo non declinent, id attribuendum misericordiae dei, non virtuti, aut viribus ipsorum.

Nolite fieri. Nolite (inquit) animos vestros libidinum, & cupiditatum imperio permittere,

atque equos, & mulos imitari, qui sunt rationis expertes, & frenorum duritia cohiberi solent, ne ferocitate exultantes aliquem ledant.

ARGUMENT. PSAL. XXXIII.

Hoc hymno pulcherrimo differit de immensa vi, ac sapientia, & misericordia dei.

Psalmus. XXXIII.

Exultate iusti in domino, rectos decet laudatio.

Confitemini domino in cithara, in psalterio decachordo psallite illi.

Cantate ei canticum nouum, bene psallite cum iubilatione.

Quia rectum est verbum domini, & omnia opera eius in fide.

Diligit iustitiam & iudicium, misericordia domini plena est terra.

Verbo domini caeli facti sunt, & spiritus oris eius omnis ornatus eorum.

Congregans sicut in vtre aquas maris, ponens in thesauris abyssos.

Timeat dominum omnis terra, ab eo paueant omnes inhabitantes orbem.

Quoniam ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & extitit.

EXPLANATIO IN LIB.

Dominus dissipat consilia gentium, irritas facit cogitationes populorum.

Consilium autem domini in æternum manet, cogitationes cordis eius in generatione, & generationem.

Beata gens, cuius deus est dominus, & populus, quem elegit in hæreditatem sibi.

De cælo respexit dominus, & vidit omnes filios hominum.

Ex stabili habitaculo suo respexit super omnes habitantes terram.

Qui finxit pariter corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum.

Non saluatur rex in multitudine exercitus, & gigas non saluabitur in multitudine roboris sui.

Fallax equus ad salutem, & in multitudine roboris (sefforem) non saluabit.

Ecce oculi domini super metuentes eum, super eos, qui sperant in misericordiam eius.

Vt eruat à morte animas eorū, & alat eos in fame.

Anima nostra sperat in domino, quoniam adiutor, & protector noster est.

Quia in eo lætabitur cor nostrum, propterea quod in nomine sancto eius sperauimus.

Fiat misericordia tua domine super nos, quemadmodum sperauimus in te.

EXPLANATIO.

Quia rectum est verbum domini, & omnia opera eius in fide. Verbum consuetudine lingue Hebræe non solum significat voces illas, quibus certæ aliquæ sententiæ subiectæ sunt, sed etiam res ipsas, & facta: itaque sensus est huius versiculi, quicquid loquitur, & præcipit dominus, quicquid ille gerit, rectum, sanctum, & cum summa fide, & æquitate coniunctum esse.

Diligit iustitiam, & iudicium. Quoties litteræ sanctæ hæc duo verba inter se coniungunt, significare solent optimam administrandarum rerum viam, & rationem, cum scilicet omnia recte, atque ordine geruntur, ac fiunt. Hæc autem laus est maxime propria summi moderatoris, & cælestium rerum domini, cuius consilio & providentia natura omnis, & hæc omnis mundi pulchritudo optime regitur, conseruaturque.

Omnis ornatus eorum. Sic appellat solem, & lunam, & reliquorum vagantium siderum fulgorem, tum innumerabilem illam vim stellarum inerrantium, quibus cæli species vndique ornata insatiabile spectaculum mortalibus præbet.

Quoniam ipse dixit. *Nihil (inquit) est dictu tam inopinatum, atque mirabile, nihil à cogitatione hominis tam remotum, & in omni memoria inauditum, quin ad dei voluntatem, nutumque, statim existat.*

Non saluatur rex. *Significat, neque vires corporis, neque opes, & copias hominibus prodesse, sed in sola dei misericordia sitam esse vitam, & salutem omnium.*

Ecce oculi domini. *Ex altera parte iudicium dei metuendum est, ut licentiam peccandi, & omnem importunitatem, atque arrogantiam fugiamus: ex altera, misericordia illius confidere oportet, ne peccantes veniam desperemus, praesertim cum nulla scelera, aut maleficia tam magna esse possint, quin clementia dei infirmis partibus maior existat.*

ARGUMENT. PSAL. XXXIIII.

Celebrat hoc caelesti hymno providentiam, & liberalitatem dei erga eos, qui ad eius misericordiam confugiunt, atque omnes ad innocentiae, ac pietatis studium adhortatur.

David, cum immutauit rationem suam coram Abimelech, & eiecit eum, & abiit.

Psalmus XXXIIII.

Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.

In domino gloriabitur anima mea, audiât mansueti & lætentur.

Magnificate dominum mecum, & exaltemus nomen eius simul.

Exquisiui dominum, & exaudiuit me, & ex omnibus pauoribus meis eripuit me.

Aspicite ad eum, & illuminabimini, & facies vestrae non confundentur.

Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum, & de omnibus tribulationibus eius saluauit eum.

Castrametatur angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.

Gustate, & videte, quod suavis est dominus: beatus vir, qui sperat in eum.

Timete dominum omnes sancti eius, quoniam non est inopia timentibus eum.

Leones inopes fiunt, & esuriunt: inquirentes autem dominum nullam deficiet bonum.

Venite filij, audite me, timorem domini docebo vos.

Quis est homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos?

Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum,

Diuerſe à malo, & fac bonum: inquire p̄-
cem, & perſequere eam.

Oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius
in preces eorum.

Vultus domini ſuper facientes mala, vt
perdat de terra memoriam eorum.

Clamauerunt iuſti, & dominus exaudi-
uit eos, ex omnibus tribulationibus eorum
liberauit eos.

Iuxtà eſt dominus iis qui tribulato ſunt
corde, & contritos ſpiritu ſaluabit.

Multæ tribulationes iuſtorum, & de om-
nibus liberauit eos dominus.

Cuſtodiuit dominus omnia oſſa eorum,
vnum ex his non contereretur.

Occidet impium malitia, & qui oderunt
iuſtum, deaſtabuntur.

Redemit dominus animas ſeruorum ſuo-
rum, & non deaſtabuntur, quicumque ſpe-
rant in eo.

EXPLANATIO.

Cū immutauit rationē ſuā. Id eſt, cū ſimula-
uit, ſe incidiffe in reſaniam, vt ex periculo capitis
euaſſet. Ea hiſtoria ſcripta eſt in libris Regum:
Neque aliq̄ mōneat, quòd eo loco rex Paleſti-
norum appellatur Achis, quem Dauid nominat

Abimelechum: vt enim veteres Aegyptiorum
reges vocabantur Pharaones, ita verifimile eſt,
principibus Paleſtinorū Abimelechis cognomē-
tum fuiſſe.

Benedicim dominum in omni tempore.
Id eſt, non minus rebus aduerſis quàm ſecundis,
ſemper verò eſt, cur homines p̄ maximas Deo
gratias agant, quando nihil ipſis euenire poteſt,
quod non magnum afferat adiumentum ad ſa-
lutem.

Accedite ad eum. Hoc eſt ſumma cum fidu-
cia ad eius miſericordiam conſugite, & ille vos
omni periculo & calamitate liberabit, neque ſi-
net vos in tenebris errorum, & ignorantiae ver-
ſari.

Castrametatur Angelus Domini in cir-
cuito timentium eum. Hoc ita eſſe, Eliſei va-
tū preſtantiffimi factum cōprobauit: cū enim
illius capiendi gratia magnæ Syrorum copiæ vr-
ben Dotham obſediſſent, & ob eam cauſam mi-
niſter eius fractus, & debilitatus metu eſſet, vir
ſanctus à Deo precatus eſt, vt quæ ipſe cernebat,
miniſter quoque cerneret: tum ille circūcirca
proſpiciens, montem curribus igneis plenum vi-
det atque equitibus, qui pro ſalute Eliſei propu-
gnabant, & ipſum tanquam muro firmiſſimo vn-
dique ſepiebant.

Guſtate, & videte, q̄ ſuauiſ eſt dominus.

Qualis enim & quanta sit bonitas Dei, nemo intelligere potest nisi expertus, qui beneficia ab eius liberalitate sibi tributa diligenter attendit.

Timeat dominum omnes sancti eius. Timorem Dei solent appellare vates sancti reverentiam aduersus Deum, & verum ipsius cultum, & vitam legum diuinarum studiosam, atque amantem.

Leones. Sic appellare videtur homines potentes, ac violentos, qui infirmiores præda loco habent, atque opprimere per vim solent. Hoc capitale, & pestiferum genus hominum vir sanctus comparat h. onibus etiam in psalmo 10.

Venite filij Hortatus fuerat ad religionem & pietatem, nunc docet quibus in rebus illa consistat.

Inquire pacem, & persequere eam. Illud quidem in primis deus ab hominibus pijs requirit, ut mansuetudinem, & lenitatem animi colant, & quantum in ipsis est pacem cum omnibus hominibus omnium generum habeant: sed hoc præstare, arduum, & difficillimum est: tot causa d. s. diorum, & offensionum ferè semper existunt. Itaque primum summa diligentia vestiganda est via, & ratio, quemadmodum possimus hunc pulcherrimum, & dulcissimum pietatis fructum capere: deinde non minore studio

contendendum est, ut ipsum capiamus. illud est pacem querere: hoc est, ipsum persequi. Sed cum omnia cogitatione, animaque lustrauerit, vna dum taxat ratio inueniri potest huiusce diuini boni consequendi, si diuitias, honorem, vitam, & humana omnia contempnas, teque in seruitutem Deo pite, sancteque dices, atque illius gratia, tutelaque contentus, reliqua ceteris a quo ac libenti animo concedas. Hæc autem ab iis effici possunt, quibus spiritum suum deus impertiuerit: ceteri neque ea exequi, neque cum Deo, neque cum hominibus, neque secum ipsi pacem habere possunt. Itaque hoc præstantissimum donum à Deo petere debemus, qui solus ex omnibus & pacem, & cetera bona liberaliter, munificet, prolixèque largitur.

Iuxta est dominus iis, qua tribulato sunt corde, & contritos spiritu saluabit. Sic appellat homines fractos, atque afflictos calamitate, & mærore, qui misericordiam Dei suppliciter implorant: si verò libentissimè solet miseris opitulari & suscipere defendendos, quos homines deseruerunt.

ARGUMENTVM

PSAL. XXXV.

S iij

Implorat auxiliū Dei aduersus inimicos,
in quorum scelera, & crudelitatem ma-
gno impetu orationis inuehitur.

Psalmus David. XXXV.

Iudica domine iniuriam facientes mihi,
impugna impugnantes me.

Apprehende arma, & scutum, & exurge
in adiutorium mihi.

Profer frameam, & concludē viam aduer-
sus eos qui persequuntur me: dic animæ meæ,
salus tua ego sum.

Confundantur, & erubescant querentes
animam meam.

Auertantur retrorsum, & confundantur,
cogitantes mihi mala.

Fiant tanquā puluis ante faciem venti, &
angelus impellat eos.

Fiant viæ illorum tenebræ & lubricum,
angelus domini persequatur eos.

Quoniam sine causa absconderunt mihi
foueam laquei sui, sine causa fecerunt fo-
ueam animæ meæ.

Veniat illi calamitas, quam ignorat, & ca-
ptio, quam abscondit, apprehendat eum, &
in calamitatem ipsam cadat.

Anima autē mea exultabit in domino, &

lætabitur super salutari suo.

Omnia ossa mea dicent; domine quis simi-
lis tibi?

Qui eripis inopem de manu fortiorum
illo, egenum & pauperem à diripientibus
eum.

Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam
interrogabant me.

Retribuebant mihi mala pro bonis, soli-
tudinem animæ meæ.

Ego autem, cum ipsi infirmaretur, indu-
bar sacco.

Affligebam in ieiunio animam meam, &
oratio mea in sinum meum reuertetur.

Quasi amicus, & quasi frater meus esset,
sic incedebam, quasi lugens matrem, contri-
stus incuruabar.

Et ipsi in calamitate mea lætati sunt, &
conuenerunt, congregati sunt contra me
abiecti homines, & ego nesciebam.

Sciderunt, & non siluerunt cum assenta-
toribus derisores parasiti, fredebant con-
tra me dentibus suis.

Domine quando respicies? restitue animā
meam à malignitate eorum, à leonibus vni-
cam meam.

Confitebor tibi in ecclesia magna, in po-
pulo multo laudabo te.

EXPLANATIO IN LIB.

Ne gaudeant de me, qui aduersantur mihi inique, qui oderunt me gratis, ne annuāt oculis.

Quoniam pacifice non loquuntur, & contra mansuetos terræ cogitant dolos.

Et dilatauerunt super me os suum: dixerunt, euge, euge, viderunt oculi nostri.

Vidisti domine, ne fileas, domine ne discedas à me.

Exuge. & intende iudicio meo, Deus meus & dominus meus in causam meam.

Iudica me secundum iustitiam tuam domine deus meus, & non gaudeant de me.

Non dicant in cordibus suis, euge, euge, animæ nostræ, nec dicant, deuorabimus eum.

Erubescant, & confundantur simul, qui lætantur malis meis.

Induantur confusione, & pudoræ, qui se erigunt contra me.

Exultent, & lætentur, qui volunt iustitiam meam; & dicant semper, magnificetur dominus, qui voluit pacem serui sui.

Et lingua mea prædicabit iustitiam tuam, totam die laudem tuam.

EXPLANATIO.

PSALM. CVM PARAPH. 151

Et concludit viam aduersus eos. *Hofitis immanis furore incitatus supplicem tuum insequitur, at tu domine te te illi armatus obijce, atque iter interclude, ne me consequi possit.*

Veniat illa calamitas. *Subita (inquit) nec opinata calamitas aduersarium meum opprimat, & quas insidias mihi comparauit, iis insidiis capiatur ipse. Hæc autem mala precatur Sauli homini perditissimo atque impio, à quo iniuste capite & fortunis appugnabatur.*

Surgentes testes. *Queritur de hominibus nefariis, qui falsis criminibus ipsum onerabant, perinde quasi regnum appeteret, & insidias vite Saulis pararet.*

Solitudinem animæ meæ. *Queritur se in calamitate ab iis proiectum, & derelictum, qui per fugium ipsi & solarium præbere debebant.*

Et oratio mea in sinum meum reuertetur. *Id est, ad meum fructum redundabit: si enim humanitas mea mihi nulli vsui fuit apud inimicos, at cerè proderit apud Deum.*

Quasi amicus. *Cum illi in calamitate aliqua versarentur, similiter eorum vicem dolebam, & incommodis commouebam, ac si arctissimo necessitudinis vinculo inter nos copulati essemus: neque aliter afflictabar, & in squalore luctuque, lacebam, quam si charissimam mihi parentem amisissimam.*

Et ipsi calamitate. *Narrat, quàm præclarè sibi gratiam retulerint pro tanta humanitate, & beneficio.*

Sciderunt, & non siluerunt. *Id est, verborum contumelias me lacerarunt. sic explanat hunc locum Abrahamus Esdra.*

Derisores parasi. *Ita expressimus ex Hebræo, sententiam secuti: si enim verbum verbo reddere voluissemus, vertendum erat, derisores placentæ, verum hoc ut apud Hebræos est elegans, ita apud nos ineptum fuisset atque obscurum.*

Domine quousque. *Quousque fines homines perditos in meas miseras tam crudeliter insultare; quousque illorum scelera impunita, atque inulta patiere? Iam quæso adhibe misericordiam in calamitate supplicii tui, iam propulsa iniuriis, perniciem, quam mihi dies noctesque machinantur, & salutem meam ab omnibus derelictam prohibe ab impetu, & feritate hominum immanium, & barbarorum.*

Ne annuant oculis. *Id est, ne miseri fortunis illudant.*

Viderunt oculi. *Quod scilicet diu multumque optatiuimus, nimirum te afflictum, calamitosum, lachrymis & mœrore perditum.*

Vidisti domine. *Vidisti certe, quàm acerbè, quàm late, & insolenter insultens in fortunas*

meas, ne quæso dissimulas hanc crudelitatem tibi difflicere, nè ve me deferas in tantis malis.

Euge, euge, animæ nostræ. *Id est, iam bene habet, nunc exultamus gaudio, nunc triumphamus, quando hunc afflictum, & perditum videm.*

Exultent & letentur. *Libera me tandem is calamitatibus, ut homines pii, qui fauent innocentie meæ, exultent, & letentur, & tibi gratias agant, quòd tuo beneficio reliquam vitam in pace, atque otio dulci colere possim.*

ARGUMENTVM

PSAL. XXXVI.

DEscribit cogitationes & facta impiorum, deinde clementiam & misericordiam dei laudibus prosequitur.

Psalmus. XXXVI.

Dicit iniquitas impij in medio cordis mei, quòd non est timor dei ante oculos eius.

Quoniam blanditur sibi ipsi in oculis suis ut inueniatur iniquitas eius ad odium.

Verba oris eius iniquitas, & dolus: noluit intelligere, ut bene ageret.

Iniquitatem meditatus est in cubili suo,

astitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odiuit.

Domine vsq; ad cœlos misericordia tua abyssus multa.

Homines, & iumenta saluabis domine, q̄ preciosa est misericordia tua deus.

Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.

Saturabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatum tuarum potabis eos.

Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.

Extende domine misericordiam scientibus te, & iustitiam tuam iis, qui recto sunt corde.

Ne veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris ne moueat me.

Ibi cadet, qui operantur iniquitatem, expellentur, nec poterunt stare.

EXPLANATIO.

Dicit iniquitas. *Scelera (inquit) impiorum tanquam pro testimonio dicunt animo meo, nullo illos metu diuini numinis tangi.*

Quoniam blanditur. *Dum impij in sceleribus sibi blandiuntur, & placent, id consequuntur vt incurrant in odium, offensionemque Dei,*

arque hominum.

Iniquitatem meditatus. Id est, noctu cum animo suo cogitat, quid in deum, arque homines peccare possit interdium.

Domine vsque ad cœlos. Cum tanta sit in hominibus improbitas, infinitis tamen partibus amplior est misericordia tua, quæ illorum scelera, & flagitia tanta lenitudine tolerat.

Iustitia tua sicut montes Dei. Id est, par est altitudine montibus excelsissimis. Hebræa enim lingua diuinum solet appellare, quicquid aliquo in genere excellit, sic vocat paradysum Dei hortos amœnissimos, exercitum Dei copias maximas, item cedros Dei arbores proceras, & formosas.

Iudicia tua abyssus multa. Id est, profundissimo mari sunt similia: cum autem iustitia Dei, & iudicia dicit, intelligi vult consilium, & providentiam ipsius summa sapientia, summaque bonitate res humanas, & omnem mundum gubernantis, qua de re dictum est in explanatione psalmi xxxiii. De misericordia & veritate eiusdem explicauimus in explanatione psalmi xxvi.

Homines & iumenta. Tu (inquit) domine homines, & bestias incredibili bonitate sustentas, & omni animantium generi spiritum, vitamque largiris.

Filij autem hominū. Dixerat, deum nō solum humano generi, sed etiam bestis amanter considerare, ac providere: nunc ostendit, beneficentiā eius potissimum illustrem, & salutarē erga homines existere, quippe qui ad cognoscendum, & colendum Deum, & beatam vitam ab eo consequendam nati, aptique sint.

Saturabūtur. Intelligit his verbis, eos qui se fidei, ac tutelæ Dei commiserunt, maximis beneficiis, & muneribus ab illo affici, neque id solum in altera illa vita, quæ sempiterna est, sed etiā in hac brevissima, & fugaci. euadunt enim filij Dei, atque omnium rerum domini, & spiritu sancto afflati vitam cælestem in corporibus humanis imitantur, & maximis, purissimisque ac perpetuis voluptatibus fruuntur.

Et in lumine tuo. Id est, cū nō splendor cognitionis tuæ uberior nobis illuxerit, tunc demum omnium malorum tenebræ faceissent, & clarissima, pulcherrimamque summī boni lucē intuebitur, eaque in perpetuum fruemur.

Extende misericordiam. Vteris tu quidem bonitate tuā aduersus omne hominum genus, sed tamē illa largius, & profuentius manet ad homines piors, & iustitiæ amantes.

Non veniat mihi. Ne pedes superborum, & violentorum hominum mihi propinquent, sed illorum quāso vim, & furorē a me prohibe, vt

post maximas ærumnas, & calamitates aliquando quiesca, & tranquilla mente consistam.

Ibi cadet. Hunc versiculum in explanatione psalmi 14. interpretari sumus.

PARAPHRASS.

SCelera impij tanquā pro testimonio dicunt animo meo, nullo illum metu diuini numinis tangi.

Et is quidem dum sibi in sceleribus & flagitiis impudenter impięque blanditur, id consequitur, vt in odium Dei hominūque acerbissimum incurrat.

Nihil in eo simplex, nihil sincerum aut candidum, quicquid loquitur ad fraudem, ad iniuriam & perniciem spectat alterius, neque recte & salutariter admonentes audit: quinimō ad grauisima, quæque facinora tanto furore incitatus rapitur, vt tota nocte cum animo suo cogitet, quid in deum aut homines peccare possit interdiu.

Cum tanta sit in hominibus improbitas, infinitis tamen partibus amplior est misericordiā tuā domine, quæ illorum scelera & maleficia tanta lenitudine tolerat. Nimirum longissimē latissimęque bonitas tuā, & ab infimis terris ad summum cælum vsque pertinet.

Sed & iustitia tua vincit altitudine montes excelsissimos, atque altior est profundo mari: & illa quidem facit, ut peccata hominum quamuis capitalia leniter ferat: hæc autem contumaces, & in vitiiis obstinato animo perseverantes punit.

Quam præclara & commemoranda est misericordia tua domine, quæ homines & iumenta incredibili bonitate sustentat, & omni animantium generi spiritum vitamque largitur.

Tu quidem domine pecudibus etiam & feris amantissime consulis & provides: sed quis possit explicare dicendo, quas opes & copias, quanta commoda, quam magnas quamque honestas voluptates hominum vitæ comparatis i que verò bona pios & sanctos homines, in illa tua domo cælesti & sempiterna manent, ea talia sunt & tanta, ut nulla vis ingenij vel præstantissima possit illorum excellentiam præstantiamque cogitatione complecti.

Scilicet hæc, quam vivimus in terris, non vita, sed mors est: atque id quod oculis cernimus, non lumen, sed tenebræ sunt. At cum exuti corporibus in donum illam beatissimam migraverimus, tunc ex illo tuo fonte augustissimo vitam veram & sempiternam hauriemus, & cum splendore cognitionis tuæ plenior & uberius nobis illuxerit, tunc demum omnium malorum tenebræ

faceant, & clarissimam pulcherrimamque summi boni faciem intuebimur.

Interim, dum in hac vita fragili miseræque versamur, utere tu quidem bonitate tua, aduersus omne hominum genus: sed illa tamen largius & profuentius manet ad homines pios, & iustitiæ amantes.

Et quoniam omnia redundant superbis & violentis hominibus, horum queso vim & furorē à me prohibe, ut post maximas ærumnas & labores exhaustos, aliquem tranquillum & quietum spiritum ducere possim.

Sed quam volent impij crudeliter & nefarie debacchantur in bonos. iamiamque enim ex alto dignitatis gradu præcipitabuntur. En locum aspicio, ubi tormenta, cædes, multorumque innocentium sanguinem acerbo supplicio luent.

ARGUMENTVM

PSAL: XXXVII.

ortatur pios, ne grauius commoueantur rebus secūdis improborū, quippe quæ sint breues, & fugaces, & maiora illis supplicia pariant, cum è contrario hominibus vitæ cum fide, iustitiæque colectib' nihil mali possit euenire nec viuis, nec mortuis.

Psalmus David XXXVII.

T

Noli irritari propter malignantes,
neque æmuleris facientes iniqui-
tatem.

Quoniam tanquam gramen velociter suc-
cidentur, & quemadmodum olera herba-
rum cito decident.

Spera in domino, & fac bonitatem, & in-
habita terram, & pasce fidem.

Delectare in domino, & dabit tibi peti-
tiones cordis tui.

Volue super dominum viam tuam, & spe-
ra in eum, & ipse faciet.

Et educet quasi lumen iustitiam tuam, &
iudicia tua tanquam meridiem: tace domi-
no, & expecta eum.

Noli irritari propter eum, qui prospera-
tur in via sua, propter hominem facientem
iniustitias.

Desine ab ira, & derelinque furorem, noli
irritari, vt maligneris.

Quoniam qui malignantur, extermina-
buntur, expectantes autem dominum ipsi
hereditabunt terram.

Adhuc pusillam, & non erit peccator:
contemplaberis locum eius, & ipsum non
inuenies.

Manfueti autem hereditabunt terram, &
delectabuntur in multitudine pacis.

Cogitat impius contra iustum, & stridet
contra eum dentibus suis.

Dominus autem iridebit eum, quoniam
prospicit quod veniet dies eius.

Gaudium euaginauerunt peccatores, in-
tenderunt arcum suum,

Vt prosternant pauperem, & inopem, vt
trucident rectos corde

Gladius eorum introibit in corda ipsorum:
& arcus eorum confringetur.

Melius est modicum iusto, quam diuitie
peccatorum multa.

Quoniam brachia peccatorum conteren-
tur sustentat autem iustos dominus.

Nouit dominus dies immaculorum, &
hereditas eorum in æternum erit.

Non confundentur in tempore malo, &
in diebus famis saturabuntur, quia pecca-
tores peribunt.

Et inimici domini velut adeps agnorum
absumentur, cum fumo deficiet.

Mutuabitur peccator, & non soluet: iustus
autem miseretur, & tribuit.

Quia benedicentes ei hereditabunt ter-
ram, maledicentes autem ei disperibunt.

A domino gressus hominis dirigitur, &
viam eius volet.

Cum ceciderit non collidetur, quia domi-

aus sustentat manum eius.

Iunior fui, etiam senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quarens panem.

Tota die miseretur, & commodat, & semen illius in benedictione erit.

Declina à malo, & fac bonum, & inhabita in seculum seculi.

Quia dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos, in æternum conseruabuntur.

Iniusti punientur, & semen eorū peribit.

Iusti autem hæreditabunt terram, & inhabitabunt in seculum seculi super eam.

Os iusti loquetur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium.

Lex dei eius in corde ipsius, & non vacillabunt gressus eius.

Considerat peccator iustum, & querit mortificare eum,

Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius, nec damnabit eum, cum iudicabitur ipse.

Expecta dominum, & custodi viam eius, & exaltabit te, vt hæreditate capias terram: exterminationem peccatorum videbis.

Vidi impium superexaltatum, & cleuatum sicut cedros Libani.

Et transiui, & ecce non erat, quæsiui eum & non est inuentus.

Obserua innocentem, & attende iustum, quoniam ad extremum erit huic viro pax.

Iniusti autem disperibunt, ad extremum impij exterminabuntur.

Salus autem iustorum à domino, & fortitudo est eorum in tempore tribulationis.

Et adiuuabit eos dominus, & liberabit eos, & eruet eos à peccatoribus, & saluabit eos, quia sperauerunt in eum.

EXPLANATIO.

Fac bonitatem, & inhabita terram. *Id est, si cum virtute, & pietate vixeris, certum habeto, te domi tuæ vitam placide, & tranquille ad senectutem perdukturum: hoc enim promittit deus in legibus fœderis sui. Quod verò sequitur, & pascè fidem, multa sunt huius loci interpretationes. Explanatores Hebræi, alij quidem legunt ita vt nos, & Dauidem aiunt hî verbis adhortari homines, vt animum intendant potissimum ad eas res, quibus alitur, angelisque fiducia, & pietas aduersus deum: alij verò legunt pascè fide, idque interpretantur in hanc sententiam, non esse putandum satis, si virtutem, ac pietatem ipse colas, nisi diligenter operam*

des, vt harum rerum disciplina, & institutione alios etiam alas, qui est vnus salutaris, & proprius, suauis, misque pastus animorum.

Volue lupere dominum viam tuam. Id est, commenda illius fideite, ac tua omnia, atque ex eius bonitate pendeto.

Et educet quasi. Id est, reddet clarissimam, & maximè illustrè probitatem tuam apud omnes.

Tace domino, & expecta eum. Hoc est, in rebus aduersis quietus esto, atque aequo animo expecta, vsque dum ipse dominus tibi subueniat. Similis est illa diuina Esaiæ sententia, In silentio, & spe erit fortitudo vestra.

Nouit dominus dies immaculorum. Id est, illorum vitæ consilii, & prouidet.

Velut adeps absumentur. Hostiarum adeps voraci flamma consumitur, & penè in nihilum in similitur impij, & hostes dei funditus interibunt.

Mutuatur peccator. Pulcherrima collatio, qua vir sanctus demonstrat, etiam in his, que populariter bona fortunæ nominantur, virum iustum & probum longè meliori conditione esse, quam improbum, & iniustum. Hic enim quamuis copiosus, & diues, ob intemperantiam ferè semper aere alieno obstrictus est, neque eo se liberare potest, aut vult: illi nunquam ferè deest, quod alteri de re famulari liber alter impertiat. Alter vel in maximis diuitijs eget, alter etiam

in paupertate diues est. Improbis ne reddit quidem quod debet amicis, probus & pius largitur, quod non debet, egenti quàmuis inimico: deniq; ille plerumque ex opulento pauper fit, huic fauente deo semper omnia, que sunt ad victum, & cultum necessaria suppeditant.

Quia benedicentes ei. Ea (inquit) est beneuolentia dei erga homines pios, & sanctos, vt etiam fautores, & amantes eorum maximis muneribus afficiat: quod si quis inimicitias cum his gerat, grauissimas odij poenas dabit.

A domino gressus hominis dirigitur. Sensus est, deum hominibus pijs in hoc periculoso vitæ cursu ducem, & comitem esse, vt recto, ac tuto itinere perueniant ad beatam vitam, & immortalem. Nam quod subiungit, deum hominis iusti viam velle, hoc intelligit, illi inceptis piorum fauere, & prosperos exitus concedere.

Cum ceciderit, non collidetur. Id est, si quid aduersi accidit, calamitati non succumbet, quia dominus sustentat, & corroborat animum eius. quinetiam vir pius peccat ille quidem, & aliquando grauiter offendit, sed deo adiuuante celeriter resipiscit.

Lex dei eius in corde ipsius. Id est, illam ex animo, verèque diligit, quippe qui nihil antiquius habet, quàm vt intelligat, quid iubeat deus, quidve prohibeat, vt ad normam voluntatis diuine pos-

fit omnes vitæ suæ rationes dirigere, propterea
(inquit) non vacillant pedes eius, sed forti, & cō-
stanti animo in iustitia, & pietate perseverat.

Nec damnabit illum. Id est, nec sinet illum
calumniis inimicorum opprimi, si quando in iu-
diciū vocetur.

Expecta dominum. Consolatur animos im-
becillos, qui graviter ferre solent, quod deus saepe
bonos opprimi, malis vero omnia ad voluntatem
fluere permittat.

Obserua innocentē. Obserua (inquit) euen-
tus piorum impiorumque: animadvertes enim,
illos tandem exitus prosperos consequi, hos vero
ex illustri, & florenti rerum statu in maxima mi-
serias, & illas quidem perpetuas præcipitari.

ARGUMENT. PSAL. XXXVIII.

Deploreat peccata sua, & calamitates, in
quas ob illa inciderat.

*Psalmus David ad memorandum,
XXXVIII.*

Domine ne in furore tuo arguas me,
neque in ira tua corripias me,
Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi,
& confirmasti super me manum tuam.

Non est sanitas in carne mea à facie iræ
tuæ, non est pax ossibus meis à facie pecca-
torum meorum.

Quoniam iniquitates meæ supergressæ
sunt caput meum, & sicut onus graue gra-
uatæ sunt super me.

Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices
meæ à facie insipientiæ meæ.

Miser factus sum, & curuatus sum vehe-
menter, tota die contristatus ingrediebar.

Quoniam lumbi mei impleti sunt ardo-
re, & non est sanitas in carne mea.

Afflictus sum, & humiliatus sum nimis,
rugiebam propter turbationem cordis mei.

Domine ante te omne desiderium meum,
& gemitus meus à te non est absconditus.

Cor meum conturbatum est, dereliquit
me virtus mea, & lumen oculorum meorum,
& ipsum non est mecum.

Amici mei & proximi mei è regione pla-
gæ meæ steterunt.

Et propinqui mei à longè steterunt, &
laqueos tetenderunt, qui quærebant ani-
mam meam.

Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt
prauitates, & dolos tota die meditabantur.

Ego autem tanquam surdus non audie-
bam, & sicut mutus non aperiens os suum.

Et factus sum sicut homo non audiens & non habens in ore suo redargutiones.

Quoniam in te domine speravi, tu exaudi me domine deus meus.

Quia dixi, ne forte lætentur de me inimici mei, & dum commovebantur pedes mei, insultauerunt mihi.

Quoniam ego ad flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper.

Quoniam iniquitatem meam annuntia- bo, & anxius ero pro peccato meo.

Inimici autem mei, viuunt, & roborati sunt & multiplicati sunt, qui oderunt me iniquè.

Qui retribuunt mala pro bonis, aduersa- bantur mihi, quoniam sequor bonitatem.

Ne derelinquas me domine deus meus, ne discesseris à me.

Festina in adiutorium emum domine deus, salus mea.

EXPLANATIO.

Domine ne in furore tuo. Describit acri, & vehementi oratione angustias, & terrores conscientie & iudicium dei atque iram formidatis.

Quoniam iniquitates meae. Dicit se vi, & multitudine peccatorum ita obrui, ut vires tanto oneri ferendo pares non existant. Nimirum hæc

sui cognitio tam ingentem metum & terrorem affert, ut animus fractus, & debilitatus succum- bat, deque omni spe salutis deturbetur, nisi ad misericordiam dei fortiter admittatur: sed ma- xima pars hominum ita cæca est, & ipsa sibi tam libenter assentatur, ut neque turpitudinem suam, & foedissimas labeis cernere possit, neque quàm longe distet ab illa excellentia, præstantiâ- que pietatis, & iustitiæ, quam deus requirit à nobis. ex ea re fit, ut tam securus animo simus, no- strisque virtutibus, & beneficiis tanta cum te- meritate confidamus.

Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ. Sic appellat peccata, & noxias affectio- nes quæ sunt animi vulnera. ea cum sanata esse existimamus, & cicatrices videntur abductæ, sæpenumero ita putrida, & corrupta repente apparent, ut peiore loco salutem nostram esse vi- deamus, quàm erat antea. scilicet animi nostri crassissimis circumfusi sunt tenebris, & in ma- xima sui ignoratione versantur, nisi ab illo sole illuminentur, quem diuus Iacobus patrem lumi- num appellat. ex eo, quod ipse omnibus, quæ lu- cent, & fons & principium est lucendi: sed quò quisque maiorem sibi sanitatem arrogat, hoc se magis insanire certo sciat, magisque pestifero morbo laborare.

Lûbi mei impleti sunt ardore. Vocabulum

EXPLA NATIO IN LIB.

Hebraeum significat etiam foeditatem: sed siue foeditatem dicas, siue ardorem, utrunque verbum significat cupiditates, & libidines, quae & foeditissime res sunt, & maximos ardores in animi nostris excitare solent.

Et non est sanitas in carne mea. Hoc loco verbum carnis in eam sententiam accipere videtur, in qua dicitur Paulus illud accipit, cum etiam ipse queritur, non habitare in carne sua bonum, sic reliquias veteris hominis appellans. sunt tamen, qui haec intelligenda putant de corporis morbo: quibus ego non assentior.

Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum. Tam (inquit) vires animi, & corporis me defecerunt, & propter assiduas lachrymas penè iam oculos amisi. vel potius de oculis animi loquitur, & hoc intelligit, se propter magnitudinem perturbationis lumine mentis defectum esse.

Amici mei, & proximi mei. Necessary mei recusarunt propius ad me accedere, & mecum sermone, & congressione coniungi, qui tamen officii suis leuare debuissent mororem, & calamitates meas.

Quia dixi, ne fortè. Oraui (inquit) te domine, ne sineres homines impios, & nefarios letari malis meis: cum enim paulum modò offendissem, incredibile dictu est, quàm proptèrue, ac petu-

PSALM. CVM PARAPH. 161

lanter insultarunt mihi. Commemorat autem plures causas, quibus adducitur, ut credat, se impetraturum à deo, quod orat primum, quoniam in eo vno spem omnem locauit omnium rerum suarum: deinde, quia honesta petit, dum ab illa deprecatur, ne se virum pium ludibrio patiatur esse, & de spectu hominibus impiu: addit se paratu esse ad quauis supplicia pro peccatis suis sustinenda, sequè ea peccata & agnoscere, & confiteri, & maximum, atque continuum ex illi dolorem capere: denique proficitur, se maximo studio in posteru sibi ab omni maleficio temperaturum. Hac autem signa sunt euidentissima hominù ex anima penitentis, cui non potest deus se non exorabilem, placidumque praeberè.

ARGVMENTVM PSALMI

XXXIX.

Existimant virum sanctum fecisse hos versus, cum ibi Absalonem fugienti Semeis occurrisset in via, & calamitatem ipsius acerbissimam conuictis exagitaret, quae quidem conuictia ipse sic datè ac patienter tulit. Deplorat autem, atque oratione flebili miserias & incommoda vitae lamentatur.

Victori pro Iditum, Psalmus David

XXXIX.

Dixi custodiam vias meas, vt non delin-
quam in lingua mea.

Posui ori meo frenum, cum confisteret
peccator aduersum me.

Obmutui silentio, & filui à bonis, & do-
lor meus exagitatus est.

Concaluit cor meum intra me, & in me-
ditatione exarsit ignis.

Locutus sum lingua mea, notum fac mihi
domine finem meum.

Et numerum dierum meorum, qui est, vt
sciam, quanto tempore viuam.

Ecce mensura pugillorum terminaſti dies
meos, & axum meum tanquam nihilum
coram te.

Certe vniuersa vanitas est omnis homo
uiuens.

Certe in imagine pertransit homo, sed
& frustra tumultuatur.

Theſaurizat, & ignorat cui congregabit
ea: & nunc quæ est expectatio mea domi-
ne: certe in te spes mea est.

Ab omnibus iniquitatibus meis erue me,
opprobrium inſpicienti ne ponas me.

Obmutui, & non aperui os meum, quoniam
tu feciſti, amoue à me plagas tuas.

A verberatione manus tuæ: ego defeci,
cum increpationibus propter iniquitatem

corporis hominem.

Tabescere facis (sicut tinea vestimētum)
animam eius, certe vanitas est omnis homo.

Exaudi orationem meam domine & cla-
morem meum auribus percipe, & ad lachry-
mas meas.

Ne filcas, quoniam advena ego sum apud
te & peregrinus, sicut omnes patres mei.

Recede à me, vt refrigerer, priusquam ab-
eam & amplius non sim.

EXPLANATIO.

Obmutui silentio &. *Id est, vsque ad inimici
conuitia tuli silentio, vt linguam à bonis verbis
similiter ac malis prohiberem: sed cum improbus
ille petulātè mihi malediceret, animo sese obiecit
memoria sceleru, quod admiſerā, eāq; res macro-
sem meum vehemēter auxit, animūq; inelsum
dolore atque ira inflammauit, cum cogitaret, pec-
cata mea mihi has calamitates peperisse.*

Locutus sum. *His verbis significare videtur,
se calamitatum magnitudinē fractum mortem
optauisse.*

Ecce mensura pugillorum. *Intellige his
verbis, vitam humanam breuissimam esse, imò
nullam, præsertim si cum auro illo sempiterno dei
conferatur.*

In imagine pertransit homo. Id est, homo tanquam imago quaedam vana, & adumbrata nihil solidi aut expressi habens vitam pertransit.

Secd & frustra tumultuatur. Id est, accedit ad hæc incommoda, quod is nescit hoc pusillum temporis, quod illi est datum, placide, tranquille lenitèrque traducere: sed turbulentis, & concitatis animi per motionibus semper agitur, semper aut inani formidine, aut effrenata cupiditate torquetur, modo letitia temere exultat, modo ægitudine ac dolore muliebriter debilitatur, animùmque demittit.

Et nunc quæ est expectatio mea domine? Itaque cum omnia humana plena sint miseriarum, summæque leuitatù, quid reliquum est mihi, nisi vt in misericordia tua omnem meam spem, omnè cogitationem, curamque constituam. Iam domine id ago, iam me ad tuum clementissimum numen totus conuerto, te solum intueor, in te vno nititur salus mea.

Ab omnibus iniquitatibus meis erue me. Significat, peccata sua causam esse earum calamitatum, in quibus versatur.

Opprobrium insipienti. Ne quæso, me stinas esse ludibrio, & despectui hominibus stultis, & impuris.

Obmutui, & non aperui. Cum Semeis calamitatem meam petulantissima lingua vexa-

ret, obmutui, & patienter tuli, propterea, quod sciebam hoc mihi non accidisse sine consilio, & voluntate tua.

Et tabcscere eum. Tu (inquit) hominem peccantem aliquando tanta seueritate punis, vt illum lachrymis, mærore, & cruciatu conficias, similiter atque tinea, vestem consumere solet.

Quoniam aduena ego sum. Id est, in terra vt posses, & peregrinus ætatem ago & in hac vita tanquam in diuersorio sum, non tanquam in domo, propediem discessurus ad mortem. Hanc eandem sententiam repetit in libro prima Paralipom. his verbis, peregrini sumus coram te & aduena, sicut omnes patres nostri, dies nostri quasi vmbra super terram, & nulla est mora.

Recede à me. Id est, hæc seueram animaduersionem tuam à me prohibe, vt antea quam de vita exeo, aliquantulum temporis ad respirandum habeam. scilicet vir sanctus desiderabat, ante mortem deum sentire propitium, quem tunc sentiebat iratum: vt cum bona, & certa spe ad alteram illam vitam proficisceretur.

PARAPHRASIS.

Proposueram me, nõ modò à malefactis, sed etiã verbis homine pio parũ dignis abstinere.

Itaque tanquam freno linguam cohibuit. cum homo perditus ac perulans ac calamitatem meam insultaret meque maledictis & probriis acerbis. finis incesseret.

Obmutuit certe, & inimici contumelias adeo toleranter & silentio tuli, ut linguam a bonis verbis similiter ac malis prohiberem.

Tunc animo sese obiecit memoria sceleris, quod admiseram, eaque res maerorem meum incredibiliter auxit, animumque iam incensum dolore atque ira inflammanuit, cum cogitarem peccata mea mihi has miseras peperisse.

Itaque elatus nimia cupiditate moriendi, te domine orabam, ut indicares, quantum tempore ad viuendum mihi reliquum foret, tum etiam generis humani vicem & conditionem lamentabar, cum vita proposita sit plena miseriarum, & breuissima. quod dico breuissimum nulla, praesertim si cum tuo illo sempiterno tui numinis conferatur.

Nimirum futillissima res est homo, & ipsa inanitate inaniore: certe inanisime umbra simillimus est homo.

Es tanquam imago quaedam vana & adumbrata nihil solida aut expressi habens, in hoc angustissimo viuendi curriculo versatur. Accedit ad haec in commoda, quod is nescit hoc temporis quod illi est datum, placide, tranquille, leniter, traducere: sed turbulentis & concitatis animi

permutationibus semper agitur, semper aut inani formidine, aut effrenata cupiditate torquetur: modo letitia temere exultat, modo agritudine ac dolore muliebriter, debilitatur, animumque demittit.

Quid quod violento quodam quasi astro, impetu auaritia rapitur ad diuitias, & in coaceruanda pecunia dies noctesque consumit? Congerit ille quidem infinito labore luculentas opes: sed ignorat infelix, cui nam illas congerat.

Haec igitur cum ita se habeant, & humana omnia plena sint miseriarum, summaque lenitatis, quid reliquum est mihi, nisi, ut in misericordia tua omnem meam spem, omnem cogitationem, curamque constituam? Iam domine id ago, id me ad tuum clementissimum numen totus conuerto, te solum intueor, in te vno nititur salus mea.

At tu quae so miserere laborantis, & condona supplici tuo peccata omnia: neque me sinas esse ludibrio & despectui hominum stultis & impuris.

Scilicet cum Semeis calamitatem meam petulantissima lingua vexaret, obmutui, & patienter tuli: propterea quod sciebam, id mihi non accidere sine consilio & voluntate tua.

Sed iam quae so finem fac verberandi, id quae so mihi misericordiam tribue, quando tormenta & cruciatus tantos ferre non possum: me non viresco, sed vita iam deficit.

Increpas tu quidem domine peccantes, & in illos paterna seueritate animaduertis: quin etiam nonnunquam eò procedit iracundia tua, vt hominem lachrymis, mœnore, cruciatu conuicias, similiter atque tinea depascere vestimentum solet. Certè inanisissima futilissimaque res est homo.

Audi misericordie parens preces meas, clamorem supplicis tui ne contemptum habe, neque repudia lachrymas meas.

Equidem in terris vt hospes & peregrinum ætatem ago, sicut omnes maiores mei: & in hac vita tanquam in diuersorio sum, non tanquam in domo, propediem discessurus ad mortem.

Proinde antequam de vita exeo, aliquando mecum lenius ac remissius age, & hanc seueram animaduersionem tuam à me prohibe, vt aliquantum temporis ad respirandum habeam.

ARGUMENTVM PSAL. XL.

Christus agit gratias Deo pro reddito suo ad vitam.

Psalmus David XL.

Expectans expectaui dominum, & intendit mihi.

PSALM. CVM PARAPH. 165

Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu strepente, & de luto, & limo.

Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos.

Et immisit in os meum canticum nouum, carmen deo nostro.

Videbunt multi, & timebunt, & sperabunt in domino.

Beatus vir, qui posuit dominum spem suam, & non respexit ad superbos, & declinantes ad vanitates.

Multa sunt mirabilia tua domine Deus meus, quæ fecisti sicut, & cogitationes tuæ de nobis, non est qui similis sit tibi.

Annunciaui, & locutus sum, multiplicata sunt supra numerum.

Sacrificium, & oblationem noluisti: aures autem aperuisti mihi.

Holocaustum & hostiam pro peccato non postulasti, tunc dixi, ecce venio.

In nomine libri scriptum est de me, facere voluntatem tuam deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.

Annunciaui iustitiã tuam in ecclesia magna, ecce labia mea non prohibebo domine tu scisti.

Iustitiã tuã non abscondi in corde meo, & veritatem tuam, & salutare tuum dixi.

Non abscondi misericordiam tuam, & veritatem tuam à consilio multo.

Tu autem domine ne longe facias miserationes tuas à me, misericordia tua, & veritas tua semper custodiant me.

Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus, comprehenderunt me iniquitates meae, & non potui videre.

Multiplicatae sunt super capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me.

Complaceat tibi domine, ut cruas me domine ad adiuvandum me festina.

Confundantur, & ignominia afficiantur simul, qui quaerunt animam meam, ut auferant eam.

Conuertantur retrorsum, & ignominia afficiantur, qui volunt mihi mala.

Defolentur pro retributione confusionis suae, qui dicunt mihi euge, euge.

Exultent, & lætentur in te omnes quaerentes te, & dicant semper, magnificetur dominus, qui diligunt salutare tuum.

Ego autem mendicis sum, & pauper, dominus sollicitus est mei.

Adiutor meus, & liberator meus es tu, deus meus ne tardaueris.

Expectans expectavi dominum. Idem est argumentum huius hymni, & xxi. Sed dispositio orationis non est eadem, nam utroque loco Dominum nostrum IESAM CHRISTUM inducit loquentem de sua morte, & reuocatione ad vitam: sed in huius hymni principio Deo gratias agit iam ab inferis excitatus, in fine autem expatit deprecationem, qua usus fuerat, cum in media iam morte versaretur. contra vero prima pars hymni xxi. continet implorationem auxilij, vltima autem gratiarum actionem. Quod si quis Dauidem existimet de se ipso scribere hos versus, cum hoc ego non cõtendero, modo concedat nonnulla inferri, quae non Dauidi conueniant, sed Christo, cuius ille imaginem gerebat. De hac vero scribendi ratione dictum est à nobis in explanatione psal. 16.

Expectans expectavi dominum. Hoc loquendi modo significat, se magna aequitate animi tolerasse dilationem auxilij, quod tamen incredibile desiderio praestolabatur. Expectat autem hoc modo, qui neque locum, neque tempus, neque modum optulandi deo praescribit, sed omnia relinquunt in illius arbitrio, persuasissimum habens, se tandem adiutum iri.

De lacu strepente. Describit elegantissimè magnitudinem perturbationis, & vim calamitatum, quibus pene obrutus fuerat.

Et limo. Verbum *Hebraum* significat *luta densius*.

Et statuit supra petram pedes meos. *Hebraea* (inquit) in profunda & difficili voragine, neq; licebat vsquã pedibus consistere: at dominus me transtulit in eũ locũ, vbi stare possum, & libere ingredi. Significat autẽ, se maxima eũ lamitate liberatũ, atque in tuto, & tranquillo collocatum esse.

Et immisit in os meum canticum nouum. Id est, nouã mihi materiã suppeditauit celebrãdãe prouidentie, ac misericordie sue.

Videbunt multi & timebunt. Multi qui antea deũ contenebant, propterea quod illũ res humanas curare non arbitrabantur, idã incipient eum colere, & venerari, atque eius bonitati, ac misericordie confidere. cũ intelligant ex hac mea liberatione, & penẽ oculis videant, ipsum pietatis amantes amantissimẽ tutari.

Beatus vir. Monet sapientissimẽ nequaquam illorum opibus & gratiã nitendum, qui fortunis & potentia florentes sibi temere præsident, & cogitationes suas abiciunt in res inanes, & futiles, sed deum summa cum fiducia inuocãdũ esse, atque illum omnium nostrarum rerum defensore, adiutoremq; adoptandum, idq; confirmata ea sententia, quæ sequitur, admiras bonitatem diuinam, quæ iam inde ab vltima origi-

ne mundi tam multas res præclarissimas, & maxime admirabiles gesserit pro salute ac incolumitate piorum.

Annunciaui, & locutus sum. Ego (inquit) semper occupatus fui in celebrandis consiliis, & mirabilibus facinoribus prouidentie tue, sed quis ea possit numero comprehendere, necdum satis digne verbit, & oratione persequi?

Sacrificium & oblationem. Qui Iudæorũ literis, & doctrinã plus æquo dediti sunt, vt reliquis hymni partes, ita hanc conantur ad Davidem accomodare: sed mea quidem sententia parum proficiunt, at explanatio diuini Pauli, qui ad IESVM Christum hæc refert in epistola, quam scribit ad Hebræos, ita facilis, dilucida, & apta, concinnaq; est, vt nihil fieri possit elegantius, quam obrem ad eam te reuicio.

Aures autem aperuisti mihi. Id est, perfecisti, vt dicto audiens essem ac tue voluntati libens obcedirem.

In volumine libri. Me (inquit) è celo in terras descendurum, & humanum genus misericordissima seruitute diaboli liberaturum, iam pridem raticinatus est Moses, idq; testatur reliquii in monumentis legum suarum. Hanc sententiam repetit dominus in Euangelio cum ait: Si crederetis Moysi, crederetis etiam mihi, de me enim ille scripsit.

Facere voluntatem tuā deus meus voluit. Id est, me summōperē delectat, tua volūtati obsequi, illāque ceteris omnibus rebus antepōno.

Annuntians iustitiā tuam. Quā sit haec iustitia Dei, quā in **IE SV S** Christus praedicavit, diuus Paulus in Epistola, quā scribit ad Romanos, docet his memorabilibus verbis: Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, quae comprobatur testimonio legis, & prophetarū. Iustitia autem dei per fidem **IE SV CH R I S T I** in omnes, & super omnes, qui credunt in eum, non enim est distinctio: omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei: iustificantur autem gratis per gratiam ipsius, per redemptionē, quae est in Christo Iesu, quem proposuit deus propitiatorem per fidem, interueniēte sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiae suae per remissionem praeteritorum delictorum, quae deus tolerauit ad ostendendam iustitiā suā in hoc tempore, ut sit ipse iustus, & iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi.

Veritatem tuam. Promiserat deus multis ante seculū se demissurū ē caelo unigenam filii sui, qui ē tenebris, & potestate diaboli mortales miseros ad beatissimam regni sui lucē, & libertatem traduceret. At Christus se venisse ad hoc praestantissimum munus exequendum, & verbis & factis mirabilibus testificatus est: quae cū age

ret, veritatem dei optime, & honorificentissimē praedicabat, illam in per saluendis promissis fidelissimum esse demonstrat.

Non abscondi misericordiam tuam. De infinita misericordia Dei, aduersus humanum genus extat hoc clarissimū elogium Christi in euangelio Ioannē: Sicut, (inquit) Moyses exaltauit serpētem in deserto, ita ex altari oportet filium hominū: ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. sic enim deus dilexit mundū, ut filium suum unigenitū daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam, non enim misit Deus filium suum in mundum, ut condemner mundū, sed, ut saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non condemnatur: qui autem non credit, iam condemnatus est, quia non credidit in nomen unigeniti filij Dei. Poterātne misericordia Dei illustriorib' verbis, & sententiis praedicari?

Tu autem domine. Nunc exponit, quibus precibus salutem suam deo commendauerit, cū sibi mors acerbiſsima immineret: solet enim vir sanctus aliquando sic orationem disponere, ut actionem gratiarum praepōnat, eique subiciat expositionem periculorū, quibus ipsum deus liberarat: ut minime mirum sit illum hunc eundem ordinem seruare, dum loquitur sub persona Iesu Christi.

Comprehenderunt me iniquitates meae.
 Delicta, & scelera generis humani innocentissimi
 mus dominus & clementissimus appellat sua. Ipse
 enim ille est quem diuus Petrus ait peccata nos-
 tra pertulisse in corpore suo super lignum, ut
 peccatis mortui iustitiam videremus. Et Esaias,
 omnes (inquit) quasi oves errauimus, unusquis-
 que in via sua declinauit, & dominus posuit in
 eo iniquitates omnium nostrum, nimirum ut
 qua supplicia nos pro illis commerebamus, ea
 supplicia ipse acerbissima necesse persolueret. Ita-
 que delicta illum nostra comprehenderunt, &
 a patre potestati impiorum traditus pro nobis
 factus est execratio, ut nos ab execratione legis
 liberaret: execrabilis enim quisquis in patibulo
 pender.

Et non potui videre. Id est, tam multa sunt
 peccata, ut illa omnia cernere non possem.

Pro retributione confusionis suae. Hoc est
 ut poenas sustineant ignominiae, qua me afficere
 conati sunt.

ARGUMENT. PSALM.

XLI.

Commendat eos qui afflicti & calami-
 tosi miserantur. Queritur de iis qui
 laetitia exultauerunt, cum ipse grauius a-
 ger ac prope deploratus iaceret.

Victori Psalmus.

Beatus, qui intelligit super prosperem,
 in die mala liberabit eum dominus.

Dominus conseruabit eum, & viuifica-
 bit eum, & beatum faciet eum in terra, &
 non tradet eum in animam inimicorum
 eius.

Dominus opem feret illi in lecto dolores
 eius, vniuersum stratum eius versasti in in-
 firmitate eius.

Ego dixi domine miserere mei, sana ani-
 mam meam, quia peccaui tibi.

Inimici mei dixerunt mala mihi, quan-
 do morietur, & peribit nomen eius?

Et si ingrediebatur, ut videret, vana lo-
 quebatur cor eius, congregauit iniquita-
 tem sibi.

Egrediebatur foras, & loquebatur simul.

Aduersum me susurrabant omnes ini-
 mici mei, aduersum me cogitabant mala
 mihi.

Verbum iniquum diffusum est in isto, &
 qui decubuit, non adiciet ut resurgat.

Etiam homo pacis meae, in quo speraba:
 qui edebat panes meos, magnificauit con-
 tra me calcaneum.

Tu autem domine, miserere mei, & resu-

scita me) & retribuam eis.

In hoc cognoui, quod voluisti me, quonia non gaudebit inimicus meus super me.

Me autem propter innocentiam adiungisti, & collocasti me in conspectu tuo in eternum.

Benedictus dominus deus Israel a seculo, & usque in seculum, fiat fiat.

EXPLANATIO.

Beatus, qui intelligit asper pauperem.

Affirmat, beatum illum esse, qui miseretur afflictorum, & quibuscumque rebus potest, illos iuat: misericordie enim deus: misericordia impatitur, sine qua nulla potest salus existere.

In die mala liberabit eum dominus. Diem malam appellat tempus asperum, & calamitosum.

Et non tradet eum. Id est, neque patietur, ut is in arbitrium, & potestatem inimicorum veniat.

Vniuersum stratum eius. Tu (inquit) domine tuis manibus lectam eius versabis, quia suauis, ac mollis cubet. Significat autem hoc elegantissima allegoria, tam vir pius, & misericors aliquo morbo laborarit, deum illi omnia infirmita: vel indulgentissime: matru: praestaturum.

quomuis aliam calamitatem magnis solatiis leuaturum.

Ego dixi, Narrat se, cum grauidet ad periculo se arrolaret, & ab omnibus fore derelictum suis, ad Dei misericordiam confugisse.

Sana animam meam. Nimirum intelligebat David, se vitio animi in morbum corporis incidisse: itaque conualescente illo non dubitabat, corpori quoque rectius futurum.

Et si ingrediebatur. Siquis eorum (inquit) per simulationem amicitiae me inuisere, id conseqnebatur, ut officio ficto, simulataque sedulitate scelus scelere cumularer, idemq; egressus domo ad sacros fraudum, & insidiarum aduolabar.

Verbum iniquum. Profecto, diebant, iste aliquo inexpiabili scelere se contaminauit, quod de morte multare constituit: itaque fieri non potest, ut qui mortifero morbo appressus iacet, relictis viribus surgat. Verbum autem in literis sanctis pro re, & facto appellari, notissimum est.

Magnificauit contra me calcaneum. Id est, magnas mihi fecit insidias: calcaneus enim in lite pusantis sepe appellatur pro fraude, & dolo, que quidem translatio sumpta est, ab is, qui in cursu aliquem supplantant.

In hoc cognoui. Exultat letitia, quod deus audierit preces suas, neque per miserit, inimicos

letari morte sua, qua quidem in re magna dei erga se beneuolentiam dicit agnoscere.

Et collocasti me in conspectu tuo in æternum. Id est, nunquam oculos a me aueris, quem iuuandum, tuendum, atque ornandum perpetuo suscepisti.

PARAPHRASIS.

Beatu ille qui miseretur afflictorum, & quibuscuque rebus potest eos iuuat.

Illum vicissim deus ab omni calamitate prohibebit, ille incolumis & florens ad extremam senectutem uiuet: neque unquam in arbitrium & potestatem inimicorum ueniet.

Quod si quis aliquando morbus interuenit, præsto erit deus qui medicinam ei faciat, quique suis manibus lectum uerset, quo is suauis ac mollius cubet.

Ego uero cum grauiter ac periculose aegrotarem, meque omnia hominum adiuuenta & amicorum solatia deficerent, ad tuam misericordiam suppliciter domine confugi, teque multum cum lachrymis orabam, ut animum meum ægrum, & peccatis pestiferis infectum pro tua bonitate sanares. Scilicet intelligebam, conualescente illo corpori quoque rectum futurum: quippe quod ipsius animi uitio laboraret.

At inimici mei mala mihi precabantur: neque iis longius quicquam uidebatur, quam ut uitam & spiritum amitterem.

Quod si quis illorum per simulationem amicitie me inuideret, id consequeretur, ut officio ficto simalataque sedulitate scelus scelere cumularet.

Idemque egressus domo, ad socios fraudum, & insidiarum aduolabat.

Ibi nefaria susurraciones & clandestina colloquia de mea pernicie fiebant. Ibi gratulabantur, & interitum meum spe ac desiderio representabant.

Profecto iste, aiebant, aliquo inexpiabili scelere se contaminauit, quod deus morte multare constituit: quamobrem non uerendum est, ut tanta mali grauitas uulla medicina reletur: neque fieri potest, ut qui morifero morbo oppressus iacet, refectis uiribus surgat.

Sed illud in primis animum meum incredibili dolore conficit, quod familiaris meus, qui cum suauissime uuebat, in cuius amore & fide semper acq̄ieueram, insidias mihi comparauit. Non illum sedus sanctum amicitie, nõ dulcissimus cõuictus, non mensa communis scelere a nefario renouauit.

At tu domine abiectum, proditum, & ab omnibus derelictum miserare, meque hos grauissimom morbo tandem leuare, ut homines nefarij debitas perfidie pœnas pendant.

EXPLANATIO IN LIB.

In eare potissimum domine tuam erga me benevolentiam agnosco, quod iam vires recipio, iam sentio mihi medicinam à te factam; neque amplius vereri cogor, ne inimicus meus de mea morte gaudio triumphet.

Tu domine miseratus innocentiam meam, miserum morbum depulisti: & me iuandum, tuendum, atque ornandum perpetuo suscepisti.

Vtinam deum Israelis uniuersi mortales ad innumerabilia secula augustè sanctèque venerentur & colant.

ARGUMENT. PSAL. XLII.

Exponit in quanta sollicitudine ac dolore esset, cū Hierosolymis eiectus à Saule, neque templum augustissimum cum reliquis ciuibus celebrare, neque sacrificiis solennibus interesse posset.

Victori, erudiens Canticum filiorum Core,
Psalmus XLII.

Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, deus.

Sitiuit anima mea ad deū fontem viuum: quādo veniā, & apparebo ante faciem deit

PSAL. CYM PARAPH.

172

Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus?

Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam, quod transibo cum multitudine, adducens illos vsque ad domum dei.

In voce exultationis, & confessionis multitudine tripudiante.

Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in deum, quoniam adhuc confitebor illi propter salutarem vultum sui.

In me anima mea conturbata est, propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermonij, & à monte Mizar.

Abyssus abyssum aduocat in voce cataractarum tuarum.

Omnes fluctus tui, atque procellæ tuæ super me transferunt.

In die mandabit dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius apud me.

Oratio deo vitæ meæ, dicā deo, rupes mea.

Quare oblitus es mei, & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?

Quasi gladio concidunt ossa mea, dum exprobrant mihi inimici mei,

Dicentes mihi per singulos dies, vbi est deus tuus?

X ij

Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?

Spera in deum, quoniam adhuc confitebor illi, qui est salutare vultus mei, & deus meus.

EXPLANATIO.

Erudiens Canticum. Sic inscribitur psalmus quoniam docet, etiam cum nihil ad spem ostenditur, sperandum tamen esse, & misericordie dei confidendum.

Dum dicitur mihi. Id est, dum mihi impij insultant interrogantes, ubi nam sit deus, cuius ego praesidio confido? Cum enim homines perditii viderent Davidem exulem, egredem, & magnam calamitatem oppressum, irridebant eius religionem, & pietatem adversus deum. id vero ad dolorem accidebat acerbissimum homini pio, qui nihil tam valde e. peribat, quam omnibus persuasum esse de bonitate, & providentia dei: sed ingravescere rerum adversarum mole, ita debilitatur, & fragitur aliquando piorum animus, ut etiam ipsi dicant sibi, ubi est deus tuus? quippe qui se derelictos esse atque abiectos ab illo suspicatur, & spernari profecto certam in quo spes cum desperatione confugit, & omnino succumberet, nisi ad promissiones dei tenaciter anniteretur: id quod agebat vir sanctus,

ut verba sequentia testantur, cum homines impij fiduciam eius acerrime oppugnarent, atque illum penes cogere de salute sua, & misericordia dei desperare.

Hac recordatus sum. Cum essem (inquit) in his angustiis, spes rerum futurarum, quae promissioni dei nititur, me consolata est, & animum doloris magnitudine contractum quodammodo effudit, ac dilatauit: haec nempe recordabar, tempus fore, cum me civis mei summa omnium voluntate ab exilio revocarent. tunc ego ab innumabili gratulantium multitudine deducar ad augustissimum templum dei, tunc omnia plausu, laetitia, & faustis acclamationibus personabunt, tunc libentissimis omnibus regnum & imperium obtinebo. Cum itaque scias o anima mea deum tibi tanta bona promississe, cur nullum dolendi finem facis? cur me respirare nunquam sinis?

Propter salutare vultus sui. Id est, illi gratias agam de salute, quam mihi dabit respiciens vultu placido calamitates meas.

Propterea memor. Cuius, inquit, acerbitate doloris, & nimio maerore conficiar, reliqua est una consolatio, ut animum labentem, & prope iacentem suavissimi numinis tui recordatione sustentem in hac solitudine Iordanis, & Hermonum, & Mizraari, quibus in locis ego vitam inopem, & vagam persequor.

Abyssus abyssum. Id est, calamitas calamitatem urget, neque ullus est miseriarum finis. Est autem elegans allegoria, qua inducitur deus excitatis tonitruis, & ingenti tempestate Davidem obruere infinita copia imbrum. Aquas autem in literis sanctis appellari pro calamitatibus, nemo est, qui nesciat.

In die mandavit. Aliquando (inquit) placabitur deus, & illo iubente optatissima lux prosperitatem illucescet: interim manente hac horribili calamitatum nocte, nunquam intermittam deum meum colere, & venerari dulcissimum ipsius nomen, laudésque dies, ac noctes in animo mihi atque ore versabuntur.

PARAPHRASIS.

Quam cupide ceruus fontem quærit calore sitique confectus, tam cupide numen tuum sanctissimum domine quærit animus meus.

Ardentissime cupit animus meus adire ad prepotentem & sempiternum deum: O si dies ille pulcher illucescat, quo mihi aditus pateat ad optatissimum domicilium dei.

Fuerunt mihi lachrymæ meæ dies noctisque pro cibo, cum homines perdit de me petulanter quærent, ubinam foret deus meus. Cur, aiebant, deus tuus cultorem suum exalem, as-

sistum, omnibus rebus egentem deserit in tanto malo?

Has voces profecto ferre non potuissem, iam diu dolori & calamitatibus succubissem, nisi labentem & prope iacentem animum bonorum, quæ mihi promisisti, recollectione fulsissem. Hæc nempe recordabar, tempus fore, cum me ciues mei summa omnium voluntate ab exilio revocarent. Tunc ego ab innumerabili gratulantium multitudine deducar ad augustissimum templum tuum: tunc omnia plausu, lætitia, & sanctis acclamationibus personabunt, tunc libentissimis omnibus regnum & imperium obtinebo.

Cum itaque scias o anima mea deum tibi tanta bona promississe, cur nullum dolendi finem facis? cur me respirare nunquam sinit?

Confide misericordie dei, & memineris tempus fore, cum omni periculo liberatus illi gratias agam, conservatori & parenti salutis meæ.

Hæc quidem ego cum animo meo sæpe colloquor: sed ille nonnunquam ita vi doloris opprimitur, vix ut resistere possit. Propterea domine quam sapissime poterò, ad cogitationem iucundissimam numini tui mente recurreram. Quamquam verò longissime absum à paterna domo meâ, & templo tuo sanctissimo: quamquam exul, abiectus, ærinosus, solitudines Iordanis & Hermonij, Misæarique nemora devia & deserta

EXPLANATIO IN LIB.

penetro, nunquam tamen recordationem nominis
tui deponam ex animo meo, semper mihi observa-
bitur ante oculos bonitas & misericordia tua,
semper optimum maximum numen tuum vene-
rabor & colam, & calamitas mea in sanctissima
suavisimâque tui memoria conquiescet.

Eheu calamitas calamitatem vîget, neque vlla
ab arumnis & miseris datur intermissio.

Ac veluti cum vere nouo coelum fulminibus &
horrisonis fragoribus tremefacis, immensa vi
grandinis atque imbrum ex alto præcipitans a-
gros & segetes virescentes obrutas oppletisque
tenet: tali ac tanta malorum vi, & tempestate
me miserum obruisti.

Sed aliquando placabitur deus, & illo iubente
optatissima lux prosperitatem fortunis meis illu-
cescet. Interim manente hac horribili miseria-
rum nocte, nunquam intermittam deum meum
colere ac venerari, dulcissimum ipsius nomen,
laudisque, dies ac noctes in animo mihi atque ore
versabuntur.

Illius ego misericordie supplex, plurimum cum
lachrymis dicam: ô refugium & vnica salus mea,
quare oblitus es mei?

Quare continuo luctu & mærore cõsumoridû
mihi ab importuno hoste nulla quies datur?

Me acerbissimè excruciant, me enecant ho-
stes mei dum mihi quotidie insultant percuss.

PSALM. CVM PARAPH 175

Stantes, vbi nam sit deus meus.

Cur nullum dolendi finem facis ô anima mea?
cur me respirare nunquam sinis?

Confide misericordie dei, & memineris tem-
pus fore, cum omni periculo defanctus illi gratias
agam, conseruatori & parenti salutis meæ.

ALIA PARAPHRASIS
carmine.

Vt cerva fontem anhela quærit anxie

Quam vis canum sagaciam

Vexauit, vrit arua dum sol igneus:

Sic te pater dulcissime

Desiderat anima mea, cormeuum tuam

Sic expetit præsentiam.

O si niuea lux illa fulgeat mihi,

Cum liceat ad templum dei

Adire, & hymnos numini augustissimo

Cum gente sancta dicere.

Noctes diesque lachrymæ tristissima

Fuere pro cibo mihi,

Dum continenter sciscitantur impie

Gentes, deus meus vbi sit.

Cur ille, dicunt, exulem seruum suum
 Tantis relinquit in malis?
 Iam fracta virtus ponderi succumberet
 Rerum asperarum, nisi bona
 Fulcires illam spes, & animum reficeret
 Iucunda cogitatio:
 Nimirū adhuc tēpus fore, cū ad amabilem
 Redibo letus patriam.
 Tunc me meorum multitudo ciuium
 Immensa gratulantium
 Templum dei deducet ad sanctissimum:
 Tunc ciuitas clamoribus
 Faustissimis sonabit, omnia tinnulis
 Latē sonabunt plausibus,
 Ergo bona tibi tanta ò anima mea à tūo
 Promissa cum scias deo,
 Cur non dolori iam modum figis? mihi
 Cur omne tollis gaudium?
 Committe iam, committe presentissimo
 Tuam salutem numini:
 Nam liberati ab omnibus malis adhuc
 Agemus illi gratias.

Hæc sæpe mecum colloquor, sed intimis
 Resurgit in præcordiis
 Quandoque tanta vis doloris anxii,
 Vix vt queam resistere.
 Quapropter ad tui memoriam nominis
 Amabilem sepiissime
 Recurram ò vnica spes mea, ò lux, & salus,
 Charūmque solamen meum,
 Dulcescet illa amaror omnis, & animo
 Illa eluet curas meo.
 Quaquam paterna sum fugatus à domo,
 Vactasque solitudines
 Iordanis, auisque saltus Hermioni,
 Inhospitalem & Mixarum
 Exul peragro rerum egenus omnium:
 Nunquam tamen tui pater
 Non meminero, nūquam effluet animo meo
 Dulcissimum nomen tuum.
 Eheu dolorem vrget dolor, neque vlla fit
 Laboris intermissio.
 Vt densus imber, visque sæua grandinis
 Ingente glomerati agmine,

EXPLANATIO IN LIB.

Cum turbulento decidunt ex æthere,
 Magnis & omne motibus
 Celum quatit tonitruum horrifonus fragor
 Sternuntur agri, sternitur
 Seges virefcens, rura plenis omnia
 Natate fossis rusticus
 Miratur: heu tali pater miserum agmine
 Grauium malorum vsque obruis.
 Sed tu serena placidus intueberis
 Me fronte tandem, & candida
 Lux pellet horridas tenebras: interim
 Manente nocte desinam
 Laudes tibi nunquam canere, numen tuum
 Nunquam precari desinam,
 Dicam tibi flens, ð salus, ð lux mea
 Cur tandiu immemor es mei?
 Cur lachrymis, dolore, luctu maceror
 Dum vexat hostis barbarus?
 In frustra corpus omne concidunt meum,
 Et me miserimè enecant,
 Dum continenter sciscitantur impie
 Gentes, deus meus vbi sit.

PSALM. CVM PARAPH. 177

Cur tristis es anima mea? cur nunquam mihi
 Per te licet quiescere?
 Committe iam, committe presentissimo
 Tuam salutem numini,
 Nam liberati ab omnibus malis, adhuc
 Agemus illi gratias,

ARGUMENT. PSAL: XLIII.

Habet idem argumentum hic psalmus,
 atque superior.

Psalmus XLIII.

Indica me deus, & discerne causam meam
 de gente non sancta, ab homine iniquo, &
 doloso erue me.

Quia tu es deus fortitudo mea: quare me
 repulisti? & quare tristis incedo, dum affli-
 git me inimicus?

Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, ipsa
 me deducet, & adducet in montem san-
 ctum tuum, & in tabernacula tua.

Et introibo ad altare dei, ad deum latti-
 tiam, & exultationis meam.

Confitebor tibi in cithara deus, deus

meus, quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in deo, quoniã adhuc cõfitebor illi, qui est salutare vultus mei, & deus meus.

EXPLANATIO.

Iudica me deus. *Vir sanctus in periculum vite falsis criminibus vocatus à Saule, optat deum discipere causam suam.*

Et discerne causam. *Quidam vertunt clarius ex Hebræo in hunc modum, & defende causam meam à gente non sancta.*

Emitte lucem tuam. *Lucem, & veritatem appellat fauorem, & auxilium hominibus piis promissum à deo, quibus rebus pelluntur tenebra calamitatum, sed lux dei splendidissima spiritus sanctus est, cuius sempiterna comes est veritas hanc lucem, & hanc veritatem è cœlo demittit deus, ut filii sui duces sint ad montem sanctum suum atque ad illud templum immortale, ubi numen ipsius augustissimum perpetuis hymnis celebrant mentes beatæ. Nimirum nisi cœlestis hæc lux in hoc difficili, & periculoso vitæ cursu præluceat, & nobis iter veræ pietatis ostendat, semper in maximis tenebris versamur, & falsa pro veris amplectentes longissimè aberramus à via, quæ ducit in cœlum.*

ARGVMENTVM PSAL. XLIIII.

Quaritur gens dei se ab impiis cultoribus deorum crudelissimè vexari, neque tamen deũ sibi opitulari, qui maiores suos benignissime tutatus sit, ac illustribus, & commemorandis beneficiis illos ornauerit, & precatur ab illo, vt tandem numen suum propitium ostendat.

*Victori filiorum Coræ Eruditio.
Psalmus XLIIII.*

Deus auribus nostris audiuiimus, patres nostri annuntiauerunt nobis.

Opus, quod operatus es in diebus eorum in diebus antiquis.

Manus tua gètes disperdidit, & plantasti eos, affixisti populos, & expulisti eos:

Nec enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluauit eos, sed dextera tua, & brachiũ tuũ, & illum inatio vultus tui, quoniã complacuisti in eis. Tu es ipse rex meus, & deus meus, qui mandas salutes Iacob.

In te inimicos nostros ventilauiimus cornu, & in nomine tuo conculcabitur insurgentes in nos.

EXPLANATIO IN LIB.

Non enim in arcum eo sperabo, & gladius meus non saluabit me.

Saluasti enim nos de affligentibus nos, & odientes nos confundisti. Deum laudabimus tota die, & nomini tuo constebimur in seculum.

Nunc autem repulisti, & confundisti nos, & non egressus es cum exercitibus nostris. Fecisti nos dare terga inimicis, & qui oderunt nos diuipiebant sibi.

Dedisti nos tanquam oues escarum, & in gentibus disperdisti nos.

Vendidisti populum tuum sine diuitiis, & non multiplicasti in commutationibus eorum.

Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subannationem, & derisum iis, qui sunt in circuitu nostro.

Posuisti nos in prouerbum gentibus, commotionem capitis in populis.

Tota die verecundia mea coram me est, & confusio faciei meae cooperuit me.

A voce exprobrantis, & obloquentis, à facie inimici, & persequentis.

Hæc omnia venerunt super nos, & non oblitus sumus te, & inique non agimus in testamento tuo.

Et non recessit retro cor nostrum, neque

PSALM. CVM PARAPH. 179

declinauerunt gressus nostri à semita tua.

Certe afflixisti nos in loco draconum, & operuisti nos umbra mortis.

Si oblitus sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad deum alienum,

Nonne deus requiret ista? ipse enim non uit abscondita cordis.

Quoniam propter te mortificamur tota die, & stimati sumus sicut oues occisionis.

Exurge, quare obdormis domine? & ne reuellas in perpetuum.

Quare faciem tuam auertis? obliuisceris afflictionis nostrae, & tribulationibus nostrae.

Quoniam humiliata est usque ad puluerem anima nostra, adhæsit terræ uenter nostrus.

Exurge domine, adiuua nos, & redime nos propter misericordiam tuam.

EXPLANATIO.

Gentes disperdidit. *Id est, Cananeos, & cetera finitimas nationes.*

Non enim in gladio suo. *Plenissima pietatis est sententia, qua docet, quicquid belli, domique feliciter administratur, attribuendum mis-*

ricordiae diuinae, non prudentiae, aut viribus humanis.

Et illuminatio vultus tui. Id est, tuus fauor illos illustrans.

Non enim in arcu. In numine inquam tuo, non in armis, & viribus nostris spem victoriae ponimus: quoties enim seruati sumus in bello, & periculis, tuo tantum numine seruati sumus, quod obrem de tanta tua erga nos benignitate semper tibi gratias agemus, & nomen tuum sempiternis laudibus persequemur.

Dedisti nos tanquam. Dedisti, inquit, nos hostibus tanquam pecudes caeli destinatas.

Vendidisti populum tuum. Id est, tam paruum populum tuum vendidisti, vt nullas inde diuitias tibi compararis. Quod verò sequitur, & non multiplicasti in commutationibus eorum: verbum illud, multiplicasti, referendum esse videtur ad diuitias, vt sensus sit, illum non esse factum diticrem ob venditionem populi, sed quidam reddiderunt ex Hebræo ad hunc modum, neque auxisti pretia eorum: hi cum Symmachi interpretatione cōsentiunt.

Posuisti nos in prouerbum gentibus. Vt scilicet, qui alicui mala precari velit, nostram illi calamitatem precetur.

Cōmotionem capitis. Id est, sumus apud impias nationes iocō, & derisui: simile est illud in

psalmo xxxi. distenderunt labia, & mouerūt caput.

Neque declinauerunt. Id est, nulla tormenta, nulla vis calamitatum potuit nos impellere ad violandas leges, & praecepta tua. Hunc locum vertit etiā diuus Hieronymus ad hunc modum.

In loco Draconum. Dracones appellant gentes impias, & immones, quibus seruebant.

Vmbra mortis. Vmbra mortis vocant seruitutem acerbissimam, & tenebram mortis comparandam.

Si obliti sumus. Dixerant, se nulla vi calamitatum potuisse cogi, vt deficerent ad deos falsos, & commentitios: ad id confirmandum haec subiungunt, si (inquunt) ab alienati fuissetus a deo nostro, nonne ipse, qui nouit intimos sensus animorum, hoc nostrum scelus animaduertisset? auderemus ne igitur apud illum mentiri, & falsa praedicatione iactare innocentiam, & pietatem nostram erga ipsum? Sed quid opus est plura: Nonne quotidiana caedes, & asperissima supplicia, quibus afficimur nominis tui causa, testantur, nos esse pietatis, & sanctae religionis amatissimos?

Quoniam propter te. Hoc verbum, quonia, apud Hebraeos saepe habet vim ornandi tatum, aut assueuendi, vt apud Latinos quidem, me-

EXPLANATIO. IN LIB.

hercule, profectò.

Quoniam humiliata est. *Id est, ad terram abiecti sumus pondere calamitatum, & ad miserrimam, atque infamam fortunam depreffi.*

ARGUMENT. PSALM.
XLV.

Est carmen nuptiale, quo celebratur Iesus Christus verus deus, & verus homo, & ecclesia ipsius sponsa.

*Victori super Lilijs filiorum Coræ erudiens canticum amorum.
Psalmus. XLV.*

Erustavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi.
Lingua mea calamus scribe velociter scribentis.

Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te deus in æternum.

Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime.

Gloria tua, & splendore tuo, & cū splendore tuo prosperè procede, equita.

Super verbum veritatis, & mansuetudini-

PSALM. CVM PARAPH. 181

nis, & iustitiæ, & docebit te mirabilia dextera tua.

Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent, in corda inimicorum regis.

Sedes tua deus in seculū seculi, virga rectitudinis, virga regni tui.

Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vixit te deus, deus tuus oleo lætitiæ præ confortibus tuis.

Myrrha, & stactæ, & casiæ ab omnibus vestimentis tuis, ex omnibus eburneis, ex quibus lætificauerunt te filia regum inter honoratas tuas.

Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato.

Audi filia, & vide, & inclina aurem tuā, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui.

Et concupiscet rex decorem tuum, quoniam ipse est Dominus tuus, & adorabis eum.

Et filia Tyri cum muneribus, vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis.

Omnis gloria filiæ regis abintus, ex intertexto auro vestimentorum eius, in vestibus acu pictis.

Adducentur regi: virgines post eā, proximæ eius adducentur.

Adducentur in lætitia & exultatione, adducentur in templum regis.

Pro patribus tuis erunt tibi filij, cōstituent eos principes super omnem terram.

Memor ero nominis tui domine in omni generatione & generationem.

Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in seculum seculi.

EXPLANATIO.

Super liliis. *Vocabulum Hebræum sine dubio significat lilium, neque in aliam sententiam id acceperunt Aquila, & Theodotio interpretes luculenti in primis: sed plerique Hebræorum subscribitur, hoc in loco significari eo nomine instrumentum musicum, ad quod sacerdotes huius hymni verba modularentur. mihi verò liliorum inscriptio videtur ad materiam carminis aptissime conuenire, quo carmine Christi, & ecclesie nuptiæ celebrantur. Quis autem studiosus literarum diuinarū nescit, hanc sponsum de se dicere in Canticis, Ego flos campi, & lilium conualium: & de sua sponsa, Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias? Quin etiam ipsa sponsa in eodem libro loquens de hominibus piis, ex quibus corpus suum constituitur, ait dilectum suum inter lilia nasci.*

Erucltavit cor meum. *Animus, inquit, meus suauissimis epulis spiritus sancti saturatus eructat carmen bonum, & hos ego versus ad decus, & laudem sempiterni regis canto.*

Lingua mea calamus. *Et enim calamus ed mouetur, quò manus scriptoris illud ducit, sic linguam Dauidis spiritus sanctus mouebat, & mouerabatur.*

Speciosus forma præ filis hominum. *Quid enim tam pulchrū, tam elegans tamve formosum, quàm Iesus Christus Opt. max. qui ab omnilabe, & macula peccati purissimus fuit, & omnibus virtutum numeris absolutissimus? Quæ species tam amabilis, tam suavis, & iucunda, quàm huius mansuetissimi regis aspectus? qui neminem penitentem, quàm improbum, & impiū aspernatur, adque aded omnes laborantes, & afflictos in suum sinum vltro vocat dulcissimis verbis eos ad hunc modum appellans: Confugite ad me, omnes, qui laboratis, & grauati estis, & ego reficiam, & recreabo vos.*

Diffusa est gratia in labiis tuis. *Id est, tam grata, tam suavis, & plena auctoritatis est oratio tua, vt omnis persuadendi vis labris tuis insedisse videatur. Itaque nonnulli in Euangelio: Ioannis hanc loquendi diuinitatem admirantes assueverant, neminem ex omnibus mortalibus vnquam ita locutum esse, vt IESUS CHRISTUM.*

Accingere gladio tuo. Christi gladius est vis illa spiritus & verborum efficacissima, & penetrabilior omni gladio accipiti, ut inquit diuus Paulus, quæ quidam vi, & gladio ille vsus eruditissima tyrannide hostiū sempiterni humanum genus liberauit, & sub potestatem, ac ditionem suam omnes nationes, terrāsque subiunxit. Eum gladium appellat gloriam, & splendorem Christi, propterea quod is ea re sibi decus, & imperium comparauit.

Equita super verbum. Tu (inquit) tanquā equo vectus euangelio totum orbē terrarū peragris, dextera diuinitatis tuæ cōmemorāda, & inaudita facinora edens. Est autem animaduersione dignissimū, quod euangelium vates sanctus appellat verbum veritatis, & mansuetudinis, & iustitiæ: quibus nominibus illius vis, & proprietates ita describitur, ut nihil ad eam explicandam excogitari possit magis accommodatū: siquidem euāgelio traditur vera cognitio dei verūque diuinarum, & penitentibus omnium peccatorum condonatio promittitur, & iustitiæ Dei patefit, ut inquit diuus Paulus. qualis autem sit hæc iustitiæ dei, & quibus impertiatur, quove modo, dictum est in explanatione psal. 40.

Sagittæ tuæ. Id est, sagittis euangelij, & charitatis feries animos mortalium, qui te oderunt, & illorum innatam impietatem interficies, atq;

omnes gentes ad terram sese abiicientes nomen tuum suppliciter venerabuntur. Sed sagittæ significant etiam pœnas, & supplicia, quibus plebitur eorum pertinaciæ, qui salutare imperium Christi repudiant: euāgelium enim alijs est odor mortis ad mortem, alijs odor vitæ ad vitam, ut inquit diuus Paulus.

Sedes tua deus. Pronuntiat, imperium Christi sempiternum fore, propterea quod ille & descendit, & summa iustitiæ, & equitate regnum administrat.

Propterea vnxit. Te ò Christe deus, Deus tuus vnxit spū sancto vberissimo fonte lætitiæ, vnxit autem hoc oleo pretiosissimo longe vberius te quàm ceteros filios suos, qui sunt consortes & coheredes tui: is enim spū sancti vis finitè communicatur, in te vero copiosissime, largissimèq; effusa totum tota repleuit. Sed paulo fusius hæc explicanda sunt, quo facilius intelligantur. Deus instituerat apud Hebræos, ut qui regij honore, ac nomine afficerentur, aut sacerdotium inirent, oleo sacro vngerentur, de cuius compositione mentio fit in eo libro, qui inscribitur Leuiticus: itaque cum is IESVM illius gentis, cæterarumque nationum & regem & pontificem constitueret, antiquo more ipsum oleo perunxit, non illo quidem manu, atque opere hominum facto, sed eo, cuius efficacitate ac vi, creata &

effecta sunt omnia, nempe spiritu sancto. Hoc celeste oleum Christo defluens, in uniuersa ipsius membra, id est, in omnes, qui non ficti, sed uere Christiani sunt, eos quoque reges, sacerdotesque constituit, sed inter hanc nostram, et Christi unctio- nem plurimum interest: hic enim spiritum accipit nulla mensura, ut inquit Ioannes Baptista, nobis eius accipiendi certus definitus est modus, usque pro eo quantum metitur unicuique liberalitas Christi, ex quo tanquam ex fonte plenissimo ad nos omnia bona permanat. Ex his quae breuiter attigimus, satis perspicuum esse videtur, quare uates sanctus cecinerit, Christum oleo latius delibutum esse uerius quam consortes suos.

Myrrha & stacte. Vestimenta Christi sunt anima, et corpus, quibus eius diuinitas induta est, quae diuus quoque Paulus in epistola ad Hebraeos scripta nominat uelamen: unguenta sua- uissima sunt excellentissima uirtutes, quae diuinum afflant odorem ex ea natura, quam ille assumpsit.

Ex domibus eburneis. Aedes eburneae, id est ornatisimae, ac magnificentissimae, sunt mentes piorum, quas incolit Christus, ut ait diuus Paulus in Epistola ad Ephesos scripta. Harum mentium puritate mirandum in modum per Christum exhilarant gaudentem uirtutibus, et religione suorum.

Filiae regum inter honoratas tuas. Etiam filiae principum, et regum (inquit) se tibi in seruitutem pie, sancteque dicabunt.

Altitit regina a dextris tuis. Haecenus serbo sum laudibus celebrauit, nunc ipsam sponsum elegantissime describit, id est ecclesiam sanctam, quam dicit aspidere sponso: id quod etiam diuus Paulus affirmat huius uerbis, deus, qui diues est in misericordia, propter multam charitatem suam, quae dilexit nos, etiam cum mortui essemus per dilectam, conuiuificauit nos una cum Christo (per gratiam seruati estis) simulque cum eo resuscitauit, et simul cum eo sedere fecit in caelestibus in Christo Iesu.

Obliuiscere populum tuum. Monet spon- sam si uelit amore sui sponsum incendere, necesse esse, ut ipsa in illum omnem amorem suum transfundat, atque omnia obliuiscatur, quae antea charissima habebat. Haec est illa praestantissima animi affectio hominis Christiani maxime propria, qua nostri abnegationem sui, et mortificationem carnis usurpare, atque appellare solet. de ea serbo sui ipse, et ipsius discipuli praeclarissima, et uere diuina praeccepta nobis reliquerunt.

Filia Tyri. Significat, nationes, quae falsos Deos celebrant, dona ecclesiae sanctae allaturas, et primarios uiros illam suppliciter ueneraturos. Omnis gloria. Ne quis existimaret decor,

et ornatum regine constare et rebus externis, et iis quæ oculis cernitur, dicit, omnem pulchritudinem, omniaque eius ornamenta constituta esse in animo illius: ut intelligamus, et aurum, et vestes elegantissimas nihil aliud esse quam præclaras et diuinas ecclesie virtutes.

Virgines post eam. Virgines (inquit) eam deducunt, et proxima eius, id est, quæ moribus, et pietate coniunctiores illi sunt, adducuntur ad te. virgines autem nominari intelligito non solum feminas viri expertes, atque intactas, sed promiscue omnes, qui animos gerunt incorrupta doctrina, et morum integritate præstantes, in quam sententiam diuus quoque Paulus accipit hoc nomen virginitatis, cum scribens ad Corinthios ait, despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo.

Pro patribus. Monuerat ecclesiam, ut obliuisceretur domum paternam: nunc eam consolatur promittens, loco parentum nascituros ipsi filios, qui potiantur imperio orbis terrarum. et filii fuerunt Apostoli, et qui ab eorum disciplina profecti omnes nationes religione sancta imbuerunt, et illas dicto obedientes habuerunt.

Memor ero. Inducit ecclesiam gratias agentem sponso suo, qui eam tantis beneficiis affecerit.

Superiore hymno prædixerat conuersionem ecclesie cum Christo: at hoc exponit, quot bella quotquot oppugnationes fit illa perpeffura, maxime primis temporibus: inquam ob causam inscriptus esse videtur ipse hymnus, pro iuenculis. Describit item magnifica oratione quarta fit fortitudo, fiducia, et securitas piorum ob tutelam Dei. Inducit autem ipsam ecclesiam loquentem.

Victori, filiorum coræ, pro iuenculis.

Psalmus XLVI.

Deus noster refugium, et virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inueniunt nos nimis.

Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris.

Sonuerunt, et intumuerunt aquæ eius, concussi sunt montes in fortitudine eius.

Fluminis riuli lætificant ciuitatem Dei, sacrarium habitaculorum altissimi.

Deus in medio eius non commouebitur, adiuuabit eam deus mane, diluculo.

Conturbatæ sunt gentes, et inclinata

sunt regna, dedit vocem suam, & mota est terra.

Dominus exercituum nobiscum, adiutor noster deus Iacob.

Venite, & videte opera domini, qui posuit prodigia super terram, auferens bella usque ad finem terræ.

Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni.

Vacate, & videte, quod ego sum Deus, exaltabor in gētibus, & exaltabor in terra.

Dominus exercituum nobiscum, adiutor noster deus Iacob.

EXPLANATIO.

Pro iuueniculis. *Cur existimem, ita inscriptū esse hunc hymnum, supra dixi, sed multi suspirantur, vocabulo Hebræo, quod est Alamoib, hoc in loco significari instrumentum musicum, ad quod huius hymni versiculi canerentur.*

Propterea non timebimus. *Nos (inquit) freti presidio summi dei animo quieto & tranquillo erimus, etiam si horribilis terræ motibus orbis terrarum conquassetur, & præcipitent mōtes in medium mare.*

Sonnerūt, & intumuerunt. *Tanta (inquit) hostium vis concitata est contra gentem Dei, ut*

tempestuoso mari, & vndarū impetu montes concurrenti cōparari queat: sed nihil minæ, nihil impetus ingruentiū malorū obsuit ciuitati, & sacrario dei, id est, ecclesiæ piorum, in qua veri dei cultus viget, quam etiam ob causam celestis fauor, & spiritus sancti gratia illam tutam, & incolumen reddit, ac per petuis gaudiis exhilarat. fontes autem & flumina in lteris sanctis appellari pro affluenti gratia spiritus sancti nemo stndiosus est, qui nesciat.

Conturbatæ sunt gentes. *Omnes nationes & omnia regna trepidauerunt, & tandem vltro succubuerunt, cum vox euangelij intonauisset, & miraculorum fulgura coruscarent.*

Venite, & videte. *Cōsiderate (inquit) quādm cōmemoranda, & omnem naturæ vim lōge superantia facinora ediderit deus, dum homines rudes, & idiotæ superant philosopho, pauci numero nationes vniuersas, homines infima fortuna summorum principum potentiam, mortales diabulum, & eius satellites immortales.*

Auferens bella usque ad finem terræ. *De hac celestis, & dulcissima pace, quā terris attulit Christus, Esaias quoque similia vaticinatur: sed qualis ea pax sit, pū soli ex omnibus hominibus intelligunt, eaque fruuntur etiam, cum omni scelere, ac crudelitate vexantur ab impijs. eam significabat magna illa tranquillitas pacis, &*

orū, quæ omnibus ferè gentibus data est, dū Christus versabatur in terris.

Vacate & videte. Desinite (inquit Christus) iam oppugnare gentem meam, & animo sedato cognoscite, me esse verum deum: id enim vel cæcis apparere potest ex innumerabilibus miraculis, quæ vi euangeliū, & nominis mei passim eduntur. Sed sententia diuina huius versiculi semper suam vim habet: est enim necesse, nos ab omnibus nostris operibus quiescere, & sapientiam hominū pro summa stultitia putare, vt spūs dei regnet, atque omnia administret in nobis. quod quisque magis hoc modo quiescit, & cessat, ed clarius videt Iesum Christum vim salutarē, & præpotentem, atque à deo ipsam dei sapientiam existere, quam Iudæi, & Græci tanquam rem maximè imbecillam, & stultam pro nihilo ducunt: Græcos autem & Iudæos cum dico, eos intelligi volo, qui stultis opinionibus inflati sapientiam veram, veramque iustitiam humano labore, atque industria comparari posse confidunt.

Exaltabor in gentibus. Notissima (inquit) est potentia & maiestas mea in cælo, sed iam nota erit etiam in terris, & omnes nationes abiecta superstitione veram & sanctam religionem amplectentur.

Dominus exercituum. Hic vocibus Christi confirmata ecclesia piorum exultat gaudio,

ac repetit versiculum superius cantatum.

Illud tamen scire oportet, non improbandos esse, qui existimant his versibus etiā insignem aliquam victoriam celebrari, quam ciuitas Hierosolymitana consecuta fuerat, & quia non sine prodigijs res gesta memoratur, verisimile est, hunc hymnū fuisse compositum, cum deus eam urbem obsidione liberauit. Assyriorum, regnante Ezechia, maximè copius vna nocte ad interuentionem cæssi: post eam victoriam pax omnibus finibus terræ Iudææ data est, vt scriptum est in libro Paralip. propterea gloriatur populus, deum abstulisse bellum vsque ad fines terræ. Urbem vero Hierosolymam, appellat sacrarium dei propter augustissimum templum, in quod gens Hebræa ex omnibus locis ad statas, solennēque ceremonias conueniebat.

ARGUMENT. PSALM.

XLVII.

Superiore psalmo descriperat tumultus, & bella concitata contra Ecclesiā Christi, hoc autem inducit ipsam Ecclesiam lætitia exultantem ob victoriam adeptam, & religionem veram toto terrarum orbe propagatam. Est autem chorus Apostolorum, qui omnes nationes hortatur ad plausum, & gratias agendas deo, cuius misericordia repudiauerint superstitionem, & religioni sanctæ, & inuolatæ adhaferint.

Z

Victori, filiorum Coræ Psal. XLVII.

OMnes gentes plaudite manibus, iubilate deo in voce exultationis.

Quoniam dominus excelsus, terribilis, & rex magnus super omnem terram.

Subiecit populos nobis, & gētes sub pedibus nostris.

Elegit nobis hæreditatem nostram, pulchritudinem Iacob, quem dilexit.

Ascendit deo in iubilo, dominus in voce tubæ.

Pfallite deo nostro, psallite: psallite regi nostro, psallite.

Quoniam rex omnis terræ deus, psallite sapienter.

Regnavit deus super gentes, deus sedet super sedem sanctam suam.

Principes populorum congregati sunt cum deo Abraham, quoniam deo adhæserunt scuta terræ, vehementer eleuatus est.

EXPLANATIO.

Et rex magnus. Plausu inquam letitiam vestram declarate, quoniam Christus imperio omnium terrarum potitus est, & apud omnes mortales diuinitatem, & potentiam suam declarauit.

Subiecit populos. Subiecit nostræ potestati,

ac religioni sanctæ nationes, quæ falsis dijs seruebant, & selegit, ac nobis pro hæreditate assignauit quicquid speciosum, & excellens erat in familia Iacob, quem perpetuo dilexit.

Ascendit deus. Celebrat ascensum domini in cælum. quoniam ex ea re tanquam ex vberissimo fonte dona Spiritus sancti in animos hominū profuxerunt, & Apostoli vim illā, & robur incredibile consecuti sunt, quo omnia superarunt. Quod vero dicit, dominum ascendisse in iubilo, & in voce tubæ, videtur innuere gratulationē illam cælitum cum letitia clamantium, dominus fortis, & potens in prælio: quæ quidem verba sunt tanquam militum gratulantium; & triumphum sui ducis clamoribus faustis prosequentium.

Pfallite sapienter. Id est, non lingua tantū, sed etiam animo, considerantes scilicet, quàm sint admirabili Christi facta, quæ carminibus vestris celebratis.

Regnavit deus. Imperabat quidem antea deus omnibus gentibus, sed inuitis, ac rebellibus, nunc autem volentibus, ac libentibus illis dominatur.

Principes populorum, Id est, principes omnium nationum relicto cultu falsorum deorum sese cum vero deo coniunxerunt, atque ita vna ex Iudæis & cæteris gentibus ecclesia conflata est, nam deo adhæserunt scuta terræ, id est

reges, ac gubernatores ciuitatum, quos etiam Oseas appellat clypeos, propterea quod populi eorum virtuti, ac tutelæ commendati sunt.

Vehementer eleuatus est. Concludunt hymnum exclamatione plena lætitiæ, gratulantes cultum, & venerationem veri dei in omnes terrarum fines propagatam esse.

ARGUMENT. PSAL.

XLVIII.

Ciuitas sancta gratias agit deo propter victoriam adeptam, & commemorat, quam tuti, & beati sunt, qui se illius fidei, ac tutelæ commiserunt. quæ autem continetur hoc psalmo, non tam conueniunt Hierosolymis quam Ecclesiæ sanctæ, cuius imaginem illa ciuitas gerebat.

Psalmus Cantici filiorum Coræ.

XLVIII.

Magnus dominus & laudabilis nimis in ciuitate dei nostri, in monte sancto eius.

Pulcher locus, gaudium vniuersæ terræ est mons Sion, latera aquilonis, ciuitas regis magni.

Deus in domibus eius cognitus est esse tutum refugium.

Quoniam ecce reges congregati sunt traserunt simul.

Ipsi viderunt, sic admirati sunt, conturbati sunt, in fugam præcipientes datifunt, tremor apprehendit eos.

Ibi dolores vt parturientis, vento orientali contriuisi naues Tharsis.

Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate domini exercituum, in ciuitate dei nostri deus fundauit eam in æternum.

Expectauimus deus misericordiam tuam in medio templi tui.

Secundum nomen tuum deus, sic & laus tua vsque ad fines terræ, iustitia plena est dextera tua.

Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ propter iudicia tua domine.

Circundate Sion, & circumite eam, numerate turres eius.

Ponite corda vestra ad mœnia eius, & exaltate palatia eius, vt enarretis in progenie altera.

Quoniam hic deus deus noster in æternum, & in seculum seculi, ipse reget nos vsque ad mortem.

EXPLANATIO.

Et laudabilis. *Laudibus (inquit) efferendus est deus præcipuè in vrbe nostra ob summa, & commemoranda beneficia, quibus nos quotidie ornatur.*

Pulcher locus gaudium, Montem Sionem, & urbem Hierosolyman appellat vaticinando gaudium vniuersæ terræ, quoniam vera cognitio dei, veræque religio ex ys lock manarunt in omnes terrarum oras. qua quidem res & salutem, & lætitiã mortalibus atulit immortalẽ. Sionem verò appellat latera aquilonis, præpterea quod is mons situs est in aquilonali vrbis parte, vt etiam meminit Esaias.

Transierunt simul. Venerant, inquit, multi principes ad obsidendã ciuitatem nostram sed ad internecionem cæsi prostratiq; sunt. Sæpe autem legimus in libris Reg. & Paralip. reges coniuuratione facta Iudæis bellum intulisse, & temeritatis suæ poenas grauissimas dedisse. Sed tamen hoc hymno eã victoria celebrari videtur, quam reportauit Iosaphat à Moabitis, & Ammonitis, & Syris, ac etiam gentibus transmarnis,

Ipsi viderunt. Viderunt, inquit, hostes, & senserunt suo maximo mala, deum propugnare pro ciuitate sua.

Vento orientali. Hanc esse allegoriam fatentur etiam Hebræi, quæ significat, hostes vnuminis ita disiectos, & fractos fuisse, vt naues impetu ventorum dissipari ad deprimi solent. Hæc eadem allegoria nauis fractæ vsus est Exechiel, cum describeret excisionem Tyri: naues autem Tharsis appellat nauigia Cilicum, si fides est

adhibenda Iosepho. Eas naues fuisse maximas significat Exechiel.

Sicut audiuius. Audiamus (inquit populus sanctus) deum custodem esse & defensorem ciuitatis nostræ: id verum esse, nosmetipsi vidimus, & re ipsa experti sumus.

Deus fundauit eã. Et hoc, & quadam alia, quæ continentur hoc hymno, falsa essent, nisi referrentur ad nostrã Hierosolyman, id est ad ecclesiam piorum, nam vrbis illa Iudæorum iam pridem euersa est.

Expectauimus deus. Cum versaremur in maximo periculo, confugiebamus ad templum tuum sanctissimum, opem tuam implorantes, & summa cum fiducia illam expectantes, neque nos expectatio nostra fefellit.

Secundum nomen tuum. Quemadmodum nominis tui fama ad vltimas terrarum oras penetravit, ita & laudes tuæ omnibus locis celebrabantur, teque iustissimum atque optimum esse cunctæ nationes prædicabunt.

Circundate Sion. Contemplamini, inquit, diligenter vrbis sanctæ moenia, turrets, domos, ceteræque magnificentissima monumenta, quod possessu eius laudes memoria posterorum commendare.

Quoniam hic Deus. Hic deus erit deus noster in perpetuum, nosque, ac nostrã omnia

*vsque gubernabit, ac tuebitur, dum vita istius
vsura fruemur.*

ARGUMENTVM PSAL.

XLIX.

Hortatur ad contemnendas opes, & honores: & iustitiam, ac pietatem colendam: ostendens, stultissimos, & miseros esse eos, qui cupiditati rerum caducarum seruiunt: contraque sapietes, ac beatos, qui rebus omnibus humanis contemptis cœlestia tantum bona consecretantur.

Victori, filiorum Coræ Psalmus.

XLIX.

Avdite hæc omnes gentes, auribus percipite qui habitatis orbem,
Tam filij hominis, quàm filij viri, simul diues, & pauper.

Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.

Inclinabo in parabolè aurem meam, aperiam in psalterio ænigma meum.

Cur timebo in die mala, iniquitas calcanei mei circumdabit me?

Qui confidunt in potentia sua, & in multitudine dinitiarum suarum gloriantur.

Fratrem redimendo redimere non potest aliquis, neque dare deo redemptionem eius.

Si quidem pretiosa est redemptio animæ illorum, vt aliquis scilicet vitet mortem, & viuat adhuc in æternum,

Et non videat sepulchrum, certe vident etiam sapientes mori, simul insipiens & stultus pereunt.

Et relinquunt alienis diuitias suas, & intimum eorum domus suæ in æternum.

Et tabernacula sua in progeniem & progeniem vocauerunt nominibus suis terræ.

Et homo in honore non perdurabit, similis erit iumentis, quæ intereunt.

Hæc via illorum stultitia est eorum, & posterum eorum iuxta os illorum current.

Sicut oves in inferno positi sunt, mors pascet eos.

Et dominabuntur eis iusti in matutino, & fortitudo eorum veterascet, infernus erit domicilium eorum.

At deus redimet animam meam de manu inferi, quoniam suscipiet me.

Ne timueris, cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius.

Quoniam eum interibit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius.

Quoniam animæ suæ benedixit in via sua & laudabunt te, cum benefeceris tibi.

Introibit vsque ad progenies patrum suorum, & vsq; in æternū non videbit lumen.

Homo cum in honore est, si nō sit intelligens, similis erit iumentis, quæ intereat.

EXPLANATIO.

Audite hæc. Reprehensus avaritiam, & cupiditatem honoris, & potentie, vocat omnes mortales ad audiendam orationē suam, propter ea quod nullum hominum genus est, quod huiusmodi, & gravissimis animi perturbationibus non laboret.

Tam filij hominis, quàm filij viri. Id est, tam obscuro, quàm clero genere orti, nam ea verba in hanc sententiam accipiunt. Hebræi.

Inclinabo in parabolam. Ego quoq; attentō animo audiam, quæ sum expositurus, neque magis vos, quàm meipsum admonebo. Sententiæ gravissimas huius carminis vocat consuetudine lingua Hebrææ parabolas, easdem vero appellat ænigmata, propterea quod cognitio earum rerum quæ in ipsis continentur, capi non potest, neque approbari, nisi spiritu dei mens illustrata sit.

Cur timebo. Videtur hæc esse oratio hominis qui secum cogitauerit de diuitiis cōparandis, qui quæ multis antè seculis animaduertit ea quæ postea monuit sapientissimè diuus Paulus his ver-

bis, Habentes alimēta, & quibus regamur, his cōtenti simus, nam qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem, & in laqueū, & desideria multa inutilia, & nociua quæ mergunt homines in interitum, & perditionē: radix enim omnium malorum est avaritia, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Hæc igitur cum animo suo considerans etiam sanctus vates, cur inquit, pecunia causa velim cōmittere, vt mihi timēdum sit, cūm dies ille formidolosus aduenerit, quo die vniversi mortales vocabuntur in iudicium totius vitæ rationem redditurus? Cur inquit ob diuitias coaceruandas animi scelere, & fraudibus implicem? Diem vero illum extremum ea ratione malum appellauit, quæ ratione alius vates eundem vocat diem iræ, calamitatis, & miseriæ: talis enim erit ille improbis, & impiis: at huius qui iuste cum fide vixerunt, letissimus, & faustus illucescet. Calcaneum vero appellari pro fraudibus, & dolis, alio loco explicatum est à nobis.

Qui confidunt. Audiant ea quæ dicturus sum, huius, qui potentia, & magnitudine opum suarum confidunt, & gloriantur. nemo speret, se vel infinita vi pecuniæ comparaturum sibi, aut suis huius vitæ perpetuitatem, cūm presertim videat, etiam homines bonos, & sapientes mori. Quod verò dicit, pretiosam esse redemptionē ani-

ma ipsorum id significat, nulla ratione mortem evitari posse, similem loquendi modum animadvertimus in libro primo Regum: ait enim scriptor illius historie, Oraculum domini erat in diebus illis pretiosum, id est, deus ijs temporibus oracula non edebat.

Intimum eorum. Deridet stultitiam, & arrogantiam diutum, & potentum, sed oratio est præcisa, atque imperfecta, & ob eam rem obscura. Est autem sententia horum verborum: in animis istorum versatur hæc cogitatio, ædes illas magnificientissimas, quas ædificant, fore sempiternas vna cum fama suorum nominum, sed profecto fallantur, nam simul cum ipsis & nomen, & tituli, & insana illa ædificia celeriter interibunt. Hæc quidem via, & ratio vivendi plena est stultitia, nihilo minus tamen prosperi eorum ad has opiniones, & præcepta vite sue cursum accommodant, opes, & honores cæteris omnibus rebus antepponentes.

Sicut oves. Describit diutum arrogantium miserabilem exitum, qui tandem à vita excedentes ad inferos deiciuntur, vbi sempiternis cruciatibus afficiuntur. At cum dies ille pulcherrimus illuxerit, quò die hominum corpora à somno mortis ad lucem alterius vite excitabuntur, tunc dominabuntur diuitibus impiis p̄, qui nunc ab illi acerbissimè vexantur.

At deus. Significat tempus illud optatissimū, quo deus ab inferis excitabit pios, ad vitam beatam, & immortalem.

Ne timueris Ne perturberis (inquit) animo, nevé te conditionis tuæ pœniteat, quisquis cum fide ac pietate vitam colit, cum videris improbum aliquem diuit. s, & honoribus florentem: celeriter enim his inanibus honorum simulachris spoliabitur, & nudus, atque egenus detrudetur ad inferos.

Quoniam animæ suæ. Quia, inquit, suaviter, ac delicate vixit diues insipiens, nihil animo suo libidibus, & insanis cupiditatibus ardenti negant, quin etiam cæteros ad eandem luxuriam, & intemperantiam adhortatus est: nam eius medi homines te commendare solent, si voluptatibus seruias, & tibi (vt ipsi loquuntur) beneficias, quoniam inquam tam male sibi, ac cæteris consuluit diues stultus, propterea aggregabitur ad maiores suos, quorum stultitiam, & intemperantiam imitabatur in vita, & in tenebris inferorum vna cum illis cruciabitur in perpetuum.

Homo cum in honore est. Cõcluditur carmen saluberrima sententia, hominem scilicet, cui contingunt ample fortune sine prudentia, & pietate, perinde atque bestias extincto corpore omnibus bonis in perpetuum spoliari.

PRædicit, ritus, & ceremonias à Mose institutas repudiandas esse, & excellentiorem colendi dei rationem introductum iri.

Psalms Asaph. L.

DEus deorum dominus loquetur, & vocabit terram.

A solis ortu vsque ad occasum. Ex Sion perfecta pulchritudine deus resplendet.

Veniet deus noster, & non silebit.

Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida.

Aduocabit cœlum de sursum, & terram, vt iudicet populum suum.

Congregate mihi sanctos meos, qui fecerunt fœdus mecum super sacrificiis.

Et annuñciabunt cœli iustitiam eius, quoniam deus iudex est.

Audi populus meus, & loquar Israel, & testificabor tibi, deus deus tuus ego sum.

Non in sacrificiis tuis arguam te, holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.

Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.

Quoniam meæ sunt omnes feræ sylvarum, & quadrupedes quæ in mille montibus pascuntur.

Cognoui omnia volatilia montium, & bestiarum campestris mecum sunt.

Si esuriero, non dicam tibi: meus enim est orbis terræ, & plenitudo eius.

Nunquid manducabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum potabo?

Immola deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua.

Et inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.

Peccatori autem dixit deus, quare tu narras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?

Tu verò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum.

Si videbas furem currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.

Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos.

Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas opprobrium, hæc fecisti, & tacui.

Existimasti iniquè, quòd ero tui similis. arguam te, & statuam contra faciem tuam.

Intelligite hæc, qui obliuiscimini deum, nequando rapiat, vt non sit, qui eripiat.

Sacrificans laudem honorificabit me, & ei, qui ordinat viam ostendam salutare dei.

Deus deorum dominus. Id est, iudicum principum, ut alio loco explicatum est: rursus Dionysius in libro de diuinis nominibus ostendat, etiam deos vocari mentes illas coelestes ab omni concretionem materia segregatas, quos Angelos nostri vocabulo graeco appellant, quod he mentes sint internuntiae, atque interpretes dei.

Loquetur, & vocabit terram. Deus (inquit) loquatur, aduocabit testem ipsam terram: infra ait, caelum quoque aduocatum iri. Hu autem loquendi modus vti solent scriptores sancti, cum declarare volunt magnitudinem rerum dicendum vel ait, deum a solis ortu usque ad occasum terram aduocaturum, propterea quod Christus ad omnes terrarum oras Apostolos suos misit, qui filios dei dispersos, & dispersos vnum in locum congregarent.

Veniet deus noster, & non filebit. Deus (inquit) noster aderit, & nobiscum loquetur, ut nos a ceremoniis, & legibus antiquis traducat ad longe praestantioris sui colendi rationem: sed caueat, ne eius consilia, & admonitiones repudiet: ignis enim in conspectu eius exardescit, & in circuitu eius tempestas valida, id est, habebit in propria grauissima supplicia, quibus rebelles, ac dicta non audientes afficiat. Haec autem omnia, pinde ut

praedicta sunt, ad verbum enuerunt: venit enim deus assumpto corpore humano, & ex Sione splendentissimam diuinitatis suae lucem misit, quae caecos animos mortalium illustrauit, sed cum impia gens illum docentem, & saluberrima praeccepta edentem crudelissimè interemisset, & discipulos eius non minore odio persequeretur, diuinae irae ignis exarsit, & horrida bellorum tempestas excitata est, quae tota urbis & mania disturbauit, & gentem impiam ferro, fame, ac peste consumpsit, & reliquias omnium rerum egestate, atque exilio perpetuo multauit.

Congregate mihi. Cogite (inquit deus) cultores meos, qui ritus, & ceremonias a me olim pro rudi populo institutas religiose obseruant, cogite inquam illos, ut orationi meae intersint, & intelligant, venisse iam tempus cum mihi non iam vitulos, aut hircos immolari, sed hostias sanctas, puras & viuentes offerri velim.

Et annuntiabunt caeli. Cum, inquit, allocutus fuerit deus populum suum, orbes coelestes, quos voluit esse testes orationis suae, praedicabunt eum omnia summa cum iustitia decreuisse, sunt, qui caelos hoc loco appellari existimant pro caelibus ipsi, quos angelos appellamus.

Audi populus meus. Iam deum inducit loquentem, & sacrificia a Mose instituta repudiaturam.

Non sacrificiis. Non (inquit) hęc accusati-
nem institui, vt te reprehenderem de sacrificiis
neglectis, nam ea nunquam intermittis. sed nolo
te in eiusmodi rebus pietatem constituere.

Cognoui omnia volatilia. Id est, in mea po-
testate sunt. est hęc forma loquendi Hebręa.

Si esuriero. Repudiatis sacrificiis antiquis ri-
tum sacrificandi nouum, & Christiana religio-
nis proprium introducit: deum enim laudare, id
est, eius infinitam bonitatē in omnibus rebus præ-
dicare, ei semper gratia agere, & quicquid co-
gitamus, loquimur, agimus, ad eius gloriā dirige-
re, hoc est dignū sacrificiū Christiano: itaq; Pau-
lus in episto. ad Hebr. scripta nos monet vt per
Christū immolemus hostiam laudis semper Deo.

Et redde altissimo vota tua. Et solue, inquit,
deo, quę vouisti. vonemus autem omnes, qui ve-
ram pietatem profitemur, nos gloriam Dei rebus
omnibus antelaturus & sanctissimum eius nu-
men pię, sanctęque venerituros.

Et inuoca me. Sacrificia, inquit, hoc modo,
& deo persolue, quod debes: & in rebus aduer-
sis me presentem, & propitiū senties.

Peccatori autem dixit deus. Quoniam dixit
rat supra non in sacrificiis tuis arguam te, nunc
exponit, quibus in rebus arguēdi sunt. Itaque dā-
nat simulationum virtutis, ac pietatis, eos vide-
licet, qui deum verbis confitentur. factū negant,

vt ait Apostolus, & que præcepta Dei semper
in ore habent, ea minime obseruant.

Cum adulteris portionem tuam ponebas.
Id est, cum iis societatem coibas.

Hęc fecisti, & tacui. Cum tot, ac tanta sce-
lera in te admitteres, ego dissimulabā si quā for-
tē respisceres, ac tu ad cetera scelera nefaria id
etiam addidisti, quod lenitatem meam sic inter-
pretatus es, quasi ego tui similis essem, & male-
ficiū delectarer. sed profecto erras, nam arguam
te, & ponam tibi ante oculos omnia scelera, quę
vnuquam edidisti.

Sacrificans laudem. Iterum præcepit de sa-
crificio, quod ab omnibus piis requirit: & polli-
ceretur, viā suā ordinanti, id est, vitę cursum pię,
sanctęque instituenti, se donaturum salutē Dei,
id est, salutem certam, singularem, & diuinam:
Hebręa enim lingua deo attribuit, quicquid est
maximum, & præstantissimum.

ARGVMENT. PSALM. LI.

HOc carmen deprecationem continet,
& sibi illa remitti, ac cōdonari deprecātis:
ea vsus est Dauid, cū stuprū Bersabę, &
marito eius mortem obrulisset, illumq; Na-
thā vir singulari sanctitate præditū vehemē-
ter accusasset, ac minaretur, deū tā grauiā
scelera nequaquā ipunita, atq; inuolūta relin-

EXPLANATIO IN LIB.

*Victori Psalmus David, cum venit ad eum Nathan propheta, postquam intrauerat ad Bersabee.
Psalmus LI.*

Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam.

Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.

Multum laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.

Quoniam iniquitatem meam ego confesso, & peccatum meum contra me est semper.

Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

Eccenim in iniquitate conceptus sum, & in peccato concepit me mater mea.

Ecce veritatem cordis dilexisti, & occultam sapientiam tuam manifestasti mihi.

Asperges me domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealabor.

Audire me facies gaudium, & lætitiarum: & exultabunt ossa, quæ contreuisti.

Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

PSALM. CVM PARAPH. 197

Cor mundum crea in me deus, & spiritum rectum in noua in visceribus meis.

Ne proicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

Redde mihi lætitiarum salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur.

Libera me de sanguinibus deus deus salutaris meus, & exultabit lingua mea de iustitia tua.

Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.

Quonia si voluisses sacrificium dedissem, utique holocaustis non delectaberis.

Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum deus non despicies.

Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur muri Hierusalem.

Tunc acceptabis sacrificia iustitiarum, oblationes & holocausta, tunc imponent super altare tuum vitulos.

EXPLANATIO.

*Miserere mei deus. Maxima quidem, & grauissima sunt scelera, & flagitia mea, sed in-
Aa ii*

finis partibus maior est clementia tua: haec effretus veniam malefactorum meis suppliciter peto.

Et secundum. Grauius quidem peccat in deum, sequitur inexpiabile scelere obstringit, quisquis ob eam causam de salute desperat, quod peccata sua maiorem vim ad perdendum habere censeat, quam misericordiam Dei ad seruandum: sed et ille culpis suis maximum cumulum adiungit, sequitur reddit veniam prorsus indignum, qui tanta inflatus est arrogantia, ut sponte sua, id est, viribus propriis animi labes et maculas eluere se posse confidat. utrumque vitium vir sadientissimus euitat, misericordiam dei sidenter implorans, et ab illo turpitudinem scelerum suorum deleri postulant.

Quoniam iniquitatem. Nullum locum praetermittit ad misericordiam excitandam: tria verò haec potissimum requiruntur: primum, ut impunitatem animi tui verè agnoscat, deinde ut illam ex animo detestetur, tum praeterea ut spem omnem illius abstergeat in sola Dei misericordia ponat.

Tibi soli peccaui. Peccauerat quidem in Veritate quoque fortissimum et fidelissimum militem, sed cum animo suo cogitans, quantum hoc nefario scelere deum offendisset, tanto animi dolore cruciabat, ut hoc unum malum sentiret, et hoc unum quereretur, praesertim cum verba haec à viro sancto dicta secum recordaretur, haec dicit dominus deus Israel, Ego vixi te in regem Israel, et ego

erni te de manu Saulis, et dedi tibi domum domini tui, et uxores domini tui in sinum tuum, dedi que tibi dominum Israel, et Iudae: et si parua sunt ista, adiciam tibi multa maiora. quare ergo contempsisti verbum domini, ut faceres malum in conspectu eius?

Vt iustificeris. Confiteor domine, me teterrimum, et maxime detestandum facinus fecisse, idque libentissimè confiteor, ut me peruulgantem malefactorum meorum, teque summa benignitate illa condonante clarissimum tuae veritatis splendor eluceat, tuamque omnes praesantissimam in seruandis promissis fidem, constantiamque perspiciant: promissisti autem, poenitentem omnia peccata vel grauisima te condonaturum. Quod nos iustitiam hoc loco interpretamur appellari pro veritate, dilectorumque constantia, id verum esse facile intelliget, qui epistolam diuini Pauli ad Roma scriptam legerit: in qua cum is vellet confirmare, deum esse veracem, et in faciendis promissis fidelissimum, contraque omnes mortales esse vanos, et mendaces, hunc versiculum in ea re testem citauit. sunt alia multa huius loci explanationes omnibus innotae, et peruulgatae.

Ecce enim in iniquitate. Ad commendandam misericordiam commemorat miseriam naturae humanae, quae quidem Adami vitio ita deprauata fuit, ut eius corruptela in omnem posteritatem sit

propagata: ex qua quidem refit, vt in ipsa cõceptione cõtrahamus labem, & procliuatate incredibilem ad peccadum, quæ ad omnia scelera, & flagitia impellar, nisi animos nostros spiritus sancti gratia purget, ac corroboret.

Ecce veritatem. Hæc oratio mirabiliter exprimit agitationem animi perturbati, sequè in partes contrarias versantis: qui enim modo peccatum suum quodammodo excusarat, nunc vehementer id accusat his verbis, Tu quidem Domine innocentiam, & simplicitatem animi, quam mihi donatus, singulariter amabas, meque tam charum habebas, vt mysteria sapientie tuæ mihi patefaceres: quo munere nihil excellentius, aut optabilius excogitari potest: at ego cæco furore amens amori tuo eam gratiam retulli, vt illi anteferrem breuem, & flagitiosam voluptatem, neque tanto scelere contentus adulterio cadem crudelissimam adiunxi.

Asperges me domine hyssopo. Asperzione huius herbæ sanguine passeris madefacta sacerdotes utebantur ad expiandas corporum contagiones: sed is ritus, mysticus erat, nam asperzione illa significabatur animi expiatio: quare præceperat deus, vt in solèni illo sacrificio, quod fiebat pro peccato, hyssopus adhiberetur, vt scriptum est in Numeris, itaque cum Dauid precatur deum, vt se aspergat hyssopo, nihil aliud pre-

zatur, nisi vt ille omnem impuritatem eluat ex animo ipsius, ne quid in eo resideat oculis Dei castissimis indignum.

Audire me facies gaudium & lætitiã. Hoc Dauidi contigit tum, cum aures animi vocem illam suauissimam à spiritu sancto missam acceperunt, quæ testabatur, ipsum omni sceleris contagione liberatum esse.

Et exultabunt ossa, quæ contriuiti. Cum primum spiritus Dei patefecit Dauidi turpitudinem peccati, quam primum ipso peccato obcæcatus non cernebat, is metu iudicij diuini ita percussus atque examinatus est, vt propter magnitudinem angoris vires animi, & corporis amitteret.

Auerte faciem tuam à peccatis meis. Hoc fecisse Deum tunc scimas, cum spiritus ipsius animum nostrum conscientia peccatorum exagitatum, iam quietum, & pacatum reddidit.

Cor mundum crea in me deus. Id est, impertire mihi puritatem animi, & vim illam per quam nihil nisi rectum, honestum, & sanctum expetitur. huius diuina affectionis eo magis efficiamur participes, quo magis spiritus noster à spiritu sancto ad effigiem Dei renouatur. quæ quidem renouatio si absit, semper animus noster impurus, & contaminatus manet, tamen sit aliquã

do hominibus, qui non possunt in sensus intimas alterius intraspicere purissimi, & integerrimi videmur.

Ne proicias me à facie tua. Abicit deus, quo spiritus sui lumine spoliatur, excacaturque patitur à via veritatis aberrare, ac seruire cupiditatibus noxiis nullo iam metu iudicij diuini à scelere, & maleficio deterritos.

Redde mihi lætitiã salutaris tui. Quam scilicet mihi solebat afferre spes certissima salutis tua liberalitate consequenda.

Et spiritu principali. Spiritum principalem appellare videtur vim illam spiritus sancti, per quam animus nosser cupiditatibus, & reliquijs perturbationibus imperat, & liber rationem restatam, & præcepta Dei sequitur: quod si legas, spiritu munifico, vel, ut alij verterunt ex Hebræo, spiritu spontaneo, eadem tamen sententia manebit: siquidem vis illa spiritus sancti facit, ut animo prompto, alacri, & libero legibus diuini obtemperemus.

Docbo iniquos vias tuas. Vniuersa via domini misericordia, & veritas. Quis igitur aptior ad docendas has vias, quam ille, qui vsu ipso, & experientia didicit, quam deus sit misericors, quam lenis, & facilis ad ignoscendum, & quam verax, & fidelis in promissis persoluendis. Quis vero propitiore animo erranti viam salu-

ti ostendat, quam is, qui suo maximo dolore & malo didicit, quam res misera, & miseranda sit, ab ea via decurrere? Itaque vera penitentia facit, ut non solum summa diligentia caueas, ne declines ipse de semita, quæ ducit in cælum: sed etiã ut vehementer aueas, atque enitare, ut omnes eadem ingrediantur via.

Libera me de sanguinibus. Sic appellat eadisper scelus deestabile, quod cõmiserat. Vria crudeliter trucidato.

Exultabit. Si hæc tanta scelerum expiaris, atque ex animo meo sordes istas foeditissimas elueris, memoriam tanti beneficij nulla vngquam delebit obliuio, nunquam lingua mea satiari poterit gratis agendis, semper illa versibus iucunditatis, & lætitiã plenius prædicabit infinitam bonitatem tuam, quæ tantã facilitate penitentibus delicta condonat, afflictos & iacentes erigit, cæcis lumen impartit, errantes deducit in vitam.

Domine labia mea aperies. Silebit enim conscius sceleris sui, ne & ipse hoc audierit, & quare tu enarras iustitias meas, & assumis testimonium meum per os tuum, quin etiam, cum dixisset, se prædicatorem iustitiæ diuinæ, ac doctorem pietatis futurum, iure, ac merito subiunxit hunc versiculum. quis enim digne post hæc doceret, qui nisi deus aperiat os locuturo, & verba, & vim in dicendo suppeditet?

Quoniam si voluisses. Hoc propterea dicere videtur, quod peccata illa maxima per legem Moysi non sacrificiis, sed morte luebantur: vel potius significat idem, quod diu Paulus in epistola ad Hebræos scripta, sanguinem videlicet taurorum, & hircorum non ablueri labes peccatorum & scelerum.

Sacrificium deo. Spiritum contribulatum & cor contritum, ac humiliatum vocat affectionem animi, qui propter agnitionem, & sensum acrem peccati fractus, affectus, & prostratus, in sola dei misericordia spem salutis collocet. Hanc animi affectionem affirmat esse sacrificium Deo acceptissimum: itaque Iesus Christus beatos vocat eos, qui lugent, propterea quod deum illos sit consolaturum.

Beaigne fac domine. Hoc precatur metues, ne maleficia principis noceant civitati.

Vt ædificentur muri Hierusalem. Ego in eam opinionem facile adducor, ut credam, vatem sanctum non tam loqui de ædificatione mœnium urbis, quam de recta, & pia institutione ipsius civitatis, que tunc firmissimis muris, & propugnaculo munitur contra impetum, & insidias diaboli, cum fauente deo doctores, & magistros habet eius doctrine, que continetur hoc psalmo, in quo de miseria, & ingenua corruptela hominis, de misericordia dei, de vera penitentia, &

fructibus illius de que remissione peccatorum explicatè, grauisimeque differitur. Neque mirum alicui videri debet, si verbum ædificandi ad doctrinam, & institutionem significandam translatum sit, quandoquidem in hanc sententiam sepius id verbum accipitur in literis sanctis.

Tunc acceptabis sacrificia iustitiæ. Sacrificia inquam ab animo facta, qui ab omni iam scelere expiatus, & purus sit: que nunc repudiata res facta ab homine adulterio, & cæde foedissima contaminato. quin etiam sacrificia populatum meorum acceptissima tibi erunt tum, cum pie, ac rectè instituti didicerint victimas immolandas esse, non ut illæ cruore suo eluant maculam delictorum, sed ut restentur, eas esse delectabilem mentia tua, cui pro sacrificio gratissimo est animus peccata sua lugens, & demisse, ac humiliter misericordiam tui sanctissimi numinis implorans. Verùm illud scire oportet, clausulam huius psalmi vulgo ita explanari, tanquam David oret ædificationem ecclesie, que ipsa quoque sua sacrificia habet longè illa quidem dissimilia iis que instituta sunt à Moysè, sed etiam deo longè acceptiora. Hanc explanationem nos quoque libenter amplectimur.

Inuchitur in Doegum hominem sceleratum, & nefarium, & comparat studia contraria piorum, impiorumque: quorum alteri vanitate, malitia, & rebus fluxis, & inanis vanitatibus nituntur: alteri sola Dei misericordia confidunt.

Victori: eruditio David, cum venisset Doeg Idumaeus, & annuntiasset Sauli, & dixisset, venit David ad domum Achimelech.

Psalms

L I I.

Quid gloriaris in malitia potens? misericordia Dei.

Tota die. Iniustitiā cogitavit lingua tua, sicut nouacula acuta fecisti dolum.

Dilexisti malitiā super bonitatem, iniquitatem loqui magis quam aequitatem.

Dilexisti omnia verba perditionis lingua dolosa.

Propterea Deus destruet te in aeternum, tollet te, & euellet te de tabernaculo, & radicem tuam de terra viuentium.

Videbunt iusti, & timebunt, & super eum, ridebunt, & dicent, ecce homo, qui non posuit deum fortitudinem suam.

Sed sperauit in multitidine diuitiarū suarum, & corroborauit se dolis suis.

Ego autem sicut oliua virēs in domo dei, speraui in misericordia dei in aeternum, & in seculum seculi.

Confitebor tibi in seculum, quia fecisti, & expectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

EXPLANATIO.

Cum venisset Doeg. Cum David Saulis vim fugeret, ad Achimelechum pontificem venit, qui ei & gladium praebeuit, & panes sacros edendos concessit ignarus inimicitiarum, quae inter illum, & regem intercedebant. eam rem detulit ad Saulem Doegus pastor regius, homo grauis, & auctoritate apud illum florens. Saul autem factū pontificis tam agre tulit, vt 1. xxxv. sacerdotes ipsi Doego trucidandos dederit, & in totam ciuitatem sacerdotum eo ministro, omnia crudelitatis exempla ediderit. Tanto igitur scelere commotus David hos versus in Doegum composuit.

Quid gloriaris in malitia potens? Quidnam d potens te. iustas de nefariis sceleribus, quae impunē in homines innocentes edis i gloriabatur autem de cede sacerdotum, & ciuitate illorum

crudelissimè vexata.

Misericordia Dei tota die. Tu quidem gloriaris maleficijs, & impietate, nos contra gloriamur de bonitate, & misericordia dei, qua ille cōtinenter vititur erga homines pios.

Sicut nouacula acuta. Comparat illum nouacula, propterea quòd lingua petulantissima bonum quēnque vulnerabat.

Dilexisti omnia verba perditionis. Id est, quæ bonis perniciem afferunt.

Euellet de tabernaculo. Nō te diutius sinet deus polluere sanctissimum templum suum, quòd corpore illo tuo sanguine sacerdotum inquinato audes ingredi.

Et radicem tuam de terra viuentium. De terra viuentium dictum est in explanatione Psalmi 27.

Videbunt iusti. Scilicet exitium Doegi, & Deum venerabuntur, qui tam illustria iustitiæ suæ documenta constituit, & magnam animo capient voluptatem, cū viderint, hominem impium sanguinem sacerdotum acerbo supplicio luentem.

Ego autem sicut oliua. Ipse quidem Doegus ob impietatem suam tanquam arbor pestifera euelletur ex tabernaculo Dei, ego vero in templo sanctissimo tanquam olea viridis florebo, propterea quòd non viribus meis, aut do-

li, sed misericordia dei confido.

Quia fecisti. Quoniam perfecisti, quæ his versibus euentura prædixi.

Et expectabo nomen tuum. Id est omnem meam spem locabo in numine tuo, quoniam Id est amabile, propitiū, & præsens hominibus pijs, vel ait, se expectaturum nomen domini, quoniam id expectare est vtile, ac salutare iudiciorum. nam ceteris ea res stultitiæ plena videtur.

ARGUMENTVM PSAL. LIII.

Hic Psalmus serè est idé atque decimus quartus.

Victori ad Mahalath eruditio David
Psalmus. LIII.

Dixit insipiens in corde suo, non est deus.

Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus: nō est, qui faciat bonum.

Deus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat, an sit intelligens, aut requirens deam.

Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est ne vnus quidem.

Nōne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem, qui deorant plebem meam sicut escam panis?

EXPLANATIO IN LIB.

Deum non inuocauerūt: illic trepidabunt timore, vbi non erit timor.

Quoniam deus dissipabit ossa eorum, qui te obsident: cōfundētur, quoniam deus spreuit eos.

Quis dabit ex Sion salutare Israeli? cum conuerterit dominus captiuitatē plebis suae, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.

EXPLANATIO.

Illic trepidabūt timore, vbi nō erit timor. *Id est, vbi nulla erit timendi causa. Simile est illud Moysi: fugient, vt à gladio homines fugere solent & cadent nemine persequente.*

ARCVMMENT. PSAL.

LIIII.

Commendat salutem suam deo vndique circumuentus insidijs inimicorum.

Victori in Neginoth, eruditio Dauid, cum venirent Ziphæi, & dicerent Saul: nōne Dauid absconditus est apud nos? Psalmus. LIIII.

DEus in nomine tuo saluum me fac, & in fortitudine tua vindica me.

Deus exaudi orationem meam, auribus percipe verba oris mei.

PSAL. CVM PARAPH. 204

Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes quæserunt animam meam, & non proposuerunt deum ante conspectum suum.

Ecce deus adiuuat me, & dominus est cū iis qui sustentant animam meam.

Auerte mala ad inimicos meos, & in veritate tua disperde illos.

Voluntariē sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est.

Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me, & in inimicis meis vidit oculus meus.

EXPLANATIO.

Cum venirent Ziphæi. *Hæc historia scripta est in libro primo Regum.*

Quoniam alieni. *Vates sanctus aliquādo alienos, & alienigenas appellare solent Hebræos impios, qui virtutem, & religionem negligebant.*

Et non proposuerunt. *Id est nullo metu in- stitit diuinæ deterrentur à maleficio.*

Dominus est cum ijs, qui sustentant animam meam. *Id est, fauet paucis illis, qui meorū discriminum, & periculorum comites sunt.*

Auerte mala. *Id est fac recidant in aduersarios meos mala, quæ mihi machinantur.*

Voluntariē sacrificabo tibi. *Significat ijs*

EXPLANATIO IN LIB.

verbis id genus sacrificij, quod sponte fiebat: id enim pertinebat ad actionem gratiarum, de eo mentio fit in *Leuitico*.

Et in inimicis meis. *Oratio est præcisæ, quæ ita explet paraphrasî Chaldaea: Et in meis inimicis vidit oculus meus ultionem.*

ARGUMENTVM PSALM. IV.

Q Veritur, se nusquam tutū esse: præcipuè vero dolet, insidias sibi esse factas ab homine secum summa familiaritate coniuncto.

*Victori in Neginath. Eruditio David,
Psalmus LV.*

EXaudi deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam, intende mihi, & exaudi me.

Vociferor in oratione mea, & conturbatus sum à voce inimici, & à tribulatione peccatoris.

Quoniam inclinauerunt in me iniquitates, & in ira molesti sunt mihi.

Cor meum conturbatum est in me, & formido mortis cecidit super me.

Timor, & tremor venerunt super me, & cooperuit me horror.

PSALM. CVM PARAPH. 105

Et dixi, quis dabit mihi pennas, sicut columbæ: volarem, & requiescerem.

Ecce elongarem me fugiens, & manerem in solitudine.

Festinarem saluū me facere à spiritu turbis, & tempestatis.

Disperde domine, diuide linguas eorum quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate.

Die, ac nocte circumdant eam in muris eius, iniquitas, & afflictio in medio eius, & prauitates intra ipsam.

Et nõ recedit de plateis eius fraus, & dolus.

Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique:

Et si is, qui oderat me, erexisset se contra me: abscondissem me forsitam ab eo.

Sed tu homo vnanimis, dux meus, & notus meus.

Dulce nobis erat secreta nostra inuicem communicare, in domo dei deambulabamus cum consensu.

Veniat mors super illos, & descendant in infernum viuentes.

Quoniam nequitia in habitaculis eorum, in medio eorum.

Ego autem ad deum clamabo, & dominus saluabit me.

Vespere, & mane, & meridie precabor,
& vociferabor, & exaudiet vocem meam.

Redimet in pace animam meam à prælio
quod est contra me, quoniam cum multis
sunt aduersum me.

Exaudiet deus, & affliget illos, qui est an-
te secula.

Nō enim est illis cōmutatio, & nō timue-
runt deū, misit manus suas in pacificos suos.

Contaminauit sc̄dus suum, leniora sunt
butyro verba oris eius, & in corde eius est
bellum.

Molliti sunt sermones eius super oleum,
& ipsi sunt iacula.

Reijce in dominum onus tuum, & ipse te
sustentabit, nō dabit in æternum fluctua-
tionem iusto.

Tu vero deus deduces eos in puteum in-
teritus.

Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabūt
dies suos, ego autem sperabo in te domine.

EXPLANATIO.

Quoniā inclinauerunt in me iniquitates,
*Id est, me falsis criminibus onerant, atque in in-
uidiam vocant.*

Pennas sicut columbæ. *Pennas columbæ*

optat, quoniam ea avis celerrimè volat.

Aspiritu turbinis. *Sic appellat vim & im-
petum Saulis, aut Absalonis.*

Diuide linguas eorum. *Fac, inquit, subito
existat inter eos linguarum varietas, ne possit
alter alterius verba intelligere, dum de me pro-
dendo consulant. Hoc modo deus fregit conatus
eorum, qui turrim Babelis edificabant, vt est in
Genesi.*

Tu vero homo vnanimis. *Significat Ar-
chitoselem, si fides est habenda paraphrasi Chal-
dææ.*

Quoniam cum multis sunt aduersum me.
*Id est, quo plures sunt aduersarij mei, hoc ma-
iori cura erit deo salus mea, sic interpretatur
hunc locum Dauid Chimis scriptor apud He-
bræos clarus in primis.*

Non est illis commutatio. *Significat ijs ver-
bis, illos obstinato animo in vitijs, & maleficijs
perseuerare.*

Reijce in dominum, onus tuū. *Depone (in-
quit) in sinu dei oēs curas, molestias, & sollicitu-
dines tuas, tēque ac tua omnia ipsius fidei, & mi-
sericordiæ committe. hoc si feceris, ille sic animum
tuum corroborabit, vt te nulla vis calamitatū de
gradu constantia depellere possit. Hanc senten-
tiam saluberrimam repetit diuus Petrus his ver-
bis: Omnem sollicitudinem proiците in deum,*

EXPLANATIO IN LIB.

quoniam ipsi cura est de vobis: & diuus Paulus,
 Dominus (inquit) prope est nihil solliciti sitis,

Non dabit in æternum. Id est, non sine pietas
 ab impijs semper opprimis, & vereri.

Viri sanguinum, & dolosi non dimidia-
 bunt dies suos. Immaturo mors homini pio nu-
 quam potest accidere: integritas enim vite vel in
 prima adolescentia tempus maturum mortis affert,
 neque dicendus est aliquis parum diu vixisse, qui
 parè, sanctèque vixit: cum etiam vir pius, sine
 senex, sine iuuenis mortem obeat, expleuit tem-
 pus suum, quippe qui semper paratus sit ad dis-
 cedendum: & bene maturum censeat, quacun-
 que die ipsum deus istis corporis vinculis libera-
 re voluerit. Contra impius vitam sibi longam
 semper pollicetur, imò perinde ac si immorta-
 lis, ita viuit: quo quidem sit, ut nunquam is ex-
 pleat tempus suum, atque excessus è vita semper
 ipsi tanquam iuueni immaturus est, etiam si cen-
 tum consecerit annos. Quàmquam igitur homines vi-
 tiosi, & improbi aliquando ad extremam senectutem
 perueniunt, tamen verissima est hæc sententia, Viri
 sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos.

ARGUMENT. PSALM.

LVI.

Auxiliu dei implorat in maximo periculo
 versas, queritur de faulis, & affecularu eius in-
 iuria seq. diuinę misericordię spe cõsolatur,

PSALM. CVM PARAPH 107

Victori pro columba muta, que procul auolauit.
 Michan Dauid, cum tenuerunt eum Philisti-
 sei in Geih. Psalmus. LVI.

Miserere mei deus, quoniam conculca-
 uit me homo, tota die impugnans tri-
 bulauit me.

Conculcauerunt me inimici mei tota die,
 quoniam multi bellates aduersum me o ex-
 celsè.

In die, qua timor inuasit me, ego in te
 sperabo.

In deo laudabo verbum eius, in deo spe-
 rari, non timebo quid faciat mihi caro.

Tota die verba mea calumniabuntur, ad-
 uersum me omnes cogitationes eorum in
 malum.

Congregati sunt, insidiantur, ipsi calca-
 ncos meos obseruant.

Expectantes animam meam, propter ini-
 quitatē euasio erit illis: in ira populos con-
 fringes deus.

Fugas meas tu numeratas habes, lachry-
 mas meas repones in virem tuam.

Nõne in libro tuo hæc scripta sunt: tunc
 conuertentur inimici mei retrorsum.

In quacunque die inuocauero te: ecce co-
 gnoui quod deus meus es tu.

In deo laudabo verbum, in domino laudabo sermonem, in deo speravi, non timebo, quid faciat mihi homo.

In me sunt deus vota tua, reddam laudationes tibi:

Quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu, ut ambulem coram deo in lumine viuentium.

EXPLANATIO.

Pro columba muta. Hæc inscriptio significare videtur, hos versus esse factos pro Davide homine simplici, & innocente, qui causam suam deo committens nihil aduersarij sui respondit, sed præcul fugiens ad Palestinos se contulit, quæ quidem historia scripta est in libro primo Regum.

Conculcauit me homo. Saulem significat.

Quæcunque die. Quoties, inquit, mihi aliquis metus iniectus erit, ego me muniam contra illum spe certissima auxiliij tui.

In deo laudabo verbum eius: Ego, inquit, fretus benignitate dei in bonam partem accipiam, quicquid eius voluntate, & permissu acciderit mihi, verbum autem apud Hebræos appellatur *lati* pro re, & facto, sæpe iam dictum est: ita nonnulli explanant hunc locum. Nos verò diligentius verba Davidis expendentes sic interpretamur.

mur: cum nihil in deo existat, quod satis dignè laudari possit ab hominibus, tamen vir pius in periculum aliquod adductus verba ipsius laudat in primis, quo animum suum corroboret, ac confirmet, laudat verò ad hunc modum: Eloquia domini, eloquia munda, argentum igne examinatum in vase terreo, purgatum septies, id est verba dei vera, sive æque sunt, nihil us purius, aut sanctius, nihil ab omni falsitate magis alienum. Hæc cum animo suo cogitans vir pius, simulque reputans, deum promississe, se misericordia sua tanquam firmissimo scuto protecturum omnes qui sese in tutelam ipsi tradiderunt; incredibile dictum est, quantum fiducia, ac firmitatis ex ea re comparet in rebus aduersis. Hæc ita esse, ex verbis ipsius Davidis intelligi potest, qui cum dixisset, in deo laudabo verbum eius, statim subiungit, se deo confidere, eamque fiduciam esse talem, & tantam, ut neq; vim neq; insidias potentissimi regis extimescat, quippe qui non dubitet, deum pro salute sua propugnare, cuius rei certissimum pignus habet verbum ipsius, id est promissionem.

Propter iniquitatem. Erit ne hoc eorum scelus impunitum? Non erit certe, sed tu domine hanc magnam vim hostiam meorum vlcisceris. Sic interpretatur hunc locum Chimis Hebræus explanator.

Fugas meas. Tu domine, inquit, optime nosti, quàm saepe coactus sim fugere impetum hostium meorum, lachrymas, quæ quotidie fluunt ex oculis meis reponere quæso in virem tuam, vt videam, quàm illæ sint abundantes, immo verò in libro providentiæ tuæ scriptæ sunt & lachrymæ, & fugæ meæ, & omnes iniuriæ, quas innoceni perfero. Nimirum efficacissima est consolatio in rebus aduersis, cum vir pius cogitat, nihil sibi evenire posse, quod deus non animadvertat, quem sibi patrem esse non dubitat.

Tunc conuertentur. Videtur certum tempus significare, quo tempore intelligebat aduersarios suos opprimendas esse.

In me sunt. In mea, inquit memoria sunt vota, quæ tibi nuncupavi, eaque religiose persolua. quæ vero sint ea vota, ipsemet declarat subiungens, reddam laudationes tibi.

Quoniã eripuisti. Gratiarum inquam immortales agam tibi, propterea quod me ex maximis periculis eripuisti, vt in lumine viventium, id est, vitam, & salutem retinens ambulem coram, te hoc est virtutem, & pietatem colam, atq; ita me geram, tanquam omnibus meis cogitationibus, & verbis, & actionibus intersis, Sed hæc gratiarum actio pertinet ad omnes pios, quorum animos, & pedes liberat deus, alteros à morte sempiterna, alteros à lapsu, vt vi spiritus corroborati, atque

eo lumine, quo cælestes in perpetuum fruuntur, illustrati, sine graui aliqua offensione hoc difficile viuendi curriculum conficiant, deum semper ante oculos habentes, vt nihil animo agitare, nihil aut loqui aut gerere possint, quin illum presentem adesse persuasum habeant.

ARGUMENTVM PSALM. LVII.

Gratias agit deo, cuius misericordia è maximo periculo euaserat.

Victori, ne perdat David Michtan, quando fugit à facie Saulis in speluncam.

Psalmus L VII.

Miserere mei deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea.

Et in vmbra alarum tuarum sperabo, do nec transeat iniquitas.

Clamabo ad deum altissimum, ad deum, qui perficit mihi.

Mittet de cælo, & liberabit me, dabit in opprobrium conculcantes me.

Mittet deus misericordiam suam, & veritatem suam, anima mea in medio leonum est, iaceo inter ardentes,

Inter filios hominum, quorum dentes sunt lanceæ, & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.

Exaltare super cœlos deus, super omnem terram gloria tua.

Laqueum parauerunt pedibus meis, incurauit ille animam meam.

Foderunt ante faciem meam foueam, & ipsi inciderunt in eam.

Paratum cor meum deus, paratum cor meum: cantabo, & psalmum dicam.

Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara, auroram excitabo.

Cōfitebor tibi in populis domine, & psalmum dicam tibi in gentibus:

Quoniam magnificata est vsque ad cœlos misericordia tua, & vsque ad nubes veritas tua.

Exaltare super cœlos deus, & super omnem terram gloria tua.

EXPLANATIO.

Quando fugit à Saule. *Hæc historia scripta est in libro primo Regum quod vero in eodem titulo dicitur, ne perdas, Hebræi putant id significare, & suos ad occidendum Saulem inflammatos cohibuerit: nimirum cum Abisais illum dormientem interficere vellet, legimus Dauidem illi dixisse, ne perdas eum. Verum haud satis scio, an hæc interpretatio conuenire possit reliquis inscriptionibus, quæ hæc eadem verba continent.*

Qui percutit mihi. *Omnia, quæ opto: est enim oratio imperfecta.*

Mittet deus. *Deus & misericors, & verax est: misericordia facit, vt opem affertis & laborantibus promittat: veritas facit, vt promissa persoluat.*

Iaceo inter ardentes *Odio mei.*

Exaltare super. *Id est, declara vim & potestatem tuam in homines impios, & nefarios, vt omnes ad venerationē tu excitentur, & in omnes terras se dilatet gloria tua.*

Laqueum parauerunt. *Nunc exponit auxilium sibi allatum esse, quod expectauerat.*

Inclinauit ille animam meā. *Significat his verbis magnitudinem periculi, & timoris, quo debilitabatur, animūq; demittebat, cum Saul ipsi immineret, & in eum locum ventum esset, vt ex eius manibus elabi posse non videretur.*

Et ipsi inciderunt in eam. *Machinati erant mihi periculum, in quod ipsi incurrerunt, cum incanti in manus meas incidissent.*

Paratum cor meum. *Symmachus vertit clarius ad hunc modum: stabile cor meum deus, stabile cor meum. Nihil vero est, quod magis stabiliat, & confirmet animum in religione, ac pietatis amore, quam observatio diligens earum rerum quæ res quotidie geruntur à prouidentia dei bonè tuendis, & impravis viciendis.*

EXPLANATIO IN LIB.

Exitabo auroram. Non expectabo, dum aurora me exciter de lecto, quin potius illam ego cunctatim excitabo antelucanis horis surgens ad hymnos canendos. Simile est illud Virgilij, *Aestatem increpitans seram Zephyrosque morantes.*

Quoniam magnificata est. Id est, omnia plena sunt misericordia, bonitate, & iustitia tua.

ARGUMENT. PSAL: LVIII.

Inuehitur in Saul, & eius consiliarios, & affeclas, quos praedicat grauissimas penas scelerum duros.

Victori, ne perdas David Mithan.
Psalmus LVIII.

Num verè congregatio iustitiam loquimini? recte iudicatis filij hominum?

Etiam in corde iniquitates operamini in terra, iniustitias manus vestrae appendunt.

Alienati sunt peccatores a vulua, errauerunt ab utero, loquentes falsa.

Venenum illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdae obturatis aures suas,

PSALM. CVM PARAPH. 211

Quae non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.

Deus conterere dentes eorum in ore ipsorum molas leonum confringe domine.

Diffuant tanquam aqua decurrens, dirigant sagittas suas, sed sint, ac si contractae essent.

Instar limacis colliquefcentis dilatabitur, fiat velut abortiuum mulieris, quod non vidit solem.

Priusquam crescant spinæ vestrae in rhamnum, sicut crudum quid, sic ira turbine rapiet eum.

Lætabitur iustus cum viderit vindictam, pedes suos lauabit in sanguine peccatoris.

Et dicet homo, utique est fructus iustæ, utique est deus iudicans in terra.

EXPLANATIO.

Num verè congregatio. Num, inquit, o iudices, & consiliarij, qui Saulem ab iniuria mihi facienda dehortari debueratis, vera, & æqua consulti, aut pronuntiaueratis? quin potius nihil nisi maleficia, & scelera cogitatis, eaque impotenti animo perficitis, pro æqualitate, & iustitia iniurias, & vim iudiciali statera appendentes.

Alienati sunt. Non est, inquit, quod mireremur, hos homines esse tam sceleratos, quip-

pe qui iam inde ab ipsis incunabulis ab alienauerunt se à deo, & à recta viuendi ratione aberrauerunt.

Sicut aspidis furdæ. Comparat eos aspidi obturanti aures, quoniam nolebant audire monitiones salutaris.

Sed sint, ac si contractæ essent. Id est, conatus eorum irriti sint.

Priusquam crescant spinæ vestræ in rhanum. Verba hæc cõuertit etiã Symmachus hoc modo. Sed vocabula Hebræa sunt ambigua, & totus versiculus mihi videtur admodũ difficulti ad intelligendũ: cõsideret tamẽ pius lector, nõ ex eo elici possit sententia, quam subiiciã, quẽ admodum vis venti poma ex arboribus cruda auellere solet, ita vis iræ diuinæ ducem vestrum immatura morte de medio tollet, antequã scelera, & vitia vestra maiora fiant, & corroborentur. Est autem rhamus spinã maximã, quæ speciem arboris ferẽ gerit.

Lætabitur iustus. Lætabitur, non quod insulet illorum calamitati, sed quod videat gloriam Dei illustrari, & homines à maleficio deterreri, dum improbi penas.

Pedès suos lauabit. Hyperbole est, qua significat ingentem lætitiã piorum, sed vulgo aliter hunc locum interpretantur, nempe homines pios supplicio impiorũ fieri cautiore, & quò clarior

cernunt, deum cuique, pro eo ac quisque se gerit, aut penas irrogare, aut præmia persolvere, hoc enixius contendere, vt omnem impuritatem ex animo eluant.

ARGUMENT. PSALM.

LIX.

Implorat auxilium Dei contra aduersarios.

Victori ne perdas, Mithã David, quando misit Saul, & custodiuit domum eius, vt eum interficeret.

Psalmus LIX.

ERipe me de inimicis meis Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me.

Eripe me de operantibus iniquitatem, & de viris sanguinem salua me.

Quia ecce insidiantur animæ meæ, congregantur aduersum me.

Non propter iniquitatem meam neque ob peccatum meum domine, sine iniquitate mea illi currunt, & se instruunt.

Exurge in occursum meum, & vide; & tu domine deus exercituum, deus Israel.

Intende ad visitandas omnes gentes, non miseraris omnium, qui operantur iniquitatem,

EXPLANATIO IN LIB.

Reuertuntur ad vesperam, & fremunt vt canes, & circumeunt ciuitatem.

Ecce loquuntur in ore suo, & gladii sunt in labiis eorum, quoniam quis audit?

Tu autem domine deridebis eos, subsannabis omnes gentes.

Fortitudinem eius tibi reseruabo, quia tu deus adiutor meus es. Deus meus misericordia eius praeueniet me.

Deus ostendit mihi in inimicis meis, ne occidas eos, ne fontem obliuiscatur populus meus.

Disperge illos in virtute tua, & deice eos protector noster domine.

Propter delictum oris eorum, & sermonem labiorum ipsorum, & comprehendentur in superbia sua.

Propter periurium & mendacium, quod loquuntur, consume in furore, consume, & non sint.

Et sciant, quod deus dominatur in iacob, & usque ad fines terrarum.

Reuertuntur ad vesperam, fremunt vt canes, circumeunt ciuitatem.

Ipsi dispergentur ad manducandum, sed dormient non saturati.

Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exaltabo mane misericordiam tuam.

PSALM. CVM PARAPH. 213

Quia factus es adiutor meus & refugium meum in die tribulationis meae.

Fortitudo mea tibi psallam, quia deus adiutor meus es, deus meus misericordia mea.

EXPLANATIO.

Quando misit Saul. *Historia haec scripta est in lib. i. Regum.*

Intende ad visitandas omnes gentes.

Alio loco ostendimus, hoc verbo gentis sapenumero in literis sanctis significari homines sceleratos, & impios: visitatio autem improborum significat eorum supplicia, vt apud Esaiam, Visitabo super orbis mala: & in psalmo 89. Visitabo in virga iniquitates eorum. Itaque orat, vt Deum, qui pro sua singulari lenitate diuturnam saepe nocentibus concedit impunitatem, aliquando tandem animum intendat ad iudicia exercenda, atque ad vim seueritatis sua declaranda contra importunitatem hominum perditorum.

Reuertuntur ad vesperam. *Describit sedulitatem scartorum, qui iussu Saulis obsidebant de nocte domum suam, & tota ciuitate insidias locabant, ne posset elabi.*

Ecce loquuntur in ore suo. *Figura est, quam rhetores appellant reticentiam, hac exprimitur*

tracitatem verborum, quæ iactabant, ij qui obfidebant domum suam: En, inquit, loquuntur ore suo nihil scilicet nisi eadem, & sanguine, & immanitatem: itaque subiungit, gladij sunt in labijs eorum.

Quoniam quis audit. Quis (inquunt illi) nos audit? Id est, hac nefaria loquitur, propterea quod existimant, audire neminem, cum tamen ego, imò verò deus audiat omnia. Symmachus sententiam exprimens non verba, clarius vertit ad hunc modum, gladij sunt in labijs eorum, tanquam nemo audiat.

Tu autem domine deridebis eos. Tu domine conatus istorum irritos facies, & omnium impiorum consilia franges.

Fortitudines eius. Non possum ego potentie regis obfistere, itaque certamen hoc tibi seruabo & viribus illius vires tuas obijciam. O fortunatum, & verè beatum illum, qui tantos progressus habet in cognitione imbecillitatis suæ, ut deposita omni temeritate, & propriarum virium confidentia, toto animo acquiescat in præsidio misericordie Dei.

Misericordia eius præueniet me. Tam benignus est, inquit, deus meus, ut suæ misericordie præuenire soleat preces meas, & opè ferre, antea, quam illam implorem. Deus hac benignitate vsurum aduersus pios pollicetur apud Esaiam

his verbis. Antequam clament, ego exaudiam, adhuc illis loquentibus audiam.

Ostender mihi in inimicis meis. Ea videlicet, quæ opto: oratio est præcisa, & imperfecta.

Ne occidas eos. Ne subito illos de medio tolle, ne forte hoc exemplum iustitiæ tuæ effluat è memoria populi mei, sed vagi, exules, omnium rerum egentes diu secum ferant monumenta iustitiæ tuæ, illaque mortalibus inuiti ostendent.

Disperge illos in virtute tua. Hunc versiculum, & sequentem Symmachus etiam vertit eodem modo.

Et comprehendantur in superbia sua. Id est, fac, arrogantia suæ laqueis irretiti pœnas scelerum pendant.

Propter periurium. Quoniam vocabula Hebraea sunt ambigua, potest hic locus etià hoc modo verti, & de maledictione, & tabe narrent, id est, ut quidam ex Hebraeis explanant, deus illos exeretur, & tabe tam dura consumat, ut omnes ea de re tanquam portentosa loquantur.

Ipsi dispergentur ad manducandum. Nunc tota ciuitate discursant, quo me per insidias opprimant, at ydem isti pro hoc scelere cogentur mortuo Saule discursare querendi victus causa, quo non inuento somnum capient fame enecti.

EXPLANATIO IN LIB.
ARGUMENTVM PSAL.
LXI.

Scripsit hunc psalmum Dauid cum bel-
lum difficillimum gereret cum Ammo-
nitis, & Idumæis, & Syris inter se fœdera-
tis, que quidem historia scripta est in 2. lib.
Red. & in 1. Paralip. Rogat autem deum, vt
populo calamitatibus bellorum vexato opē
ferat: deinde confirmatus oraculo victoriā
de hostibus sibi pollicetur, & regni stabili-
tatem.

*Victori, pro Liliis pulchritudinis,
Mithan Dauid ad docendum quan-
do pugnant aduersus Syriā Meso-
potamiæ, & aduersus Syriam Sobal,
& reuersus est Ioab, & percussit
Edon in vale Salmarum 12. millia.
Psalmus. LX.*

Deus repulisti nos, & dissipasti nos, ira-
tus es, conuerte te ad nos.
Commouisti terram, & confregisti eam,
Ostendisti populo tuo dura, potasti nos
vino mortifero.
Dedisti metuentibus te signum ad extol-
lendum propter veritatem.
Vt liberaretur dilecti tui, saluum fac dex-

PSALM. CVM PARAPH. 215
tera tua, & exaudi me.

Deus locutus est in sanctuario suo, exul-
tabo, diuidam Sichem, & conuallē Succorh
dimetiar.

Metus est Galaad, & meus est Manasses,
& Ephraim fortitudo capitis mei,
Iudas legifer meus, Moab olla lotionis
meæ.

Super Idumæam proiciam calceamentū
meum, super me Philistæa iubila.

Quis deducet me in ciuitatem munitam?
qui deducet me vsque in Idumæam?

Nōne tu Deus, qui repulisti nos? & non
egredieris Deus cum exercitibus nostris?

Da mihi auxilium de tribulatione, quia
vana salus hominis.

In deo faciemus virtutem, & ipse ad nihī-
lum deducet tribulantes nos.

EXPLANATIO.

Pro liliis pulchritudinis. *Alij aliter hæc
verba ex Hebræo vertunt sed omnia sunt adeo
obscura, vt nullam explanationem certam affer-
re possimus.*

Commouisti terram. *Hæc translatio signi-
ficat, populum impetu bellorum vexatum esse.
Simile est illud poetæ veteris, Africa terribili*

eremit horrida terra tumultu.

Ostendisti populo tuo dura. *Acerbissima spectacula præbuisi populo tuo, & mortifera pocula calamitatum nobis ministrasti.*

Dedisti metuentibus. *At olim (inquit) solitus eras dare cultoribus tuis vexillum, quod erigerent in præliis, & felicissime pugnarent, idque faciebas propter veritatem, ut scilicet, qua pro miseris illis, obseruares. Ptere igitur solita misericordia, & dextera tua saluari populum tuum ab imminentibus periculis incolumem serua. Quod verò dicti, deum dedisse vexillum populo, id significat, Hebræos olim auspiciis, & ductu Dei bella feliciter administrare consueuisse.*

Deus locutus est. *Confirmat animum oraculo, quod acceperat, fore, ut non modo regno Hebræorum potiretur, sed etiam exterarum gentes sub imperium suum subiugaret. Deum (inquit) omnia secunda mihi pollicitus est, propterea animo lato, & tranquillo ero: nam diuidam Sichem, & metiar conuallem Succoth, id est, in ditione, & potestate mea erunt agri, & oppida qua assignata fuerant olim familiæ Ephraim, sed quoniam hec iam possidebat, videntur probandi, qui verterunt hunc locum verbis tempus præteritum significatibus ad hunc modum, Sichem iam diuisi, & metitus sum vallem Succoth.*

Meus est Galaad, & meus est Manasses,

Hu verbis significat partem illam terræ Iudææ quaesita est trans flumem Iordanem.

Et Ephraim fortitudo capitis mei. *Sic appellat tribum Ephraim, propterea quòd illa & potentia, & militum numero præstabat cæteris tribubus.*

Iudæ legifer meus. *Etiam legifer Iudæ est sub imperio meo. Ad tribum Iudæ pertinebat regnum, & legum gerendarum potestas, propterea eum legiferum appellat imitatus Moysen, qui in Genesi inquit, Non aufereitur sceptrum de Iudæ, & legifer de medio pedum eius.*

Moab olla lotionis meæ. *Allegoria est, qua significat, arrogantiam Moabitaram ad id seruitutis, & humilitatis esse perducendam, ut possint comparari fictilibus, in quibus pedes lauant: idem quoque significat allegoria quam subiugit. Super me Philistæa iubila. Id est, persequere me faustus acclamationibus, utpote regem tuum, neque recusa imperium meum.*

Quis deducet. *Quis (inquit) eas vires, & copias mihi suppediter, quibus expugnare possim urbem illam munitissimam, quam tanto iam tempore obsessam teneo? Ea urbi appellabatur Rabbatha.*

Quis deducet me vsque in Idumæam? *Meminit Idumææ, quoniam illa quoque eo bello domita est.*

EXPLANATIO IN LIB.

Nōne tu deus. *Deduces me vsque in Idamēam? qui tandiu nos auxilio tuo spoliasti. Nōne inquam tu deus eris dux copiarum nostrarum?*

Quia vana salus hominis. *Salus videlicet, quæ ab hominibus expectatur.*

In deo faciemus virtutem. *Id est, freti auxilio dei vemplicam fortiter, ac feliciter administrabimus.*

ARGVMENT. PSAL.

LXI.

Implorat auxilium Dei in periculo vetans, deinde prædicit, se ac familiam suā imperio Iudæorum potituram, & regnum Christi sempiternum canit.

*Victori in Neginoth, Psalmus
David LXI.*

EXaudi deus deprecationem meam, intende orationi meæ.

Ab extremo terræ ad te clamabo, dum anxietur cor meum: in petram, quæ altior me est, duc me.

Quia factus es spes meâ, turris fortitudinis à facie inimici.

Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula,

PSALM. CVM PARAPH. 217

protegar in velamento alarum tuarum.

Quoniam tu deus meus exaudisti orationes meas, dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.

Dies super dies regis adicies, annos eius vsq; in diem generationis, & generationis.

Sedebit in æternum in conspectu Dei, misericordiam & veritatem præpara, quæ custodiant eam.

Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi, vt reddam vota mea de die in diem.

EXPLANATIO.

Ab extremo terræ. *Id est, ab extrema Iudæa, vbi exul vitam inopem, & vagam persequor.*

In petram, quæ altior. *Id est, duc me in aliquem locum tutum, ac munitum, quod ego sponte mea conscendere non possum.*

Inhabitabo in tabernaculo. *Quamquam vi deor exilio perpetuo multatus, tamen te fauente in sanctam ciuitatem reuertar, & sanctissimum templum tuum assidue venerabor, hoc autē David in primis optabat, hinc illud, Vñ petÿ à domino, hoc requiram vñ inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. Quod vero ait,*

se habitaturum in secula significat, se cū sua posteritate in vrbe sancta regnaturū. sunt tamen, qui existimant, hanc esse allegoriam, qua significet, Deum sibi perpetuo præsidio, salutiq; futurum. de quo genere allegoriæ explicatum est in psalm. 27.

Dedicasti hæreditatem. Sic appellat regnū, quod Deus sibi ac familiæ suæ concesserat; sed etiam hæreditas priorū est semperiterna bonorū cœlestiū possessio. Hæc vero hæreditatem adire incipimus tū, cū deus spiritum suum nobis impartitur, a quo felicissimè regimur, & gubernamur, tantisque bonis afficimur, vt in hac vita fragili, & caduca, immortalium vitam, & voluptates purissimas gustare incipiamus.

Dies super dies. Hic aperte sempiternā vitam, & imperiū Christianit, per quem familia Dauidis in perpetuū regnat, neque aliter hūc versiculum interpretatur paraphrasi Chaldaea.

Misericordiam, & veritatem para. Significat, regnū Christi esse regnū misericordiæ, & veritatis, quibus custodibus non solum tuti, sed etiam beati sumus.

Vt reddam vota mea. Id est, hymnos, & gratiarum actionem, quæ quidem vota p̄i perpetuò reddere debent, quando etiam bona, quorum hæredes instituti sunt à deo, perpetua sunt.

Docet, in solo Deo spem locandam esse, & nihil esse inanius, aut fallacius hominibus.

Victori pro Idithum Psalmus

LXII.

Vtique ad Deum filet anima mea, ab ipso enim salutare meum.

Vtique ipse est propugnaculum meum, & salus mea, ipse arx mea, non vacillabo multum.

Quousque irruitis in hominem? interficiemini, vniuersi vos tanquam paries inclinatus, & maceries impulsæ.

Vtique propter exaltationē eius in ierū confilium, vt expellant, diligunt mēdaciū, ore suo bñ dicunt, & corde suo maledicunt.

Veruntamē deo file anima mea, quoniam ab ipso expectatio mea.

Vtique ipse est propugnaculum meum, & salus mea, arx mea, non vacillabo.

In deo salutare meum, & gloria mea, robor fortitudinis meæ, & spes mea in deo est.

Sperate in eum omni tempore o popule,

effundite coram illo corda vestra, deus spes nostra est.

Certe vani filij hominis, mendaces filij viri, in stateras si ascendant, ipsi pariter leuiores sunt vanitate.

Nolite sperare in iniquitate, & rapina, nolite fieri vanitas: diuitiæ affluat, nolite cor apponere.

Semel locutus est, deus, duo hæc audiui, quod potestas deo est, & tibi domine misericordia, & quod tu reddes vniciquæ iuxta opera sua.

EXPLANATIO.

Vtique ad deum flet anima mea. Tunc animus noster ad Deum flet, cum rebus aduersis auxilium eius patienter expectat vacuus ab omni solitudine, & angore, neque se lamenti, aut querimoniis dedens.

Non vacillabo multum. Animus noster natura vsque eò imbecillus est, vt vel leui ictu facile concutatur, & cadat, quod si fiducia, & spe ad misericordiam dei adnitatur, vacillat ille quidem sepe ob ingentem infirmitatem, sed gradu constantiæ non dimouetur.

Tanquam paries. His similibus offedit, quædam facile sit illos perditurus Deus.

Propter exaltationem eius. Insuper mibi conuentione facta, propterea quod vident ad magnam nominis celebritatem & gloriam me a deo perductum esse.

Ab ipso expectatio mea. Ex eo pendet omnis spes salutis meæ.

Vtique ipse est propugnaculum meum. Qui hæc dicit ex animo, verè pius est, neque vim illam diaboli, vel impiorum reformidat: qui non credit deum talem sibi esse, is a deo alienus est, atque in hominibus spem suam ponat necesse est, id quod execrandum, ac detestabile est.

Sperate in eum. Hortatur populum, vt exemplum suum secutus omnes spes, & cogitationes suas in misericordia dei collocet, qui solus ex omnibus seruare, solus omnibus bonis ornare, & cumulare nos potest.

Effundite coram illo corda vestra. Id est, omnes curas, & molestias vestras, atque ab eo solo auxilium expectate.

Certe vani filii hominis. Offendit, neque ab hominum potentia metucendum esse, neque illorum opibus, & gratia nitendum. Appellat autem consuetudine lingua Hebræa homines ignobiles, & obscuros, filios hominis: contraque viros claros, & nobiles vocat filios viri, & pronuntiat tam hos quam illos futiles, vanos, & mandaces esse. hæc sententia in homines conuenit, quatenus

diuini spiritus afflatu nondum renouati sunt.

In stateras si ascēdāt. Est Hyperbole elegantissima, quæ exaggerat stultitiam, & leuitatem mortalium: si ponas, inquit, in altera libra lance inanitatē, in altera uero uniuersum genus humanum, profecto inanitas ipsa præponderabit.

Nolite sperare in iniquitate, & rapina. Monet, canēdum esse, ne tantū pecuniam a stimeamus, ut cupiditate cæca illius incitati suum alteri detrahāmus, atque alieno incōmodo nostrū commodū consulāmus: ita enim ex filiis dei filij hominū efficeremur, id est, ipsa inanitate inaniorei. Eos uero, qui diuitiū alterius iniuria quæ sitis affluunt, monet, ut illis ne adiciant animum, sed perinde aff. Etī sint, quasi nihil possideāt. transit enim celerrimè imago huius uitæ inanis, & adumbrata: atq; hæc, quæ bonæ fortunæ nominantur sunt caduca, fluxa, & pro nihilo putanda.

Semel locutus est deus. Hoc loquendi modo significat id, quod deus dixit ita firmum, & ratum esse, ut irritum fieri nō possit. In eandem sententiam accipitur illud apud Iobum. Semel loquitur deus, & secundo id ipsum non repetit. Quid uero locutus ille sit, subiungit inueniens, se duo hæc audisse, uidelicet deum & potentia, & misericordia longè plurimū excellere, & unicuique gratiā referre pro eo ac quisq; segerit: nam bonis amplissima præmia persoluit, nocētibus sup

plia debita cōstituit. hoc ad potentiam spectat, illud ad misericordiā: sed sciendum est, interpretes recentiores ita exprimere ex Hebræo. Semel locutus est deus, atq; iterū, hoc audiui. significant autem uerba hæc, Deum sepe locutum esse ore Moysi, & caterorum uatum ea, quæ sequuntur.

ARGUMENT. PSAL. LXXIII.

Declarat desiderium incredibile, quo tenebatur adeundi ad templū dei, a quo lōgè aberat propter inimicitias Saulis. Declarat item quantā uoluptatem capiat ex cōtemplatione rerū diuinarū: prædicat etiam, se regno potiturum sublati inimicis.

Psalmus Dauid, cum esset in deserto
Iudæ, LXXIII.

Deus, deus meus ad te de summo mane uigilo.
Sitiuit te anima mea, desiderauit te caro mea.

In terra deserta, sitibūda, & inaquosa, sic in sancto contemplatus sum te, ut uideam fortitudinem tuam, & gloriam tuam.

Quoniam melior est misericordia tua, quam uita, labia mea laudabunt te.

Dd ij

Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas.

Tanquam adipe, & pinguedine saturabitur anima mea, cum labiis exultationis laudabit os meum.

Certe memor fui tui super stratum meum, in vigiliis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus.

Et in velamento alarum tuarum exultabo, adhæsit anima mea post te, me sustentauit dextera tua.

Ipsi vero perdere quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.

Rex vero lætabitur in deo, laudabuntur omnes qui iurant per eum, quia obstruetur os loquentium iniqua.

EXPLANATIO.

Desiderauit te caro mea. Ex hoc intelligi potest, res incommodæ atque asperæ quam sint hominibus pijs commodæ, ac salutares: siquidem caro, quæ suapte natura est spiritui aduersaria, & à colendo deo semper deterrere solet, à diuis calamitatibus fracta, & debilitata cum spiritu pacem facit, & vnâ cum illo deum cupide quaerit, propterea quod extra ipsum non habet, vbi possit acquiescere.

Sic in sanctuario. *Id est, quanquam in hac vasta solitudine vitam ago, tamen quasi in templo tuo foris, & sacrificiis interesset, sic contem-
plor sanctissimum numen tuum. atque oculis animo cerno fortitudinem tuam, & gloriam tuam. videtur autem arcam fœderis significare: his enim nominibus illa vulgo celebratur, quod deus ex eo loco oracula edere, atque vim, & numen suum insigniter ostendere solet. Hinc Asaphus in psalmo 78. cum dicere vellet hanc arcam permissu dei in potestatem hostium venisse, dicit, illum fortitudinem suam, & suam gloriam in manus inimici tradidisse, quin etiam vxor Phineæ sacerdotis hanc calamitatem defens in libro primo Regum ait, gloriam domini ab Israele translata esse ad Palestinos. licet hæc, quæ diximus, vera sint, tamen cum vir sanctus ait, se perinde, quasi in templo esset, contemplari gloriam dei, & vim eius salutarem, hoc intelligit in primis, quanquam longe abest à solenni cœtu piorum pulsus a rege in desertas & incultas solitudines, non tamen eam rem impedire, quo minus suauissima voluptate potiat, & pietatem suam alarum potentia & misericordia dei contemplanda: quæ duæ res in maximis calamitatibus potissimum elucet, dum vir pius undique premitur, sed non opprimitur: cadens, robustior surgit: in luctu & micore, gaudio*

triumphat: egentissimus est, & omnia possidet: quotidie in media morte versatur, & tamen viget, ac floret. quæ cum geruntur, ille bonitatem dei, & vim eius præponentem non cogitatione modo comprehendit, sed etiam (vt ita dicam) manibus attingit, atque ex ea re admirabilis quedam in animo ipsius exarscit amoris magnitudo aduersus clementissimum numen: vt non malè sentire videantur, qui affirmant, deum in rebus aduersis amabiliorem existere quàm in prosperis. quod ita esse, Dauid quoque in maximis periculis versans suo testimonio comprobat, cum subiungit, misericordia dei vita ipsa optabiliorem esse. quæ verba ex animo dicere non potest, nisi expertus: experiundum autem est potissimum in ipsa calamitate.

Tanquam adipe. Significat contemplationem diuinæ bonitatis esse salutarem, & delicatissimum pastum animorum.

Rex vero. De se loquitur, quem deus regem constituerat.

Omnes qui iurant. Solebant Hebræi iurare per salutem regis. Saule autem incolumi nemo ausus fuisse per salutem Dauidis iurare.

ARGUMENT. PSALM. LXIIII.

Inuchitur in aduersarios suos, homines imaledicos, & infidiosos, quos prædicat scelerum poenas perfoluturos.

Victori, Psalmus Dauid LXIIII.

EXaudi deus orationem meam, cum deprecor, à timore inimici eripe animam meam.

Protege me à consilio malignantium, a multitudine operantium iniquitatem.

Quia exacerunt vt gladiū linguas suas, tetenderunt sagittam suam verbū amarum: vt sagittent in occultis immaculatum.

Subito sagittabunt eū, & non timebunt, firmauerunt sibi sermonem nequam.

Narrauerunt, vt absconderent laqueos: dixerunt, quis videbit eos?

Scrutati sunt iniquitates, perfecerunt ea, quæ scrutati sunt,

Etiam intimum cuiusque, & cor profundum: & sagittabit eos deus.

Sagitta repentina, extabunt plagæ corū, & impingere se ipso lingua facient.

Comouebuntur omnes respicientes eos, & timebit omnis homo.

Et annuntiabunt opera dei, & facta eius intelligent.

Lætabitur iustus in domino, & sperabit in eo, & gloriabuntur omnes recti corde.

EXPLANATIO.

Tetenderunt sagittam. Comparat eorum verba sagittis.

Firmauerunt sibi sermonem nequam. *Id est, decreuerunt omnino nefarium facinus facere, de quo inter se consultarunt.*

Scrutati sunt iniquitates. *Id est, vestigant varias nocendi vias, & artes.*

Etiā intimum cuiusque, & cor profundum. *Etiā intimos animorum sensus scrutatur, adeo sunt callidi, & malitiosi.*

Et impingere se ipsos. *Id est, perniciem ipsi sibi petulantissima lingua comparabunt.*

Cōmouebuntur omnes. *Prædicat, deum ea exempla editurum in suos aduersarios, vt ceteros omnes à maleficio sit deterriturus.*

Et facta eius intelligunt. *Intelligent in quā, hæc non casu, & fortuito euenire, neque consilio, atque opera hominum geri, sed providentiā dei esse, quæ afflictis, & violenter oppressis auxilium ferat, atq; homines importunos, & nefarios, perinde vt meretur. eorum improbitas, viciscatur: qui vero hæc sibi persuasit, à pietate alienus esse non potest.*

Lætabitur iustus. *Homines p̄ hæc, quæ dicta sunt, cōsiderantes, lætitia exultabūt, & spem suam, quam in deo repositam habent, summo opere confirmabunt, & gloriabuntur de iustitiā ipsius omnes re et corde, id est, quicumque animo puro, & simplici iustitiam, & pietatem colunt.*

ARGVM. P S A L M. L X V.

Entem Hebræam, quæ apud Babylo-
nios exultabat, inducit loquentem, &
reditum suum ab exilio, tum etiā omnium
gentium conuersionem ad verum dei cultū
vaticinantem.

Victori Psalmus & canticum

Dauid LXV.

TEmanet hymnus deus in Sion, & tibi
reddetur votum.

Qui exaudis orationem, ad te omnis ca-
ro veniet.

Verba iniquitatum præualuerunt super
nos, & impietatibus nostris tu propitiaberis.

Beatus quem elegisti, & assumpsisti, ha-
bitabit in atriis tuis.

Replebimur bonis domus tuæ, & sancti tē-
pli tui, mirabilia in iustitia.

Annues nobis deus saluator noster, spes
omnium finium terræ, & maris longinqui.

Stabiliens montes in virtute tua, accin-
ctus potentia, comescens fremitum ma-
ris, sonum fluctuum eius.

Et tumultum populorū, & timebunt qui
habitant in extremis à signis tuis, egressus
matutini, & vesperæ laudantes facies.

Visitasti terram, & irrigasti eam, plurimū
locupletasti eam.

Flumen dei repletū est aquis, paras fru-

EXPLANATIO IN LIB.

mentum illis, quoniam ita præparas eam.

Sulcos eius inebria, demitte pluuiam in
liras eius, imbris liquefac eam, germi-
ni eius benedic.

Coronabis annum benignitate tua, & ve-
stigia tua stillabunt pinguedinem.

Stillabunt in habitacula deserti, & exul-
tatione colles accingentur.

Vestientur gregibus cæpi, & valles ope-
rientur frumento, iubilabunt, atque hym-
num dicent.

EXPLANATIO.

Te manet hymnus deus in Sion. Nullo
enim loco præterquã Hierosolymis fas erat tem-
plum edificare, aut sacrificium facere: sed hic
locus ecclesiam Christi significabat, extra quam
neque deus rite coli, neque ullum votum reddi
potest, quod ipsi gratum acceptumque sit.

Quia exaudis. Quoniam te benignissimum
præbes supplicibus tuis, omnes mortales reli-
cta superstitione ad te confugient. id autem per-
fectum est, posteaquam filius dei humanum cor-
pus assumpsit.

Verba iniquitatum præualuerunt super
nos. Magna certe peccata commiseramus, &
ob eam causam in has calamitates incidimus: sed

PSALM. CVM PARAPH. 224

tu pro tua incredibili misericordia nobis omnia
delicta condonabo, & populum tuum ab exilio
reduces in patriam. Verbum apud Hebræos pro
re ipsa vsurpari sæpe iam dictum est.

Beatus quem elegisti. O fortunatam gen-
tem Hebræam, quam ex omnibus nationibus se-
legisti, namque appellari voluisti. Nos certe do-
mum reuertemur, & in atriu sanctissimi tēpli tui
maximã vitæ partem consumemus: sed in primis
beati, quos deus iam inde ab ipsa æternitate ele-
git ex innumerabili mortalium multitudine, &
sibi suos adoptauit, scilicet illos in cœlesti, &
sempiterna domo dei talia, & tanta bona ma-
nent, ut ea neque aspectu oculorum comprehen-
di, neque auribus percipi, neque vlla cogitatio-
ne queant adumbrari: quin etiam ipsa piorum
ecclesia adhuc in terris manens dei domus est: &
illa quidem bonis præstantissima referta, qua-
le est vera, germanaque iustitia, tranquillitas
conscientiæ, lætitia sancta, spes certa vitæ sem-
piternæ, & cætera dona, & fructus spiritus san-
cti, quorum sæpe mentionem facit diuus Paulus
in suis epistolis.

Mirabilia in iustitia annues nobis. Signi-
ficare videtur ea, que gesturus erat deus pro sa-
lute, & incoluntate gentis suæ: de quibus rebus
gestu etiam meminit in psalmo sequenti. Sed in
primis admirabilia sunt ea, quæ deus ijs concedit:

quos suæ iustitiæ participes facit, atque in domū suam recipit, quæ est ecclesia Christi.

Stabilians mōtes. Hæc sunt allegoria, quibus elegantissime describit providentiam dei, ex qua pōdet omnis auctoritas, & potestas principum, & tranquillitas pacis: sed ego facile crediderim, has omnes esse vaticinationes ad mysteria Christi pertinetes. Hæc si ita sint, montes significabunt Apostolorum inuictam animi magnitudinem, & constantiam in euangelio diuulgando, sonitum vero maris, & tumultum populorū intelligemus esse cōiurationem contra ipsos à cūctis nationibus factā, quæ tandem magnitudine prodigiorum cōmota, & diuino spiritu afflata depositis odiis religioni sanctæ adhaeruit. Hæc profecto satis aperte significare videtur versiculus sequens: cum enim vir sanctus ait, Egressus matutini, & vespera laudantes facies, hoc intelligit, omnes nationes verum deum pie, sanctèque veneraturas, id quod Apostolorum opera, & studio perfectum est, quibus hoc præstantissimum munus à deo assignatum erat. cum autem partes orientis, & occidentis dicere veller, dixit egressus auroræ, & vesperæ: quod ex altera parte dies, ex altera nox oriatur.

Visitasti terram. Prædicat benignitatem dei, qui res ad victum, & cultum necessarias large, & prolixè suppeditet mortalibus. Sed

Origenes, & Eusebius Casariensis, hæc omnia de terra Iudæa scripta esse confirmant, quam deus postreditum Hebræorum ex Babylone vberissimam, maximèque fecundam reddiderit, ut vna cum libertate recuperata omnium rerum copia abundarent.

Flumen dei. Sic appellat Iordanem, ut sentit Origenes, & Eusebius Casariensis, quanquam sic vocare potest omnia flumina terræ Iudææ, quæ deo consecrata erat.

Quoniam ita præparas eam. Id est, quando terram ita irrigas, & fertilem reddis. Coronabis annum. Id est, omni genere frugum illum ornabis, & quacunquē incedes, fertilitatem in agros instillabunt pedes tui. Simile est illud Virgilij, Impletur vallèsque cauæ, saltusque profundi, Et quacunquē deus circum caput egit honestum.

Exultatione colles accingentur. Id est, gaudebunt omnium fructuum copia exornati. sed ut ceteras partes huius hymni, ita extremam hanc ego arbitror mysterijs Christi aptissimè conuenire: siquidem terræ fecunditas, quam vates sanctissimus tam eleganter, & copiosè describit, significat vbertatem virtutum omnium, quibus humanum genus abundauit, posteaquam misericordiæ parens vnigenam filium suum è cælo demisit in terras, illasque imbris, & sa-

lutari flumine sui spiritus irrigauit, optatissimo tempore Euageli, quod tempus etiam Christus apud Esaiam annum diuinæ benignitatis appellat. Tunc animi mortalium, qui steriles, inculti, squallebant, accepto semine Euangelii redditi sunt uberrimi, maximèque feraces, & pulcherrimos pietatis fructus ediderunt: tunc maxima luporum vis in oues commutata est, seque Iesu Christo custodiendam, & pascendam credidit: tunc omnia plausis, gratulatione, & laudibus dei personarunt.

ARGUMENT. PSAL. LXVI.

Inducit etiã hoc hymno gētem Hebræam loquentem, & gratulantem, se longa illa seruitute Babylonica liberatam esse.

Victori, Canticum Psalmi LXXVI.

Iubilate deo omnis terra, psalmum dicite gloriæ nominis eius, date gloriam laudi eius.

Dicite deo, quàm terribilia sunt opera tua domine, in multitudine virtutis tue mentientur tibi inimici tui.

Omnis terra adoret te, & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo.

Venite, & videte opera dei, terribilis in

consilii super filios hominum.

Qui conuertit mare in aridã, in flumine transferunt pede, ibi lætati sumus in ipso.

Qui dominatur in virtute sua in æternũ oculi eius super gentes respiciunt, rebelles, ne exaltentur in semetipsis.

Benedicite gentes deum nostrum, & auditam facite vocem laudis eius.

Qui posuit animam nostram ad vitam, & non dedit in commotionem pedes nostros.

Quoniam probasti nos deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.

Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationem in lumbis nostris, imposuisti homines super capita nostra.

Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.

Introibo in domum tuam, in holocaustis reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.

Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues cum hircis.

Venite, audite, & narrabo vobis, omnes qui timetis deum, quanta fecit animæ meæ.

Ad ipsum ore meo clamaui, & exaltaui sub lingua mea.

Iniquitatem si aspexi in corde meo, non

exaudiet dominus.

Certe exaudiuit deus, & attendit voci deprecationis mæ.

Benedictus deus, qui non amouit orationem meam, & misericordiam suam à me.

EXPLANATIO.

In multitudine virtutis. *Hæc versiculum interpretati sumus in explanatione Psalm. 18.*

Venite, & videte. *Hortatur vniuersos mortales ad considerenda mirabilia factiõna, quæ deus effecit pro salute, ac incolumitate gētis Hebrææ. altius autem repetunt vsque à rebus gestis ductu & imperio Moysi. Nimirum harum rerũ consideratio diligens, & cum fide coniecta, incredibile dictu est, quãtum animos excitet ad cultum, & venerationem dei: hic enim effigiem diuinã benignitatis in pios, & seueritatis in improbos, tanquam in tabula, pulcherrimè expressam, & politam cernimus.*

Rebelles ne exalcentur. *Qui deficiunt à deo, eiusque imperium tepudiant, ne animos in altum tollant, tanquam id impune sint laturi, quanuis ad tempus florere videantur.*

Benedicite gentes deum nostrum. *Hortantur non solum Hebræos, sed etiam ceteras nationes ad canendas laudes veri dei, atque illis*

narant beneficia sibi ab ipso tributa in quo affectum exprimunt animi grati, & p̄y, qui nihil æquè cupit, atque misericordiam, & bonitatem dei vniuersis mortalibus notissimam esse, vt vnus omnium in colendo, & venerando illo consensus existat.

Et non dedit in commotionem. *Id est, nos in maximis periculis, & calamitatibus saluos, & incolumes conseruauit, neque passus est, animos nostros à pietate deficere.*

Ignem nos examinasti sicut examinatur argentum. *Exemplo suo docent, quid homines pietatis amantes de suis calamitatibus sentire debeant, nempe hoc, illas sibi consilio, & numine diuino accidere, vt quemadmodum aurum, atque argentum igne purgatur, ita illorum animi puriores fiunt rebus aduersis: his enim rebus & amor nostris, rerumque fragilium, & caducarum exurit, & studia pietatis, ac innocentie mirabiliter accenduntur. At impiorum quos Deus aterna morte multare constituit, longè dissimilis est ratio: non enim istorum labes, & vitia excoquit arumna, sed auget potius, & cumulat, illaque crescente simul animorum crescit impietas, sic vno, eodemque igne lutum durescere videmus, ceramque liquefcere.*

Posuisti tribulationem in lumbis nostris. *Catenas significat, vt paraphrasis Chaldaea in-*

terpretatur.

Et exultavi sub lingua mea. Id est, ipsum laudibus extuli. Monet autē exemplo suo, laudationem bonitatis diuinæ cū ipsius inuocatione cōiūgendā esse: ea enim res mirandū in modū fiduciam corroborat, atque animum inuocantis ad spem erigit impetrādi omnia, quæ postulat, adq; spes minime fallit: animus enim sic affectus nullā a deo accipere repulsam potest. Hæc omnia vno versiculo cōplexus est Dauid in psal. 18, cū ait laudans inuocauit dominum, & ab inimicis meis saluus fuit.

Iniquitatem si aspexi. Quando, inquit, Deū precabar, si quod scelus animo conceptum habuissem, profecto illum nō orassem, neque id mirum: vt enim deum exores, necesse est ipsum cōfidenter ores: quod efficere nō potest, si tibi alicuius sceleris, aut flagitij conscius sis.

Qui non amouit orationem meam. Id est, qui non repudiavit meas preces, sed misericordiam adhibuit in calamitate mea.

ARGUMENTVM
PSAL. LXVII.

Rat deū, vt Hæbreis, & ceteris gētibus salutē, & cognitionē sui impertiat, idque illum effecturum, prædicit.

Victori in Neginoth, Psalmus
& Canticum.

Psalmus LXVII.

DEus misereatur nostri, & benedicat nobis, illuminet vultum suum super nos.

Vt cognoscatur in terra via tua, in omnibus gentibus salutare tuum.

Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes.

Lætentur, & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis.

Confiteatur tibi populi deus cōfiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructū suum.

Benedicat nos deus, deus noster, benedicat nos deus, & metuant eum omnes fines terre.

Id hunc hymnum maximè insignis est, propterea quòd magna breuitate maxima mysteria cōplectitur: itaque mihi visū est faciendū, vt ipsū totū ea interpretādi rōne explanarē, quā Græci paraphrasim vocāt.

PARAPHRASIS
PSAL. LXVII.

Ec ij

DEus misereatur nostri, & benignè faciat nobis, respiciat, ille placidis oculis calamitates nostras, & splendidissima luce sui vultus omnium errorum tenebras pellat ex animis. Misericordiæ patris mitte de cœlo vnigenam filium tuum, vt nota fiat omnibus in terris via, quæ ducit ad sempiternam domum tuam: fac, vniuersæ gentes cognoscant, & venerentur Christum tuum, per quem miseris mortalibus salutem, & beatam vitam donare promissisti.

Immortales tibi gratias agant populi omnes, omnes populi sanctissimo numini tuo perpetuò hymnos canant, lætentur, & gaudio exultent vniuersæ gentium, quoniam preces miserorum benignus exaudis. Tu domine populos omnes tuo salutari spiritu amantissimè gubernabis, tu nationes vagæ dissectas, & turbulentis erroribus implicatas ad veritatis viam reuocabis, tu filium tuum mortalibus ad vitam sempiternam ducem fidelissimum dabis. Immortales tibi gratias agant populi omnes, omnes populi sanctissimo numini tuo perpetuos hymnos canant, scilicet tempus veniet, cum terra, quæ multa secula sterilis, inculcæque manserat, cœlestes agricolas habebit, & suscepto semine euangelii fructu-

diffimã fiet, pulcherrimòsque omnium virtutum fructus feret. Deus pater benignè faciat nobis filium mittens, Deus filius benignè faciat nobis patrem reconcilians, deus spiritus sanctus benignè faciat nobis patrem filiumque demonstrans: Vt inam & patrem, & filium, & spiritum sanctum: vnum deum indiuiduè partitum, diuiduèq; coniunctum omnes terrarum fines, pie sanctèq; venerentur, & colant.

ARGVMENTVM

PSALMVS LXXVIII.

Videtur hunc pulcherrimum hynum cecinisse cū Syras. & Idumæos & Ammonitas bello superasset: inducit autem populum predicantem verbis magnificentissimis potestiam dei, & benignitatem eius erga se.

Victori, David Psalms

Cantici LXXVIII.

EXurgat deus, & dissipetur inimici eius, & fugiat, qui oderunt eum, à facie eius.

Sicut dispellitur fumus, ita dispellat eos: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie dei.

Ee iij

Et iusti lætentur, & exultent in conspectu
dei, & delectantur in lætitia.

Cantate deo, psalmū dicite nomini eius,
extollite eum supremo cœlo insidentem,
lah nomen illi.

Exultate in conspectu eius patris orpha-
norum, & iudicis viduarum.

Deus in loco sancto suo, deus qui in ha-
bitare facit solitarios in familia.

Qui educit vinctos in compedibus, re-
belles autem habitabunt terram vastam.

Deus cum egredereris in conspectu po-
puli tui, cum pertransires in deserto.

Terra mota est, etiam cœli distillau-
erunt à facie dei, ipse Sinai à facie Dei, Dei
Israelis.

Pluuiam voluntariam eleuasti deus su-
per hereditatem tuam, & eam laborantem
recreasti.

Animalia tua habitabunt in ea, parasti in
bonitate tua pauperi deus.

Dominus dedit sermonem laudatricibus
exercitus magni.

Reges exercituum fugerunt, fugerunt,
& familia domus diuisit spolia.

Si dormiatis inter ollas, pennæ colum-
bæ deargentatæ, & alæ eius in pallore
auri.

Cum dispergeret omnipotēs reges pro-
pter eam, dealbatur veluti nix in Zal-
mon mons Dei, mons Basan.

Mons excelsus, mons Basan, ut quid exi-
litis montes excelsi.

Aduersus montem, in quo beneplacitum
est deo habitare: etenim dominus habitabit
in æternum.

Currus Dei vinginti milia, multa millia
angelorū, dominus in eis (sicut in Sina) in
sanctuario.

Ascēdisti in altum, cepisti captiuitatem,
accepisti dona in hominibus.

Et etiam rebelles, propterea quod in ha-
bitat dominus deus.

Benedictus dominus quotidie, oneret
nos beneficiis suis Deus salutarium no-
strorum.

Deus noster deus saluos facienda, & dei
domini est exitus mortis.

Vtique deus confregit capita inimicorū
suorum, verticem capilli perambulantis in
delictis suis.

Dixit dominus, ex Basan reducam, redu-
cam de profundis maris.

Vt intingat pes tuus in sanguine, lin-
gua canum tuorum ex inimicis, ab ipso.

Viderūt incessus tuos deus, incessus dei
Ec iiii

mei, regis mei, qui est in sanctuario.

Præcedant cantores, sequuntur psallentes in medio iuencularum tympaniftriarum.

In ecclesiis benedicite deo domino de fonte Israel.

Ibi ex Benjamin paruulo dominans eis, Principes Iuda in vestibus suis acu pictis principes Zabulum, & principes Neptalim.

Mandauit Deus tuus fortitudinem tuam, confirma hoc deus, quod operatus es in nobis.

Propter tēplum tuum in Hierusalem, tibi offerent reges musera.

Increpa turbam lanceis armatam, congregationem taurarum inter vitulos, populorum, vt supplex veniat cum fragmentis argenti.

Dissipa gentes, quæ bella volunt, venient oprimates ex Aegypto, Aethiopia festinabit porrigere manus suas deo.

Regna terræ Cantate deo, psallite domino.

Psallite deo insidenti cœlis cœlorum ab initio.

Ecce dabit voci tuæ vocem fortitudinis, date fortitudinem deo, super Israel magnificentia eius, & virtus eius in nubibus.

Terribilis deus in sanctuariis suis, deus Israel ipse dabit virtutem, & fortitudinem plebi suæ, benedictus deus.

EXPLANATIO.

Exurgat. *Forma huius vocis, & earum quæ proximè sequuntur, in versiculis Hebræis tempus futurum indicat. diximus autem alio loco, Dauidem sæpenumero præsentia verbis tempus futurum significantibus exprimere, id quod perspicuum esse potest vel ex illo versiculo, Psalmi xxxvi. Homines & iumenta saluabis domine. Hoc cum ita sit mihi maximè probandi videtur, quæ verterunt ex Hebræo ad hunc modum: Exurgit deus, & dissipantur inimici eius, & fugiunt, qui oderunt eum, à facie eius, & quæ sequuntur, eodem modo. Hæ sententiæ sic expressæ longè plus ponderis, & dignitatis habent, & magis conueniunt cum argumento hymni, quo victoria iam adepta celebratur, tum ipsius hymni præmio, in quo locus communis de prouidentia dei copiosè, & splendidè tractatur, vt populus intelligat, quicquid domi, militiæ quæ feliciter administratur, tribuendum esse misericordiam diuinam, itaque horum versiculorum hæc est sententia, deum res humanas non negligere, sed piorum, impiorumque habere rationem: atque aliter.*

letitia, & voluptate, alteros pœnis grauisimis afficere.

Iah nomen illi. Hebrai dicit hoc nomen deo impositum esse ad significandam illius vim, omnium rerum creatricem.

Exultate in conspectu. Prædicauerunt potentiam dei improbos eueritentem, nunc prædicat eius benignitatem bonos maximis beneficiis afficientem.

Deus in loco. Deus in summo quidem caelo habitat, curat tamen humilia, & res humanas pro infinita bonitate sua administrat.

Deus qui inhabitare. Deus (inquit) facit, vt qui soli, & sine liberis vitam degebant, habeant domum familia florentem.

Rebelle autem habitabunt. Impij, & contemptores dei tandem pœnas luunt, atque incolunt loca vasta, & sterilia, at pij ducuntur à deo ex locis desertis ad terras fertiles, & amœnas. Huius rei exemplum præclarissimum ponit vir sanctus, cum subiungit deus cum egredereis &c. Sed fac impios, & contemptores dei vel in florentissimis vrbibus, atque in maxima rerum omnium affluentia vitam perducere ad extremam senectutem, tamen hæc sententia verissima est: vt enim vir pius, quocunque loco a tatem egat, in caelo est: sic impius vbique miser est, & tanquam relegatus in vastam, & desertissimam so-

litudinem, quæ ipsi omnem vitam huius fructum auferat.

Etiã caeli distillauerunt. Etiã (inquit) caelum ipsum imbribus, & tempestatibus dræsentiam dei testatũ est, & ipse mons Sina tremefactus est. Hæc eadẽ memorant Delbora, & Barreus in hymno, quem deo cecinerunt casis ad interuentionem Chananaeorum copiis. Domine (inquiunt) cum exires de Seir, & transires per regiones Edom, terra mota est, caeliq; ac nubes distillauerunt aquis: Montes fluxerunt à facie domini, & Sinai à facie domini dei Israel.

Pluuiam voluntariam. Sic appellat pluuiam tempestiuam, & qualem homines optarent, sed possumus etiã vertere ex Hebræo, pluuiam copiosam. Hæreditatem verò dei vocat, vel terram ipsam Iudæam, vel potius gentem ipsam Hebræam, quam deus tanquam agrum hæreditarium excolendum suscepit, & cum sterilis esset, & omnium bonorum egeus, salutaribus, & fecundis imbribus misericordiæ suæ irrigauit, & fertilem, & bonis omnibus abundantem reddidit.

Animalia tua. Sic appellat homines pios, & veri dei cultores.

Dominus dedit sermonem. Huc vsque pertinet præmiũ hymani, nũc celebrat populus victo

riam Davidis, Deus, inquit, suppeditavit materiam carminis mulieribus, quæ solent victoribus ducum choris, & cantibus celebrare. Huius consuetudinis mentio fit in libris Regum, in quibus scriptum est, mulieres Sauli redeuntis bello, obviam processisse cantantes, Saul occidit mille; David decem millia.

Si dormiatis inter ollas. Sape iam diximus, linguam Hebræam admodum concisam esse, & orationibus imperfectis abundare. cuiusmodi est versiculus iste, qui hanc sententiam continet: si tam attriti, & sordidifitis, quàm y, qui iacent inter ollas fuliginosas, polliceor tamen, vos in posterum fore tam nitidos, & candidos, ut a-lis columbæ argenteis, & instar auri fulgentibus vos comparare possitis; id est, sic habetote, vos deposito, luctu, & morore omni posthac luctos, & fortunatos fore, ut enim color, ater luctu, & calamitatem: sic albus letitiam, & res secundas significat.

Cum cõtereret omnipotens. Hæc est altera allegoria similis superiori. Cum, inquit, deus copias Regum aduersariorum caderet, ac prostigaret, hæreditas ipsius, quæ antea nigra, & mororis plena erat, candida tanquam nix effusa est, & dolorem cantu, & letitia commutavit. Sic explanat hunc locum Abrahamus Esdra. Est autem Zalmon Iudææ mons, quem aiunt ferè per-

petuis niuibus albere.

Mons Dei mons Basan. Laudat urbem Hierosolyma, quam appellat montem Basanem, id est, fertilem, & pinguem, nam Basan regio est uberrima.

Vt quid exilitis. Quid inquit, & reges bella infertis civitati, quam deus charissimam habet, & sua præsentia tectur? Currus dei. Non desunt nobis currus cælestes, non desunt acies ipsorum cœlitu, inter quas incedit deus præsentiam suam nobis exhibens, ut eadem olim in monte Sina exhibuit, & in sacrario suo sancto etiam nunc exhibere solet.

Ascendisti in altum. Populus his verbis appellat Davidem, qui hostium mœnia expugnaverat & rebelles nationes bello domuerat, & ab ijs præstantissima dona acceperat. Hæc autem victoria illi contigit, propterea quod deus custos est Hebrææ gentis, & in eorum civitate domiciliu habet. Sed hæc Davidis victoria Christi victoriam significabat, qui de peccato, & morte, & diabolo triumphavit, ac rebelles nationes imperio suo subiecit. propterea diuus Paulus in Epistola ad Ephesios scripta hunc versiculum ad ipsum refert.

Et dei domini est exitus mortis. Id est, Deus est, qui misericordia sua facit, ut homines exeat è ianna mortis, & grauisissimis periculis

liberentur.

Verticem capilli. Id est, confregit caput capillatum eius, qui perseverabat in peccatis: videtur autem designare ducem hostium, vel usus est numero singulare pro numero multitudinis.

Dixit dominus ex Balan. Cum ad bellum proficisceremur permisit dominus, nos tali victoria potituros, quale olim reportauimus ex Basane, vbi regē, cui nomen erat Og, cum tota gēte deleuimus: qualem item adepti fuimus, cum mare rubrum pedibus transmitteremus, depresso Pharaone cum innumerabili exercitu sic denique dixit dominus, cædam & crucidabo hostes tuos o gens mea, vt pedes laues sanguine illorum, & canes tui eodē ipso cruore saturētur.

Viderunt incessus tuos deus. Senserunt hostes vim, & potētiam tuam, ac penē oculis viderunt te pro nobis propugnantem, & suas vires, opesque frangentem.

Præcedunt cantores. Describit pompam, & triumphum populi victoris.

In ecclesiis benedicite. Hæc sunt verba cætorum, quibus hortatur populum ad hymnos canendos. In cœtu, & cōuentu, inquit, sancto dicite hymnos deo vos, qui prognati estis ex Iacob: & ex semine eius tanquam è fonte manatis. Hæc eadem oratiois exornatione usus est Esaias, cum ait, Audite domus Iacob, qui vocami-

ni nomine Israel, & de aquis Iudæ existis.

Ex Benjamin. Receperunt principes tribuū, qui interfuerunt triumpho. Aderant, inquit ex tribu Benjamin ū, qui præ sunt ei familia: appellat autem eam tribu parua ob paucitatem hominū, quippe quæ penē funditus deleta fuerat ob scelus Gabaonitarum.

In vestibus suis acu pictis. Diuus Hieronymus vertit, in purpura sua, sed eadem est sententia. Nonnulli ex recentioribus vertunt hoc modo, principes Iudæ lapis eorum, id est vis & robur.

Mandauit deus tuus. Deus, inquit, o Israel suppeditauit tibi robur, quo hostes superasti.

Confirma hoc deus, quod operatus es in nobis propter templum tuum in Hierusalem. Sic etiam vertit ex Hebræo hunc locū Symmachus, perge, inquit, nos tueri, & tuis præstintissimis beneficiis ornare propter sanctissimū templū tuū, quod est Hierosolymis: hinc enim religio, & purissimus cultus numinis tui propagabitur, & reges externi magnificentissima dona tibi afferent.

Congregationē taurorū inter vitulos populorum. Taurōs appellare videtur eos, qui opibus, & potentia exercebant inter hostium principes, & ducēs, quos vitulos populorum vocat. De hac orationis exornatione dictum est in

explanatione psalmi.22.

Veniunt legati. Prædicit, omnes nationes cultum, & cognitionem veri Dei esse accepturas.

Ecce dabit voci suæ vocem virtutis. Alij existimant hanc sententiã generalem esse, vt sensus sit, deum tribuere verbis suis vim & pondus, vt voci eius illico omnia obediant. Hoc si ita sit, positum est hoc loco, vt etiam multis alijs, verbũ futuri temporis pro verbo temporis instantiũ.

Alij hanc vocem interpretantur esse vocẽ euangeli, quam vaticinatar summam vim habituram ad mouendos animos mortalium. Hæc sententia satis aptè huic loco conuenire videtur, in quo vates sanctus prædicit omnes nationes relictis falsis Dijs religioni sanctæ adhaerendas, hoc autem vi euangeli perfectum esse, nemo est qui nesciat: quam vim nisi Deus illi tribuisset inanis sine dubio fuisset omnis Apostolorum labor.

Date fortitudinem deo. Id est: agnoscite & prædicate, omnem vim, robur, atque efficacitatem ita dei propriam esse, vt omnia, quacũque in vniuersa rerum natura vigent, ac pollent, illico in nihilum interitum sint, nisi continenter illis ex augustissimo ipsius numine, tanquam ex perenni vberissimoque fonte, omnis existendi, permanendi ac efficiendi vis munificẽ, proluxẽ, læge suppedietur.

Super Israel magnificentia eius. Id est, in gente hebræa elucet in primis gloria, & maiestas ipsius, eiusque potentia terræ, cœloque viget ac omnia moderatur.

ARGUMENT. PSAL. LXXIX.

Inducit loquentes homines sanctos, qui vastatis, & direptis Hierosolymis in seruitutem à Babylonis abducti fuerant, & in magnis calamitatibus versabatur, sed nonnulla inferantur, quæ ad anagogen relata, pertinent ad dominum nostrum Iesum Christum.

Victori pro filiis, David Psal. LXXIX.

Solum me fac deus, quoniam intraerunt aquæ vsque ad animam meam. Infixus sum in limo profundi, & non est substantia.

Veni in profunda aquarum, & tempestas demersit me.

Laboravi clamans, rauca factæ sunt voces meæ, defecerunt oculi mei expectantes deum meum.

Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.

Inualuerunt, qui persequuntur me inimici mei iniuste, quæ non rapui, tunc exolebã.

Deus tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita.

Ne erubescant in me qui expectant te domine, domine exercituum.

Ne confundantur in me, qui quærunt te deus Israel.

Quoniã propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam.

Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ.

Quoniã Zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.

Et fleui, in ieiunio afflixi animam meam, & factum est in opprobrium mihi:

Et posui vestimentum meum saccum, & factus sum illis in parabolam.

Aduersum me loquebantur, qui sedebant in porta: & in me psallebant, qui bibebant vinum.

Ego vero orationem meam ad te domine, tempus beneplaciti deus.

In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me in veritate salutis tuæ.

Eripe me de luto, vt non infigar: libera me ab iis, qui oderunt me, & de profundis aquarum.

Non me demergat tempestas aquæ, ne-

que absorbeat me profundum, neque claudat super me puteus os suum.

Exaudi me domine, quoniam benigna est misericordia tua, secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.

Et ne auertas faciem tuam à seruo tuo, quoniam tribulor, velociter exaudi me.

Appropinqua animæ meæ, & libera eam, propter inimicos meos eripe me.

Tu scis improprium meum, & confusio- nem meam, & ignominiam meam.

In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me, improprium contriuit cor meum & morore confectus sum.

Et expectaui, qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inueni.

Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.

Fiat mensa eorū coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum.

Obscurentur oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper incurua.

Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos.

Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.

Quoniam quam tu percussisti, persecuti

sunt: & de dolore vulnerorum tuorum locuti sunt.

Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam.

Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur.

Ego sum pauper, & dolens, salus tua deus protegat me.

Laudabo nomen dei cum cantico, & magnificabo eum in laude.

Et placebit deo super bouem, & vitulum cornua producentem & vngulas.

Videant pauperes, & latentur quærite deum, & viuet anima vestra.

Quoniam exaudiuit pauperes dominus, & vincos suos non despexit.

Laudent illum cæli, & terra, mare, & omnia reptilia in eis.

Quoniam deus saluum faciet Sion, & ædificabit ciuitates Iudæ.

Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirunt eam.

Et semen seruorum eius possidebit eam, & qui diligunt nomen eius, habitabunt in ea.

EXPLANATIO.

Saluum me fac deus. *Explanatores Latini*

Iesum Christum, Græci gentem Hebræam in his versibus loqui existimant, neq; tamen hæc opinio Græcorum impedit, quo minus aliqua sententiæ ad ipsum Christum commodissime referantur: nam & illud Osee, Ex Aegypto vocaui filium meum, de gentis Hebræe liberatione dictum est, quod tamen diuus Matthæus ad Christum verissime transfert, vsus ea interpretandi ratione quâ theologi Græci θεωγονίην vocant, cum scilicet apertum orationis argumentum, ad sententiâ interiores sanctorumq; traducitur. Hæc hominibus piis nequaquam absurda videri solent, quippe qui didicerint ex diuo Paulo, omnia, quæ Hebræis accidebant, rerum futurarum vmbra, & imagines extitisse. corpus autem esse Christi, cum mysteria sub talium imaginum integumentis occultata sunt, vt ab ipso- rum aspectu oculi profana multitudo arceretur: itaque illa hanc reconditam interpretandi rationem rem planè cõmentitiam, & maximè ridiculam putat, nos verò vna cum Christo gratias agimus deo, qui homines arrogantes, atque inani opinione sapientiæ inflatos, de suis mysteriis in quibus vera sapientiâ sira est, celatos esse voluerit, eaque cum hominibus idiotis, & maxime contemptis liberalissimè communicarit.

Intrauerunt aquæ. Sæpe iam diximus aquas in literis sanctis aliquando significare pericula, & calamitates.

Non est subsistentia. Id est, non possum pedibus consistere. de hac allegoria dictum est in explanatione Psalmi 40.

Defecerunt oculi mei. Idem (inquit) oculi mei nimia lassitudine defecerunt, dum assidue celum suspiciunt expectantes, ut deus meus opem mihi ferat. Itaque proponitur nobis praeclarum verae pietatis exemplum, quae neque spem abijcit, neque ab orandi studio deterretur, licet aures dei à precibus abhorreere videantur.

Quae non rapui, tunc exolvebam. Id est, eorum malefactorum poenas dabam, quae non admiseram. Hoc nemo mortalium tunc verè de se ipso affirmare potuit, quam Iesus Christus, qui, cum ab omni macula peccati purissimus esset, tanquam insignis aliquis latro in crucem sublatu est, atque omnium delictorum, et scelerum, quae humanum genus commiserat, acerbissimas poenas ipse persolvit.

Deus tu scis. Accusant me stultitia, et improbitatis, at tu nosti domine, num quicquid aut stultè, aut improbè admiserim.

Ne erubescant. Ne quaeso domine permittite, ut qui confidunt praesidio tuo, cadant animis, dum cernunt, me causa nominis tui tanta mala perpetrari, nec proficere, quicquam auxilium tuum implorando.

Extraneus factus sum. Multi enim ex ca-

ptivus abducti reliquerant domi parentes, et fratres, et ab ijs diu abfuerant: vel significat, etiam suos fratres germanos animo abalienato esse, qui omni genere officij calamitatè, et maiorem fratris leuare debuerant.

Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Id est, non minus, imò vero magis tangunt me probra, quibus te insectantur, quàm si mihi maledicerent, quippe cum et pietatem violent, et certam sibi perniciem ea re cõparent. Hunc totum versiculum Apostoli meritisimè sub persona Christi prolatum esse iudicavit: nemo enim alius unquam tãto studio defendendæ, ac propagandæ religionis inflammatu s fuit, nemo æquè mortalium peccata miseratus est, nemo denique præter ipsum illa omnia tanquam sua et agnovit, et proprio sanguine luit.

Aduersum me loquebantur. Id est, maledicebant mihi in locis publicis, et celebribus, cuiusmodi erant apud veteres urbium portæ, ad quas conveniebant ciues, et iudicia agitabantur, ut alio loco dictum fuit.

Et in me psallebant, qui bibebant vinum. Id est, in suis compotationibus carmina in meum dedecus facta canebat. simile est illud Hieremias. Factus sum in derisum omni populo, canticum eorum tota die.

Ego vero orationem meam. Id est, cum illi
Ej iij

tam acerbè me vexarent, ego auxilium tuum as-
fiduis precibus implorabam. Hoc est vnicum
perfigium, & portus homini pio rerum aduer-
sarum tempestate iactato.

Tempus beneplaciti deus. Clarius vertit
Symmachus hoc modo, tempus reconciliationis
deus, satis (inquiunt) pœnarum dedimus, iam
tempus est, vt nos in gratiam recipias, & tantis
calamitatibus libereris.

Et dederunt in escam meam fel, & in siti
mea potauerunt me aceto. Queruntur homines
sancti, se, cum egerent consolatione, non modo non
recreatos, & leuatos mœrore, sed etiam magis
exagitatos fuisse: vt si quis fame, sitique labo-
ranti fel, acetumque præberet. sed dominus no-
ster Iesus Christus non solum cõtumeliis, & ma-
ledictis iactatus est, cum afflicto & mœrenti
consolatio adhibenda foret, sed etiam, cum su-
spensus in patibulo sitiret, acetum pro vino gu-
stare coactus est: itaque huius versiculi verba ipsi
conueniunt in primis.

Quia mensa eorum. Id est, vnde letitiam,
& iucunditatem sibi quærunt, ibi laqueum mor-
tis inueniant: & qualem mensam mihi obtule-
runt, talem habeant ipsi. sed hæc cum dicantur
contra impios, atque hostes dei piorumque om-
nium, in primis cõueniunt in aduersarios Christi,
quibus mensa diuinorum voluminum, & salutaria

queque se vertunt in pestiferum venenum, per-
inde vt eorum meretur impietas. Itaque diuus
Paulus de Iudeorum miseria, & excæcatione
scribens, hos versiculos in ea re testes citat.

Obscurentur oculi eorum. Oculos mentis
significat. dorsi autem incuruatio significat ser-
uitutis onus.

Quoniam quem tu percussisti. Id est, quam
gentem tu pro precatis suis afflixisti, eam gen-
tem isti crudeliter persecuti sunt, & calamita-
tem calamitati addiderunt.

Et de dolore vulneratorum. Id est, consul-
tarunt de ijs affligendis, quos tu vulneraueras:
vel intelligit, impios de calamitatibus piorum
iucunde narrare solitos.

Laudabo nomen dei. Nunc prædicit, He-
bræos seruitute Chaldeorum liberatum iri.

Et ædificabit ciuitates Iudæ. Quas hostes
euerterant, sed hæc omnia in primis vera euas-
erunt, cum deus Christo ab inferis excitato mor-
taliū animos miserissima seruitute oppressos per
euangelium redimeret, atque omnium terrarum
oris concilia, cœtibusque hominum arctissimo reli-
gionis vinculo sociaret, qui cœtus aptissime ciui-
tates Iudæ, in est laudationis, & confessionis no-
minantur, quando veri Christiani soli ex omni-
bus hominibus deum verè laudant, & confiten-
tur, id est, piè, sanctèque venerantur, & colunt.

EXPLANATIO IN LIB.

Cur autem cœlum, & terra, & mare, & reli-
quæ mundi partes lætari debeant, & deum lau-
dibus extollere Christo regnum incunte, & hu-
manum genus in libertatem vëdicante, infra deo
faucate explicabimus.

ARGUMENTVM. PSALM. LXX.

IN maximo periculo versans implorat au-
xilium dei aduersus inimicos.

*Victori, Dauid ad recordandum,
Psalmus LXX.*

DEus in adiutorium meum intende, do-
mine ad adiuvandum me festina.

Confundantur, & ignominia afficiantur,
qui quærun animam meam.

Conuertantur retrorsum, & erubescant,
qui volunt mihi mala.

Conuertantur propter confusionem suam,
qui dicunt mihi Euge, Euge.

Exultent, & lætentur in te omnes, qui
quærun te : & dicât semper, magnificetur
dominus, qui diligunt salutare tuum.

Ego vero egenus, & pauper sum, deus
festina ad me.

Adiutor meus, & liberator meus es tu,
domine ne moreris.

PSALM. CVM PARAPH. 249

EXPLANATIO.

Conuertantur propter confusionem.
Id est, qui mihi insultant dicentes, Euge, Euge,
conuertantur in fugam, & hæc sit merces igno-
minia, qua conantur innocentes afficere.

ARGUMENT. PSAL. LXXI.

ET iam hoc pulcherrimo hymno implorat
auxilium dei, & eius erga se misericor-
diam prædicat.

Psalmus LXXI.

IN te domine speravi, non confundar in
læternum : in iustitia tua libera me, & e-
ripe me.

Inclina ad me aurem tuam, & salua me.
Esto mihi in petram fortitudinis, ad quam
cõfugiã iugiter madaasti, vt saluum me faceres

Quoniam petra mea, & arx mea es tu.
Deus meus eripe me de manu peccato-
ris, & de manu contra legem agentis, &
violenti:

Quoniam tu es expectatio mea domine,
domine spes mea à iuuentute mea.

A te sustentatus sum ex utero, de ventre
matris meæ tu eduxisti me.

De te laus mea semper: tanquam prodi-

gium factus sum multis, & tu fiducia mea fortis.

Repleatur os meum laude tua, tota die gloria tua.

Ne proicias me in tēpore senectutis, eū defecerit virtus mea, ne derelinquas me:

Quia locuti sunt inimici mei de me, & qui obseruant animam meam, consilium fecerunt simul.

Dicētes, deus derelinquit eum, persequimini, & comprehendite eum, quia non est qui eripiat.

Deus ne elongeris à me, deus meus in auxilium meum festina.

Confundantur & deficiant aduersantes animæ meæ, operiantur cōfusione, & ignominia, qui quærunt mala mihi.

Ego autem semper sperabo, & adiciam super omnem laudem tuam.

Os meum annuntiabit iustitiam tuam, tota die salutare tuum.

Quoniam non cognoui numerum, ingrediar in potentia domini, domine recordabor iustitiæ tuæ solius.

Deus docuisti me à iuuentute mea, & vique nunc pronuntiabo mirabilia tua,

Et vsque in senectam, & canos: deus ne derelinquas me,

Donec annuntiem brachium tuū generationi præfenti, & omni quæ ventura est, Potentiam tuam, & iustitiam tuam deus vsque ad altissima, quæ fecisti, magnalia: deus quis similis tibi?

Qui ostendisti mihi tribulationes multas, & malas, & conuersus viuificasti me, & de abyssis terræ iterum adduxisti me.

Multiplicasti magnificentiam meam, & conuersus consolatus es me.

Et ego celebrabo te in vasis psalmi, veritatem tuam deus meus, psallam tibi in cithara ò sancte Israel.

Exultabunt labia mea, cum cantauero tibi, & anima mea quam redemisti.

Sed & lingua mea tota die loquetur iustitiam tuam, cum confusi, & pudore affecti fuerint, qui quærunt mala mihi.

EXPLANATIO.

Ne confundar. *Id est, ne queso permitte, vt ea spes vnquam fallat me, sed pro iustitia & bonitate tua libera me.*

Esto mihi in petram. *Esto mihi loco arcis munitissima, ad quam pateat mihi semper adiutus, tibi certè semper curæ fuit salus mea.*

Tanquam prodigium. *Ego quidem ob assi-*

duas calamitates factus sum veluti portentum ho-
mimbus, meque omnes a te derelictum putant. *Id est,*
ego omnem meam spem in te locatam habeo.

Repleatur os meum. Libera me tandem hic
periculis & calamitatibus, ut possim leto, et tra-
quillo animo tuas laudes celebrare.

Ne proicias me. Ne spolia praesidio tuo se-
nectutem meam imbecillam, qui mihi ab ipsa in-
fantia semper affuisti.

Qui observant animam meam. *Id est,* qui
vitae meae insidiantur.

Ego autem semper sperabo. Tactant quidem
a luerarii mei, me tuo penitus auxilio destitutum
esse, sed nunquam animum meum deterere pote-
runt, quo minus confidat infinitae misericordiae
tuae.

Et adiciam super omnem. *Id est,* nunquam
intermittam cumulare laudibus laudes tuas.

Quoniam non cognoui numerum. Sic etiam
verit Symmachus, ut refert Theodoretus. est
igitur sensus: Quotidie predicabo iustitiam, &
misericordiam tuam: & beneficia, quae a te ma-
xime accepi, nunquam intermittam commemo-
rare: tot enim ac tanta sunt, ut eorum numerum
ignorem.

Ingradiar in potentia domini. Quaequam
innumerabilia sunt eius beneficia, quae deus in me
contulit, neque mort. *lis aliquis potest pro digni-*

tate predicare iustitiam & bonitatem eius: ta-
men ego fretus auxilio ipsius suscipiam hoc ne-
gotium celebrandi sanctissimum numen, & cae-
teris omnibus rebus omisit memor ero domine
tantum iustitiae tuae.

Donec annuntiem brachium tuum. *Id est,*
rabur ac potentiam tuam.

Deus usque ad altissima. *Id est,* deus pra-
clara facinora, quae effecisti, ad caelum usque per-
tinent, id est maxima sunt, & maxime admira-
bilia. Non ignoramus interpretes recentiores a-
liter hunc locum ex Hebraeo convertisse, sed nos
secuti sumus Symmachum, & Aquilam, qui
verba huius versiculi ita interpretati sunt, & di-
stulerunt, ut nos emendavimus.

Qui ostendisti mihi. *Id est,* qui me multo, &
illis quidem magnis calamitatibus effecisti, &
conversus ad clementiam perditum, & penè ex-
tinctum in lucem reuocasti, & ab inferno loco ad
altissimum dignitatum gradum perduxisti. Si-
mile est illud Annae, Dominus mortificat, & vi-
viscat: deducit ad inferos, & reducit. Harum
rerum altera nota sit nobis inanitas nostra, alte-
ra benignitas dei: ex illa notitia nobis diffidere, ex
haec deo confidere discimus.

Describit magnitudinem, iustitiã, & felicitatem regni Salomonis, sed multa inserit, quæ soli Christo conueniunt, cuius imperij imago quædam fuit imperium regis istius.

Salomonis, Psal. LXXII.

Deus iudicia tua regi da, & iustitiam tuam filio regis,

Vt iudicet populum tuum in iustitiã, & pauperes tuos in iudicio.

Ferant montes pacem populo, & colles iustitiam.

Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperũ, & conteret calũniatorẽ.

Timebunt te cum Sole, & coram luna in generatione, & generationem.

Descendet sicut pluuia in detonsum pratum, & sicut imbres stillantes super terram.

Florebit in diebus eius iustus, & abundantia pacis, donec auferatur luna.

Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos terræ.

Coram illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent.

Reges Tharsis, & insulæ munera offerent, reges Arabum & Sabba dona adducent.

Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruient ei.

Quia liberabit pauperam clamantem, & pauperem cui non erat adiutor.

Misererebatur pauperis & inopis, & animas pauperam saluas faciet.

Ex vlturis, & iniquitate redimet animas eorum, & pretiosus erit sanguis eorum coram illo.

Et viuere, & dabitur ei de auro Arabiæ, & orabunt pro ipso semper, tota die benedicent ei.

Erit pugillus frumeti in terra, in summis montium tam frugier, vt concutiatur velut Libanus fructus eius, & florebut de ciuitate sicut herba terræ.

Extabit nomen eius in scula, coram sole propagabitur nomen eius.

Et benedicentur in ipso omnes gentes, & magnificabunt eum.

Benedictus dominus deus Israel, qui facit mirabilia solus.

Et benedictum nomen gloriæ eius in æternum, & replebitur gloria eius omnis terra, fiat, fiat.

Finiunt orationes Dauidis filii Iesse.

EXPLANATIO.

Deus iudicia tua. *Id est, spiritum tuum illi.*

impartire, ut omnia rectè, atque ordine gerantur, et iuste, ac sapienter regnum administret. His præstantissimis donis, quæ populus optat Salomonis. Deus affecit in primis filium suum, qui natus est in familia Dauidis: nam (ut scriptum est in euangelio Ioannis) et omnem iudicandi potestatem dedit illi, ut omnes honorent filium, sicut honorant patrem: et omnem suam iustitiam ita cum eodem communicauit, ut nemo ex iniusto fieri possit iustus nisi per Christum.

Ferant montes. Id est, quemadmodum in magna fertilitate etiam montes, et colles solent frugibus abundare, ita omnia plena sint pacis, et iustitiæ. Quod si allegorias amplectamur, montes, et colles significabunt reges, et principes.

Iudicabit pauperes. Id est, afflictos, et calamitosos subleuabit, ac tuebitur, neque permittet, illos calumniis iniustorum hominum circumueniri. Hæc cum scriberet vates sanctus, non tam Salomonem, quam Iesum Christum oculis animi cernebat, qui extitit vindex, et parens nostræ libertatis: et calumniatorem, id est, diabolum contudit, euerstique.

Timebunt te. Id est, mortales tantis beneficiis à te affecti dæ rex, tandiu numen tuum venerabuntur, et colent: quandiu sol, et luna luce sua cuncta lustrabunt. Hoc Salomoni conuenire non potest: sed ei, quem ille significat, conuenit,

Id est, Christo.

Descendet sicut pluuia. Id est, similis erit pluuia vorantis, et terram sitientem irrigatis, vnde manat agrorum fertilitas, et lætitia omnium mortalium.

Florebit in diebus eius. Hæc quoque adumbrata fuerunt in regno Salomonis, expressa vero et perfecta sunt in regno Christi, quam ob causam ipsum litera sanctæ iustitiæ, et pacis mortalium nominare solent: nam quod vates ait, pacem, quæ (florebit temporibus huius regni) tandiu duraturam, dum luna permanserit, quis non perspiciat hoc ad regnum Salomonis accommodari nullo modo posse?

Et dominabitur. Salomonis imperium pertinebat à mari rubro vsque ad mare Palestinæ, et fluiuiam Euphratem, et vltimos fines eius terræ, quam deus promiserat Hebræis: in quo imperium Christi adumbrabatur, qui pater subiecit orbem terrarum ab Oceano Orientis, vsque ad Oceanum Occidentis.

Et inimici eius terram lingent. Id est, terram osculabuntur ad testificandam seruitutem: nam hodie quoque solent Asiatici, cum ad regem suum adeunt, terram coram eo osculari.

Reges Arabum. Hæc quidem contigisse Salomoni, narrat scriptor historie sacræ in libro tertio Regum, et hunc regem dicit cunctis regi-

bus auctoritate, ac sapientia plurimum praestitiste, ut non immerito asseuerent theologi, ipsum in sua persona Christum adumbravisse: de quo Esaias eadem ferè prædicit, quæ continentur hæc Davidis versiculo.

Et adorabunt eum omnes gentes. Hoc ita proprie conuenit Christo, ut neq; Salomoni, neq; alij cuiquam vlla ratione congruere possit.

Quia liberabit pauperem. Iure (inquit) ac merito omnes reges, & populi omnes sese Christo in seruitutem præ, sanctæque dicabunt, quædo ille erepturus est ipsos de manib; diaboli, qui miseros omni ope destitutos crudelissime vexabat, & omnibus iniurijs, & contumelijs afficiebat.

Ex vlturis, & iniquitate. Alij vertunt ex Hebræo, ex fraude, & violentia.

Et pretiosus erit sanguis eorū coram illo. Id est, magno vitæ illorum aestimabit, neq; impune feret, quisquis eorū sanguine sese cruentarit.

Et viuet. Et hæc in Salomone adumbrata fuerūt, at in Christo politissime perfecta, quippe qui vitam viuit beatissimam, & sempiternam, etque mortales non aurum modo, sed etiam seipos donant, assidue precantes, ut regnum illius quotidie magis, magisque dilatetur, neque vnquam intermittunt gratias agere, quod ipsos non solū à morte sempiterna liberarit, sed etiam omnium bonorum suorum participes fecerit.

Erit pugillus frumenti. Hyperbole est, quæ exaggerat fertilitatem agrorum: dicit enim, ex paucū frumenti granis etiam in montibus tantas segetes, tæque proceras esse prouenturas, ut agitante vëto talem fontum edant, qualem arbores Libani edere solent. Quin etiã dicit incredibilem ciuium prouectum fore: quod quidem euenisse sub imperio Salomonis, scriptum in lib. 3. Regū: Iuda, inquit, & Israel plurimi: velut arena maris erāt edentes, & bibentes, & latantes. Regnante autem Christo incredibilis extitit prouentus hominum piorum, & bonorum cælestium, quibus bonis aluntur animi ad æternitatem, & crescunt incremento dei.

Et benedicentur in ipso omnes gentes. Hoc idem multis antè seculis Deus promiserat Abrahamo totidem penè verbis, inquiring, benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ. quæ verba significant omnes nationes per Christum deo reconciliandas esse, & salutem ac beatam vitam consecuturos omnibus terrarum oris omnes, qui se, ac sua omnia ipsius potestati, fidelique commiserint.

Benedictus dominus. Nulla alia clausula poterat aptius conuenire huic hymno, in quo vates sanctus prædicit, Deum rem facturum tam admirabilem, tamque inopinatam, ut ab vltima origine mūdī nihil vnquam ad aures mortalium

tam incredibile peruenierit.

Et replebitur gloria eius omnis terra.
Cum scilicet Christo omnes nationes ad cultum
veri dei perducentur.

Finiunt orationes Dauid. *Alii aliter hec
verba interpretantur, ego quanquam non om-
nino improbare eos audeo, qui putant significa-
ri, in hoc hymno summam contineri earum rerum,
quas Dauid omnibus votis expetebat: tamen li-
bentius crediderim, hoc adscriptum esse propter
aliquos psalmos, qui deinceps sequuntur: eos e-
nim esse Asaphi, non Dauidis, ipse inscriptio-
nes indicant. Asaphum vero psalmos composuis-
se, testis est historia sacra: in secundo enim lib.
Paralip. scriptum est, Ezechiam regem Leuitis
mandasse, ut laudarent deum hymnis Dauidis,
et Asaphi videntis. videntes autem appella-
bant Hebræi eos, qui afflati spiritu diuino fuitu-
ra præuidebant.*

ARGVMENTVM

PSAL. LXXIII.

Scriptum est hoc carmen ad eos cõsolan-
dos, qui angustiantur, cum vident impro-
bos opibus, & potentia florere, bonos au-
tem egestate, & variis incommodis premi.
videtur autem in echi in Saulem, & eius af-
fectas.

Canticum Asaph, Psalmus
LXXIII.

VTique bonus est deus Israel, iis qui
sunt mundo corde.

Mei autem penè moti sunt pedes, penè
effasi sunt gressus mei.

Quia zelavi super iniquos, pacem pecca-
torum videns.

Quia non sunt ligamina in morte eorum,
& vinidum est robur eorum.

In labore hominum non sunt, & cum ho-
minibus non flagellabantur.

Ideò tenuit eos superbia, induti sunt ini-
quitate, & impietate sua.

Egrediuntur præ pinguedine oculi eorum,
transierunt cogitationes cordis.

Dissoluerunt, locuti sunt de nequitia, cum
contra excelsum locuti sunt.

Posuerunt in cælum os suum, & lingua
eorum peruagatur terram.

Ideò conuertetur populus eius huc, aquæ
calicis pleni fugentur eis.

Et dixerunt, quomodo scit deus? & an est
scientia in excelsis?

Ecce isti impii sunt, & fœlices in seculo
obtinuerunt diuitias.

Ergo frustra mundavi cor meum, & laui
G g iij

in innocentia manus meas.

Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.

Si dixi, narrabo sic, ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.

Et cogitavi, ut intelligerem hæc, sed labor est coram me.

Donec intrem in sanctuaria dei, & intelligam nouissima eorum.

Certè in lubrico posuisti eos, deiecisti eos in desolationem.

Quo modo facti sunt in desolationem, subito defecerant, consumpti sunt ab horribus,

Velut somnium experfecti. Domine in ciuitate imaginem ipsorum contempibilem reddes.

Quoniam acescebat cor meum, & renes mei pungebantur, & insipiens eram, & non intelligebam.

Ut iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum.

Tenuisti manum dexteram meam, & in consilio tuo deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.

Quimihī est in cælo? & tecum nil placet super terram.

Defecit caro mea & cor meum, forti-

tudo cordis mei, & pars mea deus in æternum.

Quia ecce, qui elongant se à te, peribunt: perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.

Mihi autem adherere deo bonum est, posui in domino deo spem meam,

Vt annuntiem omnia opera tua.

EXPLANATIO.

Vtique bonus. Certè (inquit) deus in Israhælem beneficus est, & maximè benignus, est inquam talis in eos præcipue, qui puro sunt animo, id est, qui neque rebus piorum aduersis, neque prosperis impiorum adducuntur, ut de bonitate, & providentia dei minus pie sentiant. at animus meus harum rerum specie tam vehementer commotus est, ut parum absuerit, quin de rella sententia depellerer, atque in deum grauissimè peccarem.

Quia non sunt ligamina. Non solum (inquit) improbi lætè & iucunde viuunt, sed etiam accidere solet, ut soluti omni dolore & cruciatu placide & tranquille moriantur. Ita hunc locum interpretantur Hebræi. Quin etiam Aquila interpres doctissimus in eandem sententiam vertit hoc modo, nulli cruciatu interuen-

niunt morti eorum.

Et viuudum est robur eorum. Alii vertunt ex Hebræo, & firma sunt palatia eorum, id est, accedit ad eorum felicitatem, quod morientes relinquunt liberis magnificas aedes, & luculentam hereditatem.

Egrediuntur præ pinguedine oculi eorum. Diximus alio loco, pingues in literis sanctis appellari homines opibus ac potentia florentes, opulentiam vero & prosperitatem vitæ plerumque sequitur importunitas, & superbia.

Transierunt cogitationes cordis. Id est, etiã supra spem, & cogitationem illis omnia feliciter eueniunt.

Dissoluunt. Id est, affligunt, & crudeliter vexant innocentes. sic explanant Hebræi.

Locuti sunt de nequitia. Hoc est, ad id furoris, & petulantie perducti sunt, ut nõ modo scelera, & flagitia sua non celent, sed etiã illa ostentare audeant, seq̃ue in dedecore, ac turpitudine magnificè iactent.

Posuerunt in cœlum. Id est, neque deo, neque hominibus maledicendo parcunt.

Ideo conuertetur. Propterea populus dei ad hæc studia nefaria se conuertit, & cum videant, impios in magna potentia esse, atque omnium rerum copiis affluentibus florere, eorum vitam, & mores imitantur, & aquam pleni cali-

ci bibunt, id est opiniones, pestiferas istorum animo hauriunt, seq̃ue in illas ingurgitant, ut sitientes aquam avidissime potare solent: quemobrem vulgo dicunt: qui fieri potest, ut deus res humanas intelligat. aut gubernet? cum homines impij, & omnibus sceleribus contaminati opibus circumfluant, & tranquillã ac beatam vitã colant. Ego quoque hæc cum animo meo considerans in eam insaniam inciderã, ut affirmare, me frustra innocentia studuisse, quandoquidẽ a studiis calamitatibus vexor, neque ullus oritur dies, quin aliquam mihi molestiam portet. Hæc quidem ego temere effutiebam, sed rem diligentius expendens dixi, si ita loquor, & sentio, nõne improbo vita, & studiũ omnium piorum qui nullis incommodis, aut cruciatibus deterrentur ab innocentia, & virtutis amore, ueque existimãt, se frustra pietate coluisse, si vel si maximis calamitatibus obrũatur. itaque cum omni studio conarer rationem harum rerum inuestigare, ad extremum deterritus sum negotij magnitudine, & animaduerti, me ad cognitionem earum rerum peruenire non posse, nisi deus aperiret mihi arcana prouidentia sua, & viderẽ quem exitũ habeant impij, qui videntur in hac vita esse beati. verũ non ita diu in hac animi hesitatione versatus sum: vidi enim, istos homines sceleratos, & impios, quorum prosperitas me cruciabat, & auissimas penas dare. Hanc sen-

teniam tractat etiam in psalmo 92.

Certè in lubrico. Certè (inquit) lubrica sunt bona, quæ tuo permisso possidebant, lubrica inquam sunt, & qui per ea ingrediuntur, facillimè labuntur.

Quo modo facti sunt. Videtur designare Saulem, & eius familiam, quæ breui tempore funditus deleta est.

Velut somnium expergefati. Euanuit horum felicitas tanquam somnium hominis expergiscentis, similis inquam fuit somnio eius, qui iam fit experrectus: somnium enim illud est inane, quanquam videtur delectare dormientem.

Imaginem ipsorum. Imaginem appellat dignitatem, memoriam, & nominis claritatem, quibus rebus isti instabantur, cum tamen ea res nihil aliud essent nisi umbra quædam, & imago vana. sic etiam alio loco dixit, certè in imagine pertransit homo, id est, velut umbra quædam, & inani imago vitam transit.

Quoniam acelescebat. Certè antequam viderem impios de suo florenti statu in maxima calamitates præcipitari, mirandum in modum angebar: id autem mihi accidebat, propterea quod stultus & insipiens eram: itaque velut umentum factus sum apud te: tu enim insipientem, & providentia tuâ rationes ignorantem

duxisti quod nesciebam, duxisti, inquam me per varios casus & discrimina ad maximum decus & gloriam.

Quis mihi est in celo. Dum vir sanctus canis infinitam dei bonitatem erga se, incredibili eius amore exardescens emittit has voces: quis (inquit) mihi placeat in celo præter te? quem ego in terris amem, colam, suspiciam præter te? certè reliqua omnia mihi sordent, te unum ego amplector, te unum opto, te unum suspiro, atque ardeo, qui vnus es amandus, & colendus, & toto animo desiderandus, tabescit desiderio tui animus, & corpus meum: tu domine vis & robur es mentis meæ, tu opes, tu copie, & sempiterna hereditas mea.

Qui fornicantur abs te. Id est, qui te religioso aliud amant.

Vt annunciem omnia opera tua. Id est, vt benignitate tua seruatus, & omnibus bonis auctus & ornatus perpetuis hymnis celebrem admirabilia facinora bonitatis, & providentia tuæ.

ARGVMENT. PSALM.

LXXIIII.

Eplorat gēs Hebræa incēdium tēpli, & vastationē vrbs sanctæ, & calamitates suas, orans deum, vt aliquando tandem opem ferat.

VT quid deus repulisti in perpetuum:
iratus est furor tuus super oves pascue
tuæ?

Memor esto congregationis tuæ, quam
possedisti ab initio.

Virgæ hæreditatis tuæ, quam redemisti
montis Sion istius, in quo habitasti.

Leua gressus tuos, vt vastes in perpetuum
hostes vniuersos, qui mala intulerunt san-
ctuario tuo.

Rugierunt, qui oderunt te, in medio Sy-
nagogarum tuarum.

Posuerunt signa sua signa, cognitus est
inimicus velut in altum.

Attollens in sylua lignorum secures, &
nunc sculpturas eius simul bipèni, & malleis
contriuerunt.

Incenderunt igni sanctuarium tuum, in
terra polluerunt tabernaculum nominis tui.

Dixerunt in corde suo, depopulabimur
simul: combusserunt omnes synagogas dei
in terra.

Signa nostra non vidimus, iam non est
propheta, & non est nobiscum, qui sciat,
quousque.

Vsq̄ue quò deus improp̄erabit inimicus?
blasphemabit aduersarius nomen tuum in
perpetuum?

Vt quid tetrabis manum tuam, & dexte-
ram tuam? de medio sinu tuo tolle illam,

Deus autem rex noster ab initio operatus
est salutes in medio terræ.

Tu dissipasti in fortitudine tua mare, con-
triuisti capita draconum in aquis.

Tu confregisti capita Leviathan, dedisti
eam escam populis Aethiopum.

Tu dirupisti fontem, & torrentem, tu sic-
casti fluuios vehementes.

Taus est dies, & tua est nox, tu fabrica-
tus es lucem, & solem.

Tu statuisti omnes terminos terræ, aesta-
tem, & hyemem tu plasmasti.

Memor esto huius, quod inimicus impro-
perauit domino, & populus insipiens bla-
sphemauit nomen tuum.

Ne tradas bestiis animam turturis tuæ,
congregationem pauperum tuorum, ne obli-
uiscaris in perpetuum.

Respice ad fœdus, quia repleta sunt loca
tenebrosa terræ habitationibus violento-
rum.

Nè reuertatur pauper confusus: pauper
& inops laudabant nomen tuum.

Exurge deus, iudica causam tuam, memor esto improperiorum tuorum, quæ ab insipiente fiunt tota die.

Ne obliuiscaris voces inimicorum tuorum, vociferatio eorum qui te oderunt ascendit semper.

EXPLANATIO.

Virgæ hæreditatis tuæ. Virgam appellat sceptrum, quo vocabulo vsus est Aquila, cum verteret hunc versiculum ex Hebræo: illud autem Deuteronomij explanat hunc locum. Ne disperdas populum tuum, & hæreditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua ex Aegypto.

Leua gressus tuos. Id est, huc ades tandem ad eos funditus perdendos, qui sanctissimum templum tuum manibus impij euerterunt.

In medio synagogarum tuarum. Erant in singulis Iudææ vrbibus, & oppidis aedes publicæ, in quas ciues conueniebant, vt deum simul precarentur, & doctrinam rerum diuinarum perciperent. Ea loca vocabulo Græco Synagoga nominantur.

Posuerunt signa sua. Id est, erexerunt vexilla, trophæa, monumenta victoriæ.

Cognitus est inimicus velut in altum.

Vidimus, inquit, hostem de hacchanem, & ornamenta templi sanctissimi disturbantem, quemadmodum lignator arbores cecidit in sylua.

In terra polluerunt. Id est, in terram deicthum contaminarunt.

Signa nostra non vidimus. In tantis calamitatibus nullum beneuolentiæ tuæ signum vidimus, nullum exitit ex his prodigijs, quæ pro salute, ac gloria nostra olim edere solebas, neque vllum habemus vatem sanctum, qui vobis prædicet, quandiu hæc mala permanserint.

De medio sinu tuo. Profer (inquit) manum vtricem ex sinu tuo, & impios hostes funditus perde.

Deus autem rex noster. Consolatur se recordatione superiorum temporum: deus enim gentem Hebræam iam inde ab ultimo origine sibi tuendam, atque ornandam susceperat: & si illam saepenumero ob peccata in maximas incidere calamitates passus fuerat, semper tamen auxilium tulit oppressu, & crudelitate hostium aliquo notabili supplicio vindicarat, vt facile perfici posset, hanc nationem in præcipua ipsius esse tutela.

In medio terræ. Id est, palam, & omnibus mortalibus tanquam in theatro spectantibus nos saepe seruauit in maximis periculis.

Tu dissipasti. Commemorat miraculum maris rubri, & Aegyptiorum depressionem.

Leuiathan. Pharaonem intelligit, quem etiam Esaias Leuiathan vocat, hoc nomen significat beluas vastas maris, qualia sunt Cetae.

Dedisti eum escam populis Aethiopiae. Hoc intelligit, eos, qui littora maris rubri accolunt, potitos fuisse spoliis Aegyptiorum. Sed alij vertunt ex Hebræo, de deserto eum escam habitantibus in deserto, quibus verbum significare videtur, cadauera Aegyptiorum ad litus electa praedam, et pastum fuisse bestiarum.

Tu dirupisti fontes. Id est, siliibus rupibus elicivisti vim maximam aquarum, cum populus siti conficeretur.

Fluuios vehementes. Symmachus vertit fluuios antiquos, significat autem Iordanem.

Anitiam turturis tuae. Sic appellat gentem Hebraeam ob innocentiam, et imbecillitatem.

Respice ad foedus. Quod scilicet cum maioribus nostris fecisti.

Quia repleta sunt loca. Loca nostra, quae sunt tenebrosa, id est plena luctus, et miseriarum occuparunt homines violenti, et omnis humanitatis expertes.

Nereuertatur. Ne quaso miser populus, qui ad orandum opem tuam venit, repulsam ferat.

Ne obliuiscaris voces inimicorum. Id est, ne maledicta impia, et contumelias istas in te iacere audent.

Vociferatio eorum. Id est, voces impiae, et renuita inimicorum tuorum quotidie magis, ac magis crescunt.

ARGUMENT. PSAL: LXXV.

Perique ex Graecis, & latinis explanationibus hunc psalmum ad Christum pertinere confirmant, qui inducitur loquens, & deterrens impios & superbos, ab arrogantia & maleficio.

Victori ne disperdas. Psalmus cantici

Asaph, LXXV.

Confitebimur tibi deus, confitebimur, & propinquum erit nomen tuum.

Narrabunt mirabilia tua. Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo.

Liquefiet terra, & omnes qui habitant in ea, confirmaui columnas eius.

Dixi iniquis, nolite iniquè agere: & delinquentibus, nolite exaltare corau.

Nolite extollere in altum cornu vestrum, nolite loqui ceruice dura.

Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque a deserto venit exaltatio, quoniam deus iudex est.

Hunc humiliat, & hunc exultat, quia calix in manu domini vini meri plenus misto.

H h ij

EXPLANATIO IN LIB.

Et effundit ex hoc, utique facces eius fugent, bibentque omnes peccatores terræ. Ego autem annuntiabo in seculum, cantabo deo Iacob.

Et omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti.

EXPLANATIO.

Confitebimur tibi deus. *Id est, semper celebrabimus laudes tuas, utique nobis semper propitius aderis. Videtur ecclesia piorum hæc loqui, quippe quæ ab impiis vexata ad implorandum auxilium dei confugerit, & statim eius numen, & præsentiam senserit: quare ait, omnes pios narraturos ipsius facta illustria, & admirabilia.*

Cum accepero tempus. *Hæc aiunt esse verbis Christi affirmantis, se de omnibus improbis, & impiis hominibus supplicij sumpturum, cum tempus illud iudicij novis mi venerit, quo quidam tempore ait terræ, cum omnibus us, qui eam incolunt, dissolutum iri: qui enim illam stabilivisti, eam potest etiam dissolvere.*

Dixi, iniquis. *Hæc omnia sapientiam admonuit Christus, cum vitam ageret in terris, neque unquam intermittebat eadem admonere ore piorum.*

Nolite extollere in altum. *Id est, nolite vos efferre contra deum.*

PSALM. CVM PARAPH. 153

Quia neque ab oriente. *Rationem affert, cur debeant sese deo subicere: quoniam scilicet frustra quaeritur in terris dignitas & potentia, quarum rerum dispensatio pertinet ad solum deum, qui æquissimus est iudex, & unicuique vel poenas, vel præmia constituit pro eo ac quisque se gerit.*

Neque à deserto venit exaltatio. *Solitudo vastissima in Iudæa spectat ad meridiem, propterea desertum dixit, cum meridiem dicere vellet.*

Quia calix. *Alio loco diximus, in literis sanctis calicem sæpe significare poenas, & supplicia improborum. Vini autem meracis mentionem fecit ad significandam atrocitatem poenarum. Nam quod ait, hunc calicem plenum esse misto, significare videtur, plurimum secis vino admistum esse. Sed nonnulli sic vertunt ex Hebræo: Quia calix in manu domini vini infusi, quod rubrum est. His sequuntur Chimin, qui affirmat, hoc genus vini esse in Iudæa generosum, & vehemens, & propterea virum sanctum uti hac allegoria ad magnitudinem supplicij exaggerandam.*

Ego autem annuntiabo. *Christus cum suis nunquam intermittit prædicare beneficia dei, eiusque laudes celebrare, quoad tempus illud indicandi veniat, de quo supra dictum est: tunc enim omnem vim, & potentiam impiorum infringet, &*

pios in partem sui regni sempiterni accipiet.

ARGUMENT. PSAL. LXXVI.

Celebrat insignem victoriam, quam de hostibus reportauerant Hebræi. Videntur autem hæc scripta esse in Regem Senacheribum, qui cum maximo exercitu inuaserat terram Iudæam.

Victori in Neginoth, Psalmus cantici

Asaph, LXXVI.

Notus in Iudæa deus, in Israel magnū nomen eius.

Et est in Salem tabernaculum eius, & habitatio eius in Sion.

Ibi confregit sagittas, arcum, scutum, gladium & bellum.

Apparuisti maximus à montibus prædæ, in prædām dati sunt superbi corde.

Dormierunt somnum suum, & non inueniunt omnes viri fortes manus suas.

Ab increpatione tua deus Iacob confopitus est currus & equus.

Tu terribilis es, & quis coram te consistat simulatque exarserit ira tua?

De cælo auditum fecisti iudicium, terra tremuit & siluit.

Cum exurgeret ad iudicium deus: vt saluos faceret omnes mansuetos terræ.

Quoniā indignatio hominis confitebitur tibi, & reliquiis indignationis te accinges.

Vouete, & reddite domino deo vestro, omnes qui in circuitu eius, estis, afferite munera.

Terribilis, & auferenti spiritum principum, terribili apud reges terræ.

EXPLANATIO.

Notus in Iudæa deus. Celebris est in Iudæa deus, in Israel gloriosum, & illustre est nomen eius propter inaudita miracula, & prodigia qua solet edere pro salute, & gloria gentis sue.

In Salē. Sic appellat Hierosolyma: ita enim olim vocabatur eorum, vt est in Genesi.

Apparuisti maximus à montibus prædæ. Symmachus ita vertit hunc locum. Est autē sensus, declarasti admirabilem potentiam tuam in montibus Iudææ, innumerabilibus copiis (qua illos occupant) ad interuentionem cæsis.

Dormierunt somnum. Id est, mortem occubuerunt, nihil viribus suis profecerunt, quantum bellicosi essent.

De cælo auditum. Appellat stragem illam hostium iudicium cælestē: propterea quod illam à deo editam fuisse, perspicuum est.

Terra tremuit, & siluit. Id est, qui nos mi-
nis & immani ferocitate territabant, ipsi incre-
dibili terrore percussi. ne omnino quidem hiscere
ausi sunt, cum deus calamitates nostras misere-
tus, pœnas ab ipso iudicio, persequeretur.

Quoniam indignatio. Ita inquit, & cru-
delitas impiorum oppugnantium cultores tuos
materiam præbebit tui numinis celebrandi, &
potentia, ac misericordie prædicandæ, dum nos
incolumes conseruas, illos autem sempiternis sup-
pliciiis mactas.

Reliquis indignationis. Id est, si quid inhi-
narum hostilium reliquum fuerit, ad id contum-
dendum, & confringendum te accinges, & ho-
stes piorum funditus euertes.

Vouete. Hortatur populum ad vota mun-
cupanda, & gratias agendas deo pro victori-
am adeptæ.

ARGUMENT. PSALM. LXXVII.

DESCRIBIT, QUÂTO DOLORE CONFECTUS FUERIT,
CUM HEBRÆI MAXIMIS CALAMITATIBUS
OPPRIMERENTUR, & QUEM AD MODUM MOR-
TEM SUAM LEUAUERIT RECORDATIONE BENEFI-
CIORUM ILLUSTRUM, QUIBUS SOLUM DEUS AFFERE-
RAT GENTEM SUAM: SED UT GRÆCI EXISTIMANT,
POPULUS IPSE INDUCITUR LOQUENS.

Victori pro Idithum Psalmus
Asaph, LXXVII.

VOCE mea ad dominum clamaui, voce
mea ad deum, & intendi mihi.
In die tribulationis meæ deum exquisiui,
manus mea nocte extensa fuit, sine inter-
missione.

Renuit consolari animâ mea, memor fui
dei, & vociferabar, loquebar, & deficiebat
spiritus meus.

Apprehendisti palpebras oculorum meo-
rum, turbatus sum & non sum locutus.

Cogitavi dies antiquos, & annos seculo-
rum: recordabar.

Carminū meorum, nocte cum corde meo
meditabar, & scrutabatur spiritus meus:

Nunquid in æternum proiiceret deus: aut
non apponet, ut se propitium adhuc ex-
hibeat?

Nunquid defecit in perpetuum miseri-
cordia eius: consumptum est verbum a ge-
neratione in generationem?

Nunquid oblitus est misereri deus: aut
continebit in ira sua misericordias suas?

Et dixi, mors mea hæc, annorum dexte-
ræ excelsi recordabor.

Memor ero operum domini, nam memor

ero mirabilium tuorum, quæ usque ab initio fecisti.

Et meditabor in omnibus operibus tuis, & de consiliis tuis loquar.

Deus in sanctitate via tua; quis deus magnus sicut deus noster: tu es deus, qui facis mirabilia.

Nocam fecisti in populis virtutem tuam; redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Iacob & Joseph.

Viderunt te aquæ deus, viderunt te aquæ, & tremuerunt, & turbatæ sunt abyssi.

Effuderunt aquas nubila, vocem dederunt nubes.

Etiâ sagittæ tuæ discurrerunt, vox tonitruus in sphaera.

Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ; commota est, & contremuit terra.

In mare via tuâ; & semitæ tuæ in aquis multis, & vestigia tua non sunt cognita.

Deduxisti sicut oves populum tuum in manâ Moysi, & Aaron.

EXPLANATIO NATI. b. g. p. m.

Vocæ mea. Primū describit gravissimâ perturbatione animi penè desperatis, idè deinde docet, quæ medicina tam periculoso morbo adhibenda sit.

Manus mea nocte extensa fuit, sine intermissione. Ita vertit huc locum Symmachus, & fideliter quidem.

Reuicit consolari. Cùm, inquit, animus meus omnem consolationem repudiaret, ad memoriam dei confugiebam, & illius misericordiam vociferans implorabam.

Apprehendisti palpebras. Id est, magnitudo supplicij tui me somnum capere non sinebat, quin etiam, ob gravitatem doloris animo tam perturbato eram, ut loqui non possem.

Cogitavi dies. Mecum, inquit, considerabam tempora illa, & secula antiqua, quibus deus tam illustribus, & verè diuinis beneficiis affecerat gentem suam: recordabar item, quoties sanctissimi numinis laudes meis versibus celebrassem, cùm illi gratias agerem pro incredibili benignitate, qua vivebatur in nos.

Nunquid in æternum. Hæc sunt, quæ servabatur animus eius.

Consumptum est verbum. An nullam amplius vim habet sermo dei, quo promisit, se consolaturum morientes, & afflictos, ad se confugentes?

Et dixi, mors mea hæc, annorum dextera excelsi recordabor. Quid opus est plura? tanta, inquit, calamitatu est magnitudo, ut aliquando de salute mea penè desperem: sed in tantis acer-

bitatibus una reliqua est consolatio, ut scilicet la-
bentem, ac prope iacentem animam beneficiorum
tuorum summe pater recollectione sustentem;
propterea, quam sepius potero, mente confu-
giam ad memoriam superiorum temporum, qui-
bus maiores nostros grauissime afflicto, et iam
desperantes dextera tua salutari ex maximis pe-
riculorum angustiis, et calamitatibus eripuisti.
Recordabor inquam tua facta mirabilia, et cla-
rissima monumenta misericordiae tuae semper a-
nimo contemplan, atque ita spe erecta, et con-
firmata non diffidam amplius, tempus fore, cum
omni periculo liberatus immortalis tibi gratia-
rum agam conseruatori, et parenti salutis meae. Ad
hunc modum hic versiculus nobis explanandus
esse uideatur. Illud tamen scire oportet, uocabula
Hebraea in plures sententias accipi posse, atque
ob eam causam ab aliis aliter illa conuertit. Not
uero Chimim, singularis apud Hebraeos aucto-
ritatis interpretem, secuti sumus, quod eius sen-
tentia maxime consentanea argumento carminis
uideretur.

Deus in sanctitate uia tua. Sic etiam uertit
Symmachus: dicit autem, omnes actiones dei esse
rectas et sanctas tamen si uidetur aliquando se-
uerius nobiscum agere. Hoc ubi animus noster
uere sibi persuasit, rebus aduersis facile resistit.
Filios Iacob & Ioseph. Mentionem facit

Iosephi propter eximiam eius uirtutem, et ma-
ximam in gentem Hebraeam beneficia.

Viderunt te aquae. Celebrat miraculum ma-
ri rubri.

Vox tonitruum tui in sphaera. Sic appellat
caelum.

In mari uia tua. Dicit, deum fuisse ducem
populo transmittenti mare, sed ita, ut Aegyptij
uestigia eius cognoscere non potuerint: dum eam
sequentes insequi uolunt, omnes interiere, mari
absorpti.

ARGUMENT. PSAL. LXXVII.

Narrat, qualibus, & quatis beneficiis af-
fecerit deus gentem Hebraeam, & quam
illa fuerit immemor, & ingrata.

Erudens Canticum Asaph, Psalmus
LXXVIII.

A Trendite popule meae legem meam, incli-
nate aurem uestram in uerba oris mei.
Aperiam in parabolis os meum, loquar
enigmata temporis praefici,

Quae audiuimus, & cognouimus, & pa-
tres nostri narrauerunt nobis.

Non sunt occulta a filiis eorum in gene-
ratione sequenti,

Narrantes laudes domini, & virtutem eius, & mirabilia eius, quæ fecit.

Et fuscitavit testimonium in Iacob, & legem posuit in Israel,

Quia mandauit patribus nostris nota facere ea filiis suis, vt cognoscat generatio sequens.

Filij, qui nascentur, & exurgent, & narrantur filiis suis,

Vt ponant in deo spem suam, & non obliuiscantur operum dei, & mandata eius custodiant:

Nè fiant sicut patres eorum; generatio praua, & exasperans.

Generatio, quæ non direxit cor suum, & non fuit fidelis cum deo spiritus eius.

Fili Ephraim armati, & iaculantes arcu, terga vesterunt in die belli.

Non custodierunt testamentum dei, & in lege eius noluerunt ambulare.

Et oblitii sunt benefactorum eius, & mirabilium eius, quæ ostendit eis.

Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti, in campo Taneos.

Interruptit mare, & perduxit eos, & fecit stare aquas veluti aceruum.

Et deduxit eos in nube per diem, & tota nocte in illuminatione ignis.

Interruptit petram in eremo, & adaquabit eos velut in abyssum multa.

Et eduxit aquam de petra, & eduxit tanquam flumina aquas.

Et opposuerunt adhuc peccare ei, in iram concitauerunt excelsum in solitudine.

Et tetrauerunt deum in cordibus suis, cum peterent escas animabus suis.

Et male locuti sunt de deo: dixerunt, nunquid poterit deus parare mesam in deserto?

Eos percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerunt.

Nunquid & panem poterit dare? aut parare carnem populo suo?

Ideo audiuit dominus, & iratus est, & ignis accensus est in Iacob, & ira ascendit contra Israel.

Quia non crediderunt in deum, nec sperauerunt in salutari eius.

Et mandauit in nubibus de super, & ianuas cæli aperuit.

Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cæli dedit eis.

Panem angelorum manducauit homo, cibaria misericordiam ad satietatem.

Abstulit eorum de cælo, & induxit in virtute sua Africum.

Et pluit super eos sicut puluerem carnes,

& sicut arenam maris volatilia pennata
Et ceciderunt in medio castrorum eorum,
circa tabernacula eorum.

Et manducauerunt, & saturati sunt nimis,
& desiderium eorum artulit eis, & non sunt
fraudati desiderio suo.

Adhuc escae eorum erant in ore ipsorum,
& ira dei descendit super eos,

Et occidit pingues eorum, & electos Is-
rael prostravit.

In omnibus his peccauerunt adhuc, & non
crediderunt in mirabilibus eius.

Et defecerunt in vanitate dies eorum, &
anni eorum cum festinatione.

Cum occideret eos, quarebant eum, & re-
uertebantur, & diluculo veniebant ad eum.

Et rememorati sunt, quod deus adiutor
est eorum, & deus excelsus redemptor eo-
rum est.

Et blanditi sunt ei ore suo, & lingua sua
mentiti sunt ei.

Cor autem eorum non erat rectum cum
eo, nec fideles fuerunt in testamento eius.

Ipse autem est misericors, propitius fuit
peccatis eorum, & non disperdidit eos.

Et abundavit in auertenda ira sua, & non
accendit omnem iram suam.

Et recordatus est, quia caro sunt, spiritus

vadens & non rediens.

Quoties exacerbauerunt eum in deserto
in iram concitauerunt eum in solitudine
Et reuersi sunt, & tentauerunt deum, &
sanctum Israel circumscripserunt.

Non sunt recordati manus eius, & diei,
qua redemit eos de manu tribulantis.

Qui posuit in Aegypto signa sua, & pro-
digia sua in campo Taneos.

Et conuertit in sanguinem flumina eo-
rum, & riuos eorum, ne liberent.

Misit in eos multiplicem turbam inse-
ctorum, & comedit eos, ranam, & disper-
didit eos.

Et dedit bruchos fructus eorum, & labo-
res eorum locustæ.

Et occidit in grandine vineas eorum, &
sycamoros eorum in pruina.

Et tradidit grandini iumenta eorum, &
possessionem eorum fulminibus.

Misit in eos iram indignationis suæ, in-
dignationem, & iram, & tribulationem, im-
pulsionem per angelos malos.

Via fecit ire suæ, et non pergit a morte aia-
bus eorum, & iumenta eorum in peste coclusit.

Et percussit omne primogenitum in ter-
ra Aegypti, primitias fortitudinis eorum,
in tabernaculis Cham,

Et abstulit sicut oves populum suum, & perduxit eos tanquam gregem in deserto.

Et deduxit eos tuto, & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare.

Et adduxit eos ad terminos sanctitatis suae, ad montem istum, quem acquisiuit dextera eius.

Et eiecit à facie eorum gentes, & sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.

Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel.

Et tentauerunt, & exacerbauerunt Deum excelsum, & testimonia eius non custodierunt.

Et auerterunt se, & non seruauerunt pactum, quemadmodum patres eorum couerfi sunt retrorsum ut arcus dolosus.

In iram concitauerunt eum in excelsis suis, & in sculptilibus suis ad æmulationem eum prouocauerunt.

Audiuit deus, & iratus est, & abominatus est valde Israel.

Et dereliquit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, ubi habitauit inter homines.

Et tradidit in captiuitatem fortitudinem suam, & gloriam suam in manus inimici.

Et conuersus in gladio populum suum, & contra hereditatem suam indignatus est.

Iuvenes eorum comedit ignis, & virgines eorum non sunt laudatae.

Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, & viduae eorum non sunt lamentatae.

Es, exsecratus est tanquam homo dominus, tanquam potans, exultans præ vino.

Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis.

Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribum Ephraim non elegit.

Sed elegit tribum Iuda, montem Sion, quem dilexit.

Et edificauit tanquam palatium betha-sanctuarium suum, & uoluit terram quam fundauit in secula.

Et elegit Dauid, seruum suum, & assumpsit eum à caulis ouium, & foratibus, quae in sequebatur abduxit eum.

Et profeceret Iacob populum suum, & Isaac hereditatem suam.

Et pauit eos in innocentia cordis sui, & imprudentia mandum suarum deduxit eos.

Legem moysi, & doctrinam salu-

verrimam, quæ continetur hæc ceterum. Eandem vocat parabola, quod sententiæ misericordiam, et liberalitatem, ac sapientissimam: item enigmata, quod hoc genus doctrinæ reconditum, in aximque obscurum sit his, quorum mens nullo alio lumine nisi naturali prædita est.

Non sunt occultata. Quidam ita reddunt ex Hebræo, non celabimus ea ad filios eorum, generationi posteræ narrantes laudes domini, et fortitudinem eius, et mirabilia eius quæ fecit.

Et suscitavit testimonium in Jacob. Itæ vocat præceptum, et legem dei consuetudine lingue Hebræa. certam vero illam legem intelligit, quæ deus sanxit, ut parentes liberi a filiis memorarent res illas admirabiles ab ipso gestas, cum gentem Hebræam servitute Aegyptiorum liberare, illamque per mare rubrum, et vastissimam solitudinem ad fines Chananzorum duceret, atque in vberibus agris collocaret: ea lex scripta est in Deuteronomio: cap. 4. Cuius autem deus voluerit harum rerum memoriam diligentissimè conseruari, docet vir sanctus, paulo post subsurgens, Narrabunt filii sui, ut ponant in deo spem suam, et non obliuantur operum dei, et mandata eius custodiant. Nimirum harum rerum cognitio, et diligens consideratio pietatem mirabiliter, et nosque divi-

narum legum studiosos, et amantes facit.

Quæ non dixerit, cor suum. Id est, quæ rethamans non fuit, neque rectam de deo habuit opinionem.

Filij Ephraim armati. Commemorat peccata Iudeorum, et calamitates in quas inciderunt propter neglectam virtutem, et religionem. historia autem, quam hic attingit, ea esse videtur, quæ scripta est in 1. lib. Paralip.

In campo Taneps. Tanus est vrbs maxima, quæ sita est ad affium Nili, quod Taniticum appellant.

Interrupi petram. Bis elicit, aquam Moses è siliça, et utraque miraculi hic mentione facit.

Et tentaverunt deum. Attingit ea quæ acciderunt in his locis, quæ nominata sunt sepulchra concupiscentiæ. Ea historia scripta est in libro Numerorum.

Ecce percussit petram. Attende quæso, et vide, quanta sit hominum impietas, et cæcitas, nisi deus illos suo spiritu regat, et gubernet. si gens Hebræa dubitauerat anrea de potentia dei, reos miraculum debebat omnem dubitationem ex animis tollere, quod, admirabile dictu est, quam contra acciderit. arripuit enim illa ex ea re occasionem potentia diuina tentanda, id est, temere, ac insolenter periclitanda, experienda-

que sed simul attende, quid dicit Deus: *inveni-
t* quidem gerit cupiditate impiorum, & vel illi
discant ipsam omnium rerum priopotentem esse,
verum id suo maximo cum malo discant, dum
enim cibus operari se iniquitatis scilicet, & que im-
provisis morte multamur.

Et ignis accensus est in Thab. yonem ap-
pellat indignationem Dei.

Panem angelorum: Sic vocat manna, non
quod mentes illa beata (que corporibus vacanti)
eo cibo utantur: sed quod de celo manant, quod
locum incolunt mentes illa. sciendum est tamen,
viduabulum Hebræum in multis Jehentibus deci-
pi posse: itaque alij veteris panem nubium, alij pa-
nem suorum.

Et occidit pingues eorum: Id est, optima-
tes, & primarios viros, sicut psalm 12: pin-
gues terre dixit, cum reges & principes dicit
vellet.

In omnibus his. Id est, neque suppliciorum tra-
uitate, neque miraculorum magnitudine adanti-
quam potuerit, ut verbis dei fidem haberent,
sequerentur illius bonitati, persequerenturque committerent.
Ex quo perspicuum esse potest, tantam esse libem,
& corruptelam ammoram, ut nisi deus mentem,
& voluntatem nostram spiritu suo reuocet, sem-
per a vera pietate abhorreamus, neque nos illa
verborum, aut prodigiorum via aduicere possit ad

considerandum providentia ipsius, itaque Moses in
Deuteronomio de hac Iudeorum pernicia lo-
quens scribit ad hunc modum, Vos vidistis vniver-
sa, que fecit dominus coram vobis in terra AE-
gypti Pharaoni, & omnibus seruis eius, vniver-
seque terra illius tentationes magnas, que vi-
derunt oculi tui, signaque illa: potrent a que ingen-
tia, & non dedit vobis dominus cor intelligens,
& oculos videntes, & aures que possint audi-
re vsque in presentem diem.

Cum occideret eos. Describit fictam pœni-
tentiam improborum, qui non inquam respicere
videntur, & grauissimè angij, quod deliquerint,
& leges dei violauerint. verum hu non iniuria, quam
deo faciunt est dolori, sed poena, quam metuunt,
aut iam sustinent: itaque cum doleat amore sui,
non dei, frustra dolent, & statim in scelera, &
flagitia relabuntur: nam qui amor improbos ad
dolendum excitat, is amor lenge facilius eosdem
ad peccandum impellit.

Et diluculo veniebant ad eum. Significat
studium, & diligentiam populi in placanda ira
dei. Hunc loquendi modum sepe vsurpat litera
sanctæ.

Et abundauit in auertenda ira sua. Id est,
magnopere contempsit indignationem suam.

Et reuerfi sunt. Ad pristinos mores.

Sanctum Israel circumsciperunt. Id est,

eius potentiam certis finibus concluderunt: quippe qui non putarent, illum posse omnia omnibus in locis.

Immisionem per angelos malos. Id est, quæ calamitates importabantur ab Angelis malis.

Primitias fortitudinis. Sic appellat filias primo partu in lucem editos, quos Græci nominare solent πρωτογονους, id est, verbum è verbo, primogenitos, videtur autem Asaphus imitatus Moysen, apud quem Iacob in Genesi vocat primitias roborem sui Ruben, quem de multis liberis primum suscepit ex Lia. Quid verò subiungit, in tabernaculis Cham, significat domos Aegyptiorum: nam Mesraimus (unde aiunt progenatos esse Aegyptios) patrem habuit, cui nomen erat Cham, ut est in Genesi.

Ad terminos sanctitatis suæ. Id est, ad fines, & religionem sanctitatis suæ gratam, & acceptam.

Conuersi sunt retrorsum ut arcus doloris. Qui scilicet subito vertitur, & aliud ferit, quam volebat sagittarius.

In irâ concitauerunt eum in excelsis suis. Intellegit loca, in quibus falsos deos colebant.

Et dereliquit tabernaculum Silo. Arcam dei, quæ seruabatur in vrbe Silo, captâ fuisse à Palestinis, & Iudæos accepisse maximam cla-

dem, scriptum est in lib. 1. Regum.

Et tradidit in captiuitate fortitudinē suā. Hunc locum interpretati sumus in explanatione psalmi. 63.

Iuuenes eorū comedit ignis. Ignem vocat vim & impetum bell.

Et virgines eorū non sunt laudatæ. Id est, celebratæ carmine nuptiali, propterea quod antequam nubereut, ab hostibus vel interfectæ, vel inferuitatem abductæ sunt, vel earum sponsi in prælio ceciderunt.

Sacerdotes eorū in gladio ceciderunt. Inter hos præcipui fuerunt Ophnis, & Phinees filij Heli pontificis.

Et viduæ eorum non sunt lamentatæ. Id est, funera maritorum non sunt fletu, & lamentatione prosecutæ, quippe quæ ipsorum vitæ superstites non fuerunt. Videtur autem huic verbis significare casum vxoris Phineæ: hæc enim cum illum in prælio casum, & arcam fœderis ab hostibus asportatam audisset, nimia doloris acerbitate, repentina morte perijt, neque spatium lugendi mariti habuit.

Et excitatus est. Excitatus inquam est in Palestinos, qui abstulerant arcam, & fœdissimo natium morbo illos vexauit: antea autem dormire videbatur, nec cernere impetatem eorum. Typum verò sempiternum appellat morbum

illum, de quo diximus.

Et repulit tabernaculum Ioseph: *Id est, noluit amplius commorari in vrbe Silo, quæ pertinebat ad hæreditatem Ioseph, id est, ad tribum Ephraimi, qui natus est Ioseph.*

Velut terram, quam fundauit in secula. *Id est, quod templum firmum, et stabile volumus esse perinde ac terram, quam stabiluit, vt perpetuo maneat. hoc autem verum non euasit in templo Salomonis, sed in ecclesia Christi, cuius templum illud imago quadam erat.*

ARGUMENTVM

PSAL. LXXIX.

Existimant gentem Hebræam deplorare clamitates, quas pertulit ab Antiocho rege, quæ historia scripta est in libro Machabæorum.

*Canticum Asaph, Psalmus.
LXXXI.*

Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, pollucunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in aceros lapidum.

Posuerunt cadauera seruatorum tuorum efcas volatilibus cæli, carnes sanctorum be-

illis terræ.

Et dicitur in sanguinem eorum tanquam aquam circumcircuit Hierusalem, & non erat qui sepeliret.

Facti sumus opprobrium vicinis nostris, subannatio, & illusio illis, qui in circuitu nobis sumus.

Vtque domine irascaris in finem: exardescet velut ignis zelus tuus?

Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt, & in regna, quæ nomen tuum nesciunt.

Onia comedentur: Iacob, & locum eius desolauerunt.

Ne memiseris iniquitatu nostrarum præteritarum, cito anticipent nos misericordie tuæ, quia pauperes facti sumus nimis.

Adiuua nos deus saluator noster, & propitius gloria nominis tui domine libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.

Cur dicant in gentibus, ubi est deus eorum: inholescat in nationibus coram oculis nostris.

Vltio sanguinis seruatorum tuorum, qui effusus est: introcat in conspectum tuum gemitus compeditorum.

Secundum magnitudinem brachij tui li-

EXPLANATIO. IN. LIB.

bera filios mortis.

Et redde vicinis nostris septuplum in finem eorum, improprium ipsorum, quos exprobrauerunt tibi domine.

Nos autem populus tuus, & oues pascuis tuae, confitebimur tibi in seculum.

In generatione, & generationem annuntiabimus laudem tuam.

EXPLANATIO.

Ne memineris iniquitatum nostrarum.

Agnoscent, se in has summas propter peccata incidisse, itaque ad misericordiam dei suppliciter confugiunt, seque adiuuari deprecantur, non quod fauore & auxilio digni sint, sed ne sanctissimum nomen dei, de cuius tutela gloriantur, in dibrio, & despectui sit nationibus impiis.

Secundū multitudinē brachij. *Id est, pro magnitudine potentiae tuae conseruus incolam eos, qui iam morti addicti sunt.*

Et redde vicinis nostris septuplum. *Id est, iniurias, quas nobis finissima gentes intulerunt, ita persequere, vt calamitas earum existat ultra multis partibus maior.*

ARGUMENT. PSALM.

LXXX.

PSALM. CVM PARAPH. 255

Idem est argumentum huius psalmi, & superioris: describit autem sub elegantissima allegoria vineae res secundas, atque aduersas Hebraeorum.

Victori ad Salsamim, testimonium,

& Psalmus Asaph.

LXXX.

Qui pascis Israel, intende, qui deducit velut ouem Ioseph.

Qui sedes super Cherubin, affulge coram Ephraim, Beniamin, & Manasse.

Excita potentiam tuam, & veni, vt saluos facias nos.

Deus conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.

Domine deus exercituum, quousque irasceris super orationem populi tui?

Cibasti nos pane lacrymarum, & potasti nos lacrymis in maxima mensura.

Posuisti nos cotentionem vicinis nostris, & inimici nostri subsannauerunt nos.

Deus exercituum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.

Vineam de Aegypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam.

Repurgasti locum illi, & extendisti radices eius, & impleuit terram.

Operuit montes umbra eius, & rami cedros dei.

Extendit palmites usque ad mare usque ad flumina propagine suas.

Vt quid destruxisti maceriam eius? & vindemiant eam omnes, qui praetergreduntur viam?

Vastavit eam aper de Syria, & fera agri depasta est eam.

Deus exercituum reuertere quæso respice de caelo, & vide, & visita vineam istam.

Et locum vineæ, quam plantauit dextera tua, & filium ipsum, quem roborasti sibi.

Incensa est igni & suffossa, ab incursatione vulcus tui peribunt.

Si manus tua super virum dextera tua, & super filium hominis quem roborasti sibi.

Et non discedimus à te, vinificabis nos, & nomen tuum inuocabimus.

Domine deus exercituum conuerge nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.

Qui deducis velut ouem Ioseph.

Extendit palmites usque ad mare usque ad flumina propagine suas.

Vt quid destruxisti maceriam eius? & vindemiant eam omnes, qui praetergreduntur viam?

Vastavit eam aper de Syria, & fera agri depasta est eam.

Qui sedes super Cherubim. Cherubim significat qui arcem sacerdotis sedens ab apertis, unde deus respicit ad eum conseruati.

Affulga coram Ephraim. Iosephus cherubificatus fuit deus, propterea crans profatur vniuersi populi, vnde et pñe mentionem facit familie illius, quæ magis ad misericordiam moueat deum.

Deus conuerge nos. Alij verunt, deus reducat nos: quorum verborum hæc videtur esse sententia, satis diu fuisi nobis inuis, iam quæso nos reducat tecum in gratiam.

Cibasti nos pane lachrymarum. Significat populum in tantis calamitatibus versari, vt illi sint lachrymæ pro cibo, & potione.

Posuisti nos contentionem. Id est, per factum est, vt vicini nostri inter se de nobis contententur, dum quisque nos sibi vindicare studet.

Vineam de Aegypto. Gentem Hebræam vinea comparat, quæ similitudine vitæ etiam Esaias.

Cedros dei. Id est, proceras, & maximas de hæc loquendi figura alio loco explicatum est. Significat autem his verbis gentem Hebræam bello domuisse, ac subegisse maximos principes.

Extendit palmites usque ad mare usque ad flumina propagine suas.

Vt quid destruxisti maceriam eius? & vindemiant eam omnes, qui praetergreduntur viam?

Vastavit eam aper de Syria, & fera agri depasta est eam.

Deus exercituum reuertere quæso respice de caelo, & vide, & visita vineam istam.

Et locum vineæ, quam plantauit dextera tua, & filium ipsum, quem roborasti sibi.

Incensa est igni & suffossa, ab incursatione vulcus tui peribunt.

Si manus tua super virum dextera tua, & super filium hominis quem roborasti sibi.

Et non discedimus à te, vinificabis nos, & nomen tuum inuocabimus.

Domine deus exercituum conuerge nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.

Qui deducis velut ouem Ioseph.

Extendit palmites usque ad mare usque ad flumina propagine suas.

Vt quid destruxisti maceriam eius? & vindemiant eam omnes, qui praetergreduntur viam?

Vastavit eam aper de Syria, & fera agri depasta est eam.

Et filium ipsum. Sic appellat gētem Hebræam, de qua loquens dominus in Genesi ait, filium meum primogenitum Israel. Et apud Oseam, ex Aegypto vocavi filium meum: hunc filium eum roboravit deus & maxime clarum, & illustrem reddidit & gloriam nominis sui. sed possumus ex Hebræo. vertere etiam hoc modo, & propagationem ipsam, quam roborasti tibi: quod magis congruit, cum allegoria perpetua psalmi.

Ab increpatione tua peribunt. Si (inquit) hæc ira tua perseverat, profecto gens tua funditus interibit.

Sit manus tua. *Iam queso, inquit, manu tua salutari protege homines, quos dextera tua semper tutatus es.*

ARGUMENTVM PSAL.

LXXX.

Hortatur populum ad celebrandos dies festos, atque solennes, & ad deum pie ac religiosè colendum, cōmemorans eius præclara in Hebræos beneficia, simulque admonens, quantum noceat religionis contemptus.

*Victori ad Githith, Asaph.
Psalmus LXXXI.*

Exultate deo adiutori nostro, iubilare deo Iacob.

Sumite psalmum, & date tympanum, psalterium iucundum cum cithara.

Buccinate in Neomenia tuba, in insigni die solennitatis nostræ.

Quia præceptum Israeli est, & iudicium dei Iacob.

Testimonium in Ioseph posuit illud, cum exiret de terra Aegypti: linguam, quam non noueram, audiui.

Subdixi ab oneribus dorsum eius, manus eius ab ollis faciendis receperunt.

In tribulatione inuocasti me, & liberaui te: exaudiui te in abscondito tonitruum, probaui te apud aquam contradictionis.

Audi populus meus, & contestabor te: Israel, si audieris me, non erit in te deus extraneus, neque adorabis deum alienum.

Ego enim sum dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, dilata os tuum, & implebo illud.

Et non audiuit populus meus vocem meam, & Israel non attendit mihi.

Et dimissi eos secundum desideria cordis ipsorum, ambulauerunt in consiliis suis.

Si populus meus audisset me, Israel si in viis meis ambulasset.

Brevissimo tempore inimicos eorum humiliafsem, & super tribulantes eos misifsem manum meam.

Inimici domini mentiti fuissent ei, & fuisset tempus eorum in secula.

Et cibafsem illos ex adipe frumenti, & de petra melle saturafsem eos.

EXPLANATIO.

Buccinate in Neomenia tuba. Significare videtur Calendus septimi mensis, quem appellabant diem festum clangoris, & tubarum, de quo die scriptum est in Levitico, & Numeris.

Quia praeceptum est. Celebrate in qua die hunc diem vobis, quoniam id vobis praecepit deus, & ita iudicavit, & statuit esse faciendum.

Testimonium in Ioseph. Hanc (inquit) ritum sacrorum deus posuit testimonium in Iosepho, id est, lege sanxit, & mandavit observari a potestate Iosephi, nimirum ab Hebraeis, quo tempore illi ex Aegypto egressi sunt, & deum ipsum loquentem audierunt. Hoc enim significat, ut sentit Abrahamus Esdra, cum ait sub persona populi, linguam quam non noveram, audivi. Quid vero si populus significet his verbis peregrinacionem, & servitutem suam apud Aegyptios alienae linguae homines?

Subduxit ab oneribus. Deum inducit loquentem, & beneficia sua erga Iudaeos commemorantem.

Manus eius ab oliis. Nam in eiusmodi operibus efficiendis occupati erant Hebraei, cum Aegyptiis seruirent. Hinc illud in Exodo, Ad amritudinem perducebant vitam eorum seruitute dura in luto & lateribus, ac omni opere agresti.

Et exaudivit te in abscondito tonitruum. Videtur innuere tonitruum, & tempestatem illam, quam excitavit deus in Aegyptios in mari rubro de qua in psalmo 77. Quod autem dicit, in abscondito, tonitruum significat se nimbus, & nubibus, unde horrida illa tonitrua erumpebant, circumfusum fuisse, & pro ipsis propugnavisse.

Probavit te. Cum tot, ac tanta beneficia a me accepisses tamen te integratum, & immemorem potentiae ac misericordiae meae ostendisti, cum ad explorandum animum tuum permisisses, ut te aqua deficeret.

Israel si audieris me. Saepè admonuimus Hebraeam linguam esse admodum angustam, & concisam: quae res magna saepe parit obscuritatem nisi aliqua addantur ad explendas sententias, quod nonnulli hoc loco esse faciendum existimant, ut hi versiculi ad hunc modum explanentur, vel etiam ex Hebraeo exprimantur: Si audieris me, si non eris in te deus extraneus, non adorabis deum

alienū (ego enim sum dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti) dilata os tuum, & implebo illud: id est, si ea, quæ dico, obseruaueris, peccate, quicquid optas, neque unquam repulsam feris.

Et dimissi eos. Nullo ferè maiore supplicio afficere potest deus illos, qui parere nolunt salutaribus monitis ipsius, quam si eos patiatur indulgere, atque obsequi cupiditatibus suis, & sua consilia sequi, quibus sibi pestem, ac perniciem machinantur, & comparant, idque tum maxime, cum sibi sapere, ac rebus suis optime consulere videntur. Itaque semper orandus est deus, ut nos ipse spiritu suo regat, & gubernet, quicumque enim spiritu dei ducuntur, ut ait diuus Paulus, ij sunt filij dei, ceteri deum non propitium, sed iratum habent.

Inimici domini mentiti fuissent. Id est, bello domiti simulassent beneuolentiam, & voluntariam seruitutē. De hac loquendi figura dictum est in explanatione psalmi 18.

Et fuisset tempus eorum in secula. Id est, æuum populi mei perpetuo florisset: Sic explodit nonnulli. Theodoretus autem, & Euthymius hoc ad inimicos dei referunt, & aiunt, hanc esse sententiam horum verborum, impiarum nationum calamitates perpetuas futuras fuisse: affirmans enim, vocabulum temporis apud Syros in eam sententiam accipi.

Et cibassem illos ex adipe. Hoc versiculo significare voluit omnium rerum affluentiam, & agrorum fertilitatem eximiam: sic in Deuteronomio, suggeret mel ex petra, & oleum de saxo durissimo.

ARGUMENT. PSAL: LXXXII.

Inducit deū reprehēdētem iudices populi sui, eosque acriter accusantem iniustitię.

Psalmus Asaph, LXXXII.

Deus stat in synagoga decorum, in medio autem deos iudicat.

Vsquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis?

Iudicate egeno, & pupillo: humilem, & pauperem iustificate.

Eripite pauperem: & egenum de manu peccatoris liberate.

Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant, mota sunt omnia fundamenta terræ.

Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes.

Attamen sicut homines moriemini, & sicut omnes de principibus, cadetis.

Surge deus, iudica terram, quoniam tu

K lz iij

EXPLANATIO IN LIB.
hereditabis in omnibus gentibus.

EXPLANATIO.

In synagoga deorum. Deos appellare solent literę sanctę principes, & iudices, propterea quod eiusmodi administratio sit res quędam diuina, non humana, vt ait Isaphat in secundo libro Paralip. Hos igitur monet, vt meminerint deum interesse iudicij ipsorum, & graue supplicium sumpturum esse de ij, qui a iustitia, & æquitate declinant.

Et facies peccatorum sumilis. Id est, improbis fauetis, & eorum gratiam aucupamini innocensibus opprimendis.

Iudicate egeno & pupilo. Id est, illos ab iniuria, & calumnijs improborum prohibete, & tenuiores iniuste in iudicium vocatos absoluite.

Nescierunt, neque intellexerunt. Frustra inquit, moneo, neque enim respiciunt, sed in tenebris ignorantie, & iniustitie perseverant. hinc fit, vt omnia humana vite ratio, & ordo peruertatur, & omnia plena sint tumultu, & confusione.

Ego dixi, dii estis. Ego (inquit deus) vos appellatione mea dignatus sum ob excellentiam officij, quo fungimini, vosque filios meos nomino, scitote tamen, vos æquę ac homines infimas esse

PSAL. CVM PARAPH. 270

mortuos, neque magis vitaturos mortem, quã alium quemuis ex principibus, & iudicibus, qui respublicas impiarum gentium administrant: ita que iustitiam, & æquitatem colite, illud intelligentes, vos breui reddituros esse rationem administrationis vestrę. Theodoricus existimat, determinari hęc verba, iniquos iudices sic casuros, vt diabolus cecidit, qui ob superbiam, & iniustitiã detectus est de altissimo dignitatis gradu, in quodam illum collocarat. Quidam vocabulo principum hoc loco existimant significari tyrannos, qui ad in feros præcipitantur.

Surge deus. Precatur deum, vt quando omnes iudices a iustitia recesserunt, ipse iudicandi, & regendi negotium suscipiat misso ad homines filio suo: quod quidẽ futurũ prouidens subiungit, omnes gentes hereditate ad deum peruenturas, quę prius in potestate diaboli erant.

ARGUMENT. PSALM.

LXXXIII.

Populus orat auxilium Dei contra gentes finitimas, quę facta conspiratione bellum intulerant.

Canticum Psalmi Asaph,

LXXXIII.

Klx iij

Deus ne fileas, ne taceas, neque quiescas deus.

Quoniam ecce inimici tui senuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput.

Aduersus populum tuum astutè excogitauerunt consilium, & consultauerunt aduersus absconditos tuos.

Dixerunt, venite, & disperdamus eos de gente, & non memoretur nomen Israel ultra.

Quoniam conspirauerunt vnanimiter simul, aduersus te fœdus fecerunt tabernacula Idumæorum, & Ismaelitæ.

Moab, & Agareni, Gebal & Amon, & Amalech, Philistæi cum habitantibus Tyrû.

Etiã Assur venit cum illis, facti sunt in adiutorium filiis Loth.

Fac illis sicut Madian, & Sisare, sicut Labin in torrente Cisson.

Disperierunt in Endor, & facti sunt sterquilinum terræ.

Pone principes eorum sicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana.

Omnes principes eorum, qui dixerunt hæreditate possideamus habitacula dei.

Deus meus pone illos vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti.

Sicut ignis qui comburit syluam, & sicut

flamma comburens montes.

Ita persequere illos tempestate tua, & turbine tuo conturba eos.

Imple facies eorum ignominia, & quaerant nomen tuum domine.

Erubescant, & conturbentur in seculum seculi, & confundantur, & pereant.

Et cognoscent, quòd nomen tibi dominus, tu solus altissimus in omni terra.

EXPLANATIO.

Deus ne fileas. Id est, ne scelera impiorum quæ vides, dissimula, nè ve te contine à supplicio illorum.

Aduersus absconditos tuos. Quanquam satis declarasse videmur in explanatione Psalm. 31, cur Asaphus Hebræos vocet absconditos dei, tamen operæ pretium erit, pauca hæc adiungere: deus misericordiæ parens salutem piorum tutissima quidem custodia tegit, ac munit: sed hoc vitæ genus tam remotum est ab oculis humanæ rationis, vt aliquando pij maxime à deo negligi, & derelinqui videantur, cum deus illos maxime cum beneuolentia tueatur. denique qui status, quæ conditio, quam securæ, quamque beata sit eorum vita, qui veram pietatem colunt, nemo pietatis expers suspicari potest, nedum intelligere.

iure igitur & merito gentem Hebraam, quæ sola ex omnibus nationibus deum sanctè veneratur, Aphas apellat absconditos dei: neque diuus Paulus ob aliam causam dicere videtur vitam Christianorum in deo absconditam esse.

Filiis Loth. Id est, Moabitis, & Ammonitis, Sicut Madiam & Sifarc. Exercitum Madianitarum Gedeon profugavit casis ducibus Orebo, & Zebo, & Zeeb, & Salmana: quæ historia scripta est in libro Iudicum. Sifara autem, ut est in eodem libro, dux fuit copiarum Iabini regis Cananæ, quas copias deleuit Baracus, & Sifaram quidem fugientem interemit Iael vxor Ca bari, Iabinus vero in prælio cæsus est.

In Endor. Is locus erat in eâ regione, quæ assignata fuit tribui Manassæ, ut scriptum est in libro, qui inscribitur Iosue.

Facti sunt sterquilinum terræ. Relicti si licet in agris insepulti.

Possideamus habitacula dei. Id est urbes, & oppida hebræorum.

Pone illos ut rotam. Id est instabiles, & argitatos instar rotæ. hac similitudine vitur. etid Esaias.

Et quærant nomen tuum. Et potentiam tuam expecti nomen tuum venerabuntur, & soliti quærent, quis nam sit is deus, qui hostes populi sui tam acriter vlciscatur.

Et cogoscent. Intelligent, te unum esse, cui nomen domini conuenit, quique omnia terrarum sola gubernas: Deos autem suos, esse Deos inanes & commentitios.

ARGUMENT. PSALM.

LXXXIII.

Describitur, quàm ardenti desiderio teneretur Dauid ad eundem ad templum dei, à quo abesse cogebatur propter vi inimicorum.

Victori ad Githith, filiorum Coræ,
Psalmus LXXXIII.

Quàm dilecta tabernacula tua domine exercituum: concupiscit, & deficit anima mea in atria domini.

Cor meum, & caro mea exultauerunt in deum viuum.

Etiã passer inuenit sibi domum, & hirundo nidum sibi, vbi ponat pullos suos.

Altaria tua domine exercituum, rex meus, & deus meus.

Beati qui habitant in domo tua domine perpetuò laudabunt te.

Beatus vir cuius fortitudo in te est, semitæ in corde eorum, transcuntes Vallem flæus fontem ponent eam.

Etiam cisternas pluuia replebit, ibunt de fortitudine in fortitudinem, comparebit quisque eorum apud deum in Sion.

Domine deus exercituum exaudi orationem meam, auribus percipe deus Iacob.

Protektor noster aspice deus, & respice in faciem Christi tui.

Quia melior est dies vna in atriis tuis, super millia.

Elegi ad limen morari domus dei mei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum.

Quia sol, & scrutum dominus deus: gratiam, & gloriam dabit dominus.

Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia: Domine exercituum, beatus homo, qui sperat in te.

EXPLANATIO.

Concupiscit, & deficit anima mea in atria domini. *Id est, deficit desiderio adueniendi ad templum dei.*

Etiam passer. *Quidam ex Hebræis hunc locum ita explanant. Passeribus, & hirudinibus patet aditus ad templum tuum, & apud altaria tuamidos fingunt, at mihi ad ea accedere non licet. Alij verò sic interpretantur, aues quidam inueniunt*

locum, ubi cum suis pullis quiescant: at ego ad aras tuas domine adire non possum, in quibus solis acquiesco. Habet autem magnam vim ad exprimendum desiderium, & dolorem animi oratio illa imperfecta, altaria tua domine exercituum.

Beati qui habitant. *Beatos ait esse sacerdotes, & leuitas, quibus concessum sit, in templo dei dies, noctesque versari, & laudes eius quotidianis hymnis celebrare. Beatos item iudicat eos, qui omnem suam vim, & fortitudinem in deo locatam putant, & propterea semper habent in animo semitas, quæ ducunt ad templum eius, atque illud frequentare non intermittunt. Hi quidem iter facientes per loca arida, & sitientia, qualis est Vallis fletus, in iis puteos fodiunt, & cisternas ad colligendam aquam pluuiam, vt commoditate itineris homines magis incitentur ad frequentandam adem dei. neque vero longitudine via fatigantur, sed ob singularem animi alacritatem inter eundem magis, ac magis vigent, donec perueniant ad Sionem. Sunt multæ aliæ explanationes horum versuum, sed ea, quam nos proposuimus, in primis conuenire videtur argumento hymni. Vallis fletus mentio fit in libro Iudicum.*

Exaudi orationem meam. *Qua precor, mihi, & meis aditum patere ad templum tuum.*

Et respice in faciem Christi tui. *Aspice*

(inquit) vultu placido seruum tuum supplican-
tem, quem tu regem populi tui constituisti.

Quia melior est dies vn̄i. Opto, inquit, et
votis omnibus expeto, mihi saluatorem dari ac-
cedendi ad templum tuum, quoniam dies vn̄i in
aeris tuis pie sancteque actus, ante ponendum est
sexcentis annis: itaque malum ego ad limina do-
mus dei mei despectus iacere, quam commorari
in ædibus magnificentissimis impiorum.

Quia sol, & scutum dominus deus. Do-
minus est sol, mentes hominum suo prospero, et
saluari lumine exhilarans, auget, nutrit, et
sensu instituit, ac pietatis afficiens, omnesque er-
rorum, et ignorantie tenebras pellens domi-
nus est scutum firmissimum, quo piorum inu-
centia protecta, neque violentis rerum aduer-
sarum ictibus concutitur, neque vllis improbo-
rum, aut mortis, aut diaboli oppugnationibus
frangitur. Dominus est vberimus, et peten-
tis omnium bonorum fons, a quo manat ad cul-
tores suos gratia, et amabilis animi candor,
vera sanctitas, solida gloria, dulcissima pax,
vita denique beata, et sempiterna. Summe om-
nium rerum prepotens rector, et domine, be-
atus ille, que omnem suam spem in tua bonitate
misericordia c. lxxxv.

A R G V M E N T V M P S A L M,

LXXXV.

VAtcinatur, tempus fore, cum deus per
vni genam filium suum liberabit genus
homanum asperrima tyrannide diaboli, &
in terris misericordia, veritas, pax, & iusti-
tia florebut. Qui vero predestinationem hu-
ius hymni pertinere existimant ad reditum
Hebræorum ex Babilone, facile coarguuntur,
cum historie illi non conueniant, quæ
hic prædicuntur.

Victori, filiorum Coræ Psalmus

LXXXV.

Benedixisti domine terram tuam, auer-
tisti captiuitatem Iacob.

Remisisti iniquitatem plebis tuæ, ope-
ruisti omnia peccata eorum.

Mitigasti omnem iram tuam, auertisti ab
ira indignationis tuæ.

Conuerte nos deus salutaris noster, & au-
uertere iram tuam a nobis.

Nanquid in æternum irasceris nobis? aut
extendes iram tuam a generatione in gene-
rationem?

Nonne tu conuersus viuificabis nos? &
plebs tua lætabitur in te?

Ostende nobis domine misericordiam
tuam, & salutare tuum da nobis.

Audiã, quid loquatur dominus deus, quo-
niam loquetur pacem super plebem suam.

Et super sanctos suos, & non reuertentur ad stultitiam.

Vtique prope timentes cum salutare ipsius, ut habitet gloria in terra nostra.

Misericordia, & veritas obuiauerunt sibi iustitia & pax osculatae sunt.

Veritas de terra ortu est, & iustitia de caelo prospexit.

Etiam dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum.

Iustitia coram eo ambulabit, & ponet in via gressus suos.

EXPLANATIO.

Benedixisti. Admonuimus alio loco, quae verborum voces tempus praeteritum, aut instant, aut futurum indicant, eae voces apud scriptores Hebraeos ita vim, & notionem inter se communicare, ut praesentia verbis etiam tempus veniens, aut praeteritum significantibus exprimerentur: & quae res euenturae praedicuntur, earum rerum tempora si formam ipsarum vocum spectes, nonnunquam praeteruisse videantur. itaque nemini mirum videri debet, si res multis post seculis futura exponatur in hoc hymno, perinde quasi iam facta esset. Sed nonnulli interpretes Latini cum animadaerent, eam rem magnam

sape obscuritatem parere, quoties huiusmodi loci incidere, illos sic conuerterunt, ut proprietates, & usus Latinae linguae postulabat: quam interpretandi rationem qui sequuntur, a doctis, & eruditis iure laudantur. Verum ad ipsam verborum explanationem veniamus.

Benedixisti domine terram tuam. Id est, populum tuum diuinis, & caelestibus donis afficies, cum e caelo miseris virginem filium tuum. Hoc ita euenisse, ut hic praedictum est, gratulatur diuus Paulus his verbis in epistola ad Ephe. scripta. **Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos omni benedictione in caelestibus, in Christo.**

Auertisti captiuitatem Iacob. Id est, populum tuum a seruitute diaboli, & peccati, & mortis eripies. quae de re sic Zacharias pater Ioannis Baptistae in illo pulcherrimo hymno, quem cececiuit letans, deum iam exequi, quod hic praedicatur, **Benedictus (inquit) dominus deus Israel, qui uisitauit, & fecit redemptionem plebis suae, & erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui.** Sicut locutus est per os sanctorum, qui a seculo sunt, prophetarum suorum, forte, ut seruaremur ab inimicis nostris, & de manu omnium, qui oderunt nos.

Remissisti iniquitatem plebis tuae. Id est, illi condonabis omnia peccata, simulatque Iesus

Christus illa suo purissimo sanguine expiavit. Hinc illud apud diuum Lucam. Et vocabis nomen eius Iesum, is enim saluum faciet populum suum a peccatis suis.

Mitigasti omnem iram tuam. Hoc est recens ciliabitis te hominum generi, cui multa iam secula grauissime iratus, atque insensus es. Quo modo autem facta sit hæc reconciliatio, docet diuus Paulus his verbis in epist. quam scribit ad Romanos, Commendat autem suam charitatem erga nos deus, quod cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis iustificati nunc sanguine ipsius seruabimur per eum ab ira: nam si, cum inimici essemus, reconciliati sumus deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati seruabimur per vitam ipsius.

Conuerte nos. Hactenus diuina prædictio, nunc vates sanctus nomine totius populi precatur, vt quæ deum facturum esse, in superioribus versibus prædixit, ea deus maturet perficere. Tu (inquit) ex cuius misericordia pendet omnium salus conuerte mentes, & voluntates nostras ad te, ad quem nemo sponte sua potest conuerrere: sic Hieremias, conuerte me, & conuertar, quia tu dominus meus es: postquam enim conuertisti me, regi poenitentiam, & postquam ostendisti mihi, percussis semur meum, confusus sum, & erubui.

Nonne tu conuersus viuificabis nos? Nonne tu, inquit, reconciliatus vitam nobis salutemque donabis? Hæc interrogandi formula vim asseuerandi habet, vt etiam in psalmo 139. Nonne qui oderunt te domine, odio habui, & contra inimicos tuos ira excandui? Quid autem hoc viuificandi verbo intelligat vates sanctus, explicat hoc modo diuus Paulus in epistola ad Ephes. scripta, Deus, qui diues est in misericordia propter multam charitatem suam, qua dilexit nos, etiam cum essemus mortui per delicta, conuiscavit nos vna cum Christo (per gratiam estis seruati) simulque cum eo resuscitauit, & simul cum eo sedere fecit inter cælestes in CHRISTO IESU.

Ostende nobis domine misericordiã tuã. Ostendere misericordiam in literis sanctis, est illam tribuere: sic diuus Paulus ait in Euãgelio præferri iustitiam dei, cum dicere velit, illam Euãgelium amplectentibus impartiri.

Audiam, quid loquatur dominus Deus. Vates sanctus post piam precationem aures animi attentas adhibet ad oraculum Dei: quisquis enim para, & casta mente precatur, sine dubio responsum, & illud quidem gratissimum, fert a spiritu Dei.

Quoniam loquetur pacem super plebem suam. Id est, promittet pacem, & omnia prospere

ra, & secunda populo suo. Eam vero pacē significat, quā cœlites prædicauerūt, cū nascēre Christo canerēt. Gloria in altissimis deo, & in terra pax, hominibus bona volūtas. Hunc optatissimū pacis nuntiū postea nuntiavit apostoli totē terrarū orbe: de quibus Esaiās, Quam speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Quam vero pacem illi nuntiauerint, diuus Paulus his memorabilibus verbis exponit. Deus reconciliavit nos sibi per IESUM Christum, deditque nobis ministerium reconciliationis, quandequidē Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non imputans eis peccata sua, & posuit in nobis sermonem reconciliationis. Itaq; nomine Christi legatione fungimur, tanquam Deo vos obsecrante per nos, rogamus pro Christo, reconciliamini deo: cum enim, qui non nouit peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Hæc quidem nuntiauerunt. Apostoli omnibus terrarum oris, sed non omnes eorum verbis fidem habuerunt: Esaiās enim sub ipsorum persona loquens ait, Domine quis credidit sermonibus nostris? propterea vates ait, loquetur pacem super plebem suam, & super sanctos suos intelligens, hæc cœlesti pacē vsuros tantummodo homines sanctos, & populi Dei, id est illos qui veritatem Euangelij approbantes ea re deo chari, & sancti fiunt: quemadmodum CHRIS-

STVS ait apud Ioannem. Pater sanctifica eos per veritatem tuam, sermo tuus veritas est. Nam quod subiungitur, & non reuertentur ad stultitiam, id significat, eos, qui Euangelium verē amplectuntur, spiritu Christi afflato auertere animum à vitis, & insanis cupiditatibus, multam salutem dicere humana sapientia, quam diuus PAVLVS asseuerat stultitiam esse apud Deum.

Vtique prope timentes eum salutare ipsius. Præsto est, inquit, Dominus auxilio suo iis, qui verentur, & colunt sanctissimum numen ipsius. itaque ille miseratus calamitates nostras à cœlo mittit ad nos liberandos filium suum, ut aliquando gloriatur simus, gloriam Dei incole-re terram nostram, seque videndum oculis mortalium præbere, & cum ciuibus nostris familiarissime versari. Hoc autem perfectum esse, prædicat diuus Ioannes his verbis, verbum caro factum est, & habitauit in nos, & vidimus gloriam eius, gloriam veluti vnigeniti à patre, plenum gratia, & veritate.

Misericordia, & veritas obuauerunt sibi. Satis perspicuum est, vatem in hoc versa, & in eo, qui proximè sequitur, de re futura tanquam de præterita loqui. Significat autem his elegantissimis verborum figuris, eas virtutes, quarum mentionem facit, inter se coniunctas fore

beneficio Christi, per quem misericordiam consecuti sumus à deo, & cognitione veritatis idem que nos iustos reddidit ex iniustus, & deo reconciliavit, atque ita iustitia, & pax inter se ostentatae sunt: propterea subiungitur, veritatem ex terra proituram, id est, mortales Euangelium, & veram religionem amplectentur, & iustitiam è caelo prospecturam, hoc est, deum illos in gratiam recepturum, & vera iustitia donaturam: iustitiam enim caelestem vocant iustitiam fidei, per quam deus hominibus non solum omnia peccata condonat, sed etiam suum spiritum sanctum impartitur, eosque sibi filios adoptat, & promptos, alacres, ac paratissimos ad omnia virtutum officia reddit.

Etiam dominus dabit benignitatem. Id est, humano generi benigne faciet, & terra nostra, quae adhuc sterilis, inculta, atque horrida fuerat, uberrima fiet, ac feracissima, quem verum fructum laturo sit, explicat subiungens, iustitiam coram deo ambulaturam, hoc est, solidam, & germanam iustitiam in animis mortalium spiritu Christi renouatis, & exultis regnaturam, semper enim illorum oculis observabitur deus, & summa semper diligentia cauebunt, ne aberrent à via pietatis, quae ducit in caelum.

ARGUMENTVM PSAL.

LXXXVI.

Precatur hoc suavissimo carmine Deum ut se tueatur ab infidiis inimicorum, & animum suum amore virtutis, & pietatis accendat. simulque praedicat potentiam, & misericordiam eius.

Oratio Davidis Psalmus

LXXXVI.

Inclina domine aurem tuam, & exaudi me, quoniam inops, & pauper sum ego. Custodi animam meam, quoniam sanctus sum, saluum fac seruum tuum deus meus sperantem in te.

Miserere mei domine quoniam ad te clamabo tota die, lætifica animam serui tui, quoniam ad te domine animam meam leuavi.

Quoniam tu domine benignus, & mitis, & multae misericordiae omnibus inuocantibus te.

Auribus percipe domine orationem meam, & intende voci deprecationis meae.

In die tribulationis meae clamaui ad te, quia exaudisti me.

Non est similis tui in diis domine, & non est secundum opera tua.

Omnes gentes, quasunque fecisti, venient & adorabunt coram te domine, & glorificabunt nomen tuum.

L1 iiii

Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es deus solus.

Doce me domine vitam tuam, & ingrediar in veritate tua? vni cor meum, vt timeat nomen tuum.

Confitebor tibi domine deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in aeternum.

Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori.

Deus iniqui insurrexerunt aduersum me, & congregatio potentiam quaesierunt animam meam, & non proposuerunt te in conspectu suo.

Et tu domine deus miserator, & misericors, tardus ad iram, & multae misericordiae, & veritatis.

Respice in me, & miserere mei, da fortitudinem tuam seruo tuo, & saluum fac filium ancillae tuae.

Fac mecum signum in bonum, vt videat, qui oderunt me, & confundantur quoniam tu domine adiuuisti me, & consolatus es me.

EXPLANATIO.

Inclina domine aurem tuam. *Aures, in-*

quit, attentas adhibe ad precationem meam, & ser opem supplicii misericordiae tuae, quoniam inpos concily, & omni humano praesidio destitutus sum ego. Tuere quaso vitam meam, quia pietatis, & innocentiae deditus sum: in columen serua famulum tuum, cuius omnis spes nititur benignitate tua.

Non est similis tui in diis. Id est, nemo, de iis, qui dii nominantur, tecum est comparandus, neque potest quispiam imitari opera tua. quamobrem futurum est tandem, vt omnes gentes te solum colant repudiata superstitione. & a Christo ad veram pietatem & religionem perducantur.

Et ingrediar in veritate tua. Hanc sententiam explicauimus in explanatione Psalmi xxvi.

Vni cor meum. Vt scilicet abiecta omnia cogitatione & studio, te vnum amem, & colam, & in omnibus rebus nihil nisi te vnum respiciam.

Et eruisti animam meam ex inferno inferiori. Id est, ex grauissimis periculis, & morte certa, & manifesta.

Et saluum fac filium ancillae tuae. Significat, se ex piis, & religiosis parentibus ortum esse, vel potius exaggerat seruitutem, nam filius ancillae verna est.

Fac mecum signum. Ede, inquit, illustre ali-
quod signum tuæ erga me benevolentia; ut vel
inimici mei fateri cogantur, me tibi charissimum
esse.

ARGUMENTVM PSAL.
LXXXVII.

Celebrat Hierosolyma, & ecclesia Chri-
sti quam hæc vrbs significat, simulque
prædicat, veram religionem toto terrarum
orbe propagandam.

Filiorum Coræ Psalmus cantici,
LXXXVII.

Fundamenta eius in montibus sanctis,
diligite dominus portas Sion super om-
nia tabernacula Iacob.

Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.
Memor ero Raab, & Babylonis cum scien-
tibus me.

Ecce Palæstina, & Tyrus, & populus
Aethiopum, ille natus est ibi.

Et de Sion dicetur, homo, & homo natus
est in ea, & ipse fundauit eam altissimus.

Dominus numerabit scribendo populos
ille natus est ibi.

Et cantores sicut tibicines, omnes scatu-

rigines meæ in te.

EXPLANATIO.

Hic hymnus admodum obscurus est, neque e-
go quicquã habeo quod pro certo polliceri queã
huic obscuritati lucem aliquam allaturum. Reli-
quum est igitur, ut eam explanationem, quæ pro-
babilior, & magis cõsentanea pictati videatur,
adhibeam, magnam gratiam habiturus, si quis
meliora docuerit.

Fundamenta eius in montibus sanctis.
Posita fuisse Hierosolyma in collibus cõstat ex hi-
storia sacra, & descriptione Iosephi in lib. 6. de
bello Iudaico; sed etiam ecclesia Christi, quam ci-
uitas hæc significabat, fundata est in eisdem mon-
tibus, quatenus scilicet ibi ortum habuit.

Diligite dominus. Erat quidem Iudæa uni-
uersa deo consecrata, sed ille Hierosolyma cæte-
ris omnibus locis longè prætulerat, feceratque, ut
ibi domicilium esset amplissimi sacerdotij, & re-
gie dignitatis; sed istæ rerum futurarum umbræ
erant, corpus autem Christi qui rex, & sacerdos
à deo constitutus est Hierosolymorum celestium,
id est, ecclesie sanctæ, deus diligit super omnia ta-
bernacula Iacob, id est, longè chariorem habet,
eam quàm unquam habuerit uniuersam syna-
gogam Moïsi.

Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. *Præ clara, inquit, & gloriosa de te vacinantur homines sancti, scilicet tempus fore, cum deum intra mœnia tua sese videndū mortalibus præbebit, & cum ciuibus tuis contunctissime versabitur. quādo verò gloriosa illustria, & magnifica prædicta sint ab eisdem vatribus de ecclesia Christi, qua sicut ritu dei regitur & gubernatur, atq; ob eam eam sam ciuitas Dei, & Hierusalem cœlestis nominari solet, nemo literarū diuinarū studiosus est, qui nesciat. Illud certè inter cetera prædixerat, ipsam omnibus terrarū orū filios parituram, qui filij dei nominarentur, & essent. quem partium celebrant versiculi, qui sequuntur: cum enim ait, memor ero Raab, & Babylonis, Deum ipsam inducit loquentem, ac pollicentem, se Aegyptios, & Babylonios, & ceteras nationes ad ecclesiam suam aggregaturum: quarum natiuum videbatur oblitus, cum illas pateretur in maximis errorum tenebris versari. sed postquam vertere hunc versiculum etiam ad hunc modum, Faciā meminisse Raab, & Babylonienem, qui nouerunt me. quæ verba tamen eandem sententiam continent: significat enim, se missuram Apostolos, qui eas gentes ab impura, & impia superstitione traducant ad castissimum suum minis cultum, plenissimamque sanctitatis religionem. Quòd vero sanctus vates subiungit, illi*

natus est tibi: videtur indicare, omnes gentes sese coniuncturas cum ecclesia Hierosolymis instituta, propterea quia insignis ille ab omnibus piis expectatus, in eis locis oriturus suumque regnum initurus sit: quibus de rebus explicatam est in explanatione psalmi secundi. itaque ortus Christi fecit, ut quamplurimi & Hierosolymis, & ceteris omnibus in locis nascerentur ex semine immortalis, ut ait diuus Petrus, per verbum Dei uidentis. & manentis in æternum. Hoc significat, cum ait, & de Sion dicitur homo, & homo natus est in ea. Sionis autem nomine intelligi in literis sanctis non urbem Iudeorum modo, sed etiam ecclesiam Christi, notissimum est omnibus. itaque quòd addit ipsam Sionem à deo fundatam esse, id intelligi vult, quòd postea res ipsa docuit, Ecclesiam Christi non artificio humanum, sed sapientia DEI constitutam esse, & propterea perpetuo permanuram, neque vetustate deleri, aut villa hostium oppugnatione opprimi posse. quòd utrumque eleganter expressit apud Matthæum ipse Christus, cum diceret, se edificaturum ecclesiam suam: neque portas inferiorum ad eam euertendam vim ullam habituram. At cum dixisset, ecclesiam secundissimā fore, & sobolem suam rota terrarum orbe propagaturam, rectè subiungit, dominus numerabit scribendo populos, id est recensabit omnes, qui

nati fuerint in Sione, & nomina eorum scribet, qui repudiatis falsis diis religioni sancte adhaerunt. significat autē hoc dicendi modo, deū omnium quicumque, erunt veri Christiani, summā rationem habiturū, quin etiā haec translatio sumpta videtur à rege, qui conscribat exercitū, neque profectū aliud est ecclesia sanctorū, nisi exercitus ex hominibus omnium ordinum, & nationū cōparatus, qui duce Christo cōtinētia belli gerit cum principibus, & rectoribus tenebrarū vitæ huius: quā re diuus Paulus scitu dignissima scribit ad Ephe. Et quoniam ortus Christi tantarū rerum origo, & causa extitit, propterea repetitum est, illi natus est ibi. In fine hymni iterum orationem conuertit ad Sionem promittens, cantores similiter atque tibicines omne suum studium collaturos ad celebrandas laudes ipsius, quā deus tam charā ac ceptamq; habet. Quin etiā, inquit, quid carminis vena ingenij mei profuderit, id ego omne tibi consacro & dico. Simile est illud poetæ latini. Sed tamen ex quo quodcumque ex pectore rui fluxerit, hoc patria seruiat omne mea.

ARGUMENTVM PSAL.

LXXXVIII.

Psalms est plenus affectibus, & querelis, quo narrat calamitates suas acerbissimas, & misericordiam domini implorat.

Canticum psalmi, filiorum Coræ, Victori ad Mehelai h propter afflictionem, erudio Emam Exraitæ.

Psalms LXXXVIII.

Domine deus salutis meæ, in die clamavi & nocte coram te.

Intret in conspectum tuum oratio mea, inclina aurem tuam ad precem meam.

Quia repleta est malis anima mea, & vita mea inferno appropinquauit.

Æstimatus sum cum descendentibus in foueam, factus sum sicut homo sine fortitudine, inter mortuos liber.

Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum nulla amplius superest memoria, & ipsi à manu tua obscurati sunt.

Posuisti me in lacu inferiori, in locis tenebrosis, & profundis.

Super me confirmatus est furor tuus, & omnes fluctus tuos induxisti super me.

Longè fecisti notos meos à me, posuisti me abominationem ipsis.

Clausus sum, & egredi non possum, oculi mei languerunt præ afflictione.

Clamavi ad te domine, tota die expandi

ad te manus meas.

Nunquid mortuis facies mirabilia? aut mortui resurgent & confitebuntur tibi?

Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditiones?

Nunquid cognoscantur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra obliuionis?

Et ego ad te domine clamaui, & maneratio mea præueniet te.

Vt quid dominè repellis animam meam? auertis faciem tuam à me?

Afflictus sum ego, & expiranti similis: ab adolescentia tuli terrores tuos trepidauit.

Super me transierunt iræ tuæ, & terrores tui oppresserunt me.

Circumderunt me sicut aqua, tota die circumderunt me simul.

Elongasti à me amicam, & proximum, & notos meos in tenebris posuisti.

EXPLANATIO.

Inscriptio indicat, hoc carmē datum fuisse ad canendum ordini cætorum, qui à Cora prognatierant, conditum autem ab Hemane, quæ sum-

ma sapientia præditum fuisse, scriptum est in lib. Regum.

Domine deus salutis meæ. *Præcatio est hominis, qui in summas angustias adductus, & horribili calamitate tempestate iactatus, nihil aliud cernit nisi mortem, atque inferos: quippe qui non homines solum, sed etiam ipsum deum grauissimè iratum, atque infestum experitur: ad quem tamen confugit tanquam ad portum, & in maxima omnium rerum desperatione, salutis suæ spem reponit in eo, quem sibi censet inimicum. Hoc nemo mortalium sua sponte facere potest, sed spiritus eius, qui percussit, supplicat pro percusso gemitibus inenarrabilibus, ut inquit diuus Paulus.*

Aestimatus sum cum descendentibus in fonteam. Id est, ad numerum ipsorum, quorum cadauera demittuntur in sepulchrum.

Inter mortuos liber. Euaſi, inquit, ut similia, qui iam sunt ad mortuos aggregati, & liberi ab his rebus quæ pertinent ad hanc vitam.

Posuisti me in lacu. His allegorijs exaggerat magnitudinem calamitatum suarum.

Clausus sum. Idem, inquit, circumuentus sum arumnu intolerandis, neque ulla datur euadendi facultas.

Nunquid mortuis. *Ostendit, ad gloriam dei pertinere, ut homines pii, & religiosi diu uiuant.*

In terra obliuionis, & sepulchrum, vel inferos

appellat terram oblivionis, quoniam mortuorum memoria cito interit.

Notos meos in tenebris posuisti. id est, tanquam tenebris obductos ab oculis meis remouisti. Hic psalmus valde notabilis est, quoniam solus ex omnibus à principio vsque ad finem, nulla interposita spiritus consolatione, plenus est querelarum, mœroris, & luctus, sed illud in primis in eo dignum observatione est, quod vir sanctus, tantis rerum aduersarium vndis obrutus, deo tamen sperare non intermittit: sed quo magis ille, quicquid consolationem in se habet, afflicto eripit, & quicquid dolorem auget, accumulat, hoc magis ipsi noctes, & dies nomen illius suppliciter inuocat, & malis omnibus vrgentem assiduis precibus vrget, neque in summa desperatione desperat: quo intelligitur, deum ne tum quidem prois derelinquere, cum ipsi derelicti, & proiecti sibi videntur ab illo, qui suos grauissime solet affligere, & caro extinguatur, spiritus viuat.

ARGVMENT. PSALM.

LXXXIX.

PRædicat potestatem, & benignitatem dei erga suos: deinde commemorat promissa illius præclara, Dauidi posterisque eius facta: postremò quæritur, deum, quasi obli-

um, eorum promissorum, urbem sanctam impiis euertendam tradidisse, regiamque potestatem sublatam, & populum ipsum in maximas miserias incidisse.

Eruditio Erham Exuita. Psalmus

LXXXIX.

Misericordias domini in æternum cantabo.

In generatione, & generationem annuntiabo veritatem tuam ore meo.

Quoniam dixi, in æternum misericordia ædificabitur, in cœlis ipsis stabiles veritatem tuam.

Pepigi fœdus cum electo meo, iuravi Dauid seruo meo, vsque in æternum stabiliam semen tuum.

Et ædificabo in generationem, & generationem solium tuum.

Confitebuntur cœli mirabilia tua domine, & veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

Quoniam quis in cœlo æquabitur domino? quis similis erit domino inter filios deorum?

Deus maximè tremendus in consilio sanctorum, terribilis super omnes, qui in circuitu eius sunt.

Domine deus exercituum, quis similis

M in ij

tibi in potentia ð domine? veritas tua in circuitu tuo.

Tu dominaris superbix maris cum attol- lit fluctus suos, tu compescis eos.

Tu confregisti sicut vulneratum super- bum, in brachio virtutis tuæ disperdisti ini- micos tuos.

Tui sunt cæli, & tua est terra, orbem ter- ræ, & plenitudinem eius tu fundasti, aqua- lionem, & meridiem tu creasti.

Thabor, & Hermon in nomine tuo exul- tabunt brachium tuum cum potentia.

Inuisa est manus tua: sublimis est dexte- ra tua: iustitia, & iudicium habitaculum so- lij tui.

Misericordia & veritas præcedunt faciem tuam: beatus populus, qui scit iubilationem.

Domine in lumine vultus tui ambula- bunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur.

Quoniam gloria fortitudinis eorum tu es, & pro tua benignitate exaltabis cornu nostrum.

Quia domini est clypeus noster, & sancti Israel rex noster.

Tunc locutus es in visione sanctis tuis, & dixisti, posui adiutorium super potente, & exaltavi electum de plebe mea.

Inueni David seruum meum, oleo sancto meo unxi eum.

Manus enim mea firma erit cum eo, & brachium meum roborabit eum.

Non opprimit inimicus eum, & filius iniquitatis non affliget eum.

Et concidam à facie eius inimicos eius, & odientes eum perdam.

Et veritas mea, & misericordia mea cum ipso, & in nomine meo exaltabitur cornu eius.

Et ponam in mari manum eius, & in flu- minibus dexteram eius.

Ipsè inuocabit me, pater meus es tu, deus meus, & adiutor salutis meæ.

Et ego primogenitum ponam illum, ex- cellsum præ regibus terræ.

In æternum seruabo illi misericordiam meam, & fœdus meum fidele ipsi.

Et ponam in seculum seculi semen eius, & thronum eius sicut dies cæli.

Si autè dereliquerint filij eius legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint.

Si iustitias meas profanauerint, & man- data mea non custodierint.

Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum.

Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neque falsam reddam veritatem meam.

Neque profanabo fœdus meum, & que procedunt de labiis meis, non mutabo.

Semel iuravi per sanctitatem meam, si David mentiar, semen eius in æternum manebit.

Et thronum eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna stabilietur in æternum, & testis in cœlo fidelis.

Tu vero repulisti, & abominatus es, accessus es ira contra Christum tuum.

Euertisti fœdus serui tui, profanasti in terra diadema eius.

Destruixisti omnes macerias eius, posuisti munitiones eius in contractionem.

Diripuerunt eum omnes trãseuntes viam, factus est opprobrium vicinis suis.

Exaltasti dexteram deprimentium eum, lætificasti omnes inimicos eius.

Auertisti etiam aciem gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello.

Destruixisti munditiam eius, & solium eius in terram collisisti.

Abbreviasti dies iuuentutis eius, operuisti eum confusione.

Viquequo domine auertes te semper, exardescer sicut ignis ira tua?

Memor esto, quanti aui sum ego, nequid frustra creasti omnes filios hominum.

Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem? cruet animam suam de manu in-feri?

Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ domine, quas iurasti David in veritate tua?

Memor esto domine opprobrij seruatorum tuorum, potavi in sinu meo omnia opprobria multarum gentium.

Quibus affecerunt nos inimici tui domine, quibus affecerunt vestigia Christi tui.

Benedictus dominus in æternum. fiat, fiat.

EXPLANATIO.

Misericordias domini. Cum gens Hebræa maximis calamitatibus premeretur, atq; omnia contrã, ac promiserat deus, euadere viderentur, poterat facile in dubium venire misericordia, & fides illius. Ac vir sanctus ait, tantum abesse, vt ipse vlla rerum aduersarum acerbitate, adduci possit ad sufficandum minus piẽ de diuino numine, vt fidem, & misericordiam eius cantaturus in perpetuum, & suis versibus omni memoria sit propagaturus.

Quoniam dixi. Id est, mihi persuasi, misericordiam tuam perpetuo duraturam; & semper amplendam, & amplificandam esse; & veritatem ac fidem tuam in persoluendis promissis nunquam

labefactatam, iri, sed stabilem fore ac sempiternam perinde ac cælum.

Percussit fœdus. Deum facit loquentem.

Usque in ætenuum stabiliam seméntium. Hoc est fœdus, quod deus cum Dauidæ, & posteris eius fecit. Id fœdus multis verbis describitur infra, & in libro secundo Regum cap. 7. Semen autem Dauidis est Christus, qui regnabit in perpetuum, & ecclesia piorum, quæ in omne tempus vigebit, atque ævo sempiterno fruetur.

Confitebuntur cœli. Et cœlites (inquit) & homines p̄ semper prædicabunt tua facta admirabilia, & fidem, & bonitatem numinis tui.

Quoniam quis in cœlo æquabitur domino? Prædicat potentiam & fidem dei, ut ostendat non esse dubitandum, quin ille & possit, & velit præstare, quod pollicitus est.

Inter filios deorum, Filios deorum dixit cum deos dicere vellet: sicut filios hominum appellare solet pro hominibus. Deos autem vocat, ut alio loco admonuimus, mētēs illas cœlestes, ab omni cōcreione mortali segregatas, quos Angelos quoque nostri usurpare, ac nominare solent.

Et veritas tua in circuitu tuo. Id est, non solum potentissimus, sed etiam ueracissimus es, ipsaque veritate tanquam veste indueris.

Tu confregisti. Id est, Pharaonem illum arrogatē cum vniuerso exercitu tam facile per-

dististi, quā facile interficitur homo, qui iam vulneribus confectus sit.

Thabor & Hermon. Id est, oriens, atq; occidens: nam Thabor situs est ad ortum, Hermon vero ad occasum: hi sunt montes insignes terre Iudææ.

Iniuncta est manus tua. Sic etiam vertit Symmachus.

Iustitia, & iudicium habitaculum solij tui. Id est, solium tuū in media iustitia, & equitate situm est: & misericordia, & veritas sunt satellites tui.

Beatus populus, qui scit iubilationem. Beatus (inquit) populus, qui hæc intelligit, & vera solidaque lætitia fruitur, quam parit hæc præstantissima dei cognitio. Sed verbum Hebraicum, quod Latinus interpres reddidit iubilationem, significat clangorem tubarum: itaque nonnulli sic explanant hanc locum, beatum esse populum, qui intelligit, deum apud se versari. Videtur autem imitatus Moysen, qui in Numeris de populo dei loquens, ait, Dominus deus eius cum eo est, & clangor regis cum illo: sic enim legendum est ex Hebræo, itaque ut Moyses, cum significare vellet, deum apud Hebræos esse, dixit, clangorem regis cum ijs, est: ita vir sanctus hic locus, cum dicere vellet, beatum esse populum, qui intelligit, deum apud se versari, qui tam po-

rens, tam iustus, tam misericors, tam bonus est, dicit, beatus populus, qui sit clangorem. Hec orationis exornatio sumpta est ex historia nam cum deus è coelo descendisset ad ferendas leges Hebraeis, praesentiam suam buccinarum cantu declarauit: solent enim vates sancti, orationis ornamenta ex historiis & rebus gestis effingere, vt est illud Dauidis, Ignis, & sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum: & illud, Holocaustum tuum in cinerem conuertat: item illud, Abscondit me in tabernaculo suo: de quibus verborum figuris suis locis explicauimus. Sed quis populus hunc clangorem audivit, & cognoscit ille nimirum, qui deum pro certo habens, sibi semper adesse, in illius praesidio, & tutela securus, & letus coquiescit. Hunc populum vir sanctus beatus appellat, & talem esse demonstrat subiungens, domine in lumine vultus tui ambulabunt. Felices (inquit) & verè fortunati, qui te domine propitium, & praesentem habent, semper illis per has tenebras, & vias vite difficiles ingredientibus splendor tui spiritus clarissimus lumen ostendit, atque in animis eorū tam ardenti amore excitat omnium virtutū, vt nihil iam iucundius, nihil amabilius videatur quam pietas, in se temperanter viuere: neq; tamen nisi virtutes suam admirantur, aut gaudent in seipsis, sed dominorum admiratio & letitia in nominis tui cogniti-

ne vergetur: & merito quidem, neque enim sua iustitia extolluntur, sed tua: tua inquam iustitia iacentes, & abiectos erigit, atque ad altissimum gradum dignitatis extollit: omnia illorum peccata delent, mentes & voluntates sanant, conscientias letas & tranquillas reddens, spiritu sancto, regno caelesti, & vita sempiterna donans. itaque quod cupiditates temerarias coercent, & timores omnes, & omnes sollicitudines pellunt, quod neque rerum aduersarum ictibus franguntur, neque oppugnationibus humanae sapientiae de gradu pietatis deiciuntur, totum id referunt acceptum misericordiae tuae, quae animos piorum ita corroborat, & confirmat, vt eorū virtutem, excelsa & illustri loco sitam, nulla neque hominum, neque diaboli labefactare possit improbitas. Sed cur dominus tam beneuolus, & liberalis est aduersus homines piost quia regem, & clypeum illorum charissimum habet in Christo, ad cuius tutelam, & regnum pertinent. homines sancti omnium seculorum. Hos deus propter Christum suum ab omni aeternitate sibi filios adoptauit: quos autem, antequam nascerentur, adoptauit, hos in lucem editos ad pietatem vocat, vocatisque iustitiam primum, deinde vitam immortalem donat. Itaque si quis omnis memoriae pius interroget, cur habuerint, atque in perpetuum habituri sint deum fauentem, & propitium sine dubio respon-

deant, quia domini est clypeus noster, & regnum
 Israelis rex noster. quod si quis extra iudeam, &
 regnam Christi est, is neque deo charus neque sal-
 uus esse potest, Idque ita esse, populus dei semper
 sensit, ut auctor est diuus Petrus in actis Apo-
 stolorum. Sed nonnulli existimant, ipsum Daudi-
 dem clypeum populi, & regem appellari, quo-
 rum sententia nam probanda sit, haud equidem
 scio: cum praesertim hoc carmē scriptum sit pro
 posteris Dauidis, qui amisso regno in maximis ca-
 lamitatibus versabantur. quod si intelligantur
 versus eo modo, quo nos interpretati sumus om-
 nia plana, & perspicua existunt.

Posuisti adiutorium super potente. Id est,
 semper ero praesto, semper opem feram Dauidi,
 qui potens est propter gratiam meam.

Manus enim mea firma erit cum eo. Id
 est, niquam illum d. stituet, semper illi proteget.

Non opprimit inimicus eum. Saulem si-
 gnificat, & eius affeclas.

Et ponam in mari. Id est, subiciam eius im-
 perio loca maritima, & flumina longinqua,
 quod quidem perfecit deus, cum Dauid eius au-
 xilio subegit Palestino, qui ad mare incolunt, &
 Syros usque ad fluminem Euphratem, & super-
 diariam habuit Mesopotamiam, quam Syriam
 fluminum appellabant.

In aeternum seruaabo. Id est, non repudiam

illum, quem admodum Saulem, sed factus quod
 cum illo seriam, stabile ac sempiternum erit.

Et ponā in seculum seculi semen eius, &
 thronū eius sicut dies caeli. Hac nullo modo
 verū esse possunt, nisi referātur ad Christum, qui
 natus est in familia Dauidi, & regnat in perpetuum,
 neque in aliam sententiam explanauit hoc
 oraculum Gabriel, nuntius & interpret dei: is
 enim Mariam virginem his verbis affatur apud
 Lucam, Ecce concipies in utero, & paries fi-
 lium, & vocabis nomen eius Iesum: is erit ma-
 gnus, & filius altissimi vocabitur, & dabit illi
 dominus deus sedem Dauid patris ipsius, regna-
 bitque super domum Iacob in aeternum, & re-
 gni eius non erit finis.

Si Dauid mentiar. Id est, nequaquam Dau-
 idem fallam: nam hoc verbum, si, apud Hebraeos
 aliquando vim negandi habet, hinc etiam illud in
 psalmo 95. Quibus iurauit in ira mea, si introibunt
 in requiem meam.

Semen eius in aeternum manebit. Christus
 scilicet, & ecclesia piorum.

Et thronus eius sicut sol. Id est, in perpetuum
 durabit, vt sol.

Et testis in caelo fidelis. Id est, volo lunam
 ipsam esse testem perpetuitatis imperij Christi:
 ut enim illa semper durabit, ita semper vigebit
 regnū ipsius. Sciendum est tamen, Symmachum

sic vertisse, Et contestatus in caelo fidelis, id est
 & qui asseueranter affirmat, hac se facturum
 est in caelo, neque mentiri unquam potest.

Tu vero repulisti. Nunc deplorat calamitates
 populi, & qui supra tantis laudibus exte-
 rat fidem dei, nunc animo perturbato queritur,
 omnia contra accidere, quam ille promiserit. Hic
 animaduertere opera pretium est, quam diffi-
 le sit, non dubitare de promissionibus dei, aut non
 penitus etiam is diffidere, cum praesertim ille,
 antequam promissa persoluat, ita plerumque om-
 nia contra, ac pollicitus est, euenire patitur, ut
 vix credibile sit ea quae praedicta sunt, vera
 quam euasura, multa huiusce rei exempla ex li-
 teris sanctis apponere possem, sed haec duo salu-
 erunt: deus Dauidem in pueritia regem designat,
 sed quam acerbis quamque diuturnis illum cala-
 mitatibus exagitauit, antea quam regni posses-
 sionem adire permitteret? Idem ore Gabrielis
 Mariae pollicetur, Iesum in solio Davidis sessa-
 rum, atque imperium illius sempiternum fore,
 quis hoc nisi diuino spiritu afflatus, sicut praedi-
 ctum est euenturum suspicari posset? cum Iesum
 videret vsque ad trigesimum aetatis annum pro-
 pter obscuritatem in magna hominum igno-
 ratione versari, reliquam vero vitam inopem &
 vagam persequi, ad extremum tanquam per-
 ditissimum latronem cruci suffixum, acerbissi-

ma morte multari. His rebus fit, ut impii promissio-
 nibus, & verbis dei nullam fidem habeant, &
 ipsi se saepe ad dubitandum inducantur. quocirca
 illud saluberrimum praecipitur, Qui credi-
 derit, ne festinet, semper in ore, atque animo est
 habendum: qui enim moram ferre non potest, is
 neque constantiam, neque fidendi perseverantiam
 retinere potest: diffidens autem, se non solum bo-
 nis; quae promissa sunt, indignum reddit, sed
 etiam grauisimas diffidentiae poenas luit: quis-
 quis enim affirmanti non credit, is profecto, il-
 lum esse vanum, & mendacem credat necesse est:
 ac qui patiens in mora fidere perseverat, sine
 dubio promissa bona consequitur, & deo charis-
 simus est. Haec omnia diuus Paulus in epistola
 ad Hebraeos scripta breuiter complectitur ad
 hunc modum, Ne abieceritis fiduciam vestram,
 quae magnam habet praemij retributionem: nam
 patientia vobis est opus, ut vbi voluntatem dei
 perfeceritis, reportetis promissionem: adhuc enim
 pusillum temporis, & qui venturus est, veniet,
 & non tardabit: iustus autem ex fide victurus
 est, & si se subtraxerit, non probabitur animo
 meo: ac nos non sumus, qui nos subducamus in
 perditionem, sed ad fidem pertinemus in acquisi-
 tionem animae.

Accensus es ira in Christum tuum. Id est,
 in Dauidem, quem tu regem constituisti: ad ip-

sum enim Dauidem redundare videbatur, quod quid patiebantur posteri ipsius.

Destruixisti munditiam eius. Sic appellat splendorem, & dignitatem imperij.

Abbreuiasti dies. Queritur, regnum familiae Dauid, quod perpetuum fore promiserat deus, dum adolefceret, extinctum esse.

Memor esto, quàm breuis æui. Copia (inquit) quàm sit breuis vita mortalium: quod si huc accedant etiã perpetuæ calamitates, neque vlti detur respirandi locus, nõne videberis nos frustra creauisse? similia multa leguntur in querimonijs Iob. sunt autem. verba animi perturbati, neque satis consideranti, cur hominem creauerit deus.

Quibus affecerunt vestigia Christi tui. Sic vocare videtur reges, qui in Dauidi locum successerant, atque eum representabant. Sed hic locus est perobscurus, neque ego aliquam explanationem certam habeo. Quidam intelligunt, his verbis barbarorum impietatem significari, qui Iudeos irriderent, quod ñ Christum liberatorem expectarent, cuius vestigia, & pedes venientis nunquam visuri essent.

Benedictus dominus in æternum. Videntur hæc esse verba hominis post magnam animi perturbationem se colligentis, & considerantis, nullo modo fieri posse, vt deus fidem datam vi-

let, & promissa non seruet: itaque patienter ferendam esse moram; & sanctissimum ipsius nomen rebus aduersis æquè, ac prosperis laudandum: cum presertim ille ad vilitatem, & salutem piorum omnia dirigat etiam tum, cum penitus eos abiectisse videretur.

ARGUMENTVM.
PSALM. XC.

Describit miseriam, & breuitatem vitæ humanæ, & implorat auxiliũ dei, vt, qui omnibus superioribus seculis consueuerit gentem suã tutari, & maximis beneficijs ornare, illam etiam, hoc tempore magnis calamitatibus oppressam, subleuet ac tueatur.

Oratio Moysi viri dei, Psal. XC.

Domine refugium factus es nobis a generatione in generationem. Priusquã mōtes fierāt, aut formaretur terra, & orbis, à seculo, vsq; in seculũ tu es deus. Reducis hominem vsque ad cõditionem, & iudicis, reuertimini filij hominum.

Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesternæ, quæ præterit, Et vigilia in nocte, rapuisti eos vt impe-

tus aquarum, sunt veluti somnium,

Mane sicut herba sunt quæ mutantur, mane floret & crescit, vespere succiditur, & arefcit.

Etenim defcimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus.

Posuisti iniquitates nostra in conspectu tuo, occulta peccata nostras in luce vultus tui.

Quoniam omnes dies nostri dilabuntur in ira tua, consumimus.

Annos nostros veluti sermonem, dies annorum nostrorum septuaginta anni.

Si autem admodum robusti sumus, octoginta anni, & præcipuum eorum labor, & dolor.

Recedit citò, & auolamus.

Quis nouit vim iræ tuæ, & secundum timorem tuum iram tuam?

Enumerare dies nostros ad hunc modum tu nos doce, & offeremus cor sapientiæ.

Reuertere domine, vsquequo? & deprecabilis esto super seruos tuos.

Satia nos mane misericordia tua, & exultabimus, & lætabor omnibus diebus nostris.

Lætifica nos pro diebus, quibus nos afflixisti: pro annis, quibus vidimus mala

Appareat in seruis tuis opus tuum, & gloria tua in filiis eorum.

Et sit splendor Domini Dei nostri super nos, & opus manuum nostrarum dirigea nobis, & opus manuum nostrarum dirige.

EXPLANATIO.

Reducis nos. Tu quidem domine immortalis, & sempiternus es, nos autem mortales & caduci, quippe quos per varios casus, & labores perducis ad senectutem, cumque iam morbis, senioque infracti, & confecti sumus, dicis, reuertimini filij hominũ in puluerem, unde vos effluxi.

Quoniam mille anni ante oculos tuos, id est, cum aternitate tua comparati.

Et vigilia in nocte. Nox apud veteres in quatuor partes distributa erat, quæ partes vigiliae vocabantur, vt omnibus est notum. Vita breuitatem vni ex iis partibus similem dicit, si cum æuo illo sempiterno dei conferatur.

Rapuiſti eos vt impetus. Comparat elegantissime fugam & inantatem vita humane pernicitati fluminis, & somnii, & herbe, quæ manemmutatur, id est, in flore se se induit, vespere autem succiditur arefcens.

Etenim defcimus in ira tua. His verbis significat has vite calamitates esse penas, quæ

EXPLANATIO IN LIB.

Deus à nobis repetit pro sceleribus, & maleficiis nostris.

Consequimur annos nostros veluti sermonem. Quo nihil citius euanescit.

Præcipuum eorum. Præcipuum annorum vocat iuuentutem: quæ & ipsa plena est molestiis, ac perturbationibus animi.

Quis nouit vim. Hunc versiculum ita viderunt Symmachus, & Hieronymus, & quidam alii. Videtur autem hanc sententiam continere: si vel parua indignatio tua tanta mala mortalibus importat, quis possit cogitatione comprehendere, qualis, & quanta sit iræ vis, qua verteris aduersus eos, qui improbe, ac impie vixerunt? Quis inquam possit intelligere vim tuam, perinde vt potentia tua formidabili requirit eam intelligi?

Enumerare dies nostros. Doce nos domine ad hunc modum numerare, ac cogitare dies nostros & illorum paucitatem semper ante oculos habere vt hac inani vita contempta nos totos sapientia, & contemplationi rerum æternarum dedicemus.

Reuertere Domine, vsquequo? Vsq̃uequo abes, & nos in tantis calamitatibus derelinquis?

Appareat in seruis; Id est, nos ita regere, ac tuere, vt in nobis eluceat vis salutaris, & ben-

PSALM. CVM PARAPH. 293

gnitas tua.

Et sit splendor Domini. Id est, & misericordia Dei nostri semper adsit nobis, vt quicquid aggredimur, feliciter eius beneficio succedat.

ARGUMENTVM

PSAL. XCI.

scribit elegantissime securitatem, & felicitatem eorum, qui omnes suas cogitationes, & spes in misericordia Dei collocarunt.

Psalmus XCI.

Qui habita in latibulo altissimi, in umbra omnipotentis commorabitur.

Dicam domino, spes mea, & refugium meum, deus meus sperabo in eum.

Quoniam ipse liberabit te de laqueo venantium, & à peste exitiali.

Alis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius fidutiam habebis.

Scutum, & clypeus est veritas eius, non timebis à timore nocturno.

A sagitta volante in die, à peste perambulante in tenebris, ab exterminio vastante meridie.

Nn iij

EXPLANATIO IN LIB.

Cadent à latere tuo mille, & decem milia à dextris tuis, ad te autè non appropinquabit.

Veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis.

Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum.

Von accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

Quoniam angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.

In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

Super aspidem, & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.

Quoniam me diligit, liberabo eum, protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.

Clamabit ad me, & ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.

Longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutarem meum.

EXPLANATIO

Qui habitat in latibulo altissimi. Id est qui se committit fidei, & tutela ipsius: eam in-

PSALM. CVM PARAPH. 194

telam cur appellet latibulum, declarauimus in explanatione psalmi 83.

Quoniam ipse liberabit te. Quisquis es, inquit, qui sincere, & ex animo te misericordiae dei commisisti, sis animo leto, & tranquillo, nam ipse te incolumem conseruabit ab omnibus insidiis inimicorum, & à quouis maximo, & manifesto exitio.

A sagitta volante. Hu vocabulis significat & morbos, & mala omnia, quae nobis impartantur & ab improbis hominibus, & à diabolo.

Cadent à latere tuo. Cùm pessilentia, vel impetus praesens seuiet, ceteris morientibus tu saluus. & incolumis animo quieto, & securo spectabis impios occidentes, & poenas malefactorum expedientes. hoc autem tibi contiget propterea quod etiam tu deo dixisti ex animo. Tu domine spes mea.

Super aspidem, & basiliscum. Affirmat neque venenatas, & immanes bestias, neque diabolum, & satellites eius, quos vocabulis harum beluarum significat nullam vim habituros aduersus hominem piū & praesidio dei confidentem.

Quoniam me diligit. Inducit Deum loquentem, & ea confirmantem, quae vir sanctus
Nn iij

EXPLANATIO IN LIB.

prædicant de benignitate, & misericordia ipsius.

ARGUMENTVM

PSALM. XCII.

OCet diebus festis, omiſſa cura, & studio cæterarum rerum, cõſideranda eſſe cõſilia, & facta Dei, & laudes eius celebranda.

Psalmus Cantici pro die Sabbati.

XCII.

BONum eſt confiteri domino, & psallere nomini tuo altiffime.

Ad annunciamdum manẽ misericordiam tuam, & veritatem tam per noctem.

In decachordo, & psalterio, cum canticò in cithara.

Quia lætificasti me domine in opere tuo, & in operibus manuum tuarum exultabo.

Quam magnificata sunt opera tua domine, numis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.

Vir inspicens non cognosceret, & stultus non intelliget hæc.

Cum germinauerint peccatores sicut herba, & floruerint omnes, qui operantur iniquitatem.

Ut intereant in seculum seculi, tu autem al-

PSALM. CVM PARAPH. 295

tiffimus in æternum domine.

Quoniã ecce inimici tui domine, quoniã ecce animici tui peribunt, & disperdentur omnes, qui operantur iniquitatem.

Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum, conspersus sum oleo viridi.

Et respiciet oculus meus in inimicis meis vltionem, & de insurgentibus contra me malignantibus audiet auris mea, quæ optat.

Iustus vt palma florebit, sicut cedrus libani multiplicabitur.

Plantati in domo domini, in atriis domus dei nostri florebut.

Adhuc fructificabunt in fenestâ, pingues & virentes erunt, vt annuntiant.

Quod rectus est dominus fortitudo mea, & non est iniquitas in eo.

EXPLANATIO.

Adannunciandum manẽ. *Tametsi cum noctem & mane nomina, ea tẽpora iudicare videtur, quæ lege attributa erant precationibus & sacrificiis: non mirum tamen, vt opinio mea fert, significatiis verbis, cum dies prosperitatum illucescit, misericordiam dei prædicandam esse: vt omnia, quæcunque nobis secunda eueniunt, illi*

accepta referamus: at cū nocte rerum aduersarum circumfundimur, fidem eiusdem, dīctiorūq; constantiam in oxe semper habendam; ut spe bona, certāque simus, nos tandem ex omni periculo, & calamitate euasuros, sicut ille, promissū quiens, Inuoca me tempore difficili, & calamitoso, & ego te omnibus ex malis eripiam, tu uero honorabis me.

Quia lätificasti me domine in opere tuo. Ut impius animo horret, si quando conscientia illum admonet, Deum piorū, impiorūq; habere rationem ita pio nulla cogitatio potest accedere inuicidior, quā de prouidentia dei: cū enim is secum reputat, ne unum quidē capillum ex suo capite decidere posse sine illius numine, quem ueterē agnoscit: incredibile dictū est, quā tā lätitia exultet, quā se tutum, ac beatum ducat. Et scilicet nihil à patre indulgētissimo potest proficisci, quod filiis emolumento, salutēque non sit: & nonnunquam illi (quæ mentis humanæ infirmitas est) secus accidere putant, & falsa specie a uisione terrentur:

Quam magnificata. Non solum ea scribitur, quæ pertinent ad creationem mundi, sed et quæ quotidie gerūtur à prouidentia dei in administratione rerum humanarum, cuiusmodi sunt, quæ mox commemorat, improbos scilicet florere, & secundis rebus, uti, ut mox acerbiora sint

plura sustineant, & in miserias æternas precipitentur, cū bonis è contrario omnia uertant in bonum.

Vir insipiens nō cognoscet, & stultus non intelliget hæc. Stultos, & insipientes uocat in primis, quos usus, & uita cōmunis prudentes, & sapientes appellare solet. horum multi tam longè absunt ab istarum rerum intelligentia, ut ne arbitrentur quidem, prouidentiam dei se ad prouisionem rerum humanarum demittere.

Et exaltabitur. Euertētur homines impij, & nefarij: at ego & quisquis alius uirtutem & pietatem colit, beati, & florentes erimus. Compangit autē cornu suum, id est, uires, & potentiam carnibus monocerotis, quæ cornua sunt durissima.

Conspersus sum oleo uiridi. Allegoria est quæ firmitas animi, & corporis significatur. ea sumpta est à cultu uitæ: oleum enim magnā uim habet ad membra fouenda, & corpus corroborandum. Sed & oleum significat, ut supra didicimus, afflatum, & gratiam spiritus sancti, quæ tamē maiorem uim habet ad fouendam, & corroborandam animam, & corpus: hoc cœlestis olei delibutus erat Dauid.

Iustus ut palma florebit. Impi quidem tanquam herba florent, quæ celeriter arefcit: at homines pii palmæ similes sunt, quæ diutissimè ui-

EXPLANATIO IN LIB.

nit, ac viget, & fructus dulcissimos edit.

Sicut cedrus Libani Elegenter hominum
pium comparat cedro, cuius odoratus est iucus
dissimus, eaque arbor nunquam putrescit: &
vmbra gratissimam ministrat qua omnia
hominem pium, & sanctum eleganter apru-
tur.

Plantat in domo domini Qui (inqui) sat,
& alti fuerint in ecclesia dei, semper florebit,
& fructus pulcherrimos ferent vita innocenti,
& pie.

ARGUMENTVM PSALM:
XCIII.

alebrat infinita excellentia Dei, qui
& mundum ex nihilo creaverit, & res hu-
manas sapientissime gubernet: Sed
hanc omnia etiam ad imperium Christi aptissime
referri possunt, & ad ecclesiam eius vniuersam
oppugnantam.

Psalmus Asaph, XCIII.

Dominus regnauit, magnificentia in-
dutus est, indutus est dominus longi-
tudinem, & accinxit se.

Etiam firmavit orbem terrarum, qui non con-
mouebitur.

Parata sedes tua ex tunc, a seculo tu et.

Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina vocem suam.

Eleuauerunt flumina fluctus suos, plusquam voces aquarum multarum.

Et mirabiles elationes maris, mirabilis in altis dominus.

Testimonia tua valde sunt certa, domum tuam decet sanctitudo domine in longitudinem dierum.

EXPLANATIO.

Domnus regnauit. Regnauit, dicit, pro re-
gnat: qui loquendi abusus frequens est, vt iam
admonimus.

Et accinxit se. Accinxit inquam se fortitudi-
ne & potentia.

Parata sedes tua ex tunc. Id est, ex omni
aeternitate.

Eleuauerunt flumina domine. Allego-
ria est, qua significat, maximam vim hostium in-
uasisse gentem dei, quos ille comprehit.

Mirabilis in altis dominus. Terribilis
quidem est impetu, & immanitas impiorum, qui
nos inuasurunt: sed longe terribilior est Domi-
nus, qui habitat in caelo, & pro nobis accerrime
propugnat.

Testimonia tua. Vera profecto sunt, & cer-

ta domine, quæ nobis tua sancta oracula promiserunt, ecclesiam scilicet piorum, quæ domui tuæ est, præsidio tui numinis semper incolumen, ac beatam fore: itaque illam decet ornatum esse sanctitate, eoque ornamento in perpetuum decorari: ut quæ custodem eorum præsidem sanctum habet, ipsa quoque sancta sit.

ARGUMENTVM PSAL.

XCIII.

Inuehitur in hoïes impios, & sceleratos, qui prouidetiã dei negat: & innocentes, iniuriis & violentiã illorũ oppressos cõsolatur.

Psalmus

XCIII.

Deus ultionum domine, deus ultionũ splendide appare.

Exaltare, qui iudicas terram, redde retributionem superbis.

Uique quo peccatores domine, uique quo peccatores exultabunt?

Effabuntur, & loquentur superbia, gloriabuntur omnes, qui operantur iniustitiam?

Populum tuũ domine attriuerunt, & hereditatem tuam vexauerunt.

Viduam, & aduenam interfecerunt, &

pupilos occiderunt,

Et dixerunt, nõ videbit dominus, nec intelligere deus Iacob.

Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite.

Nunquid ille, qui plantauit aurem, non audiet: aut qui finxit oculum non videbit.

Qui corripit gentes, non arguet, qui docet homines scientiam?

Dominus scit cogitationes hominum, quæ vanæ sunt.

Beatus homo, quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum.

Vt quietem præbeas illi in diebus malis, donec fodiatur peccatori fouea.

Quia non repellet dominus plebem suã, & hereditatem suam non derelinquet.

Quoniam ad iustitiam, reuertetur iudicium, & sequentur illam omnes, qui recto sunt corde.

Quis consurget pro me aduersus malignantes? quis stabit pro me aduersus operantes iniquitatem?

Nisi dominus adiuuisset me, paulominus habitasset in inferno anima mea.

Si dicebam motus est pes meus, misericordia tua domine sustentabat me.

Secundum multitudinem cogitationum

mearum in corde meo, consolationes tuas
lætificauerunt animam meam.

Nunquid confociabitur tibi Thronus
peruersitatis, qui fingit afflictionem pro
lege?

Congregantur contra animam iusti, &
sanguinem innocentem condemnabunt.

Et erit mihi dominus in refugium, & deus
meus in petram fiduciæ meæ.

Et retribuet illis iniquitatem ipsorum, &
in malitia eorum disperdet eos, disperdet
illos dominus deus noster.

EXPLANATIO

Deus ultionum domine. Sic deum appil-
lat, quòd ad eum pertineat ultio, ipse enim ait in
Deuteronomio, Mea est ultio, & ego repen-
dam.

Splendide appare. Fac, omnes intelligant,
ac prout oculis videant providentiam, & magni-
tudinem potentie tuæ, quam negligunt homines
impii, & arrogantes.

Intelligite insipientes in populo. Signifi-
cat eos, qui negant Deum intelligere, quia vni-
quisque agat, quid ve in se admittat, si ipsos nihil
intelligere, & bestiarum similes esse, & tamen
nonnulli ex his, quibus doctrinæ, & sapientiæ pri-

mas deserunt, qui crucem Christi stultitiâ putant,
ausi sunt, hæc immanissima & terribissima môstra
dicere, & docere: vt facile appareat, verissimam
esse illam D. Pauli sententiam, Sapientia huius
mundi stultitia est apud deum.

Qui plantauit aurem. Est ne, inquit, veri si-
milis, vt qui vim sentiendi, & intelligendi homi-
nibus donauit, ipse cognitione careat rerum hu-
manarum?

Qui corripit gentes. Qui aliquando suppli-
cio afficit totas nationes, vosne permittit impu-
ne debacchari? qui mortalibus prudentiam &
intelligentiam impartit, isne vestra maleficia
ignorabit?

Dominus scit cogitationes. Non modo (in-
quit) dominus audit & videt, verum etiam inti-
mos hominû sensus intelligit, ac nouit quàm inua-
nia sint & absurda, quæ illi cogitant, nisi diuino
lumine animi eorum illustrentur. itaque beatum
illum iudico, quem tu domine pro tua incredibili
misericordia erudis, & præceptis legum tuarum
instituis: ea enim disciplina maximâ illi tranqui-
litate pariet rebus aduersis, si quidem omnes in-
iuriæ impiorum non solum forti, sed etiam læto
animo feret, intelligens, vitam piorum calamita-
tibus, vt aurum igne purgari. itaque animo quie-
to, & tranquillo usq; expectabit, dum impius pœ-
na luat: licet enim pœnæ, quisquis violat innocen-

tes: neque dominus negliget iniurias, & contumelias gentis sue, neque illam diutius permittet libidini, & ludibrio impiorum: sed aliquando leges, & iustitia in iudicijs valebunt, & multos sui cupidos, & amantes habebunt.

Quis confurget. Exponit magnitudinem periculi in quo versans implorauerat auxilium hominum, sed frustra: subiungit enim, Nisi dominum subuenisset mihi, actum erat de salute mea.

Si dicebam motus. Si querebar iam vacillare constantiam meam, neque iam posse calamitatis magnitudini obistere, domine eras praesto, & sustentabas animum meum iam labentem.

Secundum multitudinem. Quantum excruciabant animum meum cogitationes tristissime, tantum illum recreabant consolationes tuae iucundissime. Ita diuus Paulus ad Corinthios scribens, Sicut, inquit, abundant afflictiones Christi in nos, ita per Christum abundat etiam consolatio nostra.

Nunquid consociabitur. Non est, quod aliquis miretur, si tu ades innocētib; & ab ijs propulsas iniurias impiorum: quid enim tibi commune possit esse cum improborum potestate, ac tyrannide, quae semper occupata est in constandis calumnijs, & bonis aspergendis, atque sibi pro lege ducit: vel cum ait solum peruersitatis fingere afflictionem pro lege, significat potius, eos quorum

proprium munus est, leges condere, quibus Republica optimè administretur, ac ciuum saluta sit, tantum abesse ab hoc officio, vt semper habeant animos intentos ad inueniendas rationes, & vias, quibus vexent, atque opprimant innocentem: atque ita pro legum & iudiciorum equitate, ab huius iniurijs & vim ad perniciem ciuitatis manare. Sed Symmachus vertit ex Hebraeo, Qui fugit afflictionem contra praecipitum: quae verba significant, principes barbaros, & crudeliter machinari calamitatem, & perniciem ijs, qui tutela ipsorum commendati sunt, contra praecipitum & leges dei.

ARGUMENT. PSAL. XC V.

Horatur grauissimis sententijs populū ad colendū deū, & laudes eius canendas, predicans ipsius infinitam potentiam, & sapientiā qui omnia creauerit ex nihilo, necnon misericordiā, & bonitatē, qua pios praecipua quadam beneuolentiā regit, ac gubernat. Item exemplo maiorum qui in solitudinem interierunt, deterret ab impietate, & infelicitate aduersus deum.

Psalmus XC V.

Venite exultemus domino, iubilemus deo salutari nostro.

Præoccupemus faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus ei.

Quoniam deus magnus dominus, & rex magnus super omnes deos.

Quia in manu eius sunt profunditates terræ, & altitudines montium ipsius sunt.

Quoniam ipse est mare, & ipse fecit illud, & aridam fundauerunt manus eius.

Venite adoremus, & procidamus, & genua flectamus ante dominum, qui fecit nos, quia ipse est dominus deus noster.

Et nos populus pascuæ eius, & oves manus eius.

Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.

Sicut in contradictione, sicut in die tentationis in deserto, ubi tentauerunt patres vestri, probauerunt, & viderunt opera mea.

Quadragesima annis offensus fui à generatione hac, & dixi, populus iste errat corde.

Et isti non cognouerunt vias meas, quibus iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.

EXPLANATIO.

Venite exultemus domino. Admonet ad cultum, & venerationem dei requiri lætitiã, &

hilaritatem, id quod etiam diuus Paulus confirmat præcipiens Christianis, vt semper læto animo sint. causa vero in promptu est: deus enim colitur fide, spe, charitate: quarum comites sunt iustitia, pax, & gaudium.

Præoccupemus faciem. Id est properemus venire in conspectum eius cum hymnis, & gratiarum actione.

Nos autem populus pascuæ eius. Nos, inquit, sumus grex victitans pabulo eius, & oves, quas ipse manu sua ducit, & regit.

Hodie si vocem. Super his versibus multa dicit diuus Paulus scitu dignissima in Epistola, quam scribit ad Hebræos: ea nos non subscribimus, satis habentes, locum indicasse.

Sicut in contradictione. Innuere videtur historiam, quæ scripta est in Numeris cap. 12. & 17. Quod vero subiungit, sicut in die tentationis, significat rem gestam in Rappidine, quæ res exposita est in Exodo, cap. 17.

Quibus iuravi in ira mea. Illud scire oportet, hanc fuisse imaginem rerum futurarum: vt enim Hebræi omnes, quotquot verbis dei fidem non habuerunt, in locis desertis foedissime perierunt à terra Cananæ exclusi, ubi vitam quietam, & omnium rerum copia affluentem traducturi erant, si qui deo ad suscipiendum Christi euangelium adhortanti non obediunt, nunquam peruenient ad illas

beatissimas oras, ubi placidissima quies, & vita sempiterna vigent, sed seclusi à consilio celestium in perpetuis miseris versabuntur.

Si introibunt in requiem meâ. Id est, iuranti illos non ingressuros amplius in eum locum, quem ipsorum quieti destinaram: nâ huic verbo, si, aliquando apud Hebræos vis negandi inest, ut alio loco dictum est. Tunc autem verè ingredimur in requiem dei, cùm animi nostri in aternam illam domum peruolant, ubi sic requiescimus ab operibus nostris, ut deus à suis requiescit die septimo. Hic est ille optatissimus sabbatismus, quem diuus Paulus ait reliquum esse: populo dei. Ad hanc quo quisque propius accedit, hoc magis in humano corpore vitam diuinam & celestem imitatur, id verò fit, cùm perfecta animi nostri deprauatione, insipientia, & inanitate, hoc vnum omni studio contendimus, ut ne quid ipsi agamus, sed omnia deum in nobis agere sinamus.

ARGUMENT. PSAL. XCVI.

Vaticinatur de regno Christi, & omnes nationes hortatur ad amplectandâ verâ religionem, & superstitiones abiciendas.

Psalmus XCVI.

Cantate domino canticum nouum, cante domino omnis terra.

Cantate domino, & benedicite nomi-

ni eius, annunciate de die in diem salutare eius.

Annunciate inter gentes gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius.

Quoniam magnus dominus, & laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos.

Quoniam omnes dii gentium nihil sunt, dominus autem cœlos fecit.

Decus & pulchritudo in conspectu eius, potentia, & magnificentia in sanctuario eius.

Afferte domino familiæ gentium, afferte domino gloriam & potentiam, afferte domino gloriam nomini eius debitam.

Tollite munera, & introite in atria eius: adorare dominum in splendoribus sanctuarij eius.

Commoueatur à facie eius vniuersa terra, dicite, in gentibus dominus regnauit.

Et firmabit orbem terræ, ne commoueatur, iudicabit populos in æquitate.

Lærentur cœli, & exultet terra, intonet mare, & plenitudo eius, gaudeant agri & omnia quæ in eis sunt.

Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum coram domino, quia venit, quoniam venit iudicare terram.

Iudicabit orbem terræ in æquitate, & po-

pulos in veritate.

EXPLANATIO.

Cantate domino canticum novum. *Nam enim, & omnibus seculis inaudita beneficia de noua carmina requirunt.*

Annuntiate de die. *Id est, nunquam intermittite predicare beneficia, & salutem, quam ille humano generi attulit missis ad nos filio suo.*

Annuntiate inter gentes. *Hæc summa diligentia, & studio perfecerunt Apostoli, qui totum orbem terrarum peragraverunt, ut veram religionem docerent.*

In sanctuario eius. *Sanctuarium dei non solum appellat cælum, sed etiam ecclesiam piorum, in qua vultus dei maxime elucet.*

Dicite, in gentibus dominus regnauit. *Prædicate, inquit, in omnibus terrarum oribus, iam euersa diaboli tyrannide deum per Christum suum regnare.*

Et firmabit orbem terræ. *Significat constantiam, & inuictum robur eorum, qui regnum dei ingressi sic inmittuntur in lapide firmissimo, nempe Christo, ut nullis rerum aduersarum ictu concutiantur, nulla vi, aut oppugnatione diaboli, & impiorum de pietate, ac tranquillitate animi depellantur.*

Lætentur cæli. *Merito lætari debet rerum vniuersitas Christo regnum inueniente: ille enim nõ*

solum corpora piorum immortalitate donaturus, sed etiam cælum, & reliquas mundi partes renouaturus est: quam quidem renouationem incredibili cum desiderio totius vniuersitatis corpus expectat, & dum illa fiat, nobiscum ingemiscit, & more parturientis femina, dolore cruciatur, ut auctor est diuus Paulus in Epistola quam scribit ad Romanos.

Quoniam venit iudicare terram. *His verbis non tam significat tempus illud nouissimi iudicii, quam id tempus, quo deus Christum ab inferis excitauit, illumque terris præposuit, ut is regeret, ac guberuaret omnes nationes: verbum enim iudicandi in hanc sententiam sæpe accipitur in litteris sanctis.*

ARGUMENT. PSAL.

XCVII.

Etiam hoc psalmo vaticinatur de regno Christi, qui omnes nationes ad cultum veri dei reuocauit.

Psalmus. XCVII.

Dominus regnauit exultet terra, letentur in insulae multæ.

Nubes, & caligo in circuitu eius, iustitia & iudicium habitaculum throni eius.

Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.

Illuxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit

& commotus est terra.

Montes sicut cera fluxerunt à facie domini, à facie domini uniuersæ terræ.

Annuntiauerunt cœli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.

Confundantur omnes qui adorant sculp-
ptilia, & qui gloriantur in diis vanis.

Adorate cum omnes angeli eius, audiuit
& lætata est Sion.

Et exultabunt filia: Iudæ propter iudicia
tua domine.

Quoniam tu dominus altissimus super
omnem terram, nimis exaltatus es super
omnes deos.

Qui diligitis dominum, odite malum: con-
stodit dominus animas sanctorum suorum,
de manu peccatoris liberabit eos.

Lux seminata est iusto, & rectis corde
lætitia.

Lætamini iusti in domino, & confitemini
memoriæ sanctitatis eius.

EXPLANATIO.

Dominus regnauit. *Iam, inquit, dominus re-
gnat in orbe terrarum, in quo ante diabolus, &
superstitio, & omnia scelera regnabant.*

Nubes & caligo. *His verbis significat, natu-*

*ram dei neque oculis cerni, neque animo compre-
hendi posse. Sed Euthymius ait, nubem, & cali-
ginem significare corpus, quo diuinitas Christi
se se induit.*

Iustitia, & iudicium habitaculum throni
eius. *Iustitia pertinet ad misericordiam & be-
nevolentiam, iudicium ad severitatem & pœnas
improborum.*

Ignis ante ipsum. *Hunc versiculum plerique
referunt ad tempora illa nouissima, quibus uni-
uersum genus humanum ad vitam renouabitur,
& Christus à cœle descendet ad iudicia exercen-
da, sed non minus hæc videntur esse dicta de vi-
& potestate, qua vitur Christus etiam nunc in
homines impios & sceleratos. Ignem autem sæpe
significat in literis sanctus acerbiteratem supplicij,
alio loco dictum est.*

Illuxerunt fulgura. *Etiã hunc versum, &
sequentes plerique pertinere existimant ad tem-
pora illa mundi nouissima, sed mihi magis pla-
cent, qui hæc referunt ad fulgura spiritus sancti
atque ad Apostolos, qui tâquam astra quædam
splendidissima breui tempore totum orbem terra-
rum in maximis errorum tenebris iacentem illu-
strauerunt, & omnes nationes magnitudine mi-
raculorum perterruerunt. nam quod subiun-
git, montes instar cera liquefactos esse ob præsen-
tiam domini, id dictum esse videtur de diabolo,*

et Angelis eius: item de regibus, et tyrannis, qui vel Christo se summisserunt, vel impietati suae grauissimas poenas dederunt.

Annuntiauerunt cœli. Cœlos appellat cœli-tes ipsos, quemadmodum terram saepe appellare solet pro ipsiis hominibus. Angelos autē iustitiam et sanctitatem Christi, testimonio suo comprobasse notissimū est. Quid vero, si apostolos significare voluit, cūm cœlos dixit? enim et cœlestem vitam in terris coluerunt, et iustitiā dei predicauerunt apud omnes nationes, iustitiā inquam non humanam, sed diuinā, et cœlestem: mirum quam deus is donat, qui spiritu ipsius affini pro certo credunt, Iesum Christum peccata et scelera generis humani suo sanguine luisse.

Et viderunt omnes populi gloriam eius, Quā ante non poterant inueneri obsecrati superstitionibus, et cultu falsorum deorum.

Confundantur omnes. Iam vos, inquit, padeat o miserae gentes colere simulachra inania, et fictos deos.

Audiuit, & lætata est Sion. Et Sion, inquit, et reliquæ Ecclesia ab ista Hierosolymitana prognata audierunt, quæ prædicata sunt ab Apostolis de iustitia dei, itēque viderunt, ab eo res humanas per Christum restituisse ac felicissime gubernari: quæ res illas incredibilem lætitiā affecerunt, cūm præsertim viderent, mai-

ratem augustissimi vumini omnibus gentibus cognitam, et commentitios deos abiectos, et repudiatos esse.

Lux seminata est. Lux, inquit, veræ pietatis et religionis, perpetuāq; lætitiā sata est in animis eorum, qui iustitiā dei, et præcepta saluberrima Christi non repudiauerunt. Itaque vos quicumque hanc beatissimam lucem in animos vestros suscepistis, lætamini in domino, ceteris omnibus gaudys, et voluptatibus abiectis, neque unquam intermittere gratias agere infinitæ bonitatis eius pro tot ac tantis beneficiis, quibus vos quotidie ornat, atque in perpetuum ornabit.

ARGVMENT. PSAL. XCVIII.

Idem est argumētum huius psalmi, atque superioris.

Psalmus. XCVIII.

Antate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Saluauit sibi dextera eius, & brachiū saluum eius.

Notum fecit dominus salutare suū, in conspectu gentium reuelauit iustitiā suam.

Recordatus est misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israëli.

EXPLANATIO IN LIB.

Viderunt omnes termini terræ salutare dei nostri.

Iubilare deo omnis terra, cantate, & exultate & psallite.

Psallite domino in cithara, in cithara, & voce psalmi, in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.

Iubilare in conspectu regis domini, intonet mare, & plenitudo eius, orbis terrarum, & qui habitant in eo.

Flumina plaudant manu, simul montes exultent in conspectu domini, quoniam venit iudicare terram.

Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate.

EXPLANATIO.

Saluauit sibi dextera eius. *Id est, auxilium, & salutem nobis attulit sua tantum dextera, & brachio sancto suo: sic autem appellat unigenam filium dei. Hac eadem loquendi figura usus est Esaias, cum inquit, & vidit, quod nemo adesset, & admiratus est, quod non foret, qui occurreret, & saluauit sibi brachium suum: id est, cum dominus videret, neminem esse, qui tueretur innocentes, ipse suis viribus illos seruauit.*

PSAL. CVM PARAPH. 306

Notum fecit. *Apostoli enim apud omnes gentes diuulgarunt euangelium, quo salus mortalium continetur, & iustitia dei.*

Recordatus est misericordiæ suæ. *Simile est illud Mariæ Virginis, Audiuit Israellem puerum suum recordatus misericordiæ suæ, sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in secula.*

Quoniam venit iudicare terram. *Hæc verba interpretati sumus in explanatione psal. 96.*

ARGVMENTVM PSAL.

XCIX.

PRadicat potestiam, iustitiã, & misericordiam dei, & populum ad cultum, & venerationem illius adhortatur.

Psalms

XCIX.

Domnis regnauit, contremiscant populi, qui sedet super Cherubin, commoueatur terra.

Dominus in Sion magnus, & excelsus super omnes populos.

Constituatur nomini tuo, quoniam magnum & terribile, & sanctum est, & fortitudo regis iudicium diligit.

Tu parasti aequitatis iudicium, & iustitiam in Iacob tu fecisti.

Exaltate dominum deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

Moyfes, & Aaron inter sacerdotes eius & Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius.

Inuocabant dominum, & ipse exaudivat eos, in columna nubis loquebatur ad eos.

Custodierunt testimonia eius, & preceptum, quod dedit illis.

Domine deus noster tu exaudivas eos, deus tu parcebas eis, & vlciscebarris operum.

Exaltate dominum deum nostrum, & adorate in monte sancto eius, quoniam sanctus dominus deus noster.

EXPLANATIO.

Qui sedet super Cherubin. *Eos Cherubinos significat, qui arcam foederis custodiebant.*

Et fortitudo regis. *Rex, inquit, noster non minus iustitiam excellit quam viribus, & potentia.*

Scabellum pedum eius. *Ita vocat arcam foederis, cui deum insidere, praedicant litterae sacrae.*

Ita ob eas causas, quas alio loco diximus.

Moyfes & Aaron. *Proponit exemplum Moyfi, & Aaronis, & Samuelis, qui praestantissimi fuerunt religione, ac sanctitatis, & ob eam rem charissimi deo.*

Deus tu parcebas eis, & vlciscebarris opera eorum. *Hec non dicit de viris sanctis, quos commemoravit, sed de iis, qui eorum imperio subiectione erant, neque id cuiquam mirum videatur: solent enim scriptores Hebraei ea, quae vocantur a grammaticis pronomina, sepius ponere, quaequam nihil antecedit, quod illa referri possint: hoc cum ex alij locis huius libri, tum ex illo versu psalmi 16. perspicuum esse potest, Multiplicata sunt idola eorum, post a ium acceleraverunt, profecto haec crimina non conveniunt in homines sanctos, quorum mentio fit in versu superiore, sed in impios, qui defecerant a deo. Itaque verborum, quae nunc explanamus, haec est sententia, deum tantum charos habuisse Moysem, Aaronem, & Samuelē, ut ipsorum causa populo peccati parceret & graviter vindicaret, si quis iniuria eius facere conareretur. cui rei testimonio sunt ij, qui seditione conitate ausi sunt contra Moysem, & fratrem eius: illorum enim partim hiatu terrae absorpti sunt, partim ab igne interierunt: qui vero Samuelis principatum repudiaverunt, eos subiecit deus tyranni Sauli, a quo maximis incommodis affecti fue-*

runi. Hanc explanationem eò libentius amplectimur, quòd illa cum Symmachi interpretatione consentit: is autem cum vir elegantis iudicio foret, in conuertendis libris sanctis ex Hebræo, non necesse putauit verbum pro verbo rendere, sed satis habuit, si sententias commode ac fideliter exprimeret.

ARGUMENTVM
PSALM. C.

Hortatur omnes mortales, & præcipue Iudæos, vt memores sint beneficiorum Dei, qui nos creauit, regit, ac tuetur, vt nquam intermittendæ sint gratiarum actiones.

Psalmus ad laudem C.

Iubilare deo omnis terra, seruite domino in lætitia.

Introite in conspectu eius in exultatione.

Scitote, quòd dominus ipse est deus, ipse fecit nos, & non ipsi nos.

Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. introite portas eius in confessione, & tria eius in hymnis, confitemini illi.

Laudate nomen eius, quoniã benignus est

dominus, in æternum misericordia eius, & vsque in generationem, & generationem veritas eius.

EXPLANATIO.

Sequitur domino in lætitia. Hoc nomen præstare potest, nisi qui certam spem habet deum sibi esse benignum patrem: id autem solus spiritus sanctus persuadet, testificans, nos esse filios, & hæc verba dei.

Scitote quòd dominus. Hæc, quæ iubet nos scire vir sanctus, facillima cognitu videntur, sed tunc quisque sciat, se scire, dominum esse deum suum, cum spem omnium rerum suarum in ipso collocarit, & gloriam sanctissimi numinis suæ gloriæ, pecuniæ ac vitæ præposuerit. hæc quantum non facimus, tandiu dominum esse deum nostrum ignoramus: immò verò cum Deum nominamus, huic verbo quæ sententia subiecta sit, nõ fati intelligimus.

Nos autem populus eius. Nos, inquit, non solum creauit sicut ceteros, sed etiam ex omnibus gentibus elegit, quos præcipue amaret, ac iuaretur.

PARAPHRASIS
Carmine.

P p ij

Urbes, & agri cantibus
 Sonate, leta maximo
 Seruite mente numini,
 Letis adite plausibus
 Ad atria eius aurea.
 Ipse, ipse verus est Deus,
 Terræ, polique conditor:
 At cæterarum gentium
 Non dij, sed aurum, & marmora.
 Tu nos pater sanctissimè
 Tua benigna dextera
 Firxisti, ouicula nos tuæ
 Sumus, tuæ scientiæ
 Dulcissimò nos pabulo
 O pastor optimè nutriens,
 Æterna donas secula
 Vitam beatam ducere.
 Ergo deum canamus ò
 Viri, & pudicæ feminae,
 Adite sancti ianuas
 Templi sonantes dulcibus
 Carmina, sonent latè omnia

Nomen Dei sanctissimum:
 Mam dulcis, & rerum omnium
 Amabilissimus est Deus.
 Absumet ignis sydera,
 Tellus peribit: at Dei
 Mirabilis clementia,
 Et veritas semper manent

ARGUMENTVM
 PSAL. CI.

Describit officia pij, & optimi principis: quæquæ ferè omnia præcepta hæc pertinent etiam ad institutionem hominum priuatorum.

Psalmus CI.

Misericordiam & iudicium cantabo, tibi domine psallam.

Intelligam in via immaculata, quando venies ad me!

Ambulabo in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.

Non proponam ante oculos meos rem iniustam, facientem præuaricationes odio habebo.

Nec adhærebit mihi: cor prauum recedet

P p iij

à me, maligni non cognoscant.

Detrahentem secretò proximo suo nunc interficiam.

Elatum oculis, & insatiabili corde hunc non tolerabo.

Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum ambulans in via immaculata hic mihi ministrabit.

Non habitabit in medio domus meæ, qui facit fraudè: qui loquitur mendacia, non dirigitur in conspectu oculorum meorum.

In matutino interficiam omnes peccatores terræ, ut disperdam de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem.

EXPLANATIO.

Misericordiã, & iudiciũ. *Misericordiã, inquit, & iustitiã semper colã, carminibus meis celebrabo, et oq; semper paratissimus ad homines iuandos, & subleuandos, & ad omnia rectè, ac iuste ad ministranda: in primis tibi domine psallam, & perpetuis hymnis gratias agam, qui has virtutes, & cetera omnia bona largiris.*

Intelligam in via immaculata. *Id est, studebo versari sapienter in recta, & pia viuendiratione, sed nihil proficiam, nisi conatus meos ipse inueris: quando igitur venies ad animum meum illumque splendidissima luce sapientiæ tuæ illustrabis, & amore sanctissimo inflammabis?*

Ambulabo. *Proposit nobis effigiem solidæ, expressæque virtutis, quæ siue in publico versetur, siue in domũ intimam se se abdat semper est eadem, tantumque abhorret à scelere, & maleficio, ut etiam ipsam cogitationem castam, inuiolatamque cõseruet: vsurum vero, & familiaritatem improborum repudiat, seque ad honestas, & piæ amicitias cupidissimè adiungit.*

Cor prauum à me recedet. *Id est, si què ex meis deprehendero animo prauo, & peruerso, illi ego interdiciam domo, & familiaritate meã.*

Oculi mei ad fideles. *Diligenter inuestigabo, quoniam in terra Iudæa fidem, & iustitiã colant, eorumque familiaritate semper utar.*

Nò dirigetur in cõspectu oculorũ meorũ. *Id est, apud me gratus non erit.*

In matutino. *Id est, adhibito summo studio, & diligentia, nullaque interposita mori: nam hoc verbo mane, sæpissimè vtuntur in hac, sententiã literæ sanctæ, ut alio loco admonuimus.*

ARGVMENTVM

PSALM. CII.

Precatio est Hebrææ gentis apud Babylonios durissimam seruitutem seruientis, & calamitates suas deplorantis. Vaticinatur autem de reditu illorum ab exilio: item de regno Christi, & conuersione omnium gentium ad veram religionem.

EXPLANATIO IN LIB.

*Oratio pauperis, cum anxius esset:
& coram domino effunderet
orationem suam,
Psalmus C I I.*

Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.

Non auertas faciem tuam à me: in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

In quacunque die inuocauerote, velociter exaudi.

Quia defecerunt sicut fumus dies mei, ossa mea sicut torris adusta sunt.

Percussus est vt herba, & aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum.

Propter vocem gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.

Similis factus sum pellicano solitudinis, factus sum sicut nicticorax incolens deserta.

Vigilaui, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.

Tota die exprobrant mihi inimici mei, & insultantes mihi per me iurant.

Quia cinerē tanquam panem manducaui, & poculum meum cum fletu miscui.

PSALM. CVM PARAPH. 311

A facie indignationis tuæ, & iræ tuæ, quia eleuans allisisti me.

Dies mei sicut vmbra declinauerunt, & ego sicut herba arui.

Tu autem domine in æternum permanes, & memoria tui in generatione & generationem.

Tu exurgens misereberis Sion, quia tempus miserendi eius, quia venit tempus.

Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius, & terræ eius miserebuntur.

Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.

Quia ædificabit dominus Sion, & videbitur in gloria sua.

Respexit in orationem humilium, & non spreuit preces eorum.

Scribantur hæc pro generatione futura, & populus, qui creabitur laudabit dominum.

Quia aspexit de excelso sanctuario suo, dominus de cælo in terram aspexit.

Vt audiat gemitus compeditorum, vt soluat filios mortis.

Vt annuntient in Sion nomen domini, & laudem eius in Hierusalem.

Cum conuenerint populi in vanum, & reges, vt seruiant domino.

Afflixit in via fortitudinem meam, abbreviauit dies meos.

Dicam, deus meus ne rapias me in dimidio dierum meorum, in generatione, & generationem anni tui.

Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli.

Ipsi peribunt, tu autem permans, & omnes sicut vestimentum veterascent.

Et sicut opertorium mutabis eos, & mutantur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

Filij seruatorum tuorum habitabunt, & semen eorum in seculum dirigetur.

EXPLANATIO.

Et ossa mea sicut torris adusta sunt. Sic vertit etiam Symmachus: significat autem pro dolore animi corpus ipsum macie confectum esse.

Percussum est ut herba. Et herba salu ardore percussa, vel falce demessa exarscit: ita cor meum assiduis calamitatibus, & angoribus extabit.

Adhaesit os meum carni meae. Significat huius verbis, carnem suam ita consumptam esse assiduo fletu, & mœrore, ut ossa iam cui inhaerent, neque caro intercedat: hebraea enim lingua carnem pra-

cute aliquando appellare solet.

Pellicano solitudinis. Quidam verterunt ex Hebraeo, onocrotalo: sed ne Hebraei quidem sciunt, quamnam ista aues sint.

Et insultantes mihi per me iurant. Id est, ad tantam calamitatem, & miseriam venimus, ut qui iurantes sibi mala volunt praecari, Hebraeorum arumna sibi precentur.

Quia cinerem. Significat, se in maximo luctu, & mœrore esse: lugentes enim in puluere iacere consueverant.

Quia eleuans allisisti me. Elegantissima allegoria exaggerat magnitudinem irae divinae, & calamitatis suae: nam quae volumus ad terram graniter affigere, ea alie extollimus.

Dies mei sicut umbra declinauerunt. Comparat vitam suam fugatissimam umbræ inclinatae, & iam, iamque in tenebras euanescenti. Sic in Psalmo 109. Sicut umbra cum declinat, ego pertransseo. De umbris inclinatis est illud Vergilij: Maioresque cadunt altis de montibus umbræ.

Quia tempus miserendi eius. Significat, 70. illos annos, per quos duratura erat seruitus Hebraeorum, iam exactos esse, idque eo etiam argumentum probat, quod iam Cyro, & Dario placuisset Hierosolyma instaurari: eos autem seruos Dei, appellat, propterea quod Deus opera

eorum ad res magnas administrandas usus sit. Sic etiam dominus apud Esaiam vocat Cyrum seruum suum.

Et omnes reges terræ. Id fieri ceptum est iam tum à Cyro & Dario, sed perfectum est postea, cum filius Dei corpus humanum assumpsisset.

Et videbitur in gloria sua. Etenim homines à vera religione abhorrentes eum viderent Hierosolyma, & templum Dei eversa esse, eiusque cultores omnibus calamitatibus oppressos: irridebant ipsum deum tanquam imbecillum, quique sibi, ac suis opitulari non posset. itaque urbs insularata, & populus in libertatem vindicatus, & templum magnificentissimum extructum, hæc inquam omnia ad maximam Dei gloriam redundatura erant. Sed hæc, & ea quæ sequuntur, in primis dicta sunt à viro sancto de aedificatione ecclesie, & regno Christi, quarum rerum imagines atque vbrae erant res, quæ exponuntur in his versibus: quidem cum deus gentem Hebræam durissimam à seruitute Babylonica liberaret, significat si missa Christo liberaturum crudelissima tyrannide diaboli genus humanum, quod vinculis & compedibus vitiorum & scelerum obstructum, mortique sempiternæ addictum erat. Instructio autem Hierosolymorum & templi, significabat constitutionem religionis christianæ, & ecclesiæ

sanctæ, inquam populi, & reges conuenturi erant ad colendum, & venerandum verum deum abiectione superstitione, atque ita ille videndus erat in gloria sua, id est, nomen eius omnibus terrarum finibus celebre futurum erat, cum scilicet mortales intelligentes ipsum esse, qui per unigenam filium suum non solum omnia peccata delet, sed etiam vitam beatam & immortalē donat, Deos fictos, & commentitios repudiarent, atque illius sanctissimo numini summa reuerentia preces, cultus, honores adhiberent.

Fillos mortis. Id est, morti iam addictos.

Affixit in via. Atriuit hostis (inquit) vel iste deus vires meas longis itineribus, & magnitudine calamitatum breuiorem mihi vitam reddidit.

In generatione & generatione anni tui. Consolatur se prædicanda infinita potentia Dei, atque eius æternitate: cum enim ille omnium rerum prepotens sit, nulla vi eum prohibere potest, quo minus populū suum à manibus impiorum eripiat: quemadmodum se facturum pollicitus est, cumque idem vita optima, & sempiterna sit, unde vniuersis animantibus vita manat, & spiritus, profecto homines pijs, qui cum ipso tam arcto amoris vinculo conglutinati sunt, ut nihil fieri possit capulatum, nullo modo perire possunt, licet oculis insipientium mori videantur. itaque cum infra di-

xisset, annos Dei esse innumerabiles, subiungit, filii seruatorum tuorum habitabunt, & semen eorum coram te stabilietur, significans his verbis, si Deus æternus est, etiam eos, qui in terris iuste cum fide, ac pietate deum colunt, in caelo vnâ cum illis beatos æuam acturos sempiternum.

Ipsi peribunt. De hoc interitu cœli, atque eius immutatione diuus Petrus in 2. episto. scribit ad hunc modum, Veniet autem dies domini sicut fur in nocte, quo cœli magno impetu transibunt, elementa vero calore soluentur, terræque, & quæ in ea sunt, opera exurentur. Cùm igitur hæc omnia dissoluantur, quale s nos esse oportet in sanctis conuersationibus, ac pietatibus expectantes, & accelerantes aduentum diei domini per quem cœli incensi vniuersi soluetur, & elementa ignis ardore liquefcent. Sed cœlos novos, ac terram novam iuxta promissum ipsius expectamus, in quibus iustitia inhabitat.

ARGVMENTVM

PSAL. CIII.

Celebrat hoc hymno suavissimo misericordiam, & bonitatem dei erga humanum genus, & docet nos agere gratias pro beneficiis, quæ ille quotidie in nos liberalissimè confert.

Psalmus

CIII.

Benedic anima mea domino, & omnia, quæ intra me sunt nomini sancto eius.

Benedic anima mea domino, & noli oblitisci omnes retributiones eius.

Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.

Qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te misericordia, & miserationibus.

Quia satiatur bonis animam tuam, renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.

Faciens misericordias dominus, & iudicium omnibus iniuriam patientibus.

Notas fecit vias suas Moyfi, filius Israel voluntates suas.

Misericors, & clemens dominus, longanimis, & multum misericors.

Non in perpetuum contendet, neque in æternum ulciscetur.

Non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.

Quoniam secundum altitudinem cœli à terra corroborauit misericordiam suam super timentes se.

Quantum distat ortus ab occidente, longe fecit à nobis iniquitates nostras.

Quo modo miseretur pater filiorum, mi-

fertus est Dominus timentium se, quoniam ipse cognouit figmentum nostrum.

Recordatus est, quod pulvis sumus, homo sicut herba dies eius, tanquam flos agri, sic efflorescit.

Quoniam ventus pertransibit illum, & non subsistet, & non cognoscat eum amplius locus eius.

Misericordia autem domini ab aeterno, & usque in aeternum super timentes eum.

Et iustitia illius in filios filiorum his, qui seruant testamentum eius.

Et memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea.

Dominus in caelo stabiliiuit sedem suam, & regnum ipsius omnibus dominabitur.

Benedicite deo angeli eius, potentes virtute, facientes verbum illius ad audiendam vocem sermonum eius.

Benedicite domino omnes exercitus eius, ministri eius, qui facitis voluntatem eius.

Benedicite domino omnia opera eius in omni loco dominationis eius, benedic anima mea domino.

EXPLANATIO.

Omnia, quae intra me sunt. Ita vocat cogitationes, & intimos animi sensus, & affectiones.

Omnes retributiones eius. Consuetudine linguae Hebraeae retributiones appellat beneficia, quae deus vltro nobis tribuit pro sua incredibili misericordia.

Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis. Eas tibi condonans, & sanat omnes morbos animi & corporis tui.

Qui redimit de interitu. Ex crebris enim & grauissimis periculis deus eripuit Dauidem, & illum tandem ad regiam dignitatem perduxit, sed & nos quotidie pericula maxima adiremus, nisi eius misericordia, & clementia tanquam scuto firmissimo protegeremur.

Qui replet bonis animam tuam. Ita veritimus secuti interpretatione Abrahami Esdras. Renouabitur vt aquilae iuuentus tua. Apud auctores probatos nusquam legi, aquilam ex proecliori aetate ad iuuentutem redire, itaque haud scio. an horum verborum haec sit sententia, vires suas ita redintegratum iri, vt robustissimae iuuentuti aquilae comparari queat.

Notas fecit vias suas. Hoc in praecipuis dei beneficiis numerandum est. nisi enim ille nobis aperuisset quid de suo numine sentiendum, quae vera sanctitas, quae puritas, & casta religio, quid

in vita sequendum, fugiendumve sit, in maximo profecto errorum tenebris versaremur. Neque tamen hoc satis est putandum, quod deus vias suas errantibus indicarit, nisi idem suo spiritu nos per eas ducat: talis enim, et tanta est animorum infirmitas, et depravatio, ut eius auxilio destituti nihil boni agere possimus.

Quomodo miseretur pater. Parentes enim nullus filiorum iniurijs ab amore deterrentur, sed illorum errata modo dissimulant, modo salutariter castigant, eosque incredibili studio, et pietate amplexantur.

Quoniam ille cognovit figmentum nostrum. Nouit, inquam, nos non solum è luto factos esse, sed etiam, dum concipimur in utero matris ita contagione peccati contaminari, ut ad libidines, atque omnia vitia sumus maxime procliuet.

Tanquam flos agri efflorescit. Qui enim modo vigeat, et formosissimus erat, dicto citius edita anima tabescit, et penè in nihilum recidere videtur, non aliter quam flos, quem ubi ventus aliquis immitior perflauit, illico desinit esse, neque cernit amplius eum locus, ubi paulo antepulcherrimus floruerit.

Misericordia autem domini. Vita quidem hominum fragilis, et fugacissima est, sed misericordia dei est immortalis, et sempiterna: qua

quidem facit, ut cultores ipsius, quauis suapte natura sint inanes, et caduci, etno sempiterno beatissimi fruantur.

Dominus in caelo. Haec est maxima piorum consolatio in hac vita fragili, et caduca, plenaque laborum, et calamitatum, quod certo sciunt, deum in caelo sempiternum domicilium habere, eiusque potestate, ac numine omnia regi, gubernarique, ut minime dubitandum sit, quin ille piorum, impiorumque rationem habeat.

Benedicite domino angeli eius. Itaque, cum summus ille deus sit omnium rerum dominus, neque solum imperio terrarum potestatur, sed etiam caelo, caelibusque praesideat, eoque perinde ac caetera omnia ex nihilo creauit, tueatur, atque conseruet, adesse de caelites beati, et nobiscum vna hymnos sanctissimo eius numini cantate, cantate laudes deo deo fidissimi nuntij, et ministri eius, qui viribus vestris innumerabiles copias impiorum ad interuersionem saepe caecidistis, qui que nihil sanctius aut antiquius habetis quam vestri parentis, et creatoris mandata exequi, atque illius dicto audientes esse.

Benedicite domino omnes exercitus eius. Hoc ait, quoniam sunt multi ordines illarum mentium beatarum, quae corporibus vacant.

Benedicite domino omnia opera eius. Hortatur etiam ea, qua ratione, et sensibus carum

EXPLANATIO IN LIB.

rent, ad hymnos canendos, significant, ad omnes mundi particulas beneficia dei permanere, tum etiam, quicquid cernimus, & sensibus usurpamus, ad bonitatem, & sapientiam dei contemplandam, & prædicandam homines excitare.

ARGVMENT. PSAL.

CIIII.

Superiori hymno celebrauerat incredibilem misericordiam, & benignitatem dei erga se, ac ceteros mortales: hoc elegantissime describit pulchritudinem rerum ab eo creatarum, & excellentiam earum partium, ex quibus hæc admirabilis vniuersi amplitudo constituta est, in quibus omnibus elucet infinita vis, & sapientia, & bonitas dei.

Psalmus CIIII.

Benedic anima mea domino, dñe deus meus magnificatus es vehementer.

Gloriam, & decorem induisti, amicus lumine sicut vestimento.

Extendens cælum sicut cortinam, qui tegis aquis cœnacula eius.

Qui ponis nubes currum tuum, qui ambulat super pennas ventorum.

PSALM. CVM PARAPH. 317

Qui facis angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem vrentem.

Qui fundasti terram super basem suam, non mouebitur in seculo seculi.

Abyssus sicut vestimento operuisti eam, super montes stabant aquæ.

Ab increpatione tua fugerunt, à voce tonitruui tui præcipites defluerunt.

Ascenderunt montes, & descenderunt campi in locum, quem fundasti eis.

Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque reuertentur operire terram.

Tu emittis fontes in fluuios, qui inter montes labuntur.

Bibunt inde omnes bestię agri, extinguunt onagri sitim suam.

Iuxta illos volucres cœli habitant, de medio frondium dant vocem.

Tu rigas montes è cœnaculis tuis, de fructu operum tuorum satiatur terra.

Tu producis gramen iumentis, & herbam homine cultum adhibente.

Vt educat panem è terra, & vinum lætificet cor hominis,

Et nitere facis faciem ab oleo, & panis cor hominis confirmat.

Saturantur ligna domini, & cedri Libani, quas plantauit, illic passeret nidificant.

Ciconiæ domus sunt abietes, montes excelsi ceruis, petra refugium herithacis.

Tu fecisti lunam in tempora, sol cognouit occasum suum.

Tu ponis tenebras, & fit nox, in ipsa vagantur omnes bestię syluæ.

Catuli leonum rugientes ad prædam, ut quarant à deo escam sibi.

Oriente sole congregantur, & in cubilibus suis conquiescunt.

Exit homo ad opus suum, & ad laborem suum usque ad uesperam.

Quam magnifica sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua.

Hoc mare magnum, & spatiosum, illic reptilia quorum non est numerus.

Animalia pusilla cum magnis, illic naues petrant seunt,

Leuiathan iste quem formasti ad ludendum in eo: omnia à te expectant, ut des illis escam in tempore.

Dante te illis colligent, aperiente te manum tuam omnia replebuntur bonis.

Auertente autem te faciem tuam conuertentur, auferes spiritum eorū, & deficiens, & in puluerem suum reuertentur.

Emittēs spiritum tuum, & creabuntur, &

renouabis faciem terræ.

Erit gloria domini in seculum, lætabitur dominus in operibus suis.

Qui respicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes, & fumigant.

Cantabo domino in vita mea, psallam deo meo, quandiu sum.

Iucundum sit ei eloquium meum, ego lætabor in domino.

Deficiant peccatores à terra, & iniqui amplius non sint, benedic anima mea domino. Alleluya.

EXPLANATIO.

Gloriam, & decorem induisti. Nam magnitudo, & præstantia rerum creaturarum tanta est, ut te quasi gloria, & splendore vestire videatur, dum uniuersos mortales excitat ad suscipiendam, & prædicandam potentiam, & bonitatem, & sapientiam tuam.

Qui tegis aquis cœnacula eius. Videtur innuere id, quod scriptum est in Genesi, & dixit deus inter medium aquæ, quæ erat infra firmamentum: & inter medium aquæ, quæ erat supra firmamentum.

Qui ponis nubes. His allegorijs significare videtur vim diuinam ubique presentem, sequere

per omnes mundi particulas insinuâtem, & tanquam celerrimè omnia per meantem.

Qui facis angelos. Id est, qui ventis, & igne vteris tanquam ministris, & nuntijs. Ventorum ministerio deus viam stravit Hebræis in mari rubro, igne Sodomitæ consumpsit: sunt alia multa exempla eiusdem generis in historia sacra. eadem ferè loquendi figura vsus est in psal. 149, cum ait: Ignis, grando, nix, vapor, spiritus procellarum faciens mandatum eius. Ita Hebræi explanant hunc locum. Sed diuus Paulus in episto. ad Hebræos scripta sic interpretatur, tanquam ea dicta sint de mentibus illis beatis, quæ sunt ab omni admistione corporum puræ, atque sincere: ut Dauid prædicet, deum non solum earum rerum, quæ sub aspectum cadunt, sed etiam earum, quæ sola cogitatione percipiuntur, opificem fuisse. Vocauit autem eas mentes spiritus, & ignem vrentem, ut celeritatem, & vim, atque efficacitatem earum declararet. Sic Theodoretus, atque Euthymius interpretantur, sed Dionysius hæc diligentiùs persequitur in libro qui inscribitur de cælesti Hierarchia.

Qui fundasti terram super basem suam. Basis terræ est centrum ipsum, ad quod omnes terræ ipsius partes vndique suo pondere nituntur, atque ita in medio mundi loco terra immobilis manet.

Abyssus sicut vestimento. Describit elegantissimè opus tertij diei, quo die summus ille opifex omnem vim aquæ in vnum locum coegit, ut existeret terra. Itaque ait, à principio terræ omnes aquæ amictu operatas fuisse, sed horrificæ iræ dei Oceanum increpitum, & perterrefactum sese in fugam dedisse, tunc primum apparuisse montium altitudinem, camporumque, ac vallium humilitatem. Non dissimilis est illa Virgilij descriptio:

Tum durare solum, & discludere Nerea ponto
Cæperit, & rerum paulatim sum: re formas.
Iânque nouum terræ stupeant lucescere solem,
Incipiant syluæ cum primum surgere, cumque
Rex per ignotos errent animalia montes.

Terminum posuisti. Humilitas ipsa loci, quo nititur aqua, terminus est, quem deus ei præfixit, ne terræ possit obruere: cum enim illa suapte natura deorsum versus feratur, terræ autem effecta sit excelsior eius receptaculo, quæ possit vlla vis maris amplius eam submergere?

Sedant onagri sitim suam. Meminit præcipuè onagrorum, propterea quod id animal solitudines maximè persequitur, & ob eam rem in lacis arenibus ferè commoratur, & siti laborat.

Ut educat panem è terra. Colit inquam homo agros, ut cibum sibi è terræ sinu eliciat.

Et vinum lætificat cor hominis. Quidam

ita vertunt, & vinum, quod latificat cor hominis, & oleum, quod nitidam reddit faciem, & panem, qui cor hominis confirmat.

Saturantur ligna domini. Ea genera arborum significat, quae sunt non rastro hominum nõ ulli obnoxia curæ, sed benignitate dei sponte sua oriuntur, & secundis imbribus irrigata suam suam expleant, sequæ formosæ, viridesque conseruant.

Tu fecisti lunam in tempora. Id est, ut eius cursu tempora distinguantur, & notentur. sed illud scire oportet, vocabulum Hebræum significare ea tempora, quibus homines conveniunt ad dies festos, & solennes celebrandos: ea vero tempora ad lunæ cursum notabantur, ut scriptum est in Exodo, & Levitico.

Tu ponis tenebras. Exponit utilitates, quæ percipiuntur animantibus ex vicissitudine dierum, ac noctium.

Leviathan iste. Hoc verbo significat immanes illas, & vastas beluas maris.

Omnia à te expectant. Hic est tanquam epilogus hymni, in quo admirabili orationis magnificentia describit providentiam Dei, cunctis animantibus spiritum, vitam, victumque largientem, ut sine eius presentia & tutela, omnia in nihilum interire necesse sit.

Erit gloria domini in seculum. Cdm ita

que deus tam multiplices res, tamque admirabili pulchritudine, & varietate distinctas ex nihilo creaverit; illasque tanta benignitate tueatur, atque conferuet, iure, ac merito eius gloria semper floret, & ad infinita seculorum ætates propagatur.

Qui respicit terram. Hoc versiculo magnifice describit potentiam dei, qui vel solo aspectu terram tremefaciat, & montes solo contactu incidat, & fumo, atque igne compleat. Innuit autem rem gestam in monte Sina.

Cantate domino in vita mea. Viri sanctus ex tantarum rerum contemplatione; ad cultum, & venerationem dei mirabiliter accensus profertur, se totam vitam consumpturum in canendis, & celebrandis laudibus dei, in quo vno omnes suas voluptates, & incunditates sit collocaturus.

Benedic anima mea domino. Alleluja. Non satis esse existimans, si solus ipse laudes sanctissimi nominis cætaret, cæteros quoque ad eam rem hortatur, cum ait, alleluja, quod latine sonat laudate deum.

Hortatur populū ad laudes dei canēdas
H exponēs immortalia ei⁹ bñficia in gē-

tem Hebræorum: repetit autem historiam
vsque ab Abrahamo, eamque perducit ad
ea tempora, cum deus terram Cananæorum
Iudæis possidendam dedit.

Psalmus.

CV.

Confitemini dño, & inuocate nomen
eius, annúciate inter gētes opera eius.

Cantate ei, & psallite ei, narrate omnia
mirabilia eius.

Gloriamini in nomine sancto eius, late-
tur cor quærentium dominum.

Quærite dominum, & fortitudinem eius,
quærite faciem eius semper.

Mementote mirabilium eius, quæ fecit,
prodigiorum eius, & iudiciorum oris eius.

Semen Abraham serui eius, filij Iacob ele-
cti eius.

Ipse dominus deus noster, in vniuersa
terra iudicia eius.

Memor fuit in seculum fœderis sui, verbi
quod mandauit in mille generationes.

Quod pepigit cum Abraham, & iura-
menti sui ad Isaac.

Et statuit illud ipsi Iacob pro lege, & Is-
raeli in fœdus æternum.

Dicens, tibi dabo terram Canaam sumi-

culum hæretitatis vestræ.

Cum essent numero exigui, paucissimi, &
peregrini in ea.

Et pertransirent de gente in gentem, &
de regno ad populum alterum.

Non permisit hominem nocere eis, &
corripuit propter eos reges.

Nolite tangere Christos meos, & in pro-
phetas meos nolite malignè agere.

Et vocauit famem super terram, & omne
firmamentum panis contriuit.

Misit ante eos virum, in seruum venun-
datus est Ioseph.

Afflixerunt in compedibus pedes eius, in
ferrum venit anima eius, donec veniret ver-
bum eius.

Eloquium domini purgauit eum, misit
rex, & soluit eum, princeps populorum, &
dimisit eum.

Constituit eum dominum domus suæ, &
principem omnis possessionis suæ.

Vt vinceret principes ipsius pro arbitrio
suo, & senes ipsius sapientiam doceret.

Et intrauit Israel in Aegyptum, & Iacob
accola fuit in terra Cham.

Et auxit populum suum vehementer, &
roborauit eum super inimicos eius.

Conuertit cor eorum, vt odirēt populum

suum, & dolum facerent in seruo suo.

Misit Moysen seruum suum, Aaron, quem elegit.

Posuerunt inter eos verba signorum eius, & prodigiorum in terra Cham.

Misit tenebras, & obscurauit, & non fuerunt rebelles verbis eius.

Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum.

Et dedit terra eorum ranas, in penetralibus regum ipsorum.

Dixit, & venit multiplex turba insectorum, & pediculi in omnibus finibus eorum.

Conuertit pluuias eorum in grandinam, in ignem comburentem in terra ipsorum.

Et percussit vineas eorum, & ficulneas eorum, & contriuit lignum finium eorum.

Dixit, & venit locusta, & bruchum, cuius non erat numerus.

Et comedit omnem herbam in terra eorum, & comedit fructum terrae eorum.

Et percussit omne primogenitum in terra eorum, & primitias omnis fortitudinis eorum.

Et eduxit eos cum argento, & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus.

Lætata est Aegyptus in profecione eorum, quia incubuit timor eorum super eos.

Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem, vt luceret eis per noctem.

Petierunt, & venit coturnix, & pane cœli saturauit eos.

Interrupit petram, & fluxerunt aquae: decurrerunt in sicco flumina.

Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham seruum suum.

Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia.

Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum hæreditate possederunt.

Vt custodiant iustificationes eius, & leges eius obseruent. Alleliya.

EXPLANATIO.

Gloriamini in nomine sancto eius. Ille gloriatur in deo, qui eius liberalitati acceptum refert, quicquid prædicabile, & gloriatione dignum se habere existimat. Fortitudinem dei querit, qui perfecta inanitate virium suarum, se ac sua omnia potentissimi nummis tutela, præfiliisque committit. Faciem dei semper querit, quisquis ante omnia studet, vt omnibus in rebus potentiam, bonitatem, & sapientiam illius contempletur, eumque præsentem, ac propitiū semper habeat.

In vniuersa terra iudicia eius. Pene ipsam est imperium omnium terrarum, & tamen non ceteris omnibus gentibus chariores habet.

Memor fuit in seculum. Semper dominus memor fuit foederis, quod fecerat cum Abrahamo, foederis inquam, quod dare voluit ad innumerabiles seculorum aetates.

Et statuit illud ipsi Iacob pro lege. Leges huius foederis erant, ne Hebraei aliquem deum colerent extra ipsam, ipse contra nullam gentem aequè charam haberet atque Hebraeam.

Funiculum hereditatis vestrae. Hac laquei figurè ducta est à consuetudine Iudeorum, qui funibus agros metiebantur. est igitur sensus, assignabo tibi agros Chanaanorum, ut ne possideas iure hereditario.

Nolite tangere. Castigauit inquam reges, eos admonens his verbis. Nolite tangere Christum meos. Christus autem suos appellat eos, quos spiritu suo vixerat, & veros reges, ac sacerdotes constituerat. de qua vnctione dictum est in explanatione psalmi 45.

Et vocauit famem super terram. Cognitis earum rerum, quae attingantur his versibus, maximum solatium praeberet hominibus pijs in calamitate. promiserat deus terram Chanaanorum familiae Abrahami, sed antequam illa promissum consequeretur, pene fame enecta in

Aegyptum fugere, & durissimam, maximèque diuturnam seruitutem apud Barbaros seruire coacta est. Idem Iosephum eo consilio promissit in regionem illam, ut dignitate regi proximus euaderet, neque familiam suam modo, sed vniuersam AEGYPTVM ab imminente exitio tueretur: sed vide, quam duris initijs, & progressionibus adolescentem sibi charissimum ad eum honorem, potentiàmque perduxerit. Haec intelligens vir pius, cui vita beata, & immortalis promissa est à DEO, tum maxime calamitosus est: sicut enim summus ille pater ad inferos deicere, quos caelo donare constituit: contraque, impios ad breue tempus in sublime tollit, ut grauiore casu decidant in miseria sempiternae.

In seruum venundatus est Ioseph. Memorabile profectò exemplum nobis proponitur, quo intelligamus, bonis omnia vertere in bonis. Venditur à fratribus homini barbaro Iosephus, quid miserius? at haec calamitas non solum maximam prosperitatem inueni sancto, sed etiam salutem familiae suae, & cunctis Aegyptijs peperit. Itaque cum fratres huius nefarii sceleris veniam, & impunitatem peterent, hoc pulcherrimum responsum ab eo tulerunt. Omittite omnem metum, num repugnare possumus

dei voluntati? Vos qui em mihi perniciem comparastis, sed deus culpam vestram conuertit ad bonum, ut me ad eam, quam videtis, dignitatem extolleret, & consilio, atq; opera mea magnam vim mortalium exilio liberaret.

Omne firmamentum panis contriuit. Ita vocat panem, propterea quod eo vires corporis sustentantur.

Misit ante eos virum. In Genesi Capite xxxvii.

In ferrum venit anima eius. Id est, in vincula ferrea coniectus fuit: solet enim Hebraei lingua animam appellare pro ammante ipso.

Donec veniret verbum eius. Id est, donec mitti retur a deo vis illa interpretandi somnia de qua Genesi Cap. 40.

Eloquium domini purgavit eum. Interpretatio inquam illa somniorum squallorem, & sordes carceris illi eluit, & innocentiam & sanctitatem eius talem esse declarauit, quale est ante igne purgatum.

Constituit eum dominus. In Genesi Cap. 41.

Vt vinceret principes. Id est, ut praepositis esset etiam principibus Aegyptii, etique praestitas esset illos in vincula conuertendi.

Et intrauit Israel In Genesi Cap. 45. Aegyptum vero appellat terram Cham, propterea

quod is genuit Mesanum, a quo regio illa coepit esse habitari.

Et auxit populum suum. In Exod. Cap. 1. Conuertit cor eorum, ut odirent populum suum. Vide quid agat prouidentia dei, odia barbarae gentis incitat in Iudeos innocentes, ut crudelitas impiorum illustret, & gloriosam reddat potentiam, & misericordiam suam. Itaque cum illi omnibus rebus asperrime tractarentur ab Aegyptiis, neque vlla spes ostenderetur, melius fore. MOSES & AARON a deo mittuntur, qui editis inauditis prodigiis, & vniuersa Aegypto maximis calamitatibus vexata, gentem suam seruitute liberarent, eamque ad optimam Syria partem traderent, quam ipse olim familiae Abrahami se promiserat assignaturum.

Misit Mosem. Et capite primo, & quarto Exodi.

Posuerunt inter eos. Moses (inquit) & Aaron ediderunt in Aegypto prodigia maxima vniuersi diuini.

Misit tenebras. Exod. Cap. 10.

Et non fuerunt rebelles. Deus (inquit) potentiosa nocte diem obscurauit visus operis Moysis, & Aeronis: ij enim verbis eius obtemperarunt neque veriti sunt, potentissimi regis inimicitias suscipere.

Conuertit aquas eorum. *In Exod. Cap. 7.*
 Et dedit terra. *In Exod. Cap. 9.*
 Dixit, & venit. *In Exod. Cap. 10.*
 Et percussit omne. *In Exod. Cap. 12.*
 Primitias fortitudinis eorū. *Verba hec
 explanata sunt in explanatione psalm. 78.*
 Et eduxit eos. *In Exod. Cap. 13.*
 Expandi nubem. *In Exod. Cap. 13.*
 Perierunt, & venit. *In Exod. Cap. 16.*

ARGUMENTVM
 PSAL. CVI.

Gens Hebræa in seruitutē abducta cō-
 memorat, & peccata maiorū suorum,
 & beneficia dei erga illos, & opem sui
 calamitatibus implorat.

Psalms CVI. Alleluia.

Confitemini domino, quoniam be-
 nus. quoniam in seculum misericor-
 dia eius.

Quis loquetur potentias domini, auditas
 faciet omnes laudes eius?
 Beati, qui custodiunt iudicium, & faciunt
 iustitiam in omni tempore.

Memento mei domine cum bona volun-
 tate erga populum tuū, visita me in salu-

tari tuo.

Vt videam in bono electorum tuorum, &
 læter in lætitia gentis tuæ, & glorier cum
 hæreditate tua.

Peccauimus cum patribus nostris, iniuste
 egimus, impiè fecimus,

Patres nostri in Aegypto non intellexe-
 runt mirabilia tua, non fuerunt memores
 multitudinis misericordiæ tuæ.

Et rebelles fuerunt iuxta mare, mare ru-
 brum.

Et saluauit eos propter nomen suum, vt
 notam faceret potentiam suam.

Et increpuit mare rubrum, & exsiccatum
 est, & deduxit eos per abyssos tāquam per
 desertum.

Et saluauit eos de manu odientium, & re-
 demit eos de manu inimici.

Et operuit aqua tribulantes eos, vnus ex
 eis non remansit.

Et crediderunt verbis eius, & cecinerunt
 laudem eius.

Accelerauerunt, obliui sunt operum eius
 & non expectauerunt consilium eius.

Et concupierunt concupiscētiam in de-
 sertis, & tentauerunt DEVM in solitu-
 dine.

Et dedit eis petitionem ipsorum & misit

ma'ciem in animam eorum.

Et æmulati sunt Moysen in castris, Aarō
sanctum domini.

Aperta est terra, & deglutit Dathā, &
operuit congregationem A byron.

Et exarsit ignis in congregatione eorum,
flamma combussit peccatores.

Et fecerunt vitulum in Oreb, & adora-
uerunt conflatile,

Et mutauerunt gloriam suam in similitu-
dinem vituli comedentis scenum.

Obliti sunt deum, qui saluauit eos, qui se-
cit magnalia in Aegypto, mirabilia in ter-
ra Cham, terribilia in mari rubro.

Et dixit, vt disperderet eos, si nō Moyses
electus eius stetit in diuisione in conse-
ctu eius.

Vt auerteret iram eius, ne disperderet e-
os, & pro nihilo habuerunt terram deside-
rabilem,

Non crediderunt verbo eius, & murmu-
rauerunt in tabernaculis suis, non obedie-
runt voci domini.

Et eleuauit manum suā super eos, vt pro-
sterneret eos in deserto.

Et vt deiceret semen eorum in nationi-
bus & dispergeret eos in regionibus.

Et initiati sunt Beelphegor, & comede-

runt sacrificia mortuorum.

Et irritauerunt eum in studiis suis, & mul-
tiplicata est in eis plaga.

Et stetit in hincis, & vindicauit, & cessa-
uit plaga.

Et reputatum est ei iniustitiam, in gene-
rationem, & generationem, vsque in sem-
piternum.

Et irritauerunt eū ad aquas contradictio-
nis, & vexat^o est Noyses propter eos, quia
exacerbauerunt spiritum eius.

Et perperam locutus est labiis suis, non
disperdiderunt gentes quas dixit dominus
illis.

Et commixti sunt inter gentes, & didi-
cerunt opera eorum, & seruiuerunt sculpti-
libus eorum, & factum est illis in scanda-
lum.

Et immolauerunt filios suos, & filias suas
dæmonis.

Et effuderunt sanguinem innocentem,
sanguinem filiorum suorum, & filiarum
suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus
Chanaan:

Et infecta est terra sanguinibus, & con-
taminati sunt in operibus suis, & fornicati
sunt in studiis suis.

Et iratus est furore Dominus in popu-

lum suum, & abominatus est hereditatem suam.

Et tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eis, qui oderant eos.

Et tribulauerunt eos inimici eorum, & conficti sunt sub manibus eorum, sepe liberant eos.

Ipsi autem rebelles fuerunt in consiliis suis, & depressi sunt in iniquitatibus suis.

Et vidit, cum tribularentur, & audiuit orationem eorum.

Et memor fuit fœderis sui, & peruenit eum secundum multitudinem misericordiarum suarum.

Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium, qui captiuauerunt eos.

Saluos nos fac domine deus noster, & congrega nos ex gentilibus.

Vt confiteamur nomini sancto tuo, & ceterum laudes tuas.

Benedictus dominus deus Israel à seculo, & vsque in seculum, & dicat omnis populus, Amen. Alleluja.

EXPLANATIO.

Quis loquetur potentias. Hæc interrogatio vim negandi habet, significat enim, neminem

posse laudes dei verbis assequi.

Vt videam in bono electorum tuorum. Hæc loquendi forma est hebræa, latine autem sic reddenda erat, vt delecter videns bona electorum tuorum.

Peccauimus cum patribus nostris. Hæc est illa animi summissio, quæ diuinum numen vel maximis sceleribus violatum placare potest. contra, nihil odiosius superbia Pharisæorum, quæ idcirco illas voces, Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum.

Et rebelles fuerunt iuxta mare rubrum. Hæc historia scripta est in Exod. Cap. 14. Sed quidam ex Hebræo vertunt, iuxta mare in maris rubro: vt sensus sit, illos non solum in litore maris rubri, sed etiam, dum ipsum mare pedibus transmitterent, de deo conquestos esse, & de eius fide, ac providentia dubitasse, cum viderent, Aegyptios magno impetu à tergo insequi.

Et crediderunt verbis eius. In hoc versu, & proximo falsa pietas egregie describitur, quæ rebus secundis providentiam dei magnifice laudat deque verbis, & promissionibus illius dubitare, scelus nefarium censet: quod si quid duri incidat, illico se prodit animi morbus, & simulatio: nam timida, querula, sollicita est, neq; mo-

ram ferre potest, neque deo confidere, sed illi
solum sua stulta prudentia nititur anteuertere,
atque omnem spem in propinquis, amicis, et pe-
cunia reponit, multos inanes deos pro uno veri
commiscentes.

Et cecinerunt laudem eius. *Hymnus pal-
chevritimum* significat, qui scriptus est in *Exodo*
Cap. 15.

Accelerauerunt, obliuisci sunt operum eius.
Hæc ait, quoniam post tertium diem, quam ma-
re transmiserat, ceperunt maledicere Moysi, et
Aaron, propterea quod diffiderent provide-
ntiæ, et bonitati diuine, cum eos aqua defecisset.

Et concupierunt concupiscentiam. *Cap.*
17. Exodi.

Et misit maciem. *Id est, cum fastidium co-
bum è caelo demissum, et se carnibus exple-
uidisimè cuperēt, obsecutus, quidam illis est ad-
sed cum maximo ipsorum malo: nam macies, pro
sagina, mors pro uia consecuta est, de qua uenit*
Num. Cap. 11.

Aperta est terra. *In Num. 16.*

Operuit congregationem Abiram. *Signi-
ficat ducentos illos, et quinquaginta, qui cum De-
thane, et Cori, et Abirone conuenerunt.*
*Discendum est autem ex hac historia, que ma-
na maneat eos, qui seditiones concitant, et*
contra legitimam potestatem arma ferre no-

uerentur.

Et fecerunt vitulum. *Cap. 32. Exodi.*

Et mutauerunt gloriam suam, Deum ap-
pellat gloriam, et decus Hebræorum.

Et dixit ut disperderet illos. *Cap. 32. In*
Exodo.

Si non Nofes electus eius stetit in diui-
sione in conspectu eius. *Id est, Moses se*
prebuisse interpretem, et sequere sorem, disun-
ctos, et inter se alienatos reconcilians.

Et pro nihilo habuerunt terram. *In Nu-*
meru. Cap. 14.

Non crediderunt uerbo eius. *Qui promi-*
serat, se terram illam eis assignaturum heredi-
tario iure possidendam.

Et eleuauit manum suam. *In Num. Cap.*
14. Dicit autem iurauisse Deum, se eorum no-
men ad interuentionem redacturum: iurantes e-
nim manum ad caelum tollebant. Hinc illud in
Deuteronomio, Lenabo ad caeli manum meam,
et dicam, uirgo ego in aeternum, et c. sunt tamen
qui simpliciter interpretentur, Deum scilicet ma-
num sustulisse, quod illis grauius feriret.

Et initiati sunt. *In Num. Cap. 25.*

Et comederunt sacrificia mortuorum,
Sic appellat falsos deos: colobat enim antiquitas
pro diis, quorum sepulchra ostendebantur.

Et stetit Phinees. *In Num. Cap. 25.*

Et irritauerunt eum. *In Num. Cap. 10.*

Et vexatus Moses. *Nam in fines Chanaan-
rum, ad quos populum tanto cum labore addi-
xerat, ipse ingredi non potuit. peccauit autem
Moses ob perturbationem animi, qua illi accide-
rat propter maledicta, & assiduos clamores ip-
sius populi.*

Et perperam locutus est. *Iussus enim sine
alloqui, populum allocutus est, & ita quidem,
videretur dubitare, num aqua e saxo eliceretur,
esset, quod tamen deus ita futurum promiserat.
Hæc historia scripta est in Num. Cap. 20.*

Non disperdiderunt gentes. *Hæc ex 14,
quæ sequuntur, scripta sunt in libro Iudicum.*

ARGVMENTVM PSAL.
CVII.

Hymnus pulcherrimus est, in quo celebra-
tur prouidentiam Dei, summa iustitia & mis-
ericordia res humanas administrantem.

Psalms CVII.

Confitemini domino, quoniam bo-
nus, quoniam in seculum misericor-
dia eius.

Dicant, qui redempti sunt à domino, que

redemit de manu inimici, & de regionibus
congregauit eos.

A solis ortu, & occasu, ab aquilone, &
mari.

Qui errabant in solitudine, in deserto
inuiso, neque ciuitatem habitatam inuenie-
bant.

Qui esuriebant, & sitiebant, quorum a-
nima deficiebat.

Hi clamauerunt ad dominum cum tri-
bularentur, & de angustiis ipsorum eri-
puit eos.

Et deduxit eos in viam rectam, vt irent
in ciuitatem habitationis.

Confiteantur domino propter misericor-
dias eius, & mirabilia eius filiis hominum.

Quia satiauit animam inanem, & animam
esurientem satiauit bonis.

Qui sedebat in tenebris, & umbra mor-
tis, vincit afflictione, & ferro.

Quia rebelles fuerunt sermonibus dei, &
consilium altissimi despexerunt.

Et ipse humiliavit in laboribus cor eorum,
& corruerunt, nec fuit, qui adiuuaret.

Hi clamauerunt ad dominum, cum tri-
bularentur, & de angustiis ipsorum libera-
uit eos.

Et deduxit eos de tenebris, & umbra mor-

tis, & vincula eorum dirupit.

Confiteantur Domino propter misericordias eius, & mirabilia eius filiis hominum.

Quia cōtriuuit portas æreas, & vectes ferreos confregit.

Stulti propter viā iniquitatis suæ, & propter iniustitias suas vexati fuerunt.

Omnem escam abominata est anima eorum, & appropinquauerunt vsque ad portas mortis.

Et clamauerunt ad Dominum, cum tribularentur, & de angustiiis ipsorum liberati eos.

Misit verbum suum, & sanauit eos, & eripuit eos de interioribus eorum.

Confiteantur Domino propter misericordias eius, & mirabilia eius filiis hominum.

Et sacrificent sacrificium laudis, & annuntient opera eius in exultatione.

Qui descendunt in mare nauibus, faciunt operationem in aquis multis.

Ipsi viderunt opera domini, & mirabilia eius in profundo.

Dixit, & excitatur spiritus procellæ, & excitantur fluctus eius.

Ascendant vsque ad cœlos, & descendunt

vsque ad abyssos, anima eorum in malis tabescebat.

Turbantur, & iactantur, sicut ebrius, & omnis sapientia eorum absorbetur.

Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur, & de angustiiis ipsorum eduxit eos.

Et statuit procellam in tranquillitatem, & siluerunt fluctus eius.

Et lætati sunt, quia siluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

Confiteantur domino propter misericordias eius, & mirabilia eius filiis hominum.

Et exalitent eum in ecclesia plebis, & in consessu seniorum laudent eum.

Posuit flumina in desertū, & exitus aquarum in sitim.

Terram fructiferam in salsuginem propter malitiam in habitantium in eam.

Posuit desertum in stagna aquarū, & terram sine aqua in exirus aquarum.

Et collocauit illic esurientes, & constituerunt ciuitatem habitationis.

Et seminauerunt agros, & plantauerunt vineas, & fecerunt fructum, & prouentum.

Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis, & iumenta eorum non minorauit.

Et pauci facti sunt, & vexati sunt à steri-

litate, malo, & afflictione.

Effusus est contemptus super principet,
& errare fecit eos in solitudine inania.

Et subleuauit pauperem de inopia, & po-
fuit sicut oues familias.

Videbunt recti, & lætabuntur, & omnia
iniquitas oppellabit os suum.

Quis sapiens, & obseruabit hæc, & intelli-
get misericordias domini?

EXPLANATIO.

Dicant, qui redempti sunt à domino.

Qui misericordia Dei seruitute, calamitati-
bus liberati sunt, dicant hymnos sanctissimo no-
mini eius. Quamuis verò hæc, & reliqua om-
nia, quæ hoc hymno continentur, ad omnes mor-
tales pertineant, sunt tamen nonnulla, quæ præ-
cipuè beneficia Dei erga Iudæos designantur.

Qui errabant in solitudine. De misericor-
dia dei erga errantes in locis desertis.

Confiteantur domino. Id est, celebrent la-
udibus deum propter infinitam benignitatem eius,
& narrent mortalibus admirabilia facta illius.
In hanc sententiam interpretatur hunc versum
lum paraphrasis Chaldaea.

Qui sedebant in tenebris. De misericordia

dei erga eos, qui propter maleficia in carcerem,
& vincula coniecti sunt.

Stulti propter viam iniquitatis. De miseri-
cordia dei erga eos, qui propter delicta commissa
in varios morbos incidunt.

Qui descendunt in mare nauibus. De mi-
sericordia dei erga eos, qui tempestate, & flucti-
bus iactantur in alto.

Ascendunt vsque ad cœlos. Hanc sententiam
cõplexus est Virgilius his elegatissimis versibus,
Tollimur in cœlum curuato gurgite, & idem
Subducta ad manes imos descendimus vnda.

In portum volũtas eorum. Id est, in portum,
ad quem illi cursum tenere optabant.

Posuit flumina. Canit, denique arbitrato suo
omnia inmutare, ab eius providentia opes &
inopiam, sterilitatem & fecunditatem, honores
& ignominiam manare.

Et pauci facti sunt. Rursus, inquit, cum eos
qui multitudine hominum, & potentia florebat,
paure voluerit ob admissa maleficia, immitit in
eos sterilitatem, morbos, & angores animi, &
opimates ipsos ad eod contemptos reddit, & irri-
dit, ut relictis vrribus sese in solitudines abdant.

Et subleuauit pauperem. Contra, inquit, in-
opem fortunis locupletat, domumque eius liberis,
& nepotibus frequentat.

Videbunt iusti. Homines p̄i, & religiosi hæc

diligentiſſimè conſiderant, cùmque perſpiciunt,
nihil fortuito, & caſu euenire, omnia diuino
mine regi, adminiſtrari que: incredibili gaudia af-
ficiuntur, ſequè totos miſericordia tradunt, &
committunt: improbi verd, & arrogantes, qui ſu-
lent prouidètiã dei negare, magnitudine rerum
perterriti, vel inuiti cogitur tacere, & linguam
impiam continere.

Qui ſapiens. *utinam homines ſapiant, & in
qua continentur hoc hymno, diligenter animas
uertant, & notent: intelligent enim deum res hu-
manas ſummã benignitate curare, de que omni-
bus, qui ad eius miſericordiam conſugiunt, optime
mereri.*

ARGUMENTVM PSAL.
CVIII.

Hic psalmus compositus est fere ex pla-
mo LVII, & LX.

Canticum, psalmus Dauid. CVIII.

Paratum cor meum deus, paratum os
meum, cantabo, & psallam etiam glori-
mea.

Exurge psalterium, & cithara, aurora
excitabo.

Confitebor tibi in populis domine, &
psallam tibi in nationibus.

Quia magna est super cœlos miſericor-
dia tua, & vsque ad nubes veritas tua.

Exaltare super cœlos deus, & super om-
nem terram gloria tua, vt liberentur dile-
cti tui.

Saluū fac dextera tua, & exaudi me, deus
locutus est in sanctuario suo.

Exultabo, & diuidam Sichem, conuallem
Socchori dimetiar.

Meus est Galaad, & mens est Manasses, &
Ephraim fortitudo capitis mei.

Iuda legifer meus, Moab labes lotionis
meæ.

Super Idumæam proiciam calceamem-
tum meum, super Philistæa iubilabo.

Quis deducet me in ciuitatem munitam?
quis deducet me vsque in Idumæam?

Nonne tu deus, qui repulisti nos? & non
exibis deus cum exercitibus nostris?

Da nobis auxilium de tribulatione, quia
vana salus hominis.

In deo faciemus virtutem, & ipse ad ni-
hilum deducet inimicos nostros.

ARGUMENTVM PSAL.
CIX.

Inuehitur in Doegum, & ceteros afflicta Saulis, vt multi existimant, & sub horum persona execratur impietatem Iudæ, qui Christum nefariè prodidit, & cæterorum, qui filio dei infesti sunt: deinde calamitates suas deplorans misericordiam dei suppliciter inuocat.

Victori David Psalmus CIX.

Deus laudis meæ ne tacueris, quia es peccatoris, & os dolosi super me apertum est.

Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circumdederunt me, & oppugnaverunt me sine causa.

Pro eo, quod eos diligebam, aduersabatur mihi, ego autem orabam.

Et retribuerunt mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione mea.

Constituè super eum peccatorem, & aduersarius stet à dextris eius.

Cum iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum.

Fiant dies eius pauci, & præsecuturam eius accipiat alter.

Fiat filii eius orphani, & vxor eius vidua.

Instabiles vagetur filij eius, & medicum, & querant ex vastatis habitationibus suis.

Illaqueet fœnerator omnem substantiam eius, & diripiant alieni labores eius.

Non sit illi adiutor, nec sit qui misceatur pupillis eius.

Posteritas eius intereat, in generatione vna deleatur nomen eius.

In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini, peccatum matris eius non deleatur.

Sint coram domino semper, & dispereat de terra memoria eorum, pro eo quod non est recordatus facere misericordiam.

Et persecutus est hominem inopem, & mendicum, & contritum corde, vt illum interficeret.

Et dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictionem, & longabitur ab eo.

Et induit maledictionem sicut vestimentum, & intravit sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossa eius.

Fiat ei sicut vestimentum quo operitur, & sicut zona, qua semper cingitur.

Hoc opus aduersantium mihi à domino, & eorum qui loquuntur mala aduersus animam meam.

Tu autem domine deus fac mecum propter nomen tuum, quia bona est misericordia tua.

Libera me, quia egenus, & pauper ego sum, & cor meum cōturbatum est intra me. Sicut ymbra cūm de linat, ego pertrāleo, & excussus sicut locusta.

Genua mea infirmata sunt propter ieiunium, & caro mea exaruit pinguedine consumpta.

Et ego factus sum opprobrium illis, & viderunt me, & mouerunt capita sua.

Aduua me domine deus meus, saluum me fac secundum misericordiam tuam.

Et sciant, quod manus tua hæc, & tu domine fecisti hoc.

Maledicant illi, & tu benedicas: insurgat & cōfundantur, seruus autem tuus lætetur.

Induantur aduersarij mei ignominia, & operiantur tanquam diploide confusione sua.

Confitebor domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum.

Quia astabit à dextris pauperis, vt saluum faciat à iudicantibus animam eius.

EXPLANATIO.

Deus laudis meæ. Deus, à quo tanquā vltimo fonte manas omnis mea laus, & gloria. & quicquid boni habeo, ne quæso dissimulæ, neque

permitte homines sceleratos impune in me debacchari. quid verò, si deum eò appellet deum laudis sue, quia omne studium suum ponebat in laudibus eius celebrandis: hinc illud in psal. 71. De te laus mea semper.

Ego autem orabam. Id est, ego autem pro illorum salute me deprecatorum apud te præbebam: vel sic, ego vero vndique oppugnatus ad te domine confugebam.

Et aduersarius stet à dextris eius. Id est, qui meam innocentiam tanto odio persequitur, habeat & ipse aduersarium, qui nunquam ab eius latere discedat, qui semper eum oppugnet, & omni acerbitate exagitet.

Et oratio eius fiat in peccatum. Id est, deprecatione sua potius augeat peccata, quàm peccatorum supplicium à se deprecetur.

Et quærant ex vastatis habitationibus suis. Id est, mendicitas eos exire cogat ex ædibus euersis & exinanitis ad quærendum victum.

Sint coram domino semper. Peccata maioris sue, & maiorum suorum semper ante oculos dei versantur, ne illa in hoc sceleratissimo, atque impio homine vindicare obliuiscatur. Hoc ait memor illius sententiæ, ego sum dominus deum tuum fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generam.

tionem eorum qui oderunt me, & faciens misericordiam in multis ijs qui diligunt me, & custodiunt precepta mea.

Et dilexit maledictionē. Significat hū verbis aduersarium suum vsque eō studiosum fuisse crudelitatis, & omnium scelerum, vt videretur optare execrationem, & odium dei.

Hocopus aduersantium mihi à domino. Quidam clarius verterunt ad hunc modum, haec sit merces à domino ijs, qui aduersantur mihi.

Sicut umbra. Euanescit (inquit) ad similitudinem umbrae, quae vnā cum die sese inclinat, & in tenebras noctis euanescit.

Et excussus sum sicut locusta. Id est, ita excutior, & ab inimicis exagitor, & vagam vitam persequi cogor, vt locusta comparari possim, quae nunquam ferē quiescit.

Genua mea infirmata. Significat, se deditum fuisse ieiunijs, & precationibus, vt misericordia dei sibi conciliaret in tantis calamitatibus.

Et caro mea exaruit pinguedine consumpta. Sic emendauimus hunc locum secuti explanatores Hebraeos.

Et sciant, quod manus tua haec. Fac tam illustre sit auxilium tuum, vt omnes perficiant, me non humanis opibus liberatum esse, sed potentia numinis tui. Alij sic explanant, fac intelligant aduersarij mei, me non viribus suis oppress-

sam fuisse, sed omnia mihi tuo consilio accidisse, quippe qui volueris animum meum tanquam aurum rerum aduersarum igne purgare.

Vt saluam faciat à iudicantibus. Ita vocat Saulem, & eius affectas: iudices enim appellare solet Hebraea lingua principes, & gubernatores ciuitatum.

ARGUMENTVM

PSAL. CX.

Predictio est de ortu, & nece Christi, de quo illius regno & sacerdotio sempiterno.

Dauid Psalmus

CX.

Dixit Dominus domino meo, sede à dextris meis.

Donec ponam inimicos tuos: scabellum pedum tuorum.

Virgam virtutis tuae emittet dominus ex sion dominare in medio inimicorū tuorum.

Populus tuus aderit volūtarius in die virtutis tuae, in splendoribus sanctitatis, ab vtero aurorae tibi ros generationis tuae.

Iurauit dominus, & non poenitebit eum, tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec.

Dominus à dextris tui, confringet in di-
 iræ suæ reges.

Iudicabit in gentibus, implebit omnia
 cadaveribus, percutiet caput super terram
 multam.

De torrente in via bibet, propterea ex-
 altabit caput.

EXPLANATIO.

Dixit dominus domino meo. Dixit, in-
 quit, pater ille cœlestis Christo domino meo, sede
 ad dexteram meam. Hac autem perfectum fuit,
 cum Iesus ascendit cœlum, ut testatur diuus Pe-
 trus in Actis Apostolorum.

Sede à dextris meis. Id est, constituo te supra
 omnem principatum, & potestatem, & virtu-
 tem, & dominationem, & omne nomen quod nu-
 minatur non solum in hoc seculo, sed etiam in fu-
 turo, & omnia sub iocis pedibus tuis, teque do-
 put supra omnem ecclesiam, quæ est corpus tuum,
 & plenitudo tua. His verbis explanat hæc locum
 diuus Paulus in epistola ad Ephesios scripta.

Donec ponam inimicos tuos. Significat
 diabolum, mortem, atque impios tandem su-
 ditus euertendos, atque omnia peccata e regni
 Christi radicibus extirpanda. Hoc autem perfici-
 tur, cum tempus illud nouissimum venerit, quoniam

tempore mortui omnium seculorum reuiuiscunt,
 & qui iuste cum pietate, ac temperantia vixe-
 runt, vna cum corporibus penetrabunt in cœli re-
 giones, vbi beati æuo sempiterno fruuntur, ceteri
 omnes vna cum diaboio & angelis eius relega-
 buntur in tartara, vbi nullus suppliciorum, &
 miseriarum modus erit, aut finis.

Virgam virtutis tuæ. Significat, imperium
 Christi ex Hierosolymis, vbi ortum est, in omnes
 terras propagandum.

Dominare in medio inimicorum tuorum.
 Nōne Christus dominari cepit inter hostes suos,
 cum primum spiritum sanctum de cœlo demisit
 ad apostolos die festo Pentecostes: quo die subegit
 imperio suo tria millia Iudæorum, & cum in
 dies magis augetur vis, & numerus hostium,
 nōne tanto illustrius, ac magnificentius propa-
 gabatur eius dominatio?

Populus tuus adcrit voluntarius. Popu-
 lus (inquit) tuus non inuitus, & coactus, sed
 summa voluntate parebit imperio tuo, vt si pro
 nomine, & gloria tua sint omnes cruciatus
 ferendi, ac mors millies oppetenda, id pul-
 cherrimè muneris loco ducant, seque tum pro-
 ximè ad v. tam beatam accedere arbitrentur,
 quo quidem tempore vim & potentiam, &
 splendidissimam lucem sanctitatis, & diuinitatis
 tue declarabis superstitione delenda, & omni-

bus gentibus ad pietatem, & cultum veri dei perducendis. Sed illud, In splendoribus sanctitatis, commode referrī potest etiam ad ipsum populum, quem vates praeuidebat fore illustrem moribus, & pietate.

Ab utero aurorae tibi ros generationis tuae. Haec duo pium quaeque scire volumus, primum in versiculo Hebraeo nulli luciferi mentionem fieri: deinde, cum alij aliter ipsum vertant, nos eam interpretationē secutos esse, quae ab eius linguae peritissimis optima iudicatur, & sententiam sanctitatis plenissimam continet: siquidem ille castissimus Christi conceptus, atque ortus ex virgine tam apte, tamque concinne describitur, ut nihil fieri possit elegantius: ut enim terrenus vapor vi caelesti in sublime fertur, atque ibi sub auroram concretus cogitur in rorem, qui decidens terram uberem, letamque efficit: ita purissimus sanguis Mariae vi spiritus sancti veterum influens, sine ullo virili fatu concrevit in corpus domini nostri Iesu Christi, qui in lucem editus, & susceptus humanum genus mirabiliter exhilaravit, atque omni genere virtutum maxime ferax, & fecundum reddidit. His rationibus inductus, opinor, Esaias eundem conceptum, atque ortum etiam ipse rori comparat dicens, Rogate caeli desuper, & nubes pluant iustum. Nos vero ed libentius hanc explanationem ample-

ctimur, quod D. Augustinus, licet ipse hunc versum aliter interpretetur, non tamen improbat, si quis partum virginis eo praedictum intelligat. quin etiam verba editionis vulgatae ad hanc sententiam accommodare conatur: sed quoniam, quod attinet ad proprietatem verborum, non minus fideliter ex Hebraeo sic reddi potest, Ab utero aurorae tibi ros iuuentutis tuae, propterea nonnulli sententiam horum verborum cum superiore parte versiculi ita coniungunt, ut sensus sit tam magnum fore numerum mortalium, qui libentissimis animi religionem, & disciplinam Christi amplectuntur, ut comparari queant cum multitudine, & copia roris, quem fecundissima gignit aurora. Verum explanatio haec meo iudicio cum altera nullo modo conferenda est.

Iuravit dominus. Ostendit Christum non tantum regno, sed etiam sacerdotio praeditum esse, quod semperiternum fore, deus iuraverit: iuravit autem propter nos. tanta est enim imbecillitas animi nostri, proclivitasque ad diffidendum, ut diffuillimè inducamur ad credendum, filium dei nostrum esse potuissimè itaque deus, cum rem tam praeclearam, tamque salutarem nobis promitteret, ad maiorem fidem promissionem ipsam iurando firmiter.

Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec. Ut enim Melchisedecus

regnum administrabat, & sacerdotium: ita Christus est noster pontifex, & rex. sacerdotum autem proprium est, primum religione sancta, & scientia rerum salutarium populum imbueri, deinde peccata illius, donis & sacrificiis expiare: tum deum pro salute, & incolumitate eiusdem, continenter deprecari. ad regem autem pertinet ea gubernandi ratio, quæ legibus atque armis salutem, & pacem eorum tueatur, & conseruet, qui se, ac sua omnia in tutelam ipsius tradidere. Hæc autem officia, & munera sunt Christi ita propria, ut in eo solo ex cunctis sacerdotibus, & regibus, qui unquam optimi fuerunt, perspecta, & omnibus suis numeris, & partibus expleta reperiatur. Ille enim primus mysteria maxima rerum sanctissimarum nobis aperuit, & cognitionem, ac cultum veri dei per uniuersa terrarum oras longe, latèq; propagauit, ille peccata nostra sacrificio sui corporis, & purissimi sanguinis effusione expiauit. ille sedens ad dexteram dei ab illo pacem, & veniam, & omnia bona nobis precari nunquam intermittit. idem suo spiritu nos amanti sumè regit & gubernat, mentem atque animum ingenti amore in deum, resq; diuinas inflammans. idem vadentes per has vias vitæ difficiles & periculosas, tuetur ab insidijs, & impetu diaboli, qui nos odio, & bello persequitur sempiterno. idem suorum omnium cõstan-

tiam ita corroborat & cõfirmat, ut nulla vis calamitatum, aut pericularum illos de via pietatis depellere possit, sed hunc versiculum magnis mysterijs referunt, magna verborum, & sententiarum copia diuus Paulus explanat in epistola ad Hebræos scripta, ad quam ego te reuicio.

Dominus à dextris. Dominus (inquit) semper ad latus tuum adhaerebit pro te fortissimè propugnans, & reges potentissimos tui nominis hostes funditus euertet, suppliciumque sumet de gentibus, quæ imperium tuum repudiarint: itaq; omnia plena erunt cadaueribus casorum. Has autem calamitates primi perceperunt Iudæi non ita multo post acerbissimam necem Christi.

Percutiet caput super terram maltam. His verbis quidam significari putant excisionem imperij Romani, quod fuit caput omnium penè terrarum: sed non minus Turcarum, & Antichristi regnum desiguari videtur.

De torrente in via bibet. Nonnulli Hebræos secuti existimant, vatem intelligere, tam magnam fore hostium cadem, ut cruor quasi torrens per vias feratur. quòd vero ait, regem ex eo torrente bibiturum, hanc dicunt esse descriptionem plenæ victoriæ, quæq; feliciter, & plane ex sententia contigerit, atque ad hanc sententiam comprobãdam Moysen quasi testem citant, apud quem Balaamus ita loquitur in Numeris, Ecce populus ut leana

consurget, & quasi leo erigetur: non accubabit, donec deuoret pradam, & occisorum sanguinem bibat. Nobis uero hæc explanatio parum prebabilis uidetur: nam quod attinet ad uerba Adofis, quis non uideat, potationem sanguinis ad leonem cuius similitudo inducitur, referendam esse: itaque ad intelligentiam huius uersiculi hæc scire necesse est, in literis sanctis bibendi nomen dolorum, & poenarum perpeffionem, & aquas poenas ipsas, & calamitates, uiam uitam hanc mortalem & caducam significare: de quibus rebus in aliis locis huius libri explicatum est. itaque uates sanctus cum dicere uellet, CHRISTI uitam usque ad extremum spiritum maxime afflictam, & calamitosam fore, illum dixit è torrente potaturum, torrentis uerbo utem ad significandam uim, & magnitudinem arumnarum, quas ille pro nobis exhaufit, qui enim omnia peccata omnium mortalium pro suis propriis agnouit, eorumque poenas pertulit, is, necesse fuit, ut tales, & tantos dolores & cruciatus sustineret, quales & quantos nemo unquam neque uerbis assequi neque animo possit comprehendere, subiungit autem CHRISTVM propterea sublaturum ut put. quoniam praeuidet, illum per hæc arumna & acerbitates, ad potentiam & regnum sempiternum, quodd supra descriptum est, esse perueniturum. Hoc est, quod diuus Paulus in prima epi.

stola dicit, spiritum Christi uatibus antiquis præsignificasse ipsius Christi afflictiones, & gloriam que illas secutura erat. que quidem omnia iam pridem perfecta esse exploratissimum habemus & Iudeorum cecitatem miseramur, qui Christum adhuc expectant, illumque opibus, & copiis, rerumque bellicarum gloria imperium sibi comparaturum putant: sed libet hunc uersiculum D. Pauli uerbis explanare. Is in epistola quam scribit ad Philippenses, quasi mysterium, quod latet sub obscuritate horum uerborum, nobis aperire uelit, hæc ponit: Is sensus sit in uobis, qui fuit etiam in Christo Iesu, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est, esse aequalè deo, sed exinaniuit semet ipsum forma serui sumpta in similitudine hominum constitutus, & habitum inuentus ut homo: humiliavit semet ipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & deus illum in summam exultit sublimitatem, & donauit ei nomen, quod est supra omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur caelestium, & terrestrium, & infernorum, & omni lingua confiteatur, & dominus sit Iesus Christus, ad gloriam dei patris.

ARGUMENTVM

PSAL. CXI.

Tt

Hymnus est, in quo prædicat sapientiã, & misericordiam Dei, quã ille præcipue vñus est erga gentem Hebræam.

Alleluja, Psalmus CXI.

Confitebor tibi domine in toto corde meo, in cõsilio iustorum & congregatione.

Magna opera domini, exquisita ad omnes voluntates eorum.

Gloria, & magnificentia opus eius, & iustitia eius manet in seculum seculi.

Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & misericorator dominus, eorum de die timentibus se.

Memor erit in seculum testamẽti sui, virtutem operum suorum annunciatum populo suo.

Cum daret illis hæreditatem gentium, opera manuum eius veritas, & iudicium.

Fidelia omnia mandata eius, confirmata in seculum seculi, facta in veritate, & æquitate.

Redẽptionẽ misit Dominus populo suo, mandavit in æternum testamẽtum suum.

Sanctum, & terribile nomen eius, initium sapientiæ est timor domini.

Intellectus bonus omnibus facientibus ea, laudatio eius manet in seculum seculi.

EXPLANATIO.

Magna opera domini. Significare videtur, opera Dei tam exquisite facta, tamque omnibus suis numeris esse perfecta, vt homines iusti, & pijs nihil in eis desiderare queant. Sed hic versiculus apud Hebræos est obscurus, illumque alij aliter vertunt.

Gloria, & magnificentia. Id est, quicquid agit dominus, plenum est gloria, & magnificentia, ac omnes mortales incitat ad celebrandam sapientiam, & misericordiam ipsius.

Memoriam fecit. Tam, inquit, illustria, & mirabilia sunt ea, quæ gessit Dominus, vt nulla temporum longinquitate possit intercidere memoria eorum. Videtur tamen loqui præcipue de beneficijs, quibus ille gentem Hebræam affecerat, quam etiam aluit in Ægypto in maxima caritate annonæ, & in solitudine 40. annos ecclesijs sustentavit.

Memor erit. Nunquam obliuiscetur deus secdæti, quod fecit cum Abrahamo, & posteris eius, quibus id illo tempore declarauit magnitudinem, & præstantiã potentia, & misericordie suæ, cum ipsos Ægyptiorum seruitute liberato,

T t ij

EXPLANATIO IN LIB.

in uberrimis agris Chanaanorum collocavit.

Opera manuum eius. Quicquid agit dominus, est plenum fide, & equitate: quicquid iussit agendum præcepit, æquum & iustum, tamque fixum & immobile, ut nulla ratione possit antiquari.

Redemptionem misit. Eripuit dominus gentem suam à durissima servitute Aegyptiorum, sed ea lege, ut illa servaret in perpetuum fœdus, quod cum ipsa fecerat, & summa diligentia caueret, ne sanctissimas leges violaret. quod sancto omni studio observandum est: nam Dei nomen sanctum, & terribile est, & sapientia caput est plena sanctitatis religio, & pietas aduersus deum, itaque qui præcepta domini diligenter observant, & vere sapiunt, & prudentia salutari præditi sunt, eorumque laus, & gloria nunquam interire morietur: laudantur enim à deo optimo maximo & sempiternis honoribus afficiuntur.

ARGUMENTVM
PSAL. CXII.

Exponit, quàm beati sunt, qui deum colunt, eiusque benignitatem, & misericordiam imitantur.

Alleluja, Psalmus. CXII.

PSALM. CVM PARAPH. 341

Beatus vir qui timet dominum, in mandatis eius volet valde.

Potens in terra erit semen eius, generatio rectorum benedicetur.

Abundantia & diuitiæ in domo eius, & iustitia eius manet in seculum seculi.

Exortum est in tenebris lumen rectis, misericors, & miserator, & iustus.

Vir bonus miseretur, & commodat, disponit sermones suos in iudicio, quia in æternum non commovebitur.

In memoria æterna erit iustus, ab auditio ne mala non timebit.

Quoniam firmum est cor eius sperans in domino, confirmatum est cor eius, non commovebitur donec ultionem videat in inimicis suis.

Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi, cornu eius exaltabitur in gloria.

Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet, & tabescet, desiderium peccatorum peribit.

EXPLANATIO.

Beatus vir qui timet dominum. Timor domini, quemadmodum aliis locis admonuimus,

appellatur in literis sanctis pura, & syncretologica, & pietas aduersus deum: in quibus rebus vir sanctus vitam beatam rite constituit: quisquis autem verè pius, & religiosus est, in meditatione eius valde, id est meditatione legum diuinarum vehementer delectatur, neque illarum obseruatione quicquam habet antiquius.

Et iustitia eius manet in seculum seculi. Nam eum migrantem è corpore sequitur in celum.

Exortum est in tenebris. **D E V S** (inquit) misericors, & clemens, & iustus lucem præbet hominibus piis, dum alij in tenebris iacent: tenebras autem vocat res aduersas, lucem contra appellat securitatem, & vitam prosperitatem.

Vir bonus miseretur, & commodat. Id est liberalis est, & maxime propensus ad homines iuuandos, & benigne facientiam indigentibus, opera, pecunia, consilia.

Disponet sermones suos in iudicio. Hoc est, nihil temere, aut inaniter efficit, neque linguam suam præcurrere cogitationem, sed rei, loci, & temporis magna ratione habet, ut quicquid loquitur, verè rectè, atque audienti fructuosum, & salutare sit. illud autem scire oportet, vocabulum Hebræum, tametsi propriè verbum significat, sepius tamen præcipit usurpari, utaq; Symmachus vertit hoc modo, dispesabit res suas

cum iudicio. quæ quidem verba sententiam significent cum ea, quæ proxime antecedit optimè coherentem: est enim sensus, virum bonum esse illum quidem, beneficum, & liberalem, deque re sua familiari libenter egeatibus impartiri, sed iudicium in dando, & prudentiam adhibere, omnimodè rectè atque ordine ministrare: ita hunc locum explanat etiam Chimus.

In æternum nõ commouebitur. Viri enim sancti nullis rerum aduersarum fulminibus terrentur, nullis oppugnationibus improborum hominum franguntur, aut debilitantur, persuasum enim habent, bonis nihil mali evenire posse; nec viuis, nec mortuis: itaque nullus rei aduersæ auditione à letitia, & tranquillitate animi depelli queunt.

ARGUMENT. PSALM.

CXIII.

Hortatur ad hymnos canendos deo, prædicans eius potentiam, & prouidentiam misericordie plenam.

Alleluja, Psalmus CXIII.

Laudate serui domini laudate nomè domini.

Sit nomen domini benedictum ex hoc
T t iij

nunc, & vsque in seculum.

A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomen domini.

Excelsus super omnes gentes dominus, & super cœlos gloria eius.

Quis sicut dominus deus noster, qui in altis habitat, & dimittit se vt aspiciat omnia, in cœlo, & in terra?

Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem.

Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.

Qui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum latantem.

EXPLANATIO.

Quis sicut dominus. *Quamuis, inquit, maiestas Dei rebus omnibus in immensum excellat, nihil est tamen in vniuersa tantè paruum, & humile, quò se non demittat prouidentia eius: quod cū ita sit, vitam sic colere debemus, tanquam ille omnibus nostris cogitationibus, verbis, & actionibus intersit re enim vera deus omnia videt, omnia audit, atque omnium mentes, ac intimos animorum sensus introspicit, licet plerique ex iis, qui falso sapientia nomine gloriantur, se cui videatur, quòd vero ait, Deum se demittere,*

vt cœlestia cernat, hoc intelligi vult ipsam mentibus quoque cœlestibus infinita altitudine celsiorem esse.

Suscitans à terra inopem. Hanc beneficentiam Dei ex pertus erat ipse Dauid, qui ex infimo loco per ductus fuerat ad altissimum regie dignitatis gradum.

Qui habitare facit sterilem. Id est, qui sum misericordia facit, vt quæ adhuc sterilis fuerat, dum habeat, id est familiam, & facta foecunda, iucunditate liberorum oblectetur. cui rei testimonio sunt Sara, Rebecca, Anna, atque alia multa feminae, pudicitia & sanctitate illustres.

PARAPHRASIS

Carmine.

Adeste castæ virgines, pueri integri

Adeste, mecum laudibus

Efferte nomen numinis sanctissimi,

Dum sol per oras ætheris

Cursum volubili rotabitur, diem

Ægris ferens mortalibus:

Minora dum micabit inter sydera.

Vindex ad imos vsque trudit inferos,
 Et pauperes in infimo
 Gradu iacentes principum in folio locat
 Sua benignus dextera.
 Ipse est pudicam liberorum garrulo
 Hilarat puellam examine,
 Quæ prole sine dulci, diu in tristissimo
 Marore vitam traxerat,

ARGUMENT. PSAL.

CXIII.

Hymnus est elegantissimus, in quo ce-
 lebrat prodigia, quæ Deus edidit, cum
 Hebræos ab Aegypto traduceret in regna
 Chananæorum.

Psalmus CXIII.

CVM exiret Israel de Aegypto, domi-
 Jacob de populo barbaro.

Facta est Iuda sanctificatio eius, Israel
 potestas eius.

Mare vidit, & fugit, Iordanis conuersus
 est retrorsum.

Montes subfiliunt ut arietes, & colles
 sicut agni ouium.

Quid est tibi mare, quod fugisti? & tu Ior-
 danis, quod conuersus es retrorsum?

Montes cur subfiliunt sicut arietes, & col-
 les sicut agni ouium?

A facie Domini mota est terra, à facie
 Dei Iacob.

Qui conuertit petram in stagna aquarum,
 & silicem in fontes aquarum.

EXPLANATIO.

Factus est Iuda sanctificatio eius. Id est,
 tunc præcipue Deus Hebræos sibi ascinit, quos
 præ cæteris gentibus charissimos haberet, &
 suo sancto numine gubernaret: de qua re illud est
 in Exod. Vos eritis mihi in regnum sacerdotale,
 & gens sancta.

Montes subfiliunt. Sina, & vicinarum
 montium conuassationem, qua acciderat; cum
 Deus eò descenderet ad leges ferendas, compa-
 rat arietibus, & agnis exultim ladentibus.

PARAPHRASIS

carmine.

Quum liberata seruitute Barbara

Iudæa gens Ægyptiorum finibus
 Exiret, illamque deus ipse duceret,
 Fugere fluctus æquoris perterriti,
 Iordanis unda retro fugit, et stupens
 Gens illa vidit exilire maximos
 Montes, ut agni prata per virentia
 Saliunt nouelli, lacte dulci ebrj.
 Quid accidit mare tibi, cur perterritum
 Fugeres? ocelle fluminum quid accidit,
 Cur pauidus ad fontem recurreres tuum?
 Vos quæso montes maximi quid impulit
 Inuistatis exilire motibus?
 Sensere magni munimis præsentiam
 Montes, et unda fluminis, et ab
 mare,
 Sensere dura saxa solitudinum,
 Cum bis ea fontes verteret in vberes.

De inscriptione XV. hymnorum
 qui sequuntur.

Ter quinque, qui sequuntur, hymni cantica

Graduum vocantur, istiusque nominis
 Quæ vis in isto sit loco, iam plurimi
 Interpretantes protulere plurima,
 Sed illa sic incerta, fabulosaque,
 Ut ipse malim confiteri liberè,
 Nescire me, quod nescio, tu candidè
 Lector, quod istis continetur canticis,
 Dum diligenter explicamus, obsecro
 Attentum animum adhibe, tametsi in-
 scriptio.
 Quid ipsa sibi velit, explicare non da-
 tur.
 Nam totque, tantaque poteris cogno-
 scere
 In his poetæ versibus sanctissimi
 Vitam beatam maximè attingentia,
 Ut curiosus sis licet, animo tamen
 Æquo ferendum sit, quod vnum hoc ne-
 scias.

PRecatur Deum, vt defendat iniurias gentis suæ, quam impiæ nationes inuasera, vt appareat, ipsum esse Deum, cæterorum autem deos esse fictos, & commentitios.

Psalms CXV.

Non nobis domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.

Propter misericordiam tuam, & veritatem tuam, quare dicat gentes, vbi est nunc deus eorum?

Deus autem noster in cælo, omnia, quæcunque voluit, fecit.

Simulachra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum.

Os habent, & non loquentur, oculos habent, & non videbunt.

Aures habent, & non audient, nares habent, & non odorabunt.

Manus habent, & non palpabunt, pedes habent, & non ambulabunt, non loquuntur in gutture suo.

Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis.

Domus Israel speret in domino, adiutor

eorum, & protector eorum est.

Domus Aaron speret in domino, adiutor eorum, & protector eorum est.

Qui timent Dominum, sperent in Domino, adiutor eorum, & protector eorum est.

Dominus memor erit nostri, & benedicet nobis.

Benedicet domui Israel, benedicet domui Aaron.

Benedicet omnibus, qui timent dominum, pusillis, & maioribus.

Adiciet dominus super vos, super vos, & super filios vestros.

Benedixit vos à domino, qui fecit cælum & terram.

Cæli, cæli domino, terram autem dedit filiis hominum.

Non mortui laudabunt te domine, neque omnes qui descendunt in silentium.

Sed nos benedicemus domino ex hoc nunc, & vsque in seculum. Alleluya.

EXPLANATIO.

Non nobis Domine. *Non glorie nostre causa victoriam à te precamur, inquit, sed ne sanctissimum nomen tuum ludibrio sit gentibus*

impis: itaq; serua nos domine pro tua benignitate, & fide, quam dedisti, te fore semper Deo nostrum.

Domus Israel speret in domino. Confidant impie gentes simulacrum suum, tu gens Hebraea omnem tuam spem reponere in domino: ipse enim praesto est illis, qui confugiunt ad eum, illosque ab omni periculo incolumes seruat.

Adiiciet dominus super vos. Id est, angelus in dies magis, ac magis beneficentiam suam erga vos, & populos vestros: vos enim praeter alias nationes grati estis domino.

Caeli, caeli domino. Caelum, caelum, inquam dominus sibi vendicauit, terras autem dedit habitandas hominibus, ad quibus inuolante coleretur, & perpetuis hymnis, & honoribus afficeretur, quod si domine permittis, gentem tuam ab impiis nationibus deleri, quis praedicabit laudes tuas, quis te pie, sancteque venerabitur? num hostes, qui sanctissimi nomen tuum nefarie execrantur, num mortui? at ubi gloriam tuam terris celebrare qui possunt? itaq; nos domine posterorūque nostrorum saluos, & incolumes conferua, non nostri quidem, sed tui nominis causa, ut semper aliqua gens sit, quae tuo sanctissimo numini preces, cultus, honores adhibeat.

ARGVMENTVM
PSAL. CXVI.

Vir sanctus liberatus maximo periculo gratias agit deo, i cuius benignitate salutem retinuerat.

Psalmus CXVI.

Dilexit, quoniam exaudiet dominus vocem orationis meae.

Qui inclinavit aurem suam mihi, & in diebus meis inuocabo.

Circumdederaunt me funes mortis, & angustiae inferni inuenerant me.

Tribulationem & dolorem inueneram, & nomen domini inuocaui.

Obsecro domine libera animam meam misericors dominus & iustus, & deus non ster miseretur.

Custodit paruulos dominus, miser eram, & saluauit me.

Conuertere anima mea ad requiem tuam, quia dominus benefecit tibi.

Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos a lachrymis, pedes meos a lapsu.

Ambulabo coram domino in regione uiuorum.

Credidi, propter quod locutus sum, ego autem afflictus eram nimis.

Ego dixi in praecipiti fuga mea, omnis homo mendax.

Quid retribuam domino pro omnibus
quæ retribuit mihi?

Calicem saluationum accipiam, & nomen
domini inuocabo.

Vota mea domino reddam coram omni
populo eius, preciosa in conspectu domini
mors sanctorum eius.

O domine quia ego seruus tuus, ego
uiuus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Dirupisti vincula mea, tibi sacrificasti
hostiam laudis, & nomen Domini inuoca-
bo.

Vota mea nunc domino reddam in con-
spectu omnis populi eius, in atriis domus
domini, in medio tui Hierusalem. Alleluia.

EXPLANATIO.

Dilexi quoniam. Omnem amorem meum
domino fixi, & locui: ille enim nunquam re-
pudiabit preces meas, semper attentas aures prece-
rogationibus meis. itaque quandiu vitam, &
eum solum confugiam, solam ipsius opem, & mi-
sericordiam implorabo.

Misericors dominus. Qui preces misere-
rum benignus exaudit, iustus dominus, qui non
sinit innocentes opprimi, custodiens paruulos do-
minus, id est, simplices, qui vt pueri parentum

cura, sic ipsi tutela dei se, ac sua omnia com-
mittunt.

Pedes meos à lapsu. Significat his verbis
omnis incommodi variationē. Sed hic versus uni-
uersique pio maxime conuenit: etenim omnes mi-
seri & calamitosi nascimur: nam quæ maior ca-
lamitas esse potest, quàm deum habere iratum?
At ille amore Christi sui nos non solum odisse de-
fuit, sed etiam maximis beneficiis ornat, libe-
rans animos nostros à morte; in qua perpetuo
mansuri erant: oculos à lachrymis, ne amplius
defleant damnationem suam: pedes à lapsu, ne
grauiore aliquo casu denuo precipitent in mor-
tem. Eripit autem deus animos nostros è mani-
festo exitio, cum poenitentibus omnia peccata con-
donat, vnde incredibilis lætitiæ, lachrymarum-
que finis existit. Liberat autem pedes nostros à
lapsu, cum suum spiritum sanctum nobiscum cõ-
municat, qui vires animi sic corroboret, vt sta-
dium præceptorum suorum sine vlla periculosa
offensione curramus.

Ambulabo coram domino. Ambulare co-
ram deo, vt alio loco diximus, est pie, sancteque
vivere, & deum semper ante oculos habere. di-
ximus item, terram viuentium appellari terras
israhel, in quibus hæc vita degitur. Significat igitur,
se adhuc vitam retenturum contra existima-
tionem inimicorum, & omne studium in colen-

do, & contemplando deo positurum.

Credidi, propter quod. *Credo (inquit) & certissimam fidem adhibeo promissionibus dei, propterea summa cum fiducia loquor. quoniam etiam cum in maximis angustiis versarer, & fugerem præceps aduersarios mihi iam iamque imminentes, dicebam tamen, mentiuntur quidem omnes homines, sed deus certe mentiri non potest, itaque ille me incolumem conseruabit, & hostibus de medio sublatis in regia dignitate constituet. Quam igitur gratiam referam domino, qui mihi salutem attulit, & me, ac familiam meam tantis beneficiis ornavit?*

Calicem saluationum accipiam. *Solebant sacra celebrare conuiuia, cum gratias agerent deo, periculo aliquo maiore liberati. itaque significat his verbis, se eiusmodi conuiuium ornaturum, & apparatus, in quo nomen domini inuocans poculum salutis accipiet, poculum inquam gratiarum actionis pro vita, & salute conseruata beneficio dei. Sic Hebræi quinque doctissimi huius locum explanant.*

Preciosa in conspectu domini. *Magno (inquit) aestimatur dominus mortem piorum, itaque non facile permittit, eos ab impiis necari: id quod ego iam sepius expertus sum.*

ARGUMENT. PSALM.

CXVII.

Hortatur vniuersos mortales, ad gratias agendas deo pro misericordia quam adhibuit in eorum calamitatibus misso filio suo, qui eos erroribus inextricabilibus implicitos ad viam veritatis reuocaret, ac beatos faceret immortalitate donata.

Psalmus CXVII.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi.

Quoniam multiplicata est super nos misericordia eius, & veritas domini manet in æternum.

EXPLANATIO.

Quoniam multiplicata est. *Verissime prædicat, auctam esse & multiplicatam misericordiam dei erga Hebræos, & ceteras omnes nationes Christo nobis donato: huius enim beneficentia tanta est magnitudo, ut ea nulla cogitatione comprehendi possit. Quamquam verò misericordia pertinet ad omnes mortales (quisquis enim salutem, & vitam beatam consequitur) tamen dono, & benignitate dei consequitur) tamen proprie veritas ad Iudæos, misericordia ad ceteras gentes referenda est: illi enim promissus fuerat Christus, istis nulla intercedente promissione exhibitus est. qua de re sic dicit Paulus*

V ij

in epistola ad Romanos scripta, Illud autem dico, Iesum Christum ministrum fuisse circumcisionis pro veritate dei ad confirmandas promissiones patrum. ceterum ut gentes pro misericordia glorificent deum, sicut scriptum est, propter hac confitebor tibi in gentibus, & nomen tuo canam. & rursum dicit, Gaudete omnes gentes cum populo eius. & rursum, laudate domum omnes gentes, laudate eum omnes populi.

Et veritas domini manet in æternum. Veritatem appellat fidem, dictorumque constantiam. quod si fides dei semper inuiolata manet, pro certo habere debemus, illum promissa nobis esse facturum. promisit autem vitam beatam & sempiternam, si pietatem coleremus, atque omnem salutis nostræ fiduciam in Christi sanguine, & meritis reponeremus.

ARGUMENTVM
PSAL. CXVIII.

HVnc pulcherrimum hymnum cecinit David, cum superatis aduersariis regiam potestatem summa omnium voluntate acciperet, atque ab innumerabili grantantium multitudine deductus ad templum gratias ageret deo.

Psalmus CXVIII.

Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

Dicat nunc Israel, quoniam in seculum misericordia eius.

Dicat nunc domus Aaron, quoniam in seculum misericordia eius.

Dicant nunc, qui timent dominum, quoniam in seculum misericordia eius.

De angustia inuocaui dominum, & exaudivit me in latitudine dominus.

Dominus mihi adiutor non timebo, quid faciat mihi homo.

Dominus est pro me cum auxiliantibus mihi, & ego optata videbo in inimicis meis.

Melius est confidere in domino, quam confidere in homine.

Melius est sperare in domino, quam sperare in principibus.

Omnes gentes circumdederant me, in nomine domini, quia ultus sum in eas.

Circundederant me, circumdederant inquam me, in nomine domini quia ultus sum in eos.

Circundederant me sicut apes, extincti sicut ignis spinarum, in nomine domini quia ultus sum in eos.

V v iij

Impellens impulisti me, vt caderē, & dominus adiuuit me.

Fortitudo mea, & canticum dominus, & factus est mihi in salutem.

Vox exultationis, & salutis in tabernaculis iustorum.

Dextera domini fecit fortitudinē, dextera domini excelsa est, dextera domini fecit fortitudinem.

Non moriar, sed viuam, & narrabo opera domini.

Castigans castigauit me dominus, & morti non tradidit me.

Aperite mihi portas iustitiæ, ingressus in eas confitebor domino, hæc porta domini, iusti intrabunt in eam.

Confitebor tibi, quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.

Lapidem, quem reprobauerūt ædificantes, hic factus est in caput anguli.

A domino factum est istud, & hoc est mirabile in oculis nostris.

Hæc est dies quam fecit dominus, exultemus, & lætemur in ea.

Obsecro domine salua nunc, obsecro domine da nunc prosperitatem. benedictus qui venit in nomine domini.

Benediximus vobis de domo domini,

deus dominus, & illuxit nobis.

Redimite solennitatem frondibus vsque ad cornua altaris.

Deus meus es tu, & confitebor tibi, deus meus es tu, & exaltata te.

Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

EXPLANATIO.

Et exaudiuit me in latitudine dominus. *Id est, ex maximis illis periculis, & angustiis perduxit me in locum amplum, & spatiosum, mirum ad quietem, & securitatem.*

Extincti sunt sicut ignis spinarum. *Elegantissima est similitudo: nam spinæ ignem facile concipiunt, qui magnum fragorem edit, & vicina quæque consumpturæ videtur, sed statim ipse extinguitur.*

Impellens impulisti me. *Videtur his verbis appellare Saulem, qui eum acerrimè oppugnauerat.*

Vox exultationis. *Personant, inquit, omnia plausu, & faustis clamoribus bonorum gratularum de salute, ac dignitate mea.*

Dextera domini fecit virtutem. *Quòd vitam remunerit, quòd hostes bello superarit, quòd regiam dignitatem adeptus sit, attribuit deo,*

non prudentia, aut virtuti, & viribus suis.

Castigans, castigauit me dominus, & morti non tradidit me. Significat, se à dea non hostilem in modum, sed paternum castigatum esse: castigat enim dominus, quem diligit: verberibus cedit, quoscumque sibi adoptat.

Aperite mihi portas iustitiæ. Sic appellat fores templi.

Lapidem quem reprobauerunt. Abiecerant, inquit, me adificantes, id est, qui rerum potiebantur, tanquam lapidem inutilem, & nulli rei aptum: sed benignitate dei cernunt, me nunc collocatum in capite anguli, nimirum in potiore, ac digniore adificij loco. erat autem constitutum rex totius terræ Iudææ. in ea verò imperium Christi adumbravit: quapropter ille apud Matthæum hunc versiculum Iudæis obiecit. Eundem appellat etiam Esaias lapidem angularem, ut pateat qui totum adificium ecclesiæ contineat, & duos parietes in vnum angulum copulauerit, hoc est, Hebræos, & cætera nationes ab ijs religione, ac moribus disidentes in vnum corpus coagmentarit, cuius corporis ipse caput est.

Et est mirabile in oculis nostris. Iure quidem mirabantur omnes, Dauidem ab vniuersa gente Hebræa amplissimo regis honoris, ac nomine affectum esse, qui loco humili natus erat, & regnante Saule multos annos vitam vagam, in-

opem, acerbam vixerat, & post obitum regis diuturnis optimatum odij exagitatus fuerat: sed multo magis mirabantur, qui Iesum vi lerant à principibus sacerdotum tanquam hominem impii, & pestiferum in crucem tolli, cum paucis post annis eundem cernerent pro salutari deo, omnibus terrarum fimbis coli, regnumque illius, hoc magis longè lateque propagari, quo magis doctissimis viris, & potèntissimis quibusque regibus omni conatu & crudelitate oppugnaretur, quod tamen defensores haberet exiguos numero, genere infimos, & lingua barbaros, quique profiterentur, se nihil scire præter Iesum Christum. & hunc quidem supplicio crucis affectum. Nōne qui hæc videbant, vel inuiti fateri cogebantur, ea non humanis opibus sed numine diuino geri? neque post hominum memoriam quicquam tam inopinatus, tamque admirabile contigisse?

Hæc est dies, quam fecit dominus. Verba hæc sunt populi gratulantis, dum Dauid regiam dignitatem accipit. Sed eisdem verbis gratulatur longe maiore gaudio Ecclesiæ piorum CHRISTO ad vitam redeunti, & imperium cælitum: atque hominum à patre accipienti: nullus enim alius dies vquam ita lætus, pulcher, sanctus, & salutaris generi hominum illuxit, hoc die tyrannis acerbissima dia-

boli emersa, peccatum sublatum, mors extincta, lachryma miserorum absterse, infirmitate, & vita sempiterna in vniuersas terrarum oras introducta est.

Obsecro domine. Hæc populus faustis & secundis acclamationibus pronuntiabat orans deum, vt regem ac ciuitatem incolumem conseruaret, & regnum fortunaret, quod Sauli culpa, & improbitate maxime labefactatum erat. His eisdem vocibus populus CHRISTVM profecutus est, cum aſina vectus Hierosolyma ingrederetur.

Benedictus qui venit. Videntur hæc verba esse sacerdotum excipientium regem, & populum intra fores templi.

Deus dominus & illuxit nobis. Deus (inquiunt sacerdotes) est dominus noster, quare bono animo esse debetis: ille enim pro benignitate sua depulſis tenebris omnium calamitatum, lucem nobis, & omnium rerum prosperitatem attulit, cum tam pium, tam sanctum, tamque sapientem regem nobis dedit.

Redimite solennitatem. Id est, die tam laeto, & fausto redimite atria templi frondibus festis vsque ad cornu altaris, sunt qui vertunt hunc versiculum hoc modo, alligate hostiam funibus ad cornua altaris.

ARGUMENT. PSAL. CXIX.

Diferit, beatam vitam positam esse in obseruatione legum diuinarum, itaque precatur deum, vt illarum doctrina, & amore animum suum imbuat, quo possit & pietatem colere, & ipsi deo charissimus esse.

Psalmus CXIX.

ALPH.

Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini.

Beati qui custodiunt testimonium eius, in toto corde exquirunt eum.

Non enim operantur iniquitatem, qui in viis eius ambulant.

Tu mandasti mandata tua custodiri valde.

Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.

Tunc non confundar, cum respexero ad omnia mandata tua.

Confitebor tibi in directione cordis, cum didicero iudicia iustitiæ tuæ.

Iustificationes tuas custodiam, ne me derelinquas vsquequaque.

R. E. T. H.

In quo corrigit adolescentior viā suam?
in custodiendo sermones tuos.

In toto corde meo exquisiuite, ne aber-
rare finas me à mandatis tuis.

In corde meo abscondi eloquia tua, vt
non peccem tibi.

Benedictus es domine, doce me iustifica-
tiones tuas.

In labiis meis pronunciaui omnia iudicia
oris tui.

In via testimoniorum tuorum delectatus
sum, sicut in omnibus diuitiis.

In mandatis tuis exercebor, & confide-
rabo vias tuas.

In iustificationibus tuis delectabor, non
obliuiscar sermones tuos.

GVIMEL.

Retribue seruo tuo, vt viuam, & custo-
diam sermones tuos.

Reucla oculos meos, & considerabo mi-
rabilia de lege tua.

Aduena ego sum in terra, non abscondas
à me mandata tua.

Arrita est anima mea præ desiderio iu-
stificationum tuarum in omni tempore.

Increpasti superbos, maledicti, qui decli-

nant à mandatis tuis.

Aufer à me opprobrium, & contemptum
quia testimonia tua custodiui.

Etiā federit principes, & aduersum me
loquebantur.

Seruus autē tuus exercebantur in iustifi-
cationibus tuis.

Nam testimonia tua delectationes meæ
sunt, & consiliarij mei.

DALETH.

Adhæsit pulueri anima mea, viuifica me
secundum verbum tuum.

Vias meas enuntiaui, & exaudisti me, do-
ce me iustificationes tuas.

Vitam iustificationum tuarū instrue me,
& exercebor in mirabilibus tuis.

Liquefacta est animā mea præ auxieta-
te, confirma me iuxta verbum tuum.

Viam iniquitatis amoue à me, & legem
tuam dona mihi.

Viā veritatis elegi, iudicia tua mihi pro-
posui.

Adhæsi testimoniis tuis domine, noli me
confundere.

Via in mādatorum tuorum cutram, cum
dilatabis cor meum.

Docet me domine viam iustificationum
tuarum, & custodiam eam semper.

Da mihi intellectum, & custodiam legem
tuam, & custodiã illam in toto corde meo.

Deduc me in semita mandatorum tuorum,
quia ipsam volui.

Inclina cor meum in testimonia tua, &
non in auaritiã.

Auerte oculos meos, ne videant vanita-
tem, in via tua viuifica me.

Cõfirma seruo tuo eloquium tuum, quod
incitat ad timorem tuum.

Aufer opprobrium meum, quod timui,
quia iudicia tua sunt bona.

Et concupiui mandata tua, in iusticia tua
viuifica me.

Et veniat super me misericordia tua do-
mine, salutare tuum secundum eloquium
tuum.

Et respondebo exprobrantibus mihi ver-
bum, quia speravi in sermonibus tuis.

Et ne auferas de ore meo verbum ve-
ritatis vsquequaque, quia in iudiciis tuis
speravi.

Et custodiam legem tuã semper in secu-

lum, & in seculum seculi.

Et ambulabo in latitudine, quia mandata
tua exquisiui.

Et loquar de testimoniis tuis in conspe-
ctu Regum, & non confundar.

Et delectabor in mandatis tuis, quã di-
lexi.

Et leuabo manus meas ad mandata tua,
quã dilexi, & meditabor in iustificationi-
bus tuis.

Memor esto verbi tui seruo tuo, in quo
mihi spem dedisti.

Hęc est consolatio mea in afflictione
mea, quia eloquium tuum viuificauit me.

Superbi deriserunt me nimis, a lege au-
tem tua non declinaui.

Memor fui iudiciorum tuorum a seculo
Domine, & consolatus sum.

Horror tenuit me pro peccatoribus de-
relinquentibus legem tuam.

Cantica mihi fuerunt iustificationes tuę,
in domo peregrinationis meę.

Memor fui nocte nominis tui domine, &
custodiui legem tuam.

Hoc factum est mihi, quia iustificatio-

nes tuas exquisiui.

H E T H.

Portio mea domine, dixi, custodire verba tua.

Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo; miserere mei secundum eloquium tuum.

Cogitavi vias meas, & conuersti pedes meos in testimonia tua.

Festinaui, & non tardaui custodire mandata tua.

Funēs peccatorum circumplexi sunt me, & legem tuam non sem oblitus.

Media nocte surgam ad confitendum tibi super iudiciis iustitię tuę.

Socius ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

Misericordia tua domine plena est terra, iustificationes tuas doce me.

T E T H.

Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine secundum verbum tuum.

Bonum gustum, & scientiam doce me, quia mandatis tuis credidi.

Priusquam tribularer, ego deliqui, nunc autem eloquium tuum custodio.

Bonus es tu & beneficus, doce me iustificationes tuas.

Concinnauerunt aduersum me superbi mendacia, ego autem in toto corde meo custodiam mandata tua.

Incrassatum est sicut adeps cor eorum, ego vero in lege tua delectatus sum.

Bonum mihi, quia afflixisti me, vt discerem iustificationes tuas.

Melior mihi lex oris tui, quàm millia auri, & argenti.

I O D.

Manus tuę fecerunt me, & plasmauerunt me, da mihi intellectum, vt discā mandata tua.

Qui timent te, videbunt me, & latabuntur, quia in verba tua speraui.

Scio domine, quòd æquitas iudicia tua, & in veritate tua afflixisti me.

Fiat misericordia tua, vt consoletur me, secundum eloquium tuum seruo tuo.

Veniant mihi miserationes tuę, & viuā, quia lex tua delectatio mea est.

Confundantur superbi, quia iniuste op-

primere voluerunt me, ego autem exercebor in mandatis tuis.

Reuertantur ad me timentes te, qui nouerunt testimonia tua.

Sit cor meum immaculatum in iustificationibus tuis, vt non confundar.

CAPH.

Defecit in salutare tuum anima mea, & in verbum tuum speraui.

Defecerunt oculi mei in eloquium tuum dicentes, quando consolaberis me?

Quia factus sum sicut vter in fumo, iustificationes tuas non sum oblitus.

Quot sunt dies serui tui? quando facies de persequentibus me iudicium?

Foderunt mihi superbi foueas, quod non est secundum legem tuam.

Omnia mandata tua veritas, iniqui persecuti sunt me ad iniqua me.

Paulò minus consumpserunt me in terra, ego autem non derelinqui mandata tua.

Secundum misericordiam tuam viuifica me, & custodiam testimonia oris tui.

LA MED:

In aeternum domine verbum tuum per-

manet in caelo.

In generationem, & generationem veritas tua, fundasti terram, & permanet.

Ordinatione tua perseverat dies, quoniã omnia seruiunt tibi.

Nisi quòd lex tua meditatio mea est, tunc fortè periissem in afflictione mea.

In aeternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me.

Tuus sum ego, saluum me fac, quoniam iustificationes tuas exquisiui.

Me expectauerunt peccatores, vt perderent me, testimonia tua intelligebam.

Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis.

MEM.

Quam dilexi legem tuam, tota die meditatio mea est.

Supra inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo, quia in aeternum mihi est.

Supra omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est.

Supra senes intellexi, quia mandata tua custodiui.

Ab omni via mala prohibui pedes meos,

ut custodiam verba tua.

A iudiciis tuis non decinaui, quia tu de-
cuisti me.

Quam dulcia faucibus meis eloquia tua,
supra meliori meo.

A mandatis tuis intellexi, propterea odi-
ui viam iniquitatis.

N V M.

Lucerna pedibus meis verbum tuum, &
lumen semitis meis.

Iuravi, & statui custodire iudicia iustitie
tuæ.

Afflictus sum vsquequaque domine, vini-
fica me secundum verbum tuum.

Voluntaria sacrificia oris mei placeant
tibi domine, & iudicia tua doce me.

Anima mea in manibus meis semper, &
legem tuam non sum oblitus.

Posuerunt peccatores laqueum mihi, &
à mandatis tuis non erravi.

Hæreditate acquisiui testimonia tua in
æternum, quia exultatio cordis mei sunt.

Inclinaui cor meum ad faciendas iusti-
ficationes tuas in æternum propter retribu-
tionem.

S A M E C H.

Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.
Latibulum meum, & scutum meum es tu,
& in verbum tuum speravi.

Declinate à me maligni, & custodiam
mandata dei mei:

Confirma me secundum eloquium tuum,
& viuam, & ne confundas me ab expecta-
tionis meæ.

Sustenta me, & saluus ero, & delectabor in
iustificationibus tuis semper.

Conculcasti omnes discedentes à iudiciis
tuis, quia iniusta cogitatio eorum.

Velut scorpionem sustulisti omnes peccato-
res terræ, idè dilexi testimonia tua.

Inhorruit timore tui caro mea, & à iudi-
ciis tuis timui.

A I N.

Feci iudicium, & iustitiam, ne tradas me
opprimentibus me.

Oblecta seruum tuum in bonum, non
opprimant me superbi.

Oculi mei defecerunt in salutare tuum,
& in eloquium iustitiæ tuæ.

Fac cum seruo tuo secundum miseri-
cordiam tuam, & iustificationes tuas doce
me.

Seruus tuus sum ego, da mihi intellectum,
vt sciam testimonia tua.

Tempus facienti domine dissipauerunt
legem tuam.

Ideo dilexi mandata tua super aurum, &
topatium.

Propterea omnia mandata omnium re-
cta iudicaui, & omnem viam falsam odio
habui.

P H E.

Mirabilia testimonia tua, ideo custodiuit
illa anima mea.

Ostium sermonum tuorum illuminat, &
intellectum dat paruulis.

Os meum aperui, & attraxi spiritum, quia
mandata tua desiderabam.

Aspice me, & miserere mei secundum iu-
diciū diligentium nomen tuum.

Gressus meos dirige secundum eloquium
tuum, & non dominetur mihi vlla iniustitia.

Redime me ab oppressione hominum, &
custodiam mandata tua.

Faciem tuam illumina super seruū tuum,
& doce me iustificationes tuas.

Riuos aquarum profuderunt oculi mei,
quia non custodierunt legem tuam.

S A D E.

Iustus es domine, & rectum iudiciū
tuum.

Mandasti iustitiam in testimonijs tuis, &
veritatem tuam valde.

Tabescere me fecit Zelus meus, quia
obliti sunt verba tua inimici mei.

Examinatum igne eloquium tuum vshem-
enter, & seruus tuus dilexit illud.

Paruulus sum ego, & contemptus, iustifi-
cationes tuas non sunt oblitus.

Iustitia tua, iustitia in æternum, & lex
tua veritas.

Tribulatio, & angustia inuenerunt me,
mandata tua delectatio mea est.

Aequitas testimonia tua in æternum, in-
tellectum da mihi, & viuam.

C O P H.

Clamaui in toto corde, exaudi me domi-
ne, iustificationes tuas custodiam.

Clamaui ad te, saluum me fac, & custodiā
mandata tua.

Præueni diluculum, & clamaui, verbum
tuum expectaui.

Præueniunt oculi mei vigilias, vt medi-
tater eloquia tua.

Vocē meā audi secundum misericordiam
tuam, secundum iudicia tua viuifica me.

Appropinquerunt persequentes me
iniquitati, à lege autem tua longè facti
sunt.

Propè es tu Domine, & omnes viæ tuæ
veritas.

Initio cognoui de testimoniis tuis, quòd
in æternum fundaueris ea.

R E S.

Vide afflictionem meā, & eripe me, quia
legem tuam non sum oblitus.

Iudica causam meam, & redime me, pro-
pter eloquium tuum viuifica me.

Longè à peccatoribus salus, quia iustifi-
cationes tuas non exquisierunt.

Misericordiæ tuæ multæ domine, secun-
dum iudicium tuum viuifica me.

Multi sunt, qui persequuntur me, & tri-
bulant me, à testimoniis tuis non dedi-
naui.

Vidi præuaricantes, & tabescebam, quia
eloquia tua non custodierunt.

Vide quoniam mandata tua dilexi domi-
ne, in misericordia tua viuifica me.

Caput verborum tuorum veritas, in æter-

nium omnia iudicia iustitiæ tuæ.

S I N.

Principes persecuti sunt me sine causa, &
à verbis tuis formidauit cor meum.

Lator ego super eloquio tuo, sicut qui in-
uenit spolia multa.

Iniquitatem odio habui, & abominatus
sum, legem autem tuam dilexi.

Septies in die laudem dixi tibi super in-
diciis iustitiæ tuæ.

Pax multa diligentibus legem tuam, &
non est illis scandalum.

Expectaui salutare tuum domine, & man-
data tua obseruaui.

Custodiuit anima mea testimonia tua, &
dilexit ea vehementer.

Seruauit mandata tua, & testimonia tua,
quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

T A V.

Appropinquet clamor meus in conspectu
tuo domine, iuxta eloquium tuum da mihi
intellectum.

Intret postulatio mea ad conspectum tuum,
secundum eloquium tuum eripe me,

Eruclabunt labia mea hymnum, cum de-
cueris me iustificationes tuas.

Pronunciabit lingua mea eloquium tuum,
quia omnia mandata tua æquitas.

Sit manus tua auxiliatrix mea, quoniam
mandata tua elegi.

Concupiui salutare tuum domine, & iustitiam
tua delectatio mea est.

Viuet anima mea, & laudabit te, & iustitia
tua adiuuabunt me.

Erraui sicut ovis, quæ periit: quare ser-
uum tuum, quia mandata tua non sunt
oblitus.

EXPLANATIO.

Beati immaculati in via. Id est, qui vitam
purè, & innocenter agunt.

Tu mandaſti. Oſtendit, quanto & ſtudio,
diligentia ſint colendæ leges dei, itaque optat
vitam ſuam ſic inſtitui, & gubernari à deo, ut
nunquam ab earum obſervatione aberret, ut
ait futurum, ut omnia ſibi pulcherrimè ſucceda-
ſi ſemper eas leges ante oculos habueris, & om-
nes actiones ſuas earum regula metietur, imò
etiam dicit ſe ſyncerè, & ex animo celebraturam
laudes Dei.

In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam

Deum in Geneſi teſtatur, hominem ab ineunte
ætatè ad vitia procliuem eſſe: at qualis eſt adole-
ſcentia, talis eſt ſenectus; ut Salomon inquit: ita-
que vir ſanctus mouet, dum ætas adhuc tenera
eſt, & flexibilis, mores deprauatos emendandos
eſſe, itaque ad normam legum diuinarum diri-
gendos, quia vero id facile quidem eſt ad praci-
pulum, ſed factu nihil difficilius, propter
ea in perſona ſua poſtea docet, quæ via, & ra-
tione ad hanc virtutis excellentiam peruenire
adoleſcentes queant.

In corde meo abſcondi eloquia tua.

Significat, ſe præceptis Dei ſic affectum eſſe ut
ea tanquam pretioſiſſimum theſaurum in inti-
mo animo recondita ſeruet, contra quàm multi
facere ſolent, qui ſimulatione ſanctitatis leges
quidem diuinas ſemper ore iactant, ſed ani-
mum ab illarum amore proſuſ abhorrentem
habent.

Retribue ſeruo. Retribuere apud Hebræos
non ſolum eſt beneficium reddere, ſed etiam vl-
tra dare, atque in hanc ſententiam accipitur hoc
libro. orat enim vir ſanctus deum, ut liberalitate
reatur, & benignè ſibi faciat, quò viuere, &
præcepta ipſius obſeruare poſſit: his enim viola-
tis vita nulla eſt.

Reuela oculos meos. Verba hæc notatu di-
gniſſima ſunt: indicant enim id, quod etiam diuus

Paulus asseueranter affirmat, mentem hominis cognitionem rerum diuinarum sine diuino auxilio capere non posse, quemadmodum neque oculi solem sine luce sibi intueri valet.

Aduena ego sum in terra. Animus, inquit, meus non capit rebus terrenis & caducis, sicut tanquam peregrinus hanc vitam transeo, ad regionem cæli summo desiderio festinans: itaque domine ne me celes mysteria legum tuarum, quæ scientia & obseruatione, ad vitam cælestem, & beatam perueniuntur.

Increpasti superbos. Merito, inquit, amolo preceptiones tuas: nam superbos, & arrogantibus, qui illas despiciunt, increpare, & execrationes.

Aufer à me opprobrium. Vindicam ab iniuriis, & contumeliis istorum superborum, quæ me acerbissime insectantur, propterea quod vident, me tuarum legum studiosum esse.

Seruus autem tuus. Cum principes civitatis maledictis me insectarentur, ego meditatione & obseruatione preceptorum tuorum muniebam me, illis me in rebus aduersis oblectabam, illis in rebus dubiis, & difficilibus in consilium adhibebam.

Adhæsit pulveri anima mea. In maximo periculo versor, ut penè iam oppressus sim, & proximus morti, at tu domine salutem mihi tribue,

quemadmodum te facturum promisisti, quoniam homines ad tuam misericordiam confugissent, & profecto, id non immeret periculum aliquod, aut aliquid graue & difficile mihi agendum esset semper oraculum tuum consului, semper auxilium tuum imploraui, semper te propitium, & misericordem expertus sum, itaque Domine haec fiducia fretus oro te, ut doceas me cælestem scientiam sanctissimarum legum tuarum, ut earum meditatione corroboratus possem animo erecto, atque constanti resistere tantis calamitatibus, quibus vnde que oppugnor.

Noli me confundere. Id est, ne permittas, ut ea spes me fallat.

Viam mandatorum tuorum. Significat, hominem precepta dei seruare non posse, nisi Deus illi spiritum suum impertiat, viresque suppeditet.

Doce me domine. In his octo versibus a se per se in se ostendit, naturam hominis imbecillam esse, ad intelligendas, amandas, & sequendas leges diuinas, nisi deus ipse spiritu suo mentem illuminet, voluntatem inflammet, totumque animum renouet, itaque diuus Augustinus ad hanc sententiã probandam contra Pelagianos hos versus sæpe numero testes citat.

Confirma seruo tuo eloquium tuum. Id est, In animo meo firmam fide & stabilem legem tuam.

Et respondebo exprobrantibus. Adhuc inquam Domine, et mihi salutem affer, ut sis, quod respondeam exprobrantibus mihi, quod profiteri soleam me confidere promissionibus tuis.

Et ne auferas de ore meo verbum veritatis. Ego quidem natura maxime proclivus ad errandum, imbecillis, timidus, nullus animi sum: at tu domine, qui me in viam veritatis deduxisti, ne quaeso permittes mentem meam ab illa unquam aberrare, tantumque animi, et firmitatis suffice, ut me nulla vis, aut metus inducere possit ad dicendum aliquid, quod doctrina, et legibus tuis sanctissimis repugnet.

Et ambulatio in latitudine. Cum Dei spiritus abest, recta viuendi via difficilissima est: contraque illo presente, et leges DEI iucundas et amabiles efficiente, omnia aspera et angusta se se conuertunt in vias latas et planas.

Et loquar de testimoniis tuis. Hic versus eam sententiam continet, quam Christus apud Lucam exprimit clarius, cum predicat, discipulos suos ad Regem, et Iudicium tribunalis ductum iri, quo religionis, et doctrine sue rationem reddant, eosque monet, ut sine ulla premeditatione defensionis accedant: se enim sapientiam, et verba suppeditaturum, quibus aduersa-

rum resistere non possint. Hac sapientia fretus, vir sanctus gloriatur, se coram regibus de doctrina, et legibus dei libere locuturum, neque aliquem fore, qui possit ipsum redarguere.

Et leuabo manus. Id est, summa alacritate perficiam ea, quae iubent leges tuae.

Memor esto verbi tui seruo tuo. Id est, memento eorum, quae mihi pollicitus es.

Hæc est consolatio mea. Iampridem (inquit) me animus, et vita defecisset præ magnitudine calamitatum, nisi verba tua afflictum et iacentem erexissent.

Superbi deriserunt me nimis. Arrogantes, et oraculorum tuorum contemptores, me nullissimum iudicant, quod verbis tuis fidem adhibeam, et resimendæ pietatis causa nullum incommodum recusem: sed ego nulla re ab obseruatione, et studio legum tuarum deterri posse non possum.

Memor fui iudiciorum. Sæpe animo recolo, quanta benignitate semper tutatus sis homines pios, quantis eos præmiis affeceris, et ea quidem cogitatio mirandum in modum recreat me.

Horror tenuit me. Horror inuadit me, quoties cogito miseriam, et impietatem eorum, qui negligunt leges tuas.

Cantica mihi fuerunt. Cum in exilium pulsatus fuisset, calamitates meas solabar cantandis

legibus tuis. hoc unicum perfugium mihi fuit in tantis malis. vel peregrinationem appellat vitam hanc, quae degitur in terra.

Memor fui nocte nominis tui. Tanta est magnitudo voluptatis, quam de te cogitans capio, ut dum alij ob leuandos labores, & curas somno, & quieti se tradunt, ego vigilans in rerum tuarum meditatione conquiescam.

Hoc mihi contigit. Omnia (inquit) bona, quae commemorauit, mihi contigerunt, propterea quod leges tuas diligenter obseruauit.

Portio mea domine. Habeant alij sibi suas opes, honores, & potentiam: tu domine hereditas, & luculentum patrimonium meum, tu vnus mihi omnia bona es: itaque proposui, in colendis legibus tuis omnem curam & diligentiam ponere, sed hoc ego quid potero exequi, nisi tu, qui hanc mihi mentem donauisti, inceptis, & conatibus mei exitus quoque prosperos dones? propterea ad te confugio, & tuam misericordiam suppliciter imploro, tu quae illam mihi tribue, quem admodum te facturum esse promisisti.

Cogitauit vias meas. Ego quidem mores, rationes, atque instituta vitae meae diligenter excussi, & inique nihil boni in ijs. comperirem, nulla interposita morum omne meum studium conueni ad seruandas leges tuas, quanquam vera ob eam rem in maxima pericula, & angustiis adductum

sum ab hominibus sceleratis, & impijs, tamen vitam mihi eripi quam harum legum obseruationem malo.

Misericordia tua domine. Tam liberalis, & benignus es domine, ut neminem in toto terrarum orbe patiari expertem esse misericordiae tuae: hac tu vivere aduersus me, potissimum ad docendas leges tuas.

Bonum gustum, & scientiam doce me. Ea est humani iudicij deprauatio, ea caecitas animorum, & ignorantia, ut falsis pro veris, & mala pro bonis ut plurimum amplectamur. At tu domine, qui iam seruo tuo benigne facere coepisti, ita mentem meam illumina, ut perspiciam, quid appetendum, vitandumque sit: ita gustum animi mei sana, ut verorum bonorum suauitatem sentiam, caetera omnia iudicem amara.

Priusquam tribularer, ego deliqui. Gratias ago tibi summe pater imm. vt ales, quod multa mihi aduersa tuo consilio euenerint: cum enim mihi omnia secunda cederent, sic animo elato eram, ut contra leges tuas multa committerem: nunc illis nihil mihi sanctius, nihil antiquius est, illarum obseruatione ego omnia posteriora dno. At tu qui bonus es, tuamque bonitatem liberaliter imperis, harum sanctissimarum legum scientiam mihi trade.

Concinnauerunt aduersum me, Homines

superbi, & doctrinae tuae contemptores multa confixerunt ad spem sanctitatis adumbrata, quo me à via veritatis ad sua futilia commenta traducerent: at ego leges tuas colere summa constantia perseuero.

Incrassatum est sicut adeps. Habent isti homines mentem hebetem, & crassam, quippe quam corporis voluptatibus, & rerum terrenarum cogitationibus alunt, propterea neque scientiam legum diuinarum tenent, neque eis delectantur.

Manus tuae fecerunt me. Tu me domine tuis manibus effinxisti, tu rex, tu pater, tu creator meus es, itaque bonam mentem mihi dona, atque animum meum sic imbue scientia legum tuarum, ut nihil cogitare, aut loqui, aut facere me delectet, quod à pulcherrimis illarum praeceptis abhorreat.

Scio domine. Persuasissimum habeo, quod nihil nisi rectum, & iustum à tuo sancto numine manat: itaque non dubito, quin iure, ac merito me afflixeris, sed iam quaeso mihi misericordiam tribue, & consolare afflictum, & iacentem: id enim pollicitus es seruo tuo.

Reuertantur ad me. Sublatis de medio impiis reuertantur ad me homines pii, qui meum perterriti vitam inopem, & vagam persequuntur.

Defecit in salutare. Defecit penè iam animum

meum praesollicita expectatione auxilii tui, quod nititur omnis salus mea: ipsi etiam oculi mei iam defecerunt, in caelum dies noctesque suspicientes, si qua forte viderent salutem venientem, quam seruo tuo promisisti. Sed quamquam praemagnitudine calamitatum, & assiduo morore confectus sum, atque adeo excessus, ut cutis mea viri ad fumum suspensio comparanda sit, nunquam tamen legum tuarum oblitus sum: sed tu quandiu permittes seruum tuum tanta crudelitate vexari? quando tandem de impijs aduersarijs meis supplicium sumes?

In aeternum domine. Praedicat, legem dei non posse antiquari, & quicquid ipse constituerit, ratum, & fixum esse, quod perennitas caeli & terrae apertissime testificatur, quas ille res ea lege creauit, ut nullo tempore interirent.

Ordinatione tua. Quicquid ab initio creauisti, usque in hodiernum diem ita consistit, ut à sapientia tua constitutum fuit. denique omnia imperio tuo parent, nihil temere, nihil fortuito fit in vniuerso, omnia diuini numinis tui consilio administrantur. Haec nisi ego assidue cum animo meo cogitarem, & meditatione legum tuarum me ipsum oblectarem, profecto magnitudine calamitatum interissem.

Me expectauerunt. Insidias machinantur mihi impij, at ego ad scientiam legum tuarum me

recipiam, earumque praesidio tutissimo me com-
muniam.

Omnis consummationis. Nihil tam absolu-
tum tamque perfectum oculis meis cerno, cuius
interitum videre non possim: at lex tua nulli tem-
porum finibus circumscribitur, nulla vi, aut veni-
state consumi, vel obliterari potest.

Quam dilexi legem tuam. His octo versibus
exponit, quàm præclarum fructum ceperit ex stu-
dio, & observatione legum diuinarum: se enim
tantos progressus in prudentia, & cognitione ve-
rum præstantissimarum fecisse gloriatur, ut omni-
bus ijs, qui harum virtutum laudibus florent, multis
antecellat. Addit præterea, se amore pietatis, &
iustitiae sic incensum esse, ut hæc sibi antiquissima
cura sit, ne quid committat unquam, quod meri-
to reprehendi queat.

Quia in æternum mihi est. Id est, quia sem-
per in animo meo, & memoria infixæ hæc
præcepta tua.

A mandatis tuis intellexi. Id est, medi-
tatione, & scientia præceptionum tuarum pru-
dens, fido.

Lucerna pedibus meis. In tenebris vitæ hu-
jus ingrediens, lex tua tanquam fax præluceat, ne
quid offendam, neve aberrerem ab ea via, quæ du-
cit ad vitam beatam, & immortalem.

Voluntaria sacrificia oris mei placeant

tibi domine. Hymnos præcipue, quos deo can-
tabat, appellat voluntarium sacrificium: ea enim
sacrificia, quæ neque præcepto legis, neque pro
expianda culpa, sed pro gratiarum actione fie-
bant, sic vocabantur.

Anima mea in manibus. Id est, nunquam le-
ges tuas obliuiscor, etsi nunquam non versor in
maximo periculo. Nam apud Hebræos, animam
manibus ferre, est vitam omnibus periculis pro-
positam habere. hinc illud in libro primo Regum,
Posui animam meam in manu mea.

In æternum propter retributionem. Id est,
propter amplissima dona, quæ pro tua maxima
liberalitate studiosis legum tuarum promissisti. In
his donis ipse deus numerandus est, quo fruuntur
in perpetuum, qui conuenienter præceptis ipsius
vivere perseverant. Sed illud scire oportet voca-
bulum Hebræum non minus significare finem
quàm mercedem. quapropter alij sic vertunt, in
seculum, & vsque in finem.

Ideo dilexi testimonia tua. Amatores
enim legum diuinarum pœnas defugiunt, quas
earum contemptores sustinent, & maximis præ-
terea honoribus afficiuntur à deo.

Inhorruit timore tui caro mea. Toto (in-
quit) corpore cohorrui, dum cogitarem, quàm
grues pœnas dare soleant, qui à tuis legibus de-
siscunt.

Oblecta seruum tuum in bonum. Sic animum meum amore virtutis, & pietatis inflammata, ut omnes meas voluptates, & delectationes in his rebus constitutas habeam.

Tempus faciendi. Iam tempus appetit, quo tempore supplicium sumes de iis, qui leges tuas violant, evertuntque.

Propterea omnia mandata tua. Propterea omnia precepta rerum omnium, quas precepisti, recta, & iusta esse, existimaui.

Ostium sermonum tuorum. Id est, non modo si quis in intima arcana legum tuarum ingrediatur, & penetret, sed etiam si vel ostium earum tantum attingat, & primoribus (ut aiunt) labris scientiam illam diuinam degustet, statim caelesti quodam lumine illustratur, ut facile perspicere possit, quid sequendum, quid fugiendum. hanc vero intelligentiam non superbi, & impuri, sed simplices, & innocentes homines consequuntur.

Os meum aperui. Allegoria est, qua exprimit animum anhelantem prae desiderio caelestis sapientiae.

Et miserere mei secundum. Miserere inquit mei, meque ita tracta, ut eos tractare soles, qui pie colunt nomen tuum.

Gressus meos dirige. Fac, ut omnes meae viuendi rationes ad normam legum tuarum diri-

gantur, meque ab omni peccato, & scelere purum, integrumque conserua.

Riuos aquarum profuderunt. Exprimit amorem, & studium summi erga leges diuinas: quas cum videret ab impijs negligi, & violari, prae dolore incredibilem vim lacrymarum profundeabat.

Iustus es domine. Qui nihil potes velle, nisi quod iustum, rectum, & sanctum est: ex quo fit, ut non possint esse non iusta, & salutaria cuncta, quae nobis inuiolate seruanda precepisti. itaque incredibili dolore conficior, quod inimici mei verba tua despiciant, ac pro nihilo putent: verba enim tua puriora sunt auro, quod artifex saepe, ac sepius igne purgauit. Sed quam volens impij contemnant excellentissimas leges tuas contemnant etiam, & nihil faciant me, propterea quod illas plurimi facio: certe prius obliuiscar mei, quam caelestem hanc doctrinam ex memoria deponere possim: iustitia namque tua iustitia est sempiterna: lex tua veritatis regula est, perfugiumque, & dulcissimum solatium omnium curarum, & calamitatum: iustitia inquam legis tuae semper viget, ac floret, nulla eam temporis circumscripio metiri valet. itaque fac domine, ut illam intelligam, amplectar, amem, sequar, & ego quoque immortalis ero, & vita sempiterna fruatur.

Clamavi in toto corde meo. *Imploro misericordiam tuam domine, conscius imbecillitati meae, at tu quaeso supplicis tui voces propitius exaudi, ut possim observare leges tuas.*

Præveni diluculum. *Antelucanis horis eulogio, atque opem tuam magnis clamoribus imploro, propterea quod omnis mea spes nititur promissionibus tuis.*

Præuenerunt oculi mei vigilias. *Significat, se usque eò studiosum fuisse legum diuinarum, ut totas noctes in earum meditatione consumeret.*

Propè es tu domine. *Abeunt quidem improbi longè à legibus tuis, at tu semper es præsto colentibus nomen tuum.*

Principes persecuti sunt me. *Quanquam homines potentissimi me capite, ac fortunis oppugnabant, nunquam tamen tam eorum vim formidauit, quam ne aberrarem ab obseruatione præceptionum tuarum.*

Septies in die laudem dixi tibi super iudiciis iustitiæ tuæ. *Quotidie tibi gratias agentes ago, tuamque bonitatem & sapientiam crebris laudibus effero, propterea quod omnia tuisse, rectè, atq; ordine administras, & in monumentis legum tuarum testatum reliquisti, quæ sequenda suscipiendaue sint, ut ad vitam beatam & immortalem peruenire possimus.*

Pax multa diligentibus legem tuam. *Astantes enim legum diuinarum deo charissimi sunt eoque fauente in tempestate quiescunt, in tempebrus vident, ex rebus nocentibus utilitatem capiunt, inimicos amant, omnia quæcunque faciunt, euentus prosperos habent: honores, opes, vitam, & cætera fragilia: & caduca contemnunt, deum colunt, verentur, diligunt, atque ab illo diliguntur, eamque beneuolentiæ charitatem fore sempiternam, persuasum habent. quæ opes, quæ imperia, aut quæ voluptates cum hoc cælesti vitæ statu, & tam dulci pace, & tranquillitate animi conferendæ sunt?*

Et non est illis scandalum. *Spiritus enim dei infusus in animos priorum, viam virtutis plantam, & facilem reddit, atque omne impedimentum de medio remouet: non illi falsis opinionibus inducti à veritate desiscunt, non malefacta alterius intoleranter ferunt: quin potius imbecillitatem, fragilitatèque humani generis miserantur, & multa accipiunt in meliorem partem, ad summam, aliena peccata legum diuinarum cultores non solum non impediunt, sed etiam ad virtutem iuuant: deus enim suos hoc pulcherrimo dono afficit, ut omnia illis ad beatam vitam conferendam sint vtilia.*

Quia omnes viæ meæ. *Intelligo domine omnes meas non modo actiones, verum etiam co-*

gitationes, & intimos animi sensus tibi notissimos esse, propterea operam do, vt præcepta legum tuarum diligenter obseruem.

Erraui sicut ovis, quæ perierit. Ego miser à te recedo, procul à recta viuendi via deerrauit, neque sponte redire possum, unde digressus sum. At tu domine pro tua infinita bonitate quare seruum tuum, ne tanquam ouis imbecilla luporum præda existam, meque reducat ad herbas illas saluberrimas, & prata lætissima, vt propter fontes & riuos gregem tuum scienti pascis, & iudicio. Hoc ego fretus misericordia tua fidenter oro, quia necdum præcepta tua sunt oblitus: quanquam (nisi me adiuuas) sequi & seruare non possum.

ARGUMENT. PSAL. CXX.

Queritur vir sanctus se patria pulsum inter homines improbos, & fraudulentos vitam agere.

*Canticum graduum, Psalmus
CXX.*

AD dominum cum tribularer, clamaui, & exaudiuit me.
Domine libera animam meam à labiis

mendacij, & à lingua dolosa.

Quid dabit tibi, aut quid adiciet tibi lingua dolosa?

Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus ianiperorum.

Hic mihi quòd incolatus meus apud Melech est, & habito cum tabernaculis Cedar, multum incola fuit anima mea.

Apud eos, qui oderunt pacem, ego vir pacis sum, & cum loquor de pace ipsi ad bellum incitantur.

EXPLANATIO.

Canticum graduum. Cur hic psalmus, & XIII, qui deinceps sequuntur, appellantur Canticæ graduum, vel ascensionum, nihil certi à quoquam afferri video: fabulis autem Iudæorum nos minime delectamur.

Domine libera animam meam. Exponit quid petierit à deo, cum magnis clamoribus eius opem imploraret.

Quid dabit tibi. Orationem ad eum conuertit, qui mendaciis, & fraudibus delectabatur. Quem (inquit) fructum, quòd ve emolumentum tibi afferret lingua fraudulenta?

Sagittæ potentis acutæ. Comparat mendaciam, & calumnias hominum impiorum sa-

EXPLANATIO

gittis ab homine valentissimo contortis, intima
quæque penetrantibus: item prunis iuniperi, qua
aiunt & vrere vehementius, & ignem retineri
diutius.

Hei mihi quodd. Homines illos impios, &
fraudentes apud quos exulabat, comparat Is-
maelitis hominibus immanibus, & truculentis,
qui partem Arabiæ incolunt, & omnia incen-
sionibus, & latrocinis infecta habent. Cedar Is-
maeli, Mesechus Iapheti filius fuit.

PARAPHRASIS
CARMINE.

Oppugnat hostis impius caput meum,
Measque fortunas, ego
Contra piarum me tegam scuto precum.
Nam vocibus dexter meis
Aures amicas admouet semper deus.
Ut filio dulcis pater.
A viperino dente, acerbo à vulnere
Oris dolosi domine me
Defende. seu a lingua ne vitam mihi
Suis venenis auferat
Dolosa lingua quem tibi fructum feret

IN LIB. PSALMGRVM. 370

Quid turpibus mendacis
Lucraberet præter odium dei miser,
Et omnium mortalium?
Qualis sagitta militie à fortissimo
Contorta, qualis ignea
Nutrita vis iuniperi olentis caudice,
Talis venenata impij
Lingua est. Miser, miser ego iam nimium diu
Cum gente viuo barbarâ:
Me pax inuat, & mutui concordia
Amoris ardens ignibus:
At ista gens de pace cum loquor, nihil
Crepat nisi necem & sanguinem.

ARGVMENTVM PSAL.
CXXI.

Docet, in periculis ad misericordiam dei
confugiendum esse, qui solus & possit, &
velit nos incolumes conferuare, & om-
nibus bonis augere, & cumulare.

Canticum graduum, Psalmus
CXXI.

Leuauit oculos meos in montes, unde ueniet auxilium mihi.
Auxilium meum d. domino, qui fecit caelum, & terram.

Non dabit in commotionem pedem tuum, neque dormitabit, qui custodit te.

Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel.

Dominus custodit te, dominus umbra tua ad manum dexteram tuam.

Per diem sol non uret te, neque luna per noctem.

Dominus custodit te ab omni malo, custodiet animam tuam dominus.

Dominus custodiet introitum tuum, & exitum tuum ex hoc nunc, & usque in seculum.

EXPLANATIO.

Leuauit oculos meos in montes. *Alij caelum sic appellari putant, alij montes illos designari, ubi posita erant Hierosolyma: uiri enim sancti cum peregre deum precarentur, ad eam partem ora conuertere solebant, quod in ea urbe foret templum illud augustissimum, in quo seculi inuenerat deus.*

Auxilium meum. *Ille, cuius auxilium ex peto, caelum, & terram creauit atque ex ni-*

hilo fecit ut existerent uniuersa: quid igitur mihi nocere possit illo propugnante, qui vitam, & mortem, & cetera omnia in sua ditione, ac potestate habet.

Non dabit in commotionem pedem tuum. *Haec sunt uerba plena fiducia, quibus animum suum confirmat in periculo. Non sinet (inquit) Deus vacillare constantiam tuam: ille tibi tantum animi, & fortitudinis praestabit, ut omnia pericula, omnesque difficultates facile superatus es.*

Neque dormitabit. *Saepe quidem deus dormire nobis uidetur, neque cernere, quae gerantur in terris, cum pijs vexantur ab improbis: sed ille noctes, & dies excubat, uigilatque pro salute omnium piorum, neque patitur quicquam illis euenire, quod ad vitam beatam utile non sit.*

Dominus umbra tua. *Haerebit, inquit, dominus semper ad latus tuum, & instar umbraculi te defendet ab aestu omnium malorum, ut nihil tibi neque interdiu, neque noctu nocere possit.*

Dominus custodiet introitum tuum, & exitum tuum. *Id est, siue domi fueris, siue foris, ille semper erit salutis tuae fidiſſimus custos, & propugnator. Et in misericordiae patris hanc gratiam nobis faciat, ut de sua prouidentia, & benignitate erga nos ea sentiamus, quae continen-*

EXPLANATIO

sur his verſibus : proſectò tantus amor viciffim
in animi noſtris aduerſus illum exardeſcet, tan-
taque lætitiæ, & quies, & ſecuritas conſeque-
tur, vt ſtatuſ noſter penè cum cæleſtium vita
poſſit comparari.

PARAPHRASIS

Carminè.

Dum me eruentus vrget hoſtis, lumina
Montes ad altos ſuſtulit,
Vnde ille rerum præpotens pater omnium,
Terræ, poli que conditor,
Fruſtratus hoſtem barbarum, mittet mihi
Opem benigno numine.
Nunquam ille ſeuis impiorum curſibus
Tuam ſinet conſtantiam
Labare viciſſam, dormiet nunquam tua
Salutiſ ille negligens:
Qui ciuitati præſidet ſanctiſſimæ,
Nunquam proſectò dormiet.
Hærebit ille ſemper ad dextrum latuſ
Fidiſſimus comes tuum
Ymbraculi que tecum amabiliſ vice.

IN LIB. PSALMORVM. .372

Fangetur optimuſ pater,
Ne feruiduſ te tangat aut ſol, aut graui
Luna inſalubriſ lumine:
Quocunq; ages, vbicunq; eris, domi foriſ,
In vrbe, in agro, tecum erit.
Semper beatuſ cælitum rex, & pater,
Fortunet vt tibi omnia:
Suſque tandem ducet ad domoſ, vbi
Æterna viues ſæcula,

ARGVMENTVM PSALM.

CXXII.

Solebant omneſ tribuſ Hieroſolyma cõ-
ſuenire ter in ſinguliſ annis ad agendoſ
dieſ feſtoſ, & ſolenneſ: inducit igitur homi-
neſ pioſ gratulâteſ veniſſet tempuſ ciuiſmo-
di cõueniſ, & vrbeſ ſanctam laudibuſ ce-
lebranteſ, illi que omnia bona precanteſ.

Canticum graduum, Pſalmuſ

CXXII.

LEtatuſ ſum, cum dicerent mihi, in do-
mum domini ibimur.

Stabant pedeſ noſtri in portiſ tuiſ Hieroſalem.

Hieroſalem ædificata eſt vt cinitaſ, qua

Z z ij

EXPLANATIO IN LIB.

coniuncta est sibi ipsi simul.

Illuc ascenderunt tribus, tribus domini, testimonium Israeli ad confitendum nomen domini.

Quia illic constitutæ sunt sedes ad iudicium, sedes domus David.

Precamini pacem ipsi Hierusalem, sit bene iis, qui diligunt te.

Sit pax in mœnibus tuis, & abundantia in domibus tuis.

Propter fratres meos, & proximos meos nunc precabor pacem tibi.

Propter domum domini Dei nostri, quæ sui bona tibi.

EXPLANATIO.

Hierusalem ædificata est. *Sit in ædificanda urbe sancta eam descriptionem, & elegantiam adhibitam esse, qua convenit urbibus, illamque pace, & civium concordia florentem esse, illuc convenire omnes tribus ad colendum, & venerandum deum, quod quidem oraculo divino præceptum est Israeli, id est, genti Hebrææ, ibi iudicia exerceri, & solum regni constitutum esse: quare optandam esse pacem, & omnium benorum affluentiam huic præstantissima civitati, in qua nititur pax, & salus cæterarum civitatum terræ Iudææ.*

PARAPHRASIS

Carmine.

O quale cœpit gaudium
 Cum dicerent. *Adibimus*
 Templum Dei sanctissimum:
 Te magna visam civitas
 Tectis, viis, & mœnibus,
 Et civium concordia
 Florentem, & almi numinis
 Tutela. agris ex omnibus,
 Et oppidis gens plurima
 In te piorum singulis
 Annis ter ad festos dies,
 Et sacra sancta convenit,
 Ut legibus mandat suis
 Rector supremus cælitum:
 Tu iura claris urbibus
 Legesque das, tu maximos
 Reges alis, te Davidis
 Proles frequentat inclyta
 Strigata semper nobili

EXPLANATIO

*Turba ducum. precamini
 Cives boni bona omnia
 Huic civitati, sit bene,
 Felicitérque amantibus
 Te, mater alma, nec tuis
 Unquam recedat finibus
 Pax & beata faustitas:
 Saulus meorum civium
 Tua salute nititur:
 Templum Dei sanctissimum
 Te reddit omnibus pijs
 Amabilem igitur vsque dum
 Ego vixero, semper tibi
 Bona precabor omnia.*

ARGUMENTVM PSAL.

CXXII.

Homines pij ab impijs oppressi misericordiam domini implorant.

Canticum graduum, Psal. nu
 CXXIII.

IN LIB. PSALMORVM. 374

AD te leuavi oculos meos qui habitas in cœlis.

Ecce sicut oculi seruorum ad manus domitorum suorum:

Sicut oculi ancillæ ad man^o dominæ suæ, ita oculi nostri ad dominum deum nostrum, donec misereatur nostri.

Misere nostri domine, misere nostri, quia multum repleti sumus despectione,

Quia multum repleta est anima nostra despectione abundantium, & despectione superborum.

EXPLANATIO.

Ecce sicut oculi seruorum. *Elegantissima similitudo est, qua naturam veræ pietatis penè oculis subiicit. vt enim seruus vi potentioris oppressus, fidem & præsidium Domini implorat, in vnam illum spectat, neque aliud vllum se putat habere perfugium: ita vir pius, qui se in seruitutem Deo sanctè dicit, atque omnem spem suam in illius benignitate reposuit, cum vexatur ab impijs, & importunis hominibus, ad misericordiam sanctissimi numinis confugit, Deum intuetur, is est vnus, in quo nitatur eius salus, cætera omnia præsidia pro nihilo habet.*

Z. liij

Donec misereatur nostri. Ita se gerit vera pietas in rebus aduersis: est enim perferens malum, neque oculos a deo deiecit, aut orare intermittit, quoad misericordiam clementissimam suam exoret: ceteri, nisi quamprimum obtinent quae volunt, ad praesidia infirmissima se conuertunt, & quem honorem soli Deo tribuere debebant, ut illi confiderent, eum honorem ad homines, et quae alias res caducas, & inanes transferunt, quae maxima est impietas.

PARAPHRASIS
carminum.

At te, beatus qui beatus incolis
Oras nitentis aetheris,
Artollo lumina lachrymis manantia,
Vitae meae spes vnica:
Iniuriosa verberatus ut manu,
Manus heriles aspicit
Fletu seruus, implorans opem domini sui:
Ut serua serui dextera
Pulsata, domine dexteram afficit suae:

Sic te pater sanctissime
Nos intuenur maxima fiducia,
Donec querelis tristibus
Aures benignas applicans ad sis tuo
Nobis secundo numine.
Iam quaeso, iam tuere supplices tuos
Vultu sereno, ista quoniam
Abominata gens sua superbia
Nos enecat miserrime,
Miserrime nos enecat gens impia
Irrisione & inuergis.

ARGUMENTVM PSAL.
CXXIII.

Gens sancta praesenti periculo mortis
liberata gratias agit Deo.

Canticum graduum, Psalm.
CXXIII.

Nisi Dominus fuisset in nobis, dicat
nunc Israel, nisi Dominus fuisset in
nobis.

EXPLANATIO

Cum exurgerent homines in nos, tunc vi
uos deglutissent nos.

Gum irasceretur furor eorum in nos, tunc
aqua absorbuisset nos.

Torrentis transisset super animam nostram,
tunc transissent super animam nostram.
quæ intolerabiles.

Benedictus dominus, qui non dedit nos
in prædam dentibus eorum.

Anima nostra sicut passer crepta est de
laqueo venantium: laqueus contritus est, &
nos liberati sumus.

Adiutorium nostrum in nomine domini,
qui fecit cælum, & terram.

EXPLANATIO.

Nisi dominus: Hic hymnus elegatis musis,
& sanctitatis plenius: vir enim pius longinquiti-
poris vsu, & periclitatione doctus nullâ vim ha-
bere humana præsidia, acceptum refert vni deo,
quodd civitas sancta ab imminenti exitio liberata
sit. comparat autem impetum, & violentiam hu-
stium impiorum, torrentibus iuventus crudelita-
tem: feritati beluarum: insidias, laqueum aucupii:
populû vero simplicem, & imbecillû auctore, que
tamè neq; vi, neq; dolo potuerit opprimi, tantum
in omnes partes valet pietas vni deo confidens.

IN LIB. PSALMORVM. 376

P A R A P H R A S I S

Carmine.

Nisi nos benigni numinis
Tutela seruasset, pia
Nunc dicat vrbs incola,
Nisi nos benigni numinis
Tutela seruasset, feri
Inuaderent cum barbari:
Instar leonum hiantibus
Nos deuorassent faucibus,
Cum gens veniret impia
Furens, minasque & sanguinem
Spirans, malorum altissimo
Nos obruisset gurgite:
Torrentis malorum maximus.
Agros, & urbem, & omnia
Iam perdidisset funditus.
Supreme cælum pater
Te sempiternis laudibus
Seruata tollet civitas,
Quam noluisti in manibus

Patere prædam bellis:
Vt implicata vinculo
Pudica turtur, aucupis
Crudelis effugit manum,
Si fortè laqueus frangitur:
Sic impiorum è dextera
Spem præter ipsi euasimus.
In posterum anxius timor
Nostri facebat finibus,
Quando omnium rerum potens,
Terræ, poli que conditor
Suo benigno numine
Nostre salutis consulit.

ARGUMENTVM PSAL.

CXXV.

Describit lætitiã gentis Hebrææ,
 Babylone domum redeuntis.

Canticum graduum, Psalmus
 CXXV.

Qui confidunt in domino sicut mons
 Sion, immobilis in seculum ma-
 nens.

Hierusalem, montes habent in circuitu
 suo, & domus est in circuitu populi sui,
 ex hoc nunc & vsque in seculum.

Quia non relinquet Dominus virgam
 peccatorum super fortem iustorum, vt
 non extendant iusti ad iniquitatem manus
 suas.

Bene fac domine bonis, & rectis corde,
 Declinantes autem ad prauitates dedu-
 cet dominus cum operantibus iniquitatem,
 pax super Israel.

EXPLANATIO.

Qui confidunt in Domino sicut mons
 Sion. Ille purè, ac sincère deo confidit, qui per-
 specta cæterarum rerum imbecillitate, se ac sua
 omnia in illo ponit, quod nemo sine instinctu di-
 uino facere potest: qui verdè se tam altè extulit,
 cum omnibus humanis casibus superiorem esse,
 necesse est, atque animum ipsius vel ruente cœ-
 lo immobilem persistere, quæ vis enim ad illum
 aspirare possit, qui se, ac sua omnia in Deum
 abdidit: sed hanc fiducia præstantiam non ita
 multi consequuntur: quo autem quisque ad il-

lam propius accedit, eo plus fortitudinis, constantia ac securitatis acquirit. Hæc ita esse, qui horum rerum usum habent, certò sciunt: ceteri fabulas putant.

Hierusalem montes habet in circuitu. Quem admodum, inquit, Hierosolyma circumconca moribus muniuntur, sic Dominus præsidio suo populùm suum sepit, ac munit.

Quia non relinquet. Tutabitur dominus gentem suam, neque permittet pios tyrannidem priorum oppressos teneri, ne forte legibus et iudiciis extinctis, et rellione conculcatis, etiam ipsi ad peccata et scelera impellantur, exemplo et prosperitate improborum incitat.

PARAPHRASIS
Carmine.

Quicumque verè spes suas locat in Deo,
Immobilis semper manet
Sionis instar, nulla quem suo potest
Mutare vis vnquam loco.
Ut sancta vallo montium circumdata
Est vndecunque ciuitas,
Sic ipse rector cælitum dextro pios
Vallabit vsque numine,

Illisq; nullis improborum viribus
Premi diutius sinet,
Ne fortè virtus fracta rebus asperis
Deo recedat à suo.

Fas affluenter manet ad bonos tua
Quæso benignitas pater.
At qui secutus impiorum pessima
Consilia deserit viam

Legum tuarum perditus, illum precor
Vlterice puni dextera.
Vnam quies, et alma pax nostros agros,
Nostras et vrbes incolat.

ARGVMENT. PSALM.
CXXVI.

DESCRIBIT lætitiã gentis Hebrææ, et
Babylone domum redeuntis.

Canticum graduum, Psalmus
CXXVI.

CVm conuerteret dominus captiuitatem
Sion, facti sumus sicut somniantes.

Tunc repletum est risu os nostrum, & lingua nostra exultatione.

Tunc dicebant inter gentes, magnificè fecit dominus cum istis.

Magnificè fecit dominus nobiscum, sicuti sumus lætantes.

Reduc domine captiuitatem nostram sicut torrens in austro.

Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent.

Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.

Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

EXPLANATIO.

Sicut somniantes. Cum liberati seruitute illa acerbissima rediremus in patriam, tanta erat lætitiæ magnitudo, eaque res tam nobis impinata contigerat, ut somnare nos putaremus, non re ipsa tanta voluptate ac iucunditate pecti.

Magnificè fecit dominus cum istis. Tunc homines vulgo admirati dicebant, magna profectò sunt, quæ Deus facit pro salute, & commodis istorum.

Reduc domine. Non omnes Hebræi simi-

redire in Iudeam ex Babylone, sed partim regnante Cyro, partim Dario, partim Xerxe Darii filio, qui igitur primi redierant, precantur Deum pro libertate eorum, qui remanserant, ut scilicet multitudo reuertentium imitetur torrentes abundantes flante austro: is enim ventus & pluuie gignendus, & niue liquefacienda torrentes plurimum auget, & magno impetu impellit. Hoc modo explanant Græci hunc versiculum, & simpliciter, opinor, ac melius quam Hebræi.

Qui seminant in lachrymis. Comparat lætitiæ Hebræorum ab exilio redeuntium agricolarum gaudio, qui magnam vim frugum perceperint ex agris, in quibus ceceperant semina lachrymantes, ac penè desperantes propter sterilitatem soli: seuerant autem homines pijs lachrymantes, cum in exilio illo calamitose deum precarentur, & misericordiam eius implorarent, neque vlla calamitate à religionis studio, & pijs actionibus deterrerentur: ex qua quidem satisfactione pulcherrimos fructus libertatis, & lætitiæ ceperunt. Hoc idem omnibus pijs contingit. nemo enim Christi discipulus esse potest, nisi crucem suam tollat quotidie, atque illum sequatur: itaq; vita Christiani lachrymis redundat, id est, rebus hæseris, & calamitosis. sed quo maior lachrymarum sementis facta fuerit,

Hoc vberior letitiæ, & incunditatis futura est
 mesis. sunt autem omnia, quæ mala corporis
 & fortune vulgo nominantur, breuissima: bo-
 na verò, quæ fortibus & patientibus par-
 sant in cælo, sempiternis seculorum ætatibus ma-
 nen.

PARAPHRASIS

carmine.

Quum liberati barbære gentis in-
 Dulcem rediremus domum,
 Se somnare quisque, non vero frui
 Existimabat gaudio:
 O quæ voluptas, quanta nobis cõmoda
 Tuo fauente numine
 Tum contigere cælitum rex maxime:
 Tum barbaras mirans ait,
 En quanta pro salute gentis istius
 Parter deorum conficit:
 En magna certè fecit, haud iniuria
 Tanto exillimus gaudio.
 Vt Auster v'us imbrium vim maximam
 Fundens, in glisque collium

Niuem albicantium liquans suas super
 Ripas alit torrentia
 Flumina, vagantur illa, latèque omnia
 Tenent: ita pater optime
 Fac, vt tuorum multitudo ciuium
 Plenis viis ad patriæ
 Dulces fluat agros, oïaq; passî occupet,
 Latoq; plausu repleat.
 Vt glareoso tristis aruo semina
 Mandans colonus vberem
 Si forte messem percipit, gaudet magis,
 Quam cultor agri fertilis:
 Sic nos per annos septies denos graue
 Et seruitutem, & cætera
 Passi mala omnia, cum lares amabilis
 Reuisceremus patriæ,
 Cunctis vicissim gaudiis incessimus,
 Tuæq; rex sanctissime
 Benignitati gratias semper agimus
 Sempèrque habemus maximas.

ARGUMENTYM

PSAL. CXXVII.

Ada 4

Docet, & domus, & familiæ, & ipsius ciuitatis salutem, & custodiã in vnus Dei prouidentia cõstitutam esse, & ab eodem victum, & cultum omnibus suppeditari.

Canticum graduum. Psal. CXXVII.

Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam.

Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam.

Vanum est, vos ante lucem surgere, & tardare sessionem manducantes panem doctorum.

Sic dabit dilectis suis somnũ, ecce hæreditas domini filij, merces fructus ventris.

Sicut sagittæ in manu potentis, ita filij iuuentutis.

Beatus vir, qui impleuit pharetram suam ex ipsis: non confundentur, cum loquatur inimicis suis in porta.

EXPLANATIO.

Nisi dominus ædificauerit domum. Cum dicit ædificationem domus, ex consuetudine lingue Hebrææ omnia complectitur, quæ pertinent ad tuendam, & amplificandam rem pri-

uatam: itaque sensus est, nisi dominus & liberos, & familiam, & honores, & diuitias largiatur, inaniter laborant, qui rebus his comparandis student.

Nisi dominus custodierit ciuitatem. Significat, omnem salutem, & rectam administrationem rerum publicarum vnus dei ope, ac præsidio nisi, sine quo nihil neque domi, neque belli feliciter administrari potest, vt tam publicè, quàm priuatim summa veneratione, ac pietate deus colendus sit.

Vanum est vobis. Vos admono, quicumque vobis victum summa cum sollicitudine comparatur, frustra surgitis ante lucem ad labores obcurdos, frustra & illos protrahitis ad multam noctem, nisi dominus vos iuuet.

Sic dabit dilectis. Concludit, vt omnes labores, & conatus hominum sine auxilio dei sunt irriti, sic illo fauente hominibus piis quietem, & tranquillitatem contingere, & summa cum facilitate omnia ad victum, & cultum necessaria suppeditare: cuius rei magnifica promissio extat in Leuitico, cap. 26.

Ecce hæreditas domini filij. Filij sunt hæreditas domini, id est dono, & liberalitate dei nobis contingunt, & fructus ventris, id est fecunditas mulierum est merces, & munus eiusdem dei: mercedem enim appellant Hebræi

etiam quæ vltro dono dantur. Comparat autem vim, & robur filiorum, quos dominus donat, sagittis, quas iacet homo valentissimus: & ait illum esse beatum, qui his sagittis, id est, liberis abundat: neque enim eiusmodi pater, & filij afficiuntur ignominia, cum disceptandum erit cum a luerfariis in porta, id est, in iudicio: nam apud Hebraeos, vt alio loco dictum est, iudicia exercebantur ad portas ciuitatum. significat autem, illos ea integritate, ac innocentia fore, vt nullo negotio oblatas criminationes depulsi sint. Quod vero hos appellat filios inuentus, hoc intellyit, deum cultoribus suis mature liberos donare, quo possint eos rectè, ac pie instituere, & diutius eorum virtutibus frui: quæ quidem non contingerent iis qui iam senes liberos procrearent.

PARAPHRASIS
carmine.

Nisi coniugem deus bonam, & argum
fertilem,
Dulcesque donet liberos,
Frustra laborat, si quis hæc studio suo
Sese paraturam putat.

Nisi ciuitatem. & ciuium concordiam
Defendat optimus Pater,
Et ciuitatem, & ciuium concordiam
Frustra tuentur principes:
Frustra ad labores ante lucem surgitis,
Frustra laboratis diem
Totum, labores nisi deus vestros suo
Fortunet ipse numine.
Ipse & parabilè facit victum, & piis
Præbet quietem ciuibus:
Ipse & frequentat liberis domum: &
Vxor pudica munere (ipsius
Contingit, ac decora, & optimis simul
Ornata proles moribus:
Talisque robore, qualis à fortissimo
Sagitta torta milite.
Beatus ille, qui pharetram talibus
Implet sagittis, non ei
Erit timendum, si quod vnquã euenerit
Certamen, illum iudices,
Et cuncta ciuitas, suis cum filiis
Bonum & beatum prædicant.

EXPLANATIO
ARGUMENT. PSALM.
CXLVIII.

PRædicat, in summa rerum prosperitatē:
vitam acturum, quicumq; deum piē san-
ctēque coluerit.

*Canticum graduum, Psalm.
CXXVIII.*

BEati omnes, qui timent dominum, qui
ambulant in viis eius.

Labores manuum tuarum quia manduca-
bis, beatus es, & bene tibi erit.

Vxor, tua sicut vitis abundans in lateri-
bus domus tuæ:

Filij tui sicut novellæ oliuarum in circui-
tu mensæ tuæ.

Ecce sic benedicetur homo, qui timet do-
minum.

Benedicet tibi dominus ex Sion, & vide-
bis bona Hierusalem omnibus diebus vitæ
tuæ.

Et videbis filios filiorum tuorum, pacem
super Israël.

EXPLANATIO.

Labores manuum, *Id est, non frustra labo-*

*rabis in colendis agris, sed magnos fructus inde
percepies, & perceptus latus, tranquillisque
perfrueris.*

PARAPHRASIS
carmine.

Beatus ille, qui piam sese deo
In seruitutem dedicat,
Semper paratus exequi, sanctissimis
Quod ille verbis imperat:
Non is paterna rura inaniter colit:
Sed quæ feraci semina
Sinu recepit fundus, illa maximo
Reddit colenti sænore.
Vxor pudica bene regit donum, & op-
timis
Exornat ipsam liberis
Fœcunda vitis instar, apta diligens
Quam curat arte vinitor.
Proles novella crescit, ut virentibus
Oliua pulchra ramulis,
Et mensa turba garrula circumdata
Cumulat parentes gaudio.

*Hæc est piorum vita, eosque talibus
Remuneratur præmijs
Summi benignitas patris, quem si coler,
Vrbis sacratæ commodis
Lætus fruens, vsquedum viuas, tuæ
Prolis beatae liberos
Florere cernes, patrijs fœlicitas
Regnabit alma finibus.*

ARGVMENTVM PSAL.
CXXIX.

Gratias agit deo, quod populū suum ab
impijs semper oppugnatum, saluū, in-
columemque semper conseruauerit.

*Canticum graduum, Psalmus
CXXIX.*

Sæpe oppugnaverunt me à iuuentute
mea, dicat nunc Israel,
Sæpe oppugnaverunt me à iuuetute mea,
attamen non præualuerunt mihi.
Supra dorsum meum arauerunt arantes,
prolongauerunt sulcum suum,
Dominus iustus concidit funes impiorū.

confundantur & conuertantur retrosum
omnes, qui oderunt Sion.

Fiant sicut herba tectō. ū, quæ priusquam
euellatur, exaruit.

De qua non impleuit manus suam qui
metit, & finem suum qui manipulos col-
ligit.

Et non dixerunt, qui præteribant, bene-
dictio domini super vos, benediximus vo-
bis in nomine domini.

EXPLANATIO.

Attamen non præualuerunt mihi. *Id est,
non potuerunt me extinguere.*

Supra dorsum meum. *Significat hū verbis
contumelias, & verbera, quibus affectus fue-
rat à B. ylonis in durissima illa seruitute: cu-
ius vinculis se exolutum esse à domino, gratu-
latur.*

Fiant sicut herba tectorum. *Herbæ, quæ
nascuntur in tectis, propter sterilitatem soli, an-
tequam ad iustam magnitudinem perueniant,
& fructum aliquem ferant, ardore solis exare-
sunt: sic igitur impios de medio tolli, & im-
matura morte precatatur extinguī.*

Et non dixerunt. *Viatores, si cernunt se-
getes vberes & latas, laudare solent diligen-*

EXPLANATIO

tiam agriculturalum, & bene precantur metentibus illas: iis vero, qui herbam tectorum metunt, nemo bene precari solet.

PARAPHRASIS
carminis.

Me barbarorum sepe vexauit furor,
Nunc sancta dicat ciuitas,
Me barbarorum sepe vexauit furor
Ab vltima vsque origine:
Sed nulla vis, nec vllus hostium dolus
Me quiniit vnquam extinguere.
Aravit heu mea terga longis verberum
Sulcis nefandus barbarus,
Laboribus me, vinculisque asperimis,
Duraque vexauit fame:
Sed vincla rupta ferrea, & tandem mihi
Dulcem quietem praebeat,
Vberimòque me locauit in solo
Caestium summus pater.
Qui ciuitatem numinis sanctissimi.
Vult perditam, peccat male,

IN LIB. PSAL.

385

Vt herba tectis orta summus aedium,
Humore vitali caret,
Nec quit profundiore radices humo
Agere: itaque antè exaruit
Percussa sole feruido, quàm dextera
Vellatur alicuius: neque
Nanum repleuit ea metens, suum neque
Sinum, manipulos colligens:
Nec qui viator praeterit, verbis ei
Bene precatur optimis,
Talus sit impius hostis, & quisquis pius
Odit, deus quos diligit.

ARGUMENTVM PSAL.
CXXX.

Precatio est hominis conscientia peccatorum grauissimè cruciati, & que misericordiae diuinæ fiducia consolantis.

Canticum graduum, Psalmus.
CXXX.

DE profundis clamaui ad te domine,
domine exaudi vocem meam.

Fiant aures tuæ intendentes, in vocē de-
precationis meæ.

Si iniquitates obseruaueris domine, da-
mine quis sustinebit?

Quia apud te propitiato est, propterea
timeris. expectaui dominum,

Expectaui anima mea, & in verbo eius
speraui, anima mea dominum expectat,

Nagis quàm custodes mane, quàm custo-
des mane, speret Israel in domino.

Quia apud dominum misericordia, & co-
piofa apud eum redemptio,

Et ipse redimet Israel ex omnibus ini-
quitatibus eius.

EXPLANATIO.

De profundis. Profunda, & barathram
vocat ingentes illas mortis angustias, atque a-
cerbitates, quas animus eius sustinebat ob con-
scientiam peccatorum, & metum ire diuina.

Si iniquitates obseruaueris. Affirmat,
eos etiam, qui sanctissimi iudicantur, grandes pe-
nas duros, si deus in quemque animaduerti-
re velit pro eo ac cuiusque peccata promerentur.
itaque diuus Augustinus hunc locum ex-
planans, ita scribit: Non dicit, ego non sustine-
bo, sed quis sustinebit? uult enim propitiatam

vitam humanam circūtrari peccatis suis, ac-
cusari omnes conscientias cogitationibus suis, nō
inueniri cor castum presumens de sua iustitia.
si ergo cor castum non potest inueniri, quod præ-
sumat de sua iustitia, presumat omnium corde
misericordia Dei, & dicat deo. Si iniquitates ob-
seruaueris dominus, domine quis sustinebit? quæ
autem spes est? quoniam apud te propitiatio est.
quæ est ista propitiatio, nisi sacrificium? & quod
est sacrificium, nisi quod pro nobis oblatum est? san-
ctus innocens sanguis deleuit omnia peccata no-
centium: precium tantum datum, redemit om-
nes captiuos de manu captiuantis inimici. er-
go est apud te propitiatio: nam si non esset a-
pud te propitiatio, si iudex solum esse velles, &
misericors esse nolles, & obseruares omnes ini-
quitates nostras, & quæeres ea, quis susti-
neres? quis ante te staret & diceret innocens
sum? quis staret in iudicio tuo? Spes ergo una
est, quoniam apud te est propitiatio. Hac diuus
Augustinus.

Quia apud te propitiatio. Id est, pro-
pterea quod homines norunt clementiam, & in-
finitam misericordiam tuam, ideo reueren-
tur, & colunt sanctissimum nomen tuum, quod
sui peccatis condonandis innoxii abirent, nemo
perfecto te ex animo veneraretur, sed omnes fe-
rent tanquam tyrannum aliquem horrerent. Tis-

morem autem appellari in literis sancti promerentia, et pietate aduersus Deum, sepe iam diximus.

Et in verbo eius speraui. Id est, in promissionibus eius omnem meam spem locatam habet promisit autem dominus, se veniam daturum resipiscentibus, et ad misericordiam suam confugientibus opem allaturum.

Anima mea dominum magis quam adimus, inquit, meus ardentiore desiderio expectat auxilium dei, quam vigiles nocturni, qui somnum grauatilucem auuidissimè expectant, quo postea corpora defatigata tradere quieti. sic Abramus Esdra vir doctissimus inter Hebræos interpretatur hunc locum, et eleganter quidam, ni folior. Ista autem geminatio verborum et non habet et leporem, eamque exornatio vsurpatur etiam aliis in locis huius libri.

Speret Israel in domino. In certamine conscientie, cum lex, diabolus, et sensus peccati nos accusant ad tribunal Dei, quod maxime quidem euenit imminente morte, difficillimum est desperationi resistere: sed optime sperandum est, neque verendum, si nos poeniteat, quin summus ille rector omnium delictorum gratiam faciat, infinitis enim partibus maior est misericordia illius, quam totius humani generi improbitas, et copiosa apud eum est redemptio: qua-

erem si captiuus es implora confidenter benignitatem dei: ille sui sanguinis precio redimet te, atque ab omni vitio, et impuritate liberatum traducet in regnum suum.

PARAPHRASIS
carmine.

Malis profundis obrutus
Tua pater fidem inuoco,
Ne queso supplicis tui
Audire vocem respue.
Si vindicaris omnia
Peccata, cunctaque excigas
Que iure debentur tibi,
Quis sustinebit o pater?
Quis tam pie, tam puriter
Vitam colit, quin sit tibi
Penas daturus maximas?
Incomparabilis tua
Certè benignitas facit,
Ut numen à mortalibus
Tuum colatur: hac ego
Confusus auxilium tuum

Expecto certum. animus meus
 Et lenitate tua. & tua
 Promissione nititur.
 Non sic morantem languidus
 Expectat auroram vigil,
 Qui nocte tota sedulus
 Ambuit vr̄bis mœnia,
 Votis vt omnibus expeto
 Ego te morantem ò refugium
 Mœa salutis vnicum.
 Iudæa gens deo tuo
 Confidens: nam deus tuus
 Benignus & placabilis;
 Et promptus est ignoscere:
 Tua ipse peccata omnia
 Delebit, & maculas sua
 Absterget omnes dextera,

ARGUMENT. PSAL. CXXXI.

Monet nos exêplo suo, fugiendam esse su-
 perbiã, & importunitatē, atque in sola dei
 misericordia spem ponendam esse.

Canticum gradui, Psal. CXXXI.

D Omine non est exaltatum cor meū,
 neque elati sunt oculi mei.
 Neque ambulavi in magnis, neque in mi-
 rabilibus super me.
 Si non depressi, & humiliavi animam
 meam.
 Qualis ablactatus erga matrem suã, qua-
 lis ablactatus, talis in me anima mea.
 Speret Israel in domino ex hoc nunc, &
 vsque in seculum.

EXPLANATIO.

Neque ambulavi. Nihil vnquam conatus sum,
 quod vires, et vitæ meæ statum superaret, id
 quod arrogantes facere solent.

Si non depressi. Oratio est imperfecta, cuius-
 modi oratione vti solent scriptores Hebræi, cum
 adhibita execratione aliquid asseuerare volunt:
 eam sic exple, atque interpretari possumus, nisi
 modestiam, atq; animi submissionem semper co-
 lui, fac domine grauissimas arrogantie pœnas
 luam.

Qualis ablactatus. Cum vellet ostendere,
 quã demissè, ac humiliter de seipso sentiret,
 elegantissime animum suum comparauit infan-
 ti, quem modo mater lacte alare desit. vt enim
 ille totus in materna charitate conquiescit, pro-

pretea quodd neque per etatem corpus curari,
 neque sine alterius adminiculo pedibus insistere
 valet: ita vir sanctus tota cogitatione pendebat
 ex deo, sine cuius auxilio se neque rectum aliquid
 vel conari, vel cogitare, neque ipsum quidem spi-
 ritum ducere posse intelligebat. Hæc est illa san-
 cta animi summissio, qua hominem deo: deumque
 charissimum facit, virumque inter sanctissimum
 amoris vinculo coniungens.

Speret israel in domino. Hortatur populum
 ut exemplo suo omnem spem salutis ponat in mi-
 sericordia dei.

PARAPHRASIS

Carminè.

Supreme rector cælitum
 Non ipse regium ob decus
 Inflatu effero, neque
 Perambulans sublimia
 Mentis superba somniis,
 Maiora viribus meis
 Tribuo, tribuere quàm decet.
 Hominem caducum, manibus &

Imaginis simillimum.
 Si non modestiam colo,
 Si sumo magnos spiritus:
 Turpissima arrogantiæ
 Penas gravissimas luam.
 Qualis pusillus est puer,
 Quem lacte dulci blandula
 Vix alere desit parens,
 Talis animus, & mens mea est
 Vt ille totus optima
 Matre acquiescit in sua,
 Sic ipse toto pectore
 Et charitate pendeo
 Cælestis optimi patris.
 O, te beatum, quisquis es,
 Qui spem tuam in deo locas!

ARGUMENT. PSAL. CXXXII.

Describit studium Davidis in parando
 loco, ubi templum ædificaret. Inducitur e-
 tiam deus loquens ac promittens, familiam
 Davidis sempiterno regno potiturâ: quod
 quidem perfectum est Christo rege cæli-
 tum, atque hominum constituto.

Canticum graduum, Psal. CXXXII.

Bbb ij

Memento domine David, & omnium
manuetudinis eius,

Qui iuravit Domino, votum vouit Deo
Iacob,

Si introiero in tabernaculū domus mee,
si ascendero in lectum strati mei,

Si dederō somnum oculis meis, & palpe-
bris meis dormitationem,

Donec inueniam locum domino, taberna-
culum Deo Iacob.

Ecce audiuius eum in Ephrata, inueni-
mus eum in campis sylvæ.

Introibimus in tabernaculum eius, ado-
rabimus ante scabellum pedum eius.

Surge domine in requiem tuam tu, & arce
fortitudinis tuæ,

Sacerdotes tui induantur iustitia, & san-
cti tui exultent.

Propter David seruum tuum ne auerta
faciem Christi tui.

Iuravit dominus David veritatem, & nō
frustrabitur eum, de fructu ventris tui po-
nam super sedem tuam.

Si custodierint filij tui testamētum meū,
& testimonia mea, quæ docebo eos,

Etiā filij eorum vsque in seculum sedi-
bunt super sedem tuam,

Quoniam elegit dominus Sion, deside-

rauit eam in habitationem sibi
Hæc requies mea in seculum seculi, hic
bitabo, quoniam concupiui eam.

Vistum eius benedicens benedicā, pau-
peres eius saturabo panibus,

Sacerdotes eius induam salutare, & san-
cti eius exultatione exultabunt.

Illic germinare faciam cornu David, pa-
raui lucernam Christo meo.

Inimicos eius induam confusione, super
ipsum autem effloreat diadema eius.

EXPLANATIO.

Nemento domine. *Populum inducit loquen-
tem.*

Votum vouit deo. *Exstimant explanato-
res H. b. et, hoc votum à Davide fuisse nuncu-
patum, quo tempore pestilentia grassabatur in
populum. cuius rei mentio fit in libro primo Pa-
ralipso. Eodem loco scriptum est, vatem, cui no-
men erat Gad, iussu Dei mandasse David, vt in
arca Orne lebusæ aram edificaret ad sacrifi-
cia faciendā. id fortasse accidit, cum David es-
set B:thlehem: quam urbem etiam Ephratam
appellabant, & propterea subiungitur, Ecce au-
diuimus deo eo loco in Ephrata. verisimile est e-
nim, Davidem cogitasse locum illum fore ap-
Bbb iij*

tissimum ædificando tēplo, quem locum ipse deus indicasset ad extruendam aram, quod eius consilium comprobavit ostentum illud insigne, cum deus de cælo demisit ignem, qui hostium connumeret: legimus enim, hac rei nouitate commotum Davidem eum locum templo destinasse, atque ob eam causam ex tota Iudæa operarios coegisse, quorum partim lapides cæderent, partim casos ed comportarent. hoc significare videtur vir sanctus, cum dicit, inuenimus eum in campis syliæ. sic enim nominatam existimant aræ Ornæ Iebusæi.

Si introiero. De hac iurandi formula dictū est in explanatione superioris psalmi: dicit autem, Davidem iureiurando confirmasse, se neque limen domus suæ intraturum, neque corpus quieti traditurum, antequam arcam ædificando templo reperisset.

Introibimus in tabernaculum. Populum pollicetur, se celebraturum, & piæ, sanctæque ueneraturum templum Dei, cui ædificando iam inuentus erat locus. Appellat autem arcam fæderis scabellum pedum Dei, ut etiam in psalmo

99.

Surge domine in requiem tuam. Id est, relinque domine Gabaonem, teque recipe in locum perpetuæ quieti tuæ destinatum. nam antequam ædificaretur templum, nullum certum domicilium

habebat arca fæderis.

Propter David. Precatur populus pro Salomone filio Davidis: ne auertas, inquit, faciem Christi tui, id est, ne regis nostri, qui seruus tuus est, preces repudia, ne ue illum tutela, & praesidio tuo spoliatum à te reuice, hac enim dicens diggura uirtur Hebræa lingua in hanc sententiam.

Hæc requies mea. Significat, se non amplius mutaturum locum, sed uates sanctus cum hac scriberet, oculis mentis cælestem Sionem intuebatur, id est, ecclesiam Christi, in qua deus perpetuum domicilium sibi collocauit.

Sacerdotes eius induam salutari. Id est, uirtute, ac pietate: omnis enim salua nostra posita est in his rebus.

Illic germinare faciam. Significat, nunquam extinctum iri splendorem, & gloriam familie Davidis, & regnum eius in posteros propagandum esse.

P A R A P H R A S I S.

Carmine.

Sis memor usque piæ rex maximè Davidis,

& quam.

Cues in omnes mitis extiterit suos.

Ille tui sancto incensus iuravit amore,
 Votumque lingua nuncupavit hoc modo,
 Ne tibi sum charus vita mihi charior ipsa,
 Ne verba post hac supplicantis audias,
 Antè meæ si chara domus ad limina adibo,
 Oculòsue somnus ante clauserit meos,
 Quàm præclara tuo fuerit pater optime
 templo,
 Tuisque dedicata sacris area.
 Sic ait, & paruo post tempore dedica
 illam,
 Qua se beatis sylua càmphis porrigit,
 Cùm tu clara prius Bethlehém signa de
 disses.
 Tuam introibimus pater domum, tua
 Perpetuo castis venerantes numina sacris,
 Tu mansionem dexter ad certam veni,
 Mysticæque arca vacans stabili iam sedi
 quiescat:
 Fac vt sacerdos mente pura te colat,
 Et sua cuique pio da gaudia: néne tueri
 Omitte prolem Davidis tui inclytam,

Quam patris aurato in solio tu sancte
 locasti.
 Iuravit ille, peierare qui nequit,
 Omnipotens dulci affatus sic Dauidem
 amore,
 Tua sedebunt sede liberi tui,
 Qui si constantes in religione manebunt,
 Quam Mosis ore sanximus, neque inclyta
 Fœderis antiqui violarint iura, nepotum
 Serie propago nobilis longissima
 Dulci pace fruens solio regnabit auito.
 Sionis arcem præfero cunctis locis,
 Hic ego longa libenti animo per secula
 degam,
 Hic supplicantium preces ego civium
 Audiam, & optanti mea sancta oracula
 pandam:
 Florebit agris fructuum lætissima
 Omnigenum vbertas, atque hinc procul
 omne fugata
 Per eum egestas exultabit horrida:
 Costa sacerdotes ornabit vita, colèntque

EXPLANATIO

*Domos piorum pura semper gaudia.
 Ac veluti lauro pulchræ densissima sylua
 Radice ab ima pullulat, sic Davidi
 Candida succrescet proles, quæ splendida
 facta
 Parentis augeat optimi, neque hostium
 Villa domum poterit vis hanc euertere,
 non si
 Coniuret omnis impiarum gentium
 Barbaries latas per terras didita. cun-
 ctis
 Optatus ille pijs fluet ob origine
 Ista, qui populos omnes, & maxima
 ponti
 AEquora, globosque syderum mican-
 tium,
 Et diuos supra cæli conuexa morantes
 Mecum gubernet sempiterna secula.*

*Canticum graduum, Psalm.
 CXXXIII.*

IN LIB. PSAL.

395

Ecce quàm bonum, & quàm iucundum
 habitare fratres in vnum.
 Sicut vnguentum optimum super caput
 effusum, quod descendit in barbam, barbã
 Aaron.
 Quod descendit in oram vestimentorum
 eius, sicut ros Hermon, qui descendit in mō-
 tes Sion.
 Quoniam illic mandauit dominus bene-
 dictionem, & vitam vsque in seculum.

EXPLANATIO.

Sicut vnguentum. Comparat suauitatem
 concordie vnguento suauissimo, quo sacerdotes,
 & vasa templi ungebantur, de quo in Exodo.
 Sicut ros Hermon. Comparat concordiam ro-
 ri, qui montem Hermonem, & loca montana
 Sionis fecunda, & feracia reddit: verbum au-
 tem ros in hoc versu repetendum est hoc modo,
 sicut ros Hermon, sicut ros, qui descendit in mon-
 tes Sion.
 Quoniam illic. Ostendit, se iure concordie
 laudibus efferre, ac rori comparare, quo terra
 sit fecundior: vbi enim homines se concordie ami-
 citia, & sancta charitate cõplectuntur, ibi deus
 suppeditat omnium bonorum copiam, & vitam
 sempiternam.

EXPLANATIO
PARAPHRASIS
Carmine.

O quam beatum est pacis insolubili
Eratres ligari vinculo!
O qualia bona, & quanta secum gaudia
Apportat alma charitas!
Quales odores spirat unguenti liquor
Stillans Aaronis sacro
Evertice aureas ad oras vestium,
Tales odores candida
Pax, atque amoris mutui concordia
Afflant piorum mentibus.
Ut ros Sionis decidens, iugum, & auia
Hermonis alti pascua
Fœcundat; ita quas incolit domos pia
Pax, ditat omnibus bonis.
Nam degit vbi pax & beata charitas,
Ibi celitum degit pater.

ARGUMENTVM. PSAL.
CX XIII.

IN LIB. PSALM. 394

Ortatur Leuitas, & alios viros reli-
giosos, qui noctu vigilias agebant in
templo, vt precibus, atque hymnis
deum venerentur.

Canticum graduum. Psalmus
CXXXIII.

Ecce benedicite dominum omnes ser-
ui domini
Quis statis in domo domini.
In noctibus extollite manus vestras ad
sancta, & benedicite dominum.
Benedicat te dominus ex Sion, qui fecit
caelum & terram.

EXPLANATIO.

Ad sancta. Id est, versus eas templi partes,
quae vocantur sancta sanctorum.

PARAPHRASIS
Carmine.

Dum nox fauet, suoque nos silentio
Inuitat, agite, laudibus
Deum offeramus ædis ò sanctissime
Casti, beatique incolæ.

EXPLANATIO

*Tollamus agite supplices simul manus
Adytisque in intymis deumi
Aures amicas applicantem, plurima
Prece inuocemus: vt sua
Ope sospitet ciues, bonaque det omnia
Larga benignus dextera.*

ARGUMENTVM

PSAL. CXXXV.

* Hoc hymno pædicat potentiam dei, & iusque præcipuam benignitatem erga gentem Hebræam.

Alleluja. Psalmus cxxxv.

Laudate nomen domini, laudate sanctum dominum.

Qui stas in domo domini in atris domus dei nostri.

Laudate dominum, quia bonus dominus, psallite nomini eius quoniam suaue.

Quoniam Iacob elegit sibi dominum, Israel in possessionem sibi.

Quia ego cognoui, quod magnus est Dominus, & Deus noster præ omnibus diis.

IN LIB. PSALMORVM. 395

Omnia, quæcunque voluit, dominus fecit in celo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis.

Educcens nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuia fecit.

Qui producit ventos de thesauris suis, qui percussit primogenita Aegypti ab homine usque ad pecus.

Et misit signa & prodigia in medio tui: Aegypte, in Pharaonem, & omnes seruos eius.

Qui percussit gentes multas, & occidit reges fortes.

Seon regem Amorrhæorū, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan.

Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israel populo suo.

Domine nomen tuum in æternum, domine memoria tui in generationem, & generationem.

Quia iudicabit dominus populum suum, & in seruos suos erit placabilis.

Simulachra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum.

Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.

Aures habent, & non audient: neque enim est spiritus in ore ipsorum.

Ccc

EXPLANATIO

Similes illis fiant, qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.

Domus Israel benedicite domino, domus Aaron benedicite domino.

Domus Leui benedicite domino, qui timetis dominum, benedicite domino.

Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hierusalem. Alleluja.

EXPLANATIO.

Educes nubes ab extremo terræ. *Extremū terræ appellat terrā ipsam, quæ est vltima pars mundi: sic interpretatur Abrahamus Esirā, vbi extremum terræ vocat ipsa viscera terræ. cōstitit autem, nubes cogi ex terræ exhalationibus.*

Fulgura in pluuia fecit. *Hoc tanquam admiratione dignum commemorat, quod deus coniungat ignem cum aqua, neque tamen alteram perdat.*

Producit ventos de thesauris suis. *Thesauros appellat loca occulta, atque abdita, vnde exire videntur venti.*

Iudicabit dominus populum suum. *Id est, illum suo patrocinio tuebitur, ac reget.*

ARGUMENTVM PSAL.
CXXXVI.

Argumentum huius hymni est idem ferè atque superioris.

Alleluja, Psalmus CXXXVI.

Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in seculū misericordia eius.

Confitemini deo deorum, quoniam in æternum misericordia eius.

Confitemini domino dominorum, quoniā in æternum misericordia eius.

Qui facit mirabilia magna solus, quoniā in æternum misericordia eius.

Qui fecit cœlos in intellectu, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui extendit terrā super aquas, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui fecit luminaria magna, quoniam in æternum misericordia eius.

Solem in potestate diei, quoniā in æternum misericordia eius.

Lunam, & stellas in potestatem noctis, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui percussit Aegyptum in primogenitis eorum, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui eduxit Israel de medio eorum, quoniam in æternum misericordia eius.

In manu potēti, & brachio extenso, quo-

EXPLANATIO

niam in æternum misericordia eius.

Qui diuisit mare rubrum in diuisiones, quoniam in æternum misericordia eius.

Et eduxit Israel per medium eius, quoniam in æternum misericordia eius.

Et excussit Pharaonem, & exercitum eius in mari rubro, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui traduxit populum suū per desertum, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui percussit reges magnos, quoniam in æternum misericordia eius.

Et occidit reges fortes, quoniam in æternum misericordia eius.

Secō regem Amorrhæorum, quoniam in æternum misericordia eius.

Et Ōg regem Basan, quoniam in æternū misericordia eius.

Et dedit terram eorū hereditatem, quoniam in æternum misericordia eius.

Hereditatem Israel seruo suo, quoniam in æternum misericordia eius.

Quia in humilitate nostra memor fuit nostri, quoniam in æternū misericordia eius.

Et redemit nos ab inimicis nostris, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui dat escam omni carni, quoniam in æternum misericordia eius.

IN LIB. PSALMORVM. 397

Confitemini deo cœli, quoniam in æternum misericordia eius.

Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum misericordia eius.

EXPLANATIO.

Fecit cœlos in intellectu. *Id est, summo officio, & sapientia.*

Solem in potestatem diei. *Id est, vt præfset diei.*

In humilitate nostra. *Hoc est, cum magnis calamitatibus oppressi iaceremus.*

ARGVMENT. PSAL. CXXXVII.

Gens Hebræa in Babyloniam adducta commemorat hoc dulcissimo carmine luctum, & mœrorem suum, & prædicit excisionem imperij Chaldæorum.

Psalmus CXXXVII.

Ivxta flumina Babylonis sedimus. & fleuimus cū recordaremur tui Sion.
In salicibus in medio eius suspendimus citharas nostras.

Quia illic petierunt à nobis, cui capti-
Ccc ij

EXPLANATIO

uos duxerunt nos, verba cantionum.

Et pro viulatu nostro lætitiã, cantate nobis de canticis Sion.

Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?

Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuiscatur artis suæ dextera mea.

Adhareat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui:

Si non posuero Hierusalem in principio lætitiæ meæ.

Memor esto domine filiorum Edon, in die Hierusalem.

Dicentium, exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea.

Filia Babylonis misera, beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.

EXPLANATIO.

Et pro viulatu nostro lætitiã. Cùm nos in perpetuo luctu, & lamentis versaremur, ij petebant à nobis carmina læta, & iucunditatis plena. Sed hæc verba alio quoque modo verti possunt ex Hebræo, propter accipitem, significationem. Cantate nobis. Cantate nobis (dicebant Ba-

IM LIB. PSALMORVM. 398

bylonij) de ijs hymnis, quos olim in templo dei vestri canere solebatis. Nos contra, quomodo possumus animum inducere, vt cantemus hymnos sanctitaru pleos apud exteras nationes? Nolebant homines religiosi res sanctas dare canibus, & projicere gemmas ante porcos.

Si oblitus fuero tui Hierusalem. Si vltio tempore oblitus fuero tui ciuitas sancta, obliuiscatur, & dedicat psallere dextera mea. adhareat lingua mea faucibus meis, ne possim canere, si non meminero semper tui, si vlla re labitur animus meus, antequam Hierosolyma inflauentur, & in antiquum dignitatis locum restituantur.

Memor esto domine. Precatur mala Idumæis, qui incitauerant Babylonios contra Hebræos, diem vero Hierosolymorum appellat tempus illud, quo tempore capta, & vastata fuit vrbs ab hostibus.

Filia Babylonis misera. Prædicit calamitatem imminentem Babylonys, quos Cyrus bello superauit, & maximis incommodis affectis.

PARAPHRASIS
CARMINE.

Dum nos ferarum genti um crudelitas
Ccc iij

EXPLANATIO

*Desideratæ patriæ dulci solo
 Exterminatos detinet, iuvat procul
 A ciuitatis barbara frequentia
 Sedere solos sola propter littora
 Euphratis. hic comantium nostras lyras
 Suspendimus ramis salicum, & uberrimam
 Vm lachrymarum fundimus, tui Sion
 Dulcis recordantes, tuâque maxime
 Rex calitum orantes opem ore supplici.
 At interim adiens pastor errantis gregis,
 Cantate nobis, ait, aliqua de canticis
 Vestris. quid istæ pendulæ tacent lyre?
 Qui nos queamus obsecro animum inducere
 Vt canticum sanctissimum nostri dei
 Cantemus istis exulantes in locis.
 Si oblitus vnquam fuero sancta ciuitas
 Tui, mea quoque oblita dextra psallere,
 Amabiles nunquam lyra eliciat sonos:
 Adhæreat lingua mea faucibus meis
 Ne canere possim, nisi ego meminero tui
 Nisi cuncta acerba erunt mihi, & amarissimo*

IN LIB. PSALMORVM. 399

*Amariora felle, donec moenia
 Tuumque templum restituta videro
 At tu, nefanda facta qui mortalium
 Vltice punis dextera, teterrimi
 Illumæorum scelcris vsque sis memor,
 Qui dum periret ciuitas tua, impios
 Hostes furentes vocibus nefarijs
 Sic incitabant, Pergite agendum: & omnia
 Vastate ferro & igne cuncta cuertite.
 Babylon superba, & omnium miserrima:
 Beatus is qui talibus pro iniurijs
 Te digna soluet premia, atque idem tibi
 Large reponet, paruulos à pectore
 Natos reuellens matrum, & illos aspera
 Ad saxa frangens, teque funditus eruens.*

ARGVMENT. PSAL. CXXXVIII.

Gratias agit deo pro beneficiis acceptis, eiusque in se benignitatē predicat.
Psalmus David, CXXXVIII.

Confiteor tibi domine in toto corde meo, quoniam audisti verba oris mei. In conspectu eorum psallam tibi, ado-

EXPLANATIO

rabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo.

Propter misericordiam tuam, & veritatem tuam, quoniam magnificasti super omnia nomen tuum, & verbum tuum.

In die, quo inuocaui te, exaudisti me: multiplicasti in anima mea fortitudinem.

Confitebuntur tibi domine omnes reges terræ, audierunt verba oris tui.

Et cantabunt in vijs domus, quod magna est gloria domini.

Quod excelsus est dominus, & humilia respicit, & alta à longe cognoscit.

Si ambulero in medio tribulationis, viuificabis me, & contra iram inimicorum meorum extends manum tuam, & saluum me faciet dextera tua.

Dominus perficiet pro me, domine misericordia tua in seculum; opera manuum tuarum ne derelinquas.

EXPLANATIO.

In conspectu deorum. Deos appellat homines claros, & insigni aliqua præditi potestate.

Quoniam magnificasti super omnia. Celeberrimum (inquit) reddidisti & nomen, &

IN LIB. P. SALMORVM. 499

sermonem tuum: alterum propter admirabilem misericordiam, qua communiter vteris aduersus omnes mortales, & separatim aduersus humiles pios, & iustitiam amantes: & alterum propter veritatem, & summam fidem, qua promissa persoluis.

Confitebuntur tibi. Omnes finitimi reges exci:abuntur ad celebrandum augustissimum nomen tuum, cum audierint, quam benigne, quamque prolixè mihi persolueris, quæ pro tua misericordia promiseras. promiseras autem fore, ut ego humilis, & obscuro loco natus, & à potentissimo rege capitali odio multos annos oppugnatus, ad regiam dignitatem peruenirem, & imperium Hebræorum longè latè que propugnarem. cantabunt itaque reges vias domini, id est facta, & consilia eius admirabilia, immensam scilicet esse gloriam, & maiestatem summi rectoris, & illum quidem excelsissimum esse, humiles tamen amare: & eos, qui se summasse gerunt, in sublime extollere elatos contra, & de se magnificè sentientes eminus cognoscere, quippe qui indigni sint, qui à deo amentur, & familiariter ab eo cognoscantur.

ARGUMENTVM. PSAL.

CXXXIX.

EXPLANATIO

Prædicat admirabili orationis magnificentia providentiam, & cognitum dei, cui singula quæque hominum dicta, & facta, & cogitata sint notissima.

*Victori, Psalmus David
CXX XIX.*

Domine explorasti me, & cognovisti me, tu cognovisti sessionem meam, & resurrectionem meam.

Intellexisti cogitationes meas de longe, semitam meam, & accubationem meam cæcundedisti.

Et omnes vias meas aduertisti, quia non est sermo in lingua mea.

Et ecce tu domine cognovisti totum illum, retro & ante tu formasti me, & posuisti super me manum tuam.

Mirabilior est scientia quam vt ego consequar: exaltata est & non potero ad ea pertingere.

Quo ibo à spiritu tuo, & quò à facie tu fugiam?

Si ascendero in cœlum, tu illic es: scilicet. Etum mihi strauero in inferno: ecce ades.

Si sumptero alas auroræ, & habitauero in extremitate maris,

Etiam illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.

Si dixerò, forsitan tenebræ occultabunt me, nox quoque lux erit circa me.

Nec tenebræ habent tenebras apud te, & nox sicut dies illuminat: similes sunt tenebræ, & lux.

Quia tu possedisti renes meos, operuisti me in utero matris meæ.

Confitebor tibi, quia stupendis, & mirandis modis formatus sum, mirabilia opera tua, & anima mea id cognoscit nimis.

Non fuit occultum vllum os meum tibi, quando formabar in occulto, & miro artificio terebar in inferioribus terræ.

Informem factum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnia membra mea scripta erant, quæ per dies formata sunt, & nullum in eis.

Quàm preciosæ sunt mihi cogitationes tuæ deus, quàm multiplicatæ sunt summæ illarum.

Dinumerabo eas, & super arenam multiplicabuntur: vigilavi, & adhuc sum tecum.

Si occideres deus peccatores, viri sanguinum declinate à me.

Qui loquuntur contra te sceleratè assu-

EXPLANATIO

munt nomen tuum frustra hostes tui.

Nónne qui oderunt te domine, odio habui: & contra inimicos tuos iadignor?

Perfecto odio odi filios, inimici facti sunt mihi.

Scrutare me deus, & cognosce cor meum: explora me, & cognosce semitas meas.

Et vide, si via iniquitatis in me est, & deduc me per viam æternam.

EXPLANATIO.

Tu cognouisti sessionem meam. *Omnia inquit, tibi nota sunt, quæ sedens, stans, ambulans, cubans cogito, atque ago.*

Quia non est sermo. *Antequam lingua mea enuntiet sensa animi, tu nosti quid sim locuturus: neque id mirandum accidere debet, si quidem tu mihi animum ipsum largitus es, & omnes partes corporis mei finxisti, & tu ipse manu me totum perfecisti. Sed superat captum ingenij mei, incredibilis magnitudo scientiæ tuæ, neque ad eius infinitam altitudinem possum aspirare.*

Quò ibo à spiritu tuo. *Canit deum ubique presentem esse.*

Si sumplero alas auroræ. *Si mihi contingat velocitas solis, & auroræ, ut possum volare ad v'rimas oras maris non tamen occultare me poterò, quin immò tua vis eò me perferet, atque in tua potestate semper ero.*

IN LIB. P SALMORVM. 402

Quia tu possedisti. *Tu domine omnes intimos sensus, & cogitationes meas in tua potestate habes, neque id mirum, cum tu formaueris me in utero matris meæ, neque operimento carnis, & cutis obdlexeris.*

In inferioribus terræ. *Ita vocat uterum matris, quòd sit tanquam antrum abditum terræ.*

Informem factum meum. *Cum adhuc essem factus informis, tu me intuebari, & omnia membra mea, quæ suo quæque tempore formanda, & fingenda erant, tanquam in libro descripta habebas, nullum ex his, antequam existeret, tibi notum non erat.*

Dinumerabo eas. *Si velim numerare cogitationes, & præclarissima consilia, atque inuenta tua, frustra suscipiatur omnis labor: superant enim multitudinem arenam maris. Ego certe istis considerandis semper inuigilo, neque à contemplatione sapientiæ tuæ unquam animum auerto.*

Si occideres deus impios. *Cum vir sanctus ob præclaram istam contemplationem providentiæ dei animaduertet, quàm pie quàm sanctè ille ab omnibus colendus esset, merito exarsit in impios qui illum contemnunt, & pro nihilo habent. O si perdas impios, & sanguinarios deum, facessite inquam impij, & sanguinary à me: non enim ferre possum qui de te domine impie lo-*

EXPLANATIO

quantur, quique nomen tuum cum contemptione
vsurpant. Verbum illud, si habet vim optandi, ut
etiam apud Latinos,

Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus

Ostendat nemore in tanto, inquit Virgilius

Horatius,

O si angulus ille Proximus accedat.

Perfecto odio. Id est, maximo, & cui nihil
accedere possit.

Scrutare me deus. Quamquam affirma-
uerat, se pietatis studiosissimum esse, tamen
considerans, quantæ latebræ sint in animis ho-
minum, veretur, ne quid fuci, & deli insit in
spiritu suo: itaque ait, domine fac quasi per-
iculum innocentie meæ, atque ut aurum, &
argentum igne perspiciunt, sic tu intimos sen-
sus, & cogitationes animi mei diligenter ex-
ploras, & vide, num ego imprudens de recto vi-
cæ curriculo desileam: tūque pro tua infinita
bonitate duc me per eam viuendi rationem, qua
itur ad vitam beatam, & immortalē. Hic vi-
des, quantum intersit inter piū, atque im-
piū: alter, si possit, nihil de rebus suis deum
non celatum velit: alter non solum non moleste
fert singula quæque deo nota esse, sed etiam in
maximi beneficii loco numerat, quod ille omnes
latebras, atque intimos recessus animi sui dili-
genter explorat.

IN LIB. PSALMORVM. 403

ARGVMENTVM

PSAL. CXL.

ORat auxiliū aduersus vim, & infidias
inimicorum.

Victori, Psalmus David CXL.

ERipe me domine ab homine malo à ve-
ro iniquo eripe me.

Qui cogitauerunt iniquitates in corde, to-
ta die congregantur ad prælia.

Acerunt linguas suas sicut serpentes, ve-
nenum aspidum sub labiis eorum.

Custodi me domine de manu peccatoris,
& ab hominibus iniquis eripe me.

Qui cogitauerunt supplantare gressus meos,
abscorderunt superbi laqueum mihi.

Et funibus extenderunt rete, iuxta semi-
tam offendicula posuerunt mihi.

Dixi domino, deus meus es tu, exaudi vo-
cem deprecationis meæ.

Domine deus fortitudo salutis meæ, obū-
braſti super caput meum in die belli.

Ne permittas domine, ut desideria im-
pii fiant, cogitationem eius ne perficias: ne
exaltetur.

Caput circumdantium me: afflicto labio-
rum eius operiat eum.

D dd

EXPLANATIO

Cadēt super eos carbones igniti, delicias
eos in foucas, ne resurgant.

Vir linguosus non dirigetur in terra, vi-
rum iniustum malum venabitur ad interi-
tum.

Cognoui quia faciet dominus iudicium
inopis, & vindictam pauperum.

Vtique iusti consuebuntur nomini tuo, &
habitabunt recti cum vultu tuo.

EXPLANATIO.

Caput circumdantium me. *Id est, maledi-
ctia & mendacia, & fraudulenta consilia eius,
qui dux, & impulsor est illorum, qui mihi infi-
diantur, in ipsum caput recidunt.*

ARGUMENTVM PSAL.
CXII.

PRecatur à deo, etiam sibi mentem da-
ri, vt impiorum quamuis potentium gra-
tiam, & amicitiam semper repudiet, & fandi-
tiam bonorum amplectatur. Inuchi-
tur etiam in aduersarios suos.

Psalmus Dauid CLXI.

Domine clamaui ad te, festina ad me,
intēde voci meæ, cū clamauero ad te.

IN LIB. PSALMORVM. 404

Dirigatur oratio mea sicut incensum in
conspēctu tuo, eleuatio manuum mearum
sacrificium vespertinum.

Pone domine custodiam ori meo, custodi
ostium labiorum meorum.

Ne inclines cor meum in rem malam, ne
tentem operationes impias.

Cū hominibus operantibus iniquita-
tem, neque comedam de iis, quæ eis sunt in
cunda.

Percutiat me iustus in misericordia, &
increpet me. oleum autē preciosum ne fran-
gat caput meum.

Quoniam adhuc oratio mea contra ma-
litiam eorum, præcipitentur in locis petro-
sis iudices eorum.

Vt audiant verba mea, quoniam suauia
sunt, sicut cum agricola terram profcindit,
& frangit.

Ita dissipata sunt ossa nostra. secus infer-
num, quia

Ad te domine deus oculi mei, in tespera-
ui, ne effundas animam meam.

Custo. li me à laqueo, quem extenderunt
mihi, & à scandalis operantium iniquita-
tem.

Calet in rete eius peccatores simul, do-
nec ego transeam.

Dirigatur oratio mea. Quoniam vir sanctus in exilium pulsus non poterat interesse sacrificiis, quæ fiebant in templo, loco thuris et balsamiarum dedicat deo sanctas preces.

Pone domine custodiam ori meo. Hoc autem vir sanctus intelligens, quàm difficile sit, linguam coercere, ne de fama detrahas innocentis, ne per iram contumelias dicas, ne multa loquaris ad vilitatem alterius, contra quàm sentis, ne plura inutilia, leuia, inania temere effutias, quorum omnium reddituri sunt homines rationem, ut Christus minatur apud Mattheum. Quocirca semper orandus est deus, ut linguam nostram moderetur, nequid unquam loquamur, quod ad gloriam ipsius atque aliquem fructum aliorum non redundet.

Neque comedam. Neque tam mala mente unquam sim, ut delecker is voluptatibus, quæ impij studiosè persequuntur.

Percutiat me iustus. Malo (inquit) castigari, atque etiam vapulare ab hominibus pijs, quàm ab impijs unguento quamvis precioso deliniri: castigationes enim, et verbera priorum morbos animorum sanant, at impiorum unguenta, id est, blanditiæ, deliciæque caput frangunt, id est mentem, et rationem dissipant. Ita explanat hunc locum ABRAHAMVS: Esdra vir doctus

primis.

Indices eorum. Sic appellat Saulem, et cæteros viros primarios, quos optat interire, ut ceteri eorum exemplo territi resipiscant, et libenter audiant admonitiones, et exhortationes suas ad pietatem ceterasque virtutes.

Sicut cum agricola. Ut solet agricola subigendo, et glebas frangendo terram dissipare, ita viri impij ossa et vires meas, et meorum infecerunt, nosque in eas angustias coegerunt, ut mori iam propinqui simus.

Quia ad te domine. Cum, inquit, in tua misericordia omnis spes mea posita sit, ne quæso permitte, me ab impijs vita spoliari.

Cadent in recte eius. Incident hostes mei in ea mala, quæ mihi machinatur eorum dux, et caput: at ego incolumis evadam.

ARGUMENTVM PSAL.

CXLII.

Exponit, qua precatioe Deum veneratus sit, cum desperata penè salute se in specum abdidisset, fugiens Saulem: quæ historia scripta est lib. 1. Regum.

Eruditio David, cum esset in spelunca, oratio, Psalm. CXLII.

Ddd iij

EXPLANATIO

VOce mea ad dominum clamaui, voce mea ad dominum deprecatus sum.

Effundam in conspectu eius orationem meam, tribulationem meam coram ipso pronuntiabo.

Cum deficit in me spiritus meus, & tu cognouisti semitas meas.

In via, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi.

Considerabam ad dexteram & videbam, & non erat qui cognosceret me.

Periit fuga à me, & non est, qui requirat animam meam.

Clamaui ad te domine, dixi, tu es spes mea, portio mea in terra uiuentium.

Intende ad deprecationem meam, quia affligus sum nimis.

Libera me à persequentibus me, quia roborati sunt super me.

Educ de carcere animam meam, ut confitear nomini tuo, me circumdabunt iusti, cui retribuere mihi.

EXPLANATIO.

Et tu cognouisti semitas meas. Tu certe Domine nosti me iniuria ab inimicis tanta mala pati: tibi enim nota est vita, & innocentia

mea.

Et non erat qui quæreret. Nemo erat, cui curae esset salus mea.

Portio mea in terra uiuentium. Alio loco ostendimus, uiuentium appellari in literis sanctu terram hanc, in qua degitur uita: significatur igitur, reliqua omnia sibi erepta esse in hac uita præter misericordiam Dei.

Educ de carcere. Carcerem uocat speluncam illam, in qua conclusus latitabat.

Me circumdabunt. Si mihi dederis hoc beneficium, homines pijs, ac religiosi ad me læti accurrent, sequentur mihi studio gratulandi circumfundent.

ARGUMENT. PSALM.

CXLIII.

Hic psalmus est eiusdem argumenti atque superior.

Psalmus CXLIII.

Domine exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam in ueritate tua, exaudi me in tua iustitia. Et non intres in iudicium cum seruo tuo.

Ddd iij

EXPLANATIO

quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

Quia persecutus est inimicus animam meam, humiliavit in terra vitam meam.

Collocavit me in obscuris sicut mortuos seculi, & anxius est in me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.

Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar.

Expandi manus meas ad te, anima mea sicut terra sitiens ad te:

Velociter exaudi me domine, defecit spiritus meus.

Ne auertas faciem tuam à me, ne similiafiam descendantibus in foueam.

Fac me audire mane misericordiam tuam, quia in te speravi.

Notam fac mihi viam, in qua ambulem, quia ad te leuaui animam meam.

Eripe me de inimicis mei domine, ad te confugi, doce me facere veritatem tuam, quia deus meus es tu.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, propter nomen tuum domine viuificabis me in iustitia tua.

Educes de tribulatione animam meam, & in misericordia tua disperdes inimicos

meos.

Et perdes omnes, qui tribulant animam meam, quoniam ego seruus tuus sum.

EXPLANATIO.

Auribus percipe. Opem tuam domine suppliciter imporo, tu quaeso succurre laboranti pro singulari bonitate. & fide tua: pollicitus enim es, te praesidio futurum omnibus, qui sanctissimi nomen tuum inuocassent.

Et non intres in iudicium cum seruo tuo. Nam si me uoces in iudicium, de qua uita & moribus meis quaestionem exerceas, nulla misericordia seueritatem iuris mitigante, nihil ostenditur mihi ad spem salutis: quis enim tam pater, tam sanctus uiuit in terris, ut rationem reddere iussus ad tribunal tuum, causam suam defendere, ad tueri possit, si uelis exigere omnia, quae tibi & meritis suis, & optimo iure debentur?

Si iniquitates obseruaaueris Domine, Domine quis sustinebit? Has sententias significant uerba uiri sancti, cum ait, non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Itaque diuus Augustinus in explanatione huius uersiculi, cum dixisset neminem in terris, atque in humano corpore uiuentem excipi, ne Apostolos quidem, multaque in hac sententiam differuisset, concludit his uer-

EXPLANATIO

bit, Dicant ergo APOSTOLI, dicant, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & cum eis dictū fuerit, quare hoc dicitis? quæ debita vestra? respondeant, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Idem in sermone 49. de tempore, explanans hunc eundem versiculum scribit hæc. Non intres iudicium cum seruo tuo, quid est, non intres in iudicium cum seruo tuo? non stes mecum in iudicio, exigendo à me omnia, quæ præcepisti, & omnia quæ iustitiam me inuenies reum, si in iudicium intraderis mecum: opus est ergo, inquit, misericordia tua potius, quàm liquidissimo iudicio tuo. Sed verbis Augustini liber ad iugere sententiam quoque Bernardi viri sanctissimi: is in primo sermone quem scribit in diem festum omnium sanctorum, loquitur ad hunc modum, Sed quid potest esse omnis iustitia nostra coram Deo? nonne iuxta prophetam velut pannus mestrutæ reputabitur? & si districtè indicetur, iniusta inuenietur omnis iustitia nostra, & minus habens? Quid ergo de peccatis erit, quando ne ipsa quidem per se poterit respondere iustitia? propterea obnixè cum propheta clamantes, Non intres in iudiciū cum seruo tuo. Domine, tota humilitate ad misericordiam recurramus, quæ sola potest saluare animas nostras.

Collocauit me in obscuris. Ita vocat spelū,

IN LIB. PSALMORVM. 408

cas, & latebras, in quas se abdebat metu Saulus: mortuos vero seculi appellat eos, qui iam pridem mortem obierunt.

Memor fui dierum antiquorum. Dum intantis angustiis, & periculis versor, memoria repeto monumenta misericordie tuæ, quot videlicet & quantis calamitatibus liberaueris maiores nostros, quanta benignitate tutatus sis Abrahamum, Iosephum, Adasem, vniuersam denique nationem nostram. Hæc assidua cogitatio recreat animum meum, meque ad implorandam misericordiam tuam adhortatur, itaque supplices manus tendo, vt terra sitiens avidissime pluuiam expectat, sic ego auxilium tuum continenter imploro.

Notam fac mihi viam, in qua ambulem. Vt scilicet euadam ex insidiis inimicorum, & resto itinere ad te perueniam.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Id est, per eam viuendi viam, quæ ducit ad te.

ARGVMENTVM PSAL.

CXLIII.

CRatias agit deo, cuius benignitate hostas bello superare solet: & ipsius auxilium implorat aduersus impias nationes.

EXPLANATIO
Psalmus David CXLIII.

Benedictus dominus fortitudo mea, quæ docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.

Miserericordia mea, & refugium meum, adiutor meus & liberator meus.

Clypeus meus, & in ipso speravi, qui subdit populum meum sub me.

Domine quid est homo, quod agnoscis eum? filius hominis, quod reputas eum?

Homo vanitati similis est, dies eius sicut umbra præteriens.

Domine inclina cælos tuos, & descendet tange montes, & fumigabunt.

Fulgura fulgur, & dissipa eos, mitte sagittas tuas, & disturba eos.

Demitte manum tuam ex alto, eripe me, & libera me de aquis multis, & de manibus filiorum alienigenarum.

Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.

Deus canticum nouum cantabo tibi, in psalterio, & decachordo psallam tibi.

Qui das salutem regibus, qui redemisti David seruum tuum de gladio maligno, eripe me.

Et erue me de manu filiorum alienigena-

rum, quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.

Ut sint filij nostri sicut plantulae crescences in iuuentute sua.

Filiæ nostræ sicut anguli ornati ad similitudinem templi.

Promptuaria nostra plena sint, eructantia ex vno genere annonæ in aliud.

Greges nostri mille pariant, pariant decem millia in compitis nostris, boues nostri sint ferendis oneribus apti.

Non sit interruptio, non emigratio, non clamor in plateis nostris.

Beatus populus cui hæc sunt, beatus populus, cuius deus est dominus.

EXPLANATIO.

Homo vanitati similis est. *Vanitatem appellat inanitatem, & ipsum nihilum.*

Domine inclina cælos. *Implorat auxilium Dei contra reges falsorum deorum cultores, vitatur autem ornamentis orationis elegantissimis, de quibus explicauimus in explanatione Psalm. xviii.*

Ut sint filij. *Descriptio est plena lepōris & venustatis, quæ complectitur omnes prosperitates & commoda vitæ, quæ optari possunt rei-*

publica.

Filiæ nostræ sicut anguli. *Angulos edim magnificarum significat, qui solebant eleganter exornari.*

Non sit interruptio. *Ne perumpantur machinis hostium, ne abducantur ciues in seruitutem, nève lamenta, aut inurgia audiantur in campis nostris. Sic Abrahamus Esdra interpretatur hunc locum.*

Beatus populus, cui hæc sunt. *Hoc ait, quoniam deus in suis legibus testatum reliquerat horum bonorum copiam, & affluentiam suæ in populum benevolentie signum certissimum fore, contraque morbos, famem, & bellum, vrbes & agrorum vastatura, cum ipse uatus foret, ac sui facti: ris violati pœnas à populo repeteret.*

P A R A P H R A S I S

carmine.

A Eternæ mundi domine quas grates tuæ
Clementiæ possim agere, vel tuum quibus
Efferre nomen laudibus sanctissimum
Tu prælati dexteram meam doces,
Et omnium discriminum fidissimus

*Comes per hostes obuios, & horrida
Per arma tutum ruere, & incolumen fa-*
cis.

*Tu ciuitates subiectas meas mihi,
Latæque donas imperare gentibus.
Domine quid est homo, quod honore ma-*
ximo

Dignaris illum, & tam benigne ample-
cteris?

Homo est imago vana, & vmbra som-
nium

Inanis, ipsa inanitate maior.

*Descende cælo, & irruentes hostium
Acies coerce fulminante dextera,
illos procellis, igne, grandine dissi-*
*pe, illos sagittis perime, nosque iam obrutos
His nationum barbararum fluctibus*

*Tuere, summe rex tuas laudes ego
Cantabo semper tibi cithara semper mea
Hymnos sonabit, tu salutem regibus
Donare gaudes, Dauidem tu maximis
Periculorum liberasti casibus:*

Tu nunc furores impiarum gentium
 Compesce, quas nefanda semper dicere
 Iuuat: nefanda semper agere. fac, pius
 Miles triumphum nobilem referat do-
 num,

Fac, alma pax, quiesque nostris finibus
 Regnent tumultu barbarorum liberae.
 Proles nouella crescat agris omnibus,

Vt valle myrtus aua nitentibus
 Se ramulis subiicit, amica limpidi
 Rigata fontis lymphula: sint virgines
 Nostrae decoro corpore spectabiles:
 Sint plena semper horrea bonis frugi-
 bus.

Plenis redundet cella semper doluis.
 Redundet oleo, melle, pomis dulcibus:
 Sint prata gregibus tecta sacundissi-
 mis,

Fortes iuueni plustra onusta ducere,
 Fortes feracem glebam aratro findere.
 Neu seuus hostis nostra rumpat moenia,
 Neu patriæ iucundæ amabiles agros

Abducta gens relinquat, aut ciuilibus
 Sonent plateæ iurgijs. Ter, & amplius
 Beata gens, quæ talibus fruitur bonis,
 Beata gens, quam maximus celestium
 Pater suo præsens tuetur numine.

ARGVMENTVM PSAL.

CXLV.

Hymnus est, in quo celebrat maxima
 verborum & sententiarum grauitate
 potentiam, bonitatem, prouidentiam, & mi-
 sericordiã dei, qua is uitur promiscue ad-
 uersus omnes animantes, tum præcipue er-
 ga homines pios, & iustitiæ cultores.

Hymnus David Psalmus. CXLV.

Exultabo te deus meus Rex, & benedi-
 cam nomini tuo in seculum, & in secu-
 lum seculi.

Per singulos dies benedicam tibi, & lau-
 dabo nomen tuum in seculum, & in seculum
 seculi.

Magnus dominus, & laudabilis nimis, &
 magnitudinis eius non est finis.

Generatio generationi laudabit opera

Ecc

tua, & potentiam tuam annuntiabunt.

Decorem gloriæ magnificentiæ tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt.

Et virtutem terribilium operum tuorum dicent, & ego magnitudinem tuam memorabo.

Memoriam eximiæ bonitatis tuæ loquentur, & iustitiam tuam prædicabunt.

Clemens & miserator dominus: tardus ad iram, & multum misericors.

Bonus dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius.

Confiteantur tibi domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi.

Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur.

Vt notam faciam filiis hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui.

Regnum tuum regnum omnium seculorum, & dominatio tua in omni generatione, & generatione.

Fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Sustentat dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes depresso:

Oculi omnium in te sperant domine, & tu das escam illis in tempore opportuno.

Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

Iustus dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Propè est dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate.

Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos.

Custodit dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet.

Laudationem domini loquetur os meum, & benedicet omnis caro nomini sancto eius, in seculum & in seculum seculi.

ARGUMENTVM PSAL.

CXLVI.

Pædicat iustitiam, & misericordiã dei, & monet nemini cõfidendum esse, præterquam eius benignitati.

Psalms CXLVI. Alleluia.

Lauda anima mea dominum, laudabo Dominum in vita mea, psallã deo meo, quàm diu fuero.

Nolite confidere in principibus, in filijs hominum, in quibus non est salus.

Exibit spiritus eorum, & reuertentur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

Beatus, cuius adiutor est deus iacob, cuius spes est in domino deo suo, qui fecit cælum & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt.

Qui custodit veritatem in seculum, qui facit iudicium iniuriæ patientibus, dat escam esurientibus.

Dominus soluit compeditos, dominus illuminat cæcos.

Dominus erigit depresso, dominus diligit iustos, dominus custodit aduenas, pupillum, & viduam subleuabit, & vias peccatorum disperdet.

Regnabit dominus in secula, deus tuus Sion in generationem, & generationem.

ARGUMENTVM PSAL.
CXLVII.

Hortatur populū ad laudes dei canēdas: promittēs fore, vt gēs Hebræa de exilio reducta in finibus patriæ secura cōquiescat: vtq; ita futurum esse, certam spem habeant,

prædicat potentiam dei, eiusque benignitatem singularem aduersus hanc legem.

Psalmus CXLVII. Alleluia.

Laudate dominum, quoniam bonum est psallite deo nostro, quoniam iucunda decoraque laudatio.

Aedificans Hierusalem dominus, dispersiones Israëlis congregabit.

Qui sanat contritos corde, & alligat vulnera eorum.

Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat.

Magnus dominus noster, & magna virtus eius, & sapientiæ non est numerus.

Subleuans mansuetos dominus, humilias autem peccatores vsque ad terram.

Canite domino cum gratiarum actione, psallite deo nostro in cithara,

Qui operit cælum nubibus, & parat terræ pluuiam,

Qui producit in montibus herbam,

Qui dat iumentis escam suam, & pullis coruorum inuocantibus eum.

Non in fortitudine equi voluptatem habebit, nec in tibijs viri beneplacitum erit ei.

Beneplacitum est domino in timentibus
ipsum, & in eis, qui sperant in misericordia
eius.

Lauda Hierusalem dominum, lauda deum
tuum Sion.

Quoniam roborauit feras portarum tua-
rum, benedixit filiis tuis in te.

Qui posuit fines tuos pacem, & adipe fru-
menti satiat te.

Qui emittit eloquium suum terræ, velo-
citer currit sermo eius.

Qui dat niuem sicut lanam, nebulam si-
cut cinerem spargit.

Proiecit glaciem suam sicut buccellas, an-
te faciem frigoris eius, qui sustinebit.

Emitit verbum suum, & liquefacit ea, stat
spiritus eius, & fluunt aquæ.

Qui annunciat verba sua Iacob, præcepta
sua, & iudicia sua Israeli.

Non fecit taliter ulli nationi, & iudicia
sua non manifestauit eis. Alleluia.

ARGUMENTVM PSAL.

CXLVIII.

Hortatur omnes res animatas, & inani-
mas ad prædicandas laudes.

Psalmus CXLVIII.

LAudate dominum de cœlis, laudate eum
in excelsis.

Laudate eum omnes Angeli eius, laudate
eum omnis exercitus eius.

Laudate eum sol, & luna, laudate eum
omnes stellæ fulgentes.

Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ,
quæ super cœlos sunt, laudent nomen do-
mini.

Quia ipse dixit, & facta sunt: ipsa manda-
uit, & creata sunt.

Statuit ea in seculum, & in seculum secu-
li: præceptum posuit, & non præteribit.

Laudate dominum de terra dracones, &
omnes abyssi.

Ignis, grando, nix, vapor, spiritus procel-
larum faciens verbum eius,

Montes, & omnes colles, ligna fructife-
ra, & omnes cedri,

Bestia, & vniuersa pecora, serpentes, &
volucres pennatæ,

Reges terræ, & omnes populi, principes,
& omne iudices terræ,

Iuuenes, & virgines, senes cum iuniori-
bus laudent nomen domini, quia exalta-
tum est nomen eius solius.

Gloria eius super cœlum, & terram, & ex-
altauit cornu populi sui.

EXPLANATIO

Hymnus omnibus sanctis eius, filijs Israel, populo appropinquanti sibi. Alleluia.

EXPLANATIO.

Hymnus omnibus sanctis eius. *Nulla quidem res est in vniuerso, quae non debeat hymnos deo canere, in primis tamen homines pios, & religiosos, quales sunt Hebraei, decet hymnus.*

ARGUMENTVM PSAL.

CXLIX.

Hortatur Hebraeos ad canendas laudes dei, praedicens fore, vt liberati seruitute Chaldaeorum non solum in patriam reuertantur, sed etiam imperium longè, latè, que propagent.

Psalmus CXLIX. Alleluia.

Cantate domino canticum nouum, laus eius in ecclesia sanctorum.

Latetur Israel in eo, qui fecit eum, & filiae Sion exultent in rege suo.

Laudent nomen eius in choro, in tympano, & psalterio psallant ei.

Quia beneplacitum est domino in popu-

IN LIB. PSALMORVM. 415

lo suo, & exaltabit mansuetos in salutem.

Exultabunt sancti in gloria, latrabuntur in cubilibus suis.

Exaltationes dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum.

Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis.

Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis.

Vt faciant in eis iudicium conscriptum, gloria haec est omnibus sanctis eius. Alleluia.

EXPLANATIO.

Ad faciendam vindictam. *Haec quidem omnia euenerunt imperantibus Machabeis, de quorum rebus gestis, & magnitudine imperij multa scribit Iosephus, verum haec res fuerunt umbrae atque imagines earum rerum, quae a Christo, & Apostolis gestae sunt.*

Vt faciant in eis iudicium conscriptum. *Id est, vt exercent in eos iudicium, de quo scriptum est in Deuteronomio, vbi pollicetur deus se supplicium sumpturum de iis, qui gentem suam afflixerint.*

ARGUMENTVM PSAL.

C L.

EXPLANATIO

Hortatur populum ad prædicandam
potentiam dei.

Psalmus C L. Alleluia.

Laudate dominum in sanctitate eius, lau-
date eum in firmamento potentie eius.
Laudate eum in viribus eius, laudate eum
secundum multitudinem magnitudinis eius.

Laudate eum in sono tubæ, laudate eum
in psalterio & cithara.

Laudate eum in tympano & choro, lau-
date eum in chordis, & organo.

Laudate eum in cymbalis benesonanti-
bus, laudate eum in cymbalis iubilationis:
omnis spiritus laudet dominum.

EXPLANATIO.

Laudate dominum. *Laudate, inquit, domi-
num ob præstantissimam sanctitatem eius, & ob
mirabile opificium cæli, quæ sedes est potentie
sue.*

*Omnis spiritus. Id est, quicquid aëta & spi-
ritu fruatur.*

F I N I S.

Animaduerte (lector) paraphrasim
illam carmine, quæ sequitur paraphrasim prosa
psal. 12. esse superioris, scilicet 11. quæ transposi-
ta est ob exemplar interruptum.

*Sequitur autem paraphrasis carmine psal. 12.
quæ in loco alterius erat collocanda.*

PARAPHRASIS

PSAL. XII.

Benigne cælitum Pater serua obsecro,

Opemque fer: paucissimi

Nam sunt, quibus cõfidere, ac possim meam

Tuto salutem credere.

Mendacio iam pulsa turpi veritas

Recessit alma ab vrbibus,

Fidẽsque, sanctusque pudor, & soror illius

Cynceritas amabilis.

Quod si quis vnquam blandiatur, & omnia

Loquatur ore dulcia,

Tu verò ab illo tibi potissimum caue.

Te lingua blanda ab improbo

Auellat ore præpotens rerum deus,

EXPLANATIO

Tu magna qui semper loqui
 Gaudes, eum iratum, tuæque vindicem
 Linguae protervæ sentias:
 Tu, qui furore percitus, Lingua mea
 Opes mihi & potentiam
 Dicis parabo, liberum os gero, & geram
 Semper, quis imperat mihi?
 At hæc nefandus dum nefaria cuomit,
 Cælestium Rex maximus
 Orationis impia iactantia
 Commotus, Exurgo iam, ait,
 Exurgo, iamque opem salutarem affero
 Benignus afflictis, mihi,
 Qui vexat illos, impius pœnas dabit.
 Syncera verba numinis,
 Auræque puriora sunt purissimo,
 Quod igne sæpe, ac sæpius
 Purgavit artifex, monile regio
 Sponso laborans nobile.
 Tu gente nos ab impia rex optime
 Servabis, & clementiæ
 Scuto tua firmissimo tela hostium

IN LIB. PSALMORVM. 417

Longe repelles omnia.
 Tutu vagantur improbi, & bonis malam
 Pestem, dolosque comparant,
 Contaminata mente cum vir vrbibus,
 Servire dignus, imperat.

Ad lectorem.

Hæc nostra lector Christianæ carmina
 Sic temperavimus fauente numine
 Diuino, vt ipsa cum legas, sit idem ferè,
 Ac si poetæ Davidis sanctissimi
 Hymnos legas, tametsi enim neque reddita
 Fuere verbis verba, neque nobis fuit
 Relligio, multa addere: bonam, & certam
 tamen
 Spem habemus, additò nihil quod ab ipsius
 Abhorreat sententia vatis, nihil
 Obscura quod non monstrat, instar luminis
 Aut pulchritudini poematis aliquid
 Decoris addat: virgini pulcherrimæ
 Quale decus addunt arte purpureæ rosæ,
 Violæque flauis crimibus circumtata.

EXPLANATIO

Quòd si labores hos meos perspexero
 Fuisse gratos, & legentium fauor
 Scribentis adiuuerit, vt æquum, industriam:
 Vt rò recipio, & tibi meam astringo fidem,
 Curam mihi hanc vnã fore antiquissimã,
 Vt quæ reliquã sunt Dauidis poemata,
 Oratione pura, & arte musica
 Ornata possint mox Latinis auribus
 Intelligi hoc ego vt queam cito exequi,
 Vtinam optimi faueat benignitas dei.
 Quod oro, votisque omnibus equidẽ expeto,
 Non in meæ, sed in ipsius gloriæ.

PSALMORVM

omnium Index secundum seriem
 litterarum.

120	Ad dominum, cùm tribularer	362
28	Ad te domine clamabo	133
25	Ad te domine leuavi animam	111
123	Ad te leuavi oculos meos	374
29	Afferre domino filij dei	134
78	Attendite popule meus	257
49	Audite hæc omnes gẽtes, auribus	190
1	Beatus vir, qui non ambulauit	8
12	Beatus vir, qui timet dominum	341
41	Beatus, q̃ intelligit super paupe.	169
119	Beati immaculati in via, qui	353
128	Beati omnes qui timent dominũ	382
32	Beati quorum remissæ sunt	143
34	Benedicam dominum in omni	147
344	Benedictus dominus fortitudo	408
103	Benedic anima mea domino, &	34
104	Benedic anima mea dñi domine	16
85	Benedixisti domine terrã tuã	274
92	Bonum est confiteri domino	294
96	Cantate domino canticũ nouum	101
98	Cantate domino canticum nouum, quia	305

I N D E X.

149	Cātate domino canticū nouum	454
19	Cœli enarrant gloriam dei, &	55
9	Confitebor tibi domine in toto	40
111	Confitebor tibi domine in toto	339
138	Confitebor tibi domine in toto	399
75	Confitebimur tibi deus	215
105	Confitemini domino, &	320
106	Confitemini domino quoniam	324
107	Confitemini domino quoniam bo- nus	328
118	Confitemini domino, quoniam	350
136	Confitemini domino, quoniam	396
16	Conferua me domine, quoniam	63
126	Cū conuerteret dominus	378
14	Cū exiret Israël de Aegypto	343
44	Deus auribus nostris audiuius pa- tres	178
63	Deus, deus meus ad te.	220
50	Deus deorū dominus loquetur &	193
70	Deus in adiutoriū meum intēde	219
54	Deus in nomine tuo saluum	201
72	Deus iudicia tua regi da	242
109	Deus laudis meæ ne tacueris	332
22	Deus meus, deus meus quare me	106
67	Deus misereatur nostri, &	228
83	Deus ne fileas, ne taceas	270
46	Deus noster refugium, & virtus	185
60	Deus repulisti nos, &	214

I N D E X.

82	Deus stat in synagoga deorum	269
79	Deus uenerunt gentes in	263
94	Deus ultionum domine	297
130	De profundis clamaui ad te	385
36	Dicit iniquitas impiū in medio	152
116	Dilexi quoniam exaudiet dominus	347
18	Diligam te domine fortitudo mea	77
39	Dixi custodiam vias meas, vt	161
110	Dixit dominus domino m ^o	335
14	Dixit insipiens in corde suo	56
53	Dixit insipiens in corde suo	203
141	Domine clamaui ad te	403
7	Domine deus, meus in te sperami	31
8	Domine dominus noster quam	36
88	Domine deus sa'uris meæ, in	282
102	Domine exaudi orationem meam, &	310
143	Domine exaudi orationem meam	405
139	Domine explorasti me, &	400
21	Domine in virtute tua laetabitur	103
38	Domine ne in furore tuo arguas	27
6	Domine ne in furore tuo	158
131	Domine non est exaltatum cor	388
3	Domine quid multiplicati	18
15	Domine quis peregrinabitur in	60
14	Domini est terra, & plenitudo eius	118
27	Dominus illuminatio mea &	129
23	Dominus pascit me, nihil me	13
90	Domine refugium factus	291

INDEX.

97	Dominus regnauit, exultet	303
99	Dominus regnauit, contremiscent	306
93	Dominus regnauit, magnificentiam	297
134	Ecce benedicite dominum omnes	394
133	Ecce quam bonum, & quam	393
140	Eripe me domine ab homine malo	403
59	Eripe me de inimicis meis	22
45	Eruclauit cor meum uerbum bonum	181
145	Exaltabo te deus meus rex	451
30	Exaltabo te domine, quoniam	136
61	Exaudi deus deprecationem meam	216
55	Exaudi deus orationem meam	204
64	Exaudi deus orationem meam	222
17	Exaudi domine iustitiam meam	67
20	Exaudiat te dominus in die tribu.	101
40	Expectans expectaui dominum	164
81	Exultate deo adiutori nostro	160
33	Exultate iusti in domino	145
68	Exurgat deus, & dissipentur	229
87	Fundamenta eius in montibus	279
86	Inclina domine aurem tuam	178
11	In domino confido, quomodo	48
31	In te domine speraui, ne	140
71	In te domine speraui, ne	240
4.	Inuocantem me exaudi deus	21
66	Iubilate deo omnis terra	225
100	Iubilate deo omnis terra	307
35	Iudica domine iniuriam facientes	149

INDEX.

26	Iudica me domine, quoniam ego	126
43	Iudica me deus, & discerne	177
137	Iuxta flumina babiloni, sedamus	397
122	Laceratus sum, cum uicerent mihi	372
146	Lauda anima mea dominum	452
117	Laudate dominum omnes gentes	349
147	Laudate dominum quoniam	453
148	Laudate dominum de caelis	454
150	Laudate dominum in sanctitate eius	455
135	Laudate nomen domini	394
113	Laudate serui domini	342
121	Leuaui oculos meos in montes	370
48	Magnus dominus & laudabilis ni.	188
132	Memento domine David, &	389
35	Miserere mei deus, quoniam	207
51	Miserere mei deus secundum	196
57	Miserere mei deus, miserere	209
101	Misericordiam, & iudicium	309
89	Misericordias domini in aeternum	284
127	Nisi dominus adificauerit	380
124	Nisi do. fuisset in nobis	375
37	Noli irritari propter malignantes	155
115	Non nobis domine, non nobis	345
76	Notus in Iudaea deus, in	253
38	Num uere congregatio iustitiam	210
47	Omnes gentes plaudite manibus	187
180	Paratum cor meum deus	331
84	Quam dilecta tabernacula tua	272

INDEX.

2	Quare fremuerunt gentes	13
42	Quemadmodum desiderat	171
125	Qui confidunt in domino	377
52	Quid gloriari in malitia potens?	201
91	Qui habitat in latibulo	293
80	Qui pascus Israel intende	258
69	Saluum me fac deus, quoniam	235
12	Saluum me fac domine, quoniam	51
129	Sæpe oppugnaverunt me a	383
65	Te manet hymnus deus in	223
95	Venite exultemus domino	300
5	Verba mea auribus percipe	24
142	Voce mea ad dominum clama.	495
77	Voce mea ad dominum	255
13	Vsquequo domine obtulisceris	54
62	Vtique ad deum silet anima.	218
71	Vtique bonus est deus Israeli	246
74	Vt quid deus repulisti	249
10	Vt quid domine recessisti.	44

FINIS INDICIS.

DE DAVIDE
IVDAEORVM
REGE.

Eram paterna abiectus in domo puer,
Cunctisque fratribus meis
Minor pusillum in monte pascebam gre-
gem.
Hic ego sub umbris arborum,
Dum læta tondet gramina pecus, ma-
ximi
Laudes canebam numinis,
Sonora tongens fila citharæ: quam meæ
Parvæ laborant manus.
At ille sanctus calitum Rex, et pater,
Qui summa tangit fulmine
Corusco, humóque gaudet ima tollere,
Suum repente nuntium
Ad parva misit tecta, qui meum sacro
Liniret unguento caput.

Eff ij

*Abiecit ille viribus præstantia
Fratrum meorum corpora,
Nec forma quicquam profuit, nec asperis.
Spectata virtus præliis:
At ego pusilli paruulus custos gregis
Ad regnum decus offeror.*

*AD DO. GERAL-
DVM RAPINAT SACER-
dotem Ioannis Mensarei, ad
legendum hunc librum,
Exortatio.*

Viribus hunc totis, quæso, complectere li-
brum,

Hunc semper teneas, ne cadat é mœnib*.
Nâ pulcherrima sunt diuini cantica vatis,
His nostro laudes dantur vbique deo.

Est melius Christi quis de deitate locutus?
Vindicat iniustos, præmia datque bonis.
Hunc quoque venturum cecinit, qui dæmo-
nis astu

Morte sua victos solueret, atque iugo,
Quòdque foret superas viuis rediturus ad
auras,
Regnâque deberet scandere sancta pa-
tris.

Prædixit pariter, venturi iudicis ora
Formidanda malis, non metuenda piis.
Quantaque sit Domini nostri clementia,
quantis

Afficiat iustos concinit officiis.
Inuenies illic celeberrima cantica, semper

Quæ in laudē nostrī sunt modulanda dei.
Si fueris tristis, poterunt sedare dolorem,
Aut hunc in magnam vertere lætitiā.
Quod si te quædam vexat tētatio, psalmos
Concine sic vinces, protinus effugiet.
Concine, quod David vexatus ab hoste ca-
nebat,
Si te forte virūm maxima turba premat.
Deniq; vis laudare deū? vis reddere grates?
Hæc (quinam fiant) continet iste liber.
Perpendas igitur, misteria magna latere
Sub psalmis, multis nec manifesta viris.
Si te forte latent; hūc semper cōsule librū:
Est facilis, brevis est, utilis, atque bonus.
Te decet & cunctos, qui mystica sacra mi-
nistrant:
Hunc lege, si rectè psallere percipias.
F. I. N. I. 3.